

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

R. 197.636

T. 615

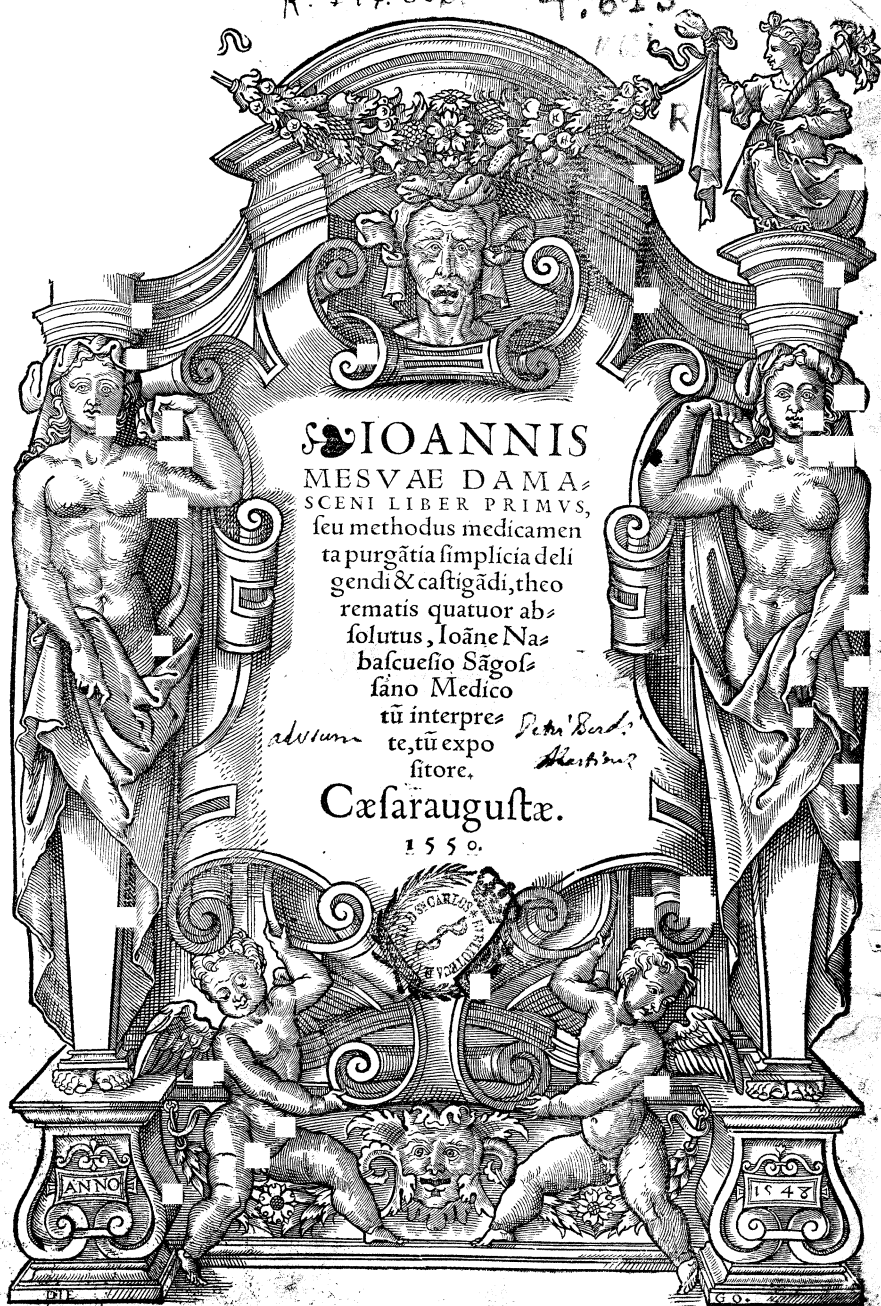
IOANNIS

MESVAE DAMA
SCENI LIBER PRIMVS,
feu methodus medicamen
ta purgãtia simplicia deli
gendi & castigãdi, theo
rematis quatuor ab
solutus, Ioãne Nas
bascuesio Sãgof
fãno Medico

adsum tũ interpres *Petr' Bord.*
te, tũ expo *Alastin?*
fitore.

Cæfaraugustæ.

1550.

AMPLISSIMO ADMO-

DVMQVE REVERENDO PATRI

AC DOMINO. D. LVPO MARCO PRAE-

suli Abbatiq; Verolensi domino suo

plurimum colendo Ioannes

Nabascuesius Sangor

sanus Medicus,

S. P. D.

I verè beatus quisquā in hac vita vnquā dici potuit, quod negasse Solonē Aristoteles memoriae prodidit, amplissime pater: illustrissimus & nobilissimus princeps Ferdinādus Aragonius cognomēto, Archiepiscopus Cēsaraugustanus, si verum facere iudiciū volumus, vnus est, qui merito suo beatus dici possit. Nā si is beatus statuendus est, qui virtutis perfectæ perfecto fungitur munere, quique bonis tum corporis tum externis abundè præditus sit, talisque sit permanfurus, donec ex viuis decedat: cum in illo singula ex his omnes numeros habeāt, beatū illum foelicemq; vocare, priusquā è vita proficiatur, minus credere, quā appellare verebor. Vt enim prudentiam eximiam, qua quid in quaq; re verissimū sit, prospicit; animi excelsi ac inuicti magnitudinem & robur; modestiā, quæ nulli contigit maior, præteream: nonne iusticia, quæ maxima omnium virtutū est, quæque omnes alias suo gremio cōplectitur, in eo eminet & elucet? Norunt cuncti tum indigenæ tum alienigenæ, qui illius illustrissimæ dignitatis officiū implorant, quā sanctè, incorruptè, iustè, breuiter, omni semoto affectu, suum cuiq; tribuat: fontibus tamen tristem aspectum, erectum, arduum, inexorabilemque, vt decet, ostēdit: in fontibus clementē, alacrem, & benignum: omnibus tamen grauem ac potentem vi & maiestate. Neq; id solum in amplissima illa & præclara dignitate, ad quam propter eximias suas virtutes conscendit, ipse facit; verum etiā non minus diligenter cauet, vt quotquot sub eius sunt potestate iudices eadem religione obstricti iusticiam colant. Breuiter siue domi cum priuatis & subditis, siue foris cum ciuibus, quacunq; deniq; hominū sorte vbiuis gentium agat: sanctum, iustum, benignum, humanum, familiarem deniq; illum experiuntur omnes. Naturæ etiam donis nō vulgariter est ornatus. Habet enim ingenium perspicax,

tenacem memoriā, accuratū iudiciū, sermonē suauem, gē-
nium denique cunctis prodesse, nemini obesse paratū. Quæ
omnia ipse solertia summa excolere non cessauit vnquā, nec ces-
sat. Quo factū est (quod alioqui varijs multisque occupationi-
bus implicito minimē licuisset) vt disciplinarum penē omnium
accuratam cognitionem adeptus sit, adeo vt vel cum professori-
bus ipsarum de palma contendere possit. Nam vt sermonis Latī-
ni peritiā silentio inuoluam, historias omnes ita percaluit scēli-
cissimēque memorię mandauit, vt quoties libitum illi est, memo-
riter fidelissimē eas recitet. Iam quanta cura & diligentia sacræ
Theologiæ doctores perlegerit incredibile dictū est. Reliquas
tum sacras tum humanas literas non oscitāter legisse ij facile no-
runt, qui cum eo cotidie versantur. De bonis ad corpus pertinen-
tibus quid attinet pluribus dicere? cū sit illi corpus paci, cui cō-
secratū est, idoneum; & bello, si pro religione esset pugnandum,
non minus aptum. Id quod in iuuentute, prius quā se religio-
ne obstringeret, facillē cunctis declarauit. Nam in decoris armis
militaribus equis, quibus infidens, in eosque infiliens miram cor-
poris dexteritatem & agilitatem facillē cunctis ostendit: tum in
lancearum cōcursu, arundinum collusu, aliisque militaribus ex-
ercitationis, maximam gloriā eo tempore est adeptus. Famis,
sitis, laboris, patiens fuit, semper frugi; forma decens & honesta,
aspectus venustus & honorandus, valetudo firma, vires robuste.
Fortuna largissimē quoq; sua bona cum eo communicauit. Cui
enim mortalium nobilitate & generositate cedit? Si enim nobili-
tas, vt Aristoteles censet, maiorum claritas & antiquitas est, & ge-
nerosus is dici meretur, qui maiorum antiquam nobilitatē sum-
ma cura tuetur; nonne principem nostrum inter nobiles nobis-
simum, inter generosos generosissimum iudicabimus? Pater
enim, auus, proauus, atauusque illius, omnesque tum maiores,
tum ab eis deducti, ex aurea illa stirpe christianissimi Hispania-
rum regis Ferdinandi cognomento Catholici originem ducit.
Celsarūque inuictissimo Charolo secundo cōsanguinitatis gradu
coniunctus est. De quorum sanguine clarissimo præclarissimisque
parentibus dicere non decreui: quandoquidem me faciūdia & in-
genio destitutū agnosco ad tantæ rei encomiū pro ipsius magni-
tudine & dignitate decantandum. Sed huic gentilitati nobilissi-
ma, imaginibus maiorum, præclare gestis, sanguini clarissimo
& longissimo, agmen virtutum ceu colophonem, vt dixi, addi-
dit: in quo vera nobilitas residet, vt ait Satyricus. Ad dignita-
tes & honores amplissimos meritis suis prouectus est, quæ si vir

tutibus respondere deberent, multo maiora est meritis: sed ea
 est illius modestia & humanitas, ut hæc superesse sibi putet; cum
 sit ipse omnibus his ornamento non minori, quam illa sint ei.
 Diuitiæ largè abundeque, si cui alteri, illi suppetunt: quibus sic
 utitur, ut illæ sentiant se habere dominum, non dominari pos-
 sidenti. Amicorum non exiguum numerum beneuolentia, hu-
 manitate, beneficijs, fide, sibi comparauit. Sed quoniam vera fir-
 maque amicitia inter tam multos esse non potest, licet omnes be-
 neuolentia & beneficijs prosequatur, vnum, aut duos, aut certè
 paucos delegit moribus & vita probatos, cum quibus volunta-
 tum, studiorum, sententiarum, summa est illi consensus: tum ad-
 uersa tum prospera communia habet, omnesque amicitiae leges
 religiose obseruat. Ex quibus vnus primusque es tu dignissime
 Abbas, id quod cotidianus conuictus, domus communis, colla-
 ta inter ampla dignitas, facile declarant: quorum ipse non im-
 mor nunquam non gratias illi agis & habes. Quam amicitiam,
 cum honestate & virtute in primis nitatur, & ab incunabulis (ut
 sic dicam) religionis originem habeat, intemerataque ad hunc
 vsq; diem durauerit, spero sempiternam fore: facileque mihi per-
 suadeo inter amicorū paria, si non quarto, certè quinto loco nu-
 meratum iri. Cum igitur hæc omnia summa, absoluta, firmaque
 in eo sint, illum beatum foelicemque in hac vita appellare, ut crea-
 dere, non recusabo. Ceterum cum hæc aditus viaque sit ad sempi-
 ternam solidamque beatitudinem, ad quam nos esse natos firmi-
 ter credimus, illa non neglecta, in hanc conatus omnes suos ani-
 mosque dirigit, & intendit, nullūque non mouet lapidem, ut
 eā assequatur. Id quod sapienter sanè, ut cætera facit: quippe cum
 ex triplici bonorum genere, quorum quodq; in illo suos nume-
 ros habet, animi bona (quæ solū Stoicis iudicijs boni nomē
 meretur, Peripateticis principatum obtinent) inter bona refert,
 quoniā ea demū vera sunt bona, clara, æternāq;. His in cœlum
 sempiternāq; beatitudinē aditus paratur, tantōq; reliquis præ-
 stant, quāto anima corpori & fortunæ. Qui illis præditi sunt, soli
 sunt nobiles & beati; neq; corporis & fortunæ bonis egēt, licet ad
 ornatū beatitudinis huius vitæ non parū faciant. Nam quia quæ
 à fortuna, vel progenitoribus, vel donatibus pendēt: fluxa, vana,
 caduca, pessimis quibusq; contingentia, sunt: probè prudentēq;
 facit, dū ea bona sectatur, quæ sempiterna & nunquā intercasura
 sunt. Ut enim reliqua prætereā, nonne cultus ille Dei optimi ma-
 ximique religiosus in illo ita splendet & emicat, ut exemplar &
 specimen vitæ integerrimæ, & obseruandæ religionis mortalibus

omnibus exhibeat: Id quod in medio iuuentutis feruore, in me-
 dijs mundi ludicris, in honore amplo constitutus (erat enim eo
 tempore commendatarius maior Erganicensis) spreto mundo,
 eiusq; venenatis illecebris, sese religioni diui Bernardi addicere,
 Deoque animum corpusque deuouere statuit. Iam igitur mona-
 sterium diuæ Mariæ a petra dictū ingressus, ministris omnibus
 animo sanctitate pleno, & diuino spiritu afflato, pro meritis & di-
 gnitate cuiusque aurum, argētum, pecuniā, vestes, tapeta, equos,
 mulas, reliquāque suam supellectilem, distribuit. Contigit tan-
 tum cuiq; vt sua forte contentus liberè arbitrato suo viuere pos-
 set, nec alteri inferuire domino amplius cogeretur. Nam clam ab
 illis se subducēs vnico assumpto ministro, quem tantum sanctis-
 simi decreti sui fecerat participem, monasteriū ingressus, sese re-
 ligioni addixit. Vbi religiosè, sanctè, tranquillè, & amicè cum so-
 cjs aliquandiu vitam traduxit. Et ex pecuniā, quam ijs vsibus as-
 seruarat post largam illam distributionem in famulos, demolis-
 tam domum reædificauit; obæratam ære alieno liberauit: vecti-
 galia summa illi conciliauit, vel iam amissa recuperauit. In sacris
 illis ædibus duodecim moratus annos ætatis suæ anno trigesimo
 septimo Abbas Verolensis creatus est. Quo loco grande æs alie-
 num, domum dirutam, expilatam, sine religione, ordine, omni
 malorum genere plenam, offendit. Quibus omnibus malis qua-
 tuor annorum spatio id quod Hercules Hydræ fuit. Oppigne-
 ratam enim septem millibus aureorum liberam reliquit, diru-
 tam exædificauit, instaurauitque, religiosos ad imitationem le-
 gisq; ordinis diui Bernardi præcipua cura viuere coegit. Tan-
 dem anno à virgineo partu millesimo quingentesimo trigesimo
 nono, ætatis verò suæ quadragesimo primo, maxima fœlicitate
 regni Aragoniæ Archiepiscopus Cæsaraugustanus electus est.
 Quam dignitatem quàm castè, piè, iustè, inculpatè, gesserit, & ge-
 rat, nationibus omnibus innotuit, nedū indigenis. Quantis item
 impensis, curis, vigilisq; Cæsaraugustanum primarium tem-
 plum orbis redemptori cōsecratum ampliare & ornare nitatur,
 incredibile dictū est. Sed sanè magnificentie ipsius opus respon-
 dere debuit. Vera me narrare nō ficta tu ipse dignissime Abbas
 omni exceptione maior testis es: quādoquidem his omnibus re-
 bus gerendis fidelissimus minister illi fuisti, ab eo ne lato quidem
 culmo vnquam (vt aiunt) discedens. Cum igitur fulgore omniū
 virtutum princeps noster eluceat, & fœlicitate in hac vita orna-
 tus sit, & ad sempiternam summa animi intentione, diligentia, ca-
 sitate, obseruatione priuatę religionis, omniūque virtutū ex-

ercitatione contendat, merito suo inter Heroas post mortem posteritas referet. Cuius virtutes quia nostris preconijis non egent, & quia certò scio ipsum opere potius, quàm famæ gratiam expectere, optareque magis in secessu, quàm in fronte beatum esse, & quia ad illius animi, corporis, & fortunæ dotes literis prodendas celerius me tempus deficeret quàm ipsa materia; illarum ponderi & magnitudini succumbens supersedere decreui; ne magis imbecillitatem ingenij & facundiæ nostræ prodam, quàm virtutes ipsius, ut par est, repræsentem. Quæ omnia animum erexere, ut homo priuatus, nec facie nec nomine illius dignitati illustrissimè cognitus lucubrationes has nostras in Ioannem Mesuem nomini tanti principis consecrarem. Volui tamen dignissime præsul te auspice & exoratore uti (quàdoquidem illi intimus es, & cum tu ex illius nutu nunquam non pendeas; idem velle atque idem nolle utriusque est) ut libentiori animo munus nostrum accipiat, & optimo auspicio in vulgus ædatur. Quod faciliè scio non esse tanti, ut nobilissimo & illustrissimo principi nuncupari debeat; cæterum quandoquidem mihi in votis tantum fuit, animi mei pro pensionem erga illius celsitudinē testatam relinquere, te auspice, quale quale id erit, libenti animo accipiet. Ut enim domini, cum villici eos inuifunt, pyra, cerasa, nuces, caseum, aliâq; parui precij libenter accipiunt, animū offerētis non munus aspicientes: sic vehementer deprecor, des operā, ut chartaceum hoc nostrū munusculum ea humanitate accipiat, qua in omnes homines vitur. Quod eo maximè nomine illustrandum expoliendumque duxi, quòd cunctis Pharmacopoeis & Medicis nō modo utile, verum etiam necessarium sit. Mesues enim magnus & eruditus vir cūctorum manibus teritur; nulla Pharmacopolarum officina eo caret; nullius Medici bibliotheca eo destituitur. Erat tamen ita versus, ne scio à quo, ut nec Arabicè, nec Latinè loqueretur autor peritissimus: in quē Mondinus cōmentarios breues, cōfusus, & nullius penè utilitatis ediderat. Nostre verò ætatis Medici maximā non nulli lucem illi attulerunt: alij non pauca crimina falsò quandoque obieciarūt morbo animi potius, quàm veritate impulsī. Certe opera Jacobi Syluij viri & doctrinæ & facundiæ clarissimi, quo præceptore gloriōr gaudeoq; me vsum fuisse, lucem accepit, Latineque loquitur. Cæterum quia ille paraphrastæ munere functus est, liberiusque interdum quædam vertit, id quod nobis non permittimus: coacti sumus versionem recognoscere, & pleraque arctioribus limitibus astringere, nonnulla Arabicè relinquere: quoniam latinitate donata obscuriora viderentur nostri seculi

Pharmacopolis; quibus consulere in primis statuimus, alia alijs de caussis facie noua produximus. Scio tamē non defuturos, qui has nostras lucubrationes damnabunt, dicēntque nos & oleum & operam perdidisse, idque facient, qui Arabum auctoritatem eleuare conantur, quique nihil putant ratum firmūque, quod ex Græcorum officina non prodierit. Sed vt non nego artis Medicæ summos præcipuosque principes Græcos fuisse: ita profiteor multorum & utilissimorum inuentionem Arabicis scriptoribus referendam esse acceptam. Mirabuntur alijs, quod ea ætate scribam, qua ingenia maximè vigēt, florētque disciplinæ omnes. Desinent tamen mirari, vbi norint non aucupandæ inanis gloriæ, sed iuuandæ pro nostra virili parte iuuentutis gratiâ hunc laborem subiisse. Voluimus enim talentum nobis commissum non abscondere sub terra, sed cum scenore restituere. Quod an fuerimus assecuti, aliorum esto iudicium: certè prodesse voluimus. Id etiam obiter dicam, interesse vitæ vt Pharmacopolæ viri sint boni, medicamentorum notas, cognitionem particularem, præparandi & componendi rationem in numero habeant, minis meque eos admittendos ad Pharmacopoeam, qui sermonis Latini sunt rudes: pœnam capitalem, non pecuniariam imponendam, si falsa, adulterata, notha, mala denique; pro veris, fucis, carentibus, legitimis & bonis, dederint medicamēta. Quandoquidem plus periculi est ab illis quàm à morbo, siquidem alia pro alijs re media offeruntur. Nonnulli odore lucri decepti, omni seposita charitate, nihil non audent: dummodo ex sanguine & visceribus populi vim summam auri colligant. Olim Medici parabant medicamina, Chirurghi exercebant, herbarij fideles nutriebantur ab imperatoribus Romanis in Sicilia & Creta, vt vera & exquisita medicamenta Romam mitterent. multis ab hinc annis prouincia hæc hominibus imperitis, & lucro potius quàm salutis humanæ hiantibus, delegata iacuit: nunc doctorum hominum solertia in dies erigitur reuiuiscitque. Ceterum adhuc relicta sunt duo hominum genera arti Medicæ fidem derogantia, alterum eorum est, qui Medicinam semestrem exercent, & nulla suffulti doctrina, è tetrina, furrina, & tonstrina subito profilientes, Medicinam faciliunt. Nam vbi primum syrupos nominare, sanguinem mittere, medicamentum purgans, vino interdiceret, verbis tenus norunt: accedit ornatus sericus, vestis rafa, heliotropica, vndulata, anulate manus, salutatio potentum, caterua affeclarum mensæ, bibonum, heluonum, parasitorum: quibus fucus verum mētuntur Medicum, & misero vulgo imponunt. A quibus si ornamen-

ra corporis detrahas, maiorem quam cornicula Aesopi excita-
 bunt cachinum, si queras ubi verentur, non in musæis sed in gy-
 nœcijs, compitis, ludis, comotationibus, eos cōperies. Cūm per-
 petuus esse deberet Medicus in studijs, insomnes studendo non
 cōmessando ducere noctes, & honestum illud Hesiodi certamen
 certare. Alterum consenuit quidem in exercenda pannosa qua-
 dam & sordida Medicina: quod genus hominum canis & sene-
 cta commendari tantū cupit, & in precio haberi. Id quod faciē-
 dum quidem esset, si non essent morosi, insolentes, praua doctri-
 na imbuti, si non frugibus inuentis glandem defenderent, si non
 puderet eos dediscere senes, quæ adolecentes prauè didicerunt:
 si non propter mille annos haberi fidem sibi vellent, nulla adhi-
 bita ratione nec autoritate. Quæ vero dicunt faciuntque præter-
 quàm quod sordida, inculta, vel barbarie plena sunt: à vera Me-
 dicina penitus abhorrent: & tamen philautia tā malè affecti sunt,
 vt Apollinis oracula reddere se putēt. Hippocratem, Galenum,
 reliquosque Medicinæ principes, cūm ne à limine quidem salus
 tarint, se percallere vel ad vnguem gloriantur, vel præ se nihili du-
 cunt: adeo est illis ignorantia cum arrogātia coniuncta. Sed iam
 receptui canendum: ne dum horum plura vitia detegere insecta-
 ri que nitimur, maledicendi cacoëthes contrahamus. Cūm igitur
 duo hæc hominum genera nobis reliqua facta sint, hos iudices
 nostri operis ego recuso. nam licet vtrique maximè velint, non
 magis verum intueri poterunt, quàm noctua & vespertilio lu-
 men solis. Quiquidem si alicubi contra me sententiam tulerint,
 ad procerum Medicinæ subsellia non modo appello, verum etiā
 eos prouoco. Quamquam ad cornicatorum & maleuolorum cer-
 uices frangendas, ora maledica obturanda, latratus plus quàm
 caninos prohibendos, autores adhibuimus ad marginem, non
 proletarios, nec capitecēfos, sed classici, primeque notæ: ex qui-
 bus omnia ferè, quæ scripsimus, excerpta sunt. Quibus omni-
 bus si tua opera illustrissimus admodumque reuerendus Archi-
 episcopus noster, vt diuus quidam Tutelaris & Tutanus, præsit,
 summum laboris nostri præmiū erit, fauor non vulgaris aduer-
 sus obtreçantium linguas, arx Capitolina, ornāmētum, genius
 denique libri, vt æternum viuat. Foue igitur studioforum ani-
 mos & instituta Abbas amplissime: quo liceat illis serio incum-
 bere studijs, veritatem è medijs tenebris eruere, & erutam tueri.
 Alioqui si principum & procerum fauor musarum mystas desti-
 tuat, corrueunt rursus in veritatem assertæ, & postliminio receptæ
 doctrinæ, Cimmeriæ redibunt vmbrae, viuemus denique vt bruta

ta animantia sine legibus, institutis, & doctrina. Sed tantum
malum, vt auertat Deus, orandum, & cultorum literarum
animos erigere enitendum, vt incaptum iter
prosequantur. Sic enim fiet, vt non amplius
veteri Romæ, neq; nobilissimis inui
deamus Athenis. Vale præsul hu
manissime, & me in tuor
rum clientum nus
merum res
ferro.

Ad lectorem.

Illud nollem te lateret candide lector, pro viribus nos laborasse ut antiquæ versionis series verbaque, quoad eius fieri posset & liceret, seruantur integra: ne rudes diiores Pharmacopola, & Medicinæ velites nouitate ordinis vel verborum deterriti (sunt enim quædam nostris temporibus Arabicè prolata notiora illis, quàm si eadem Latine vel Grece dicerentur) versionem nostram auersarentur. Ob id barbaris vocabulis quandoque uti sumus coacti, ut partem historię imperitiorebus accommodaremus. Nonnulla quæ desiderari videbantur in orationis contextu, vel ad clariorem doctrinam facere, lineolis his [] interclusimus. In quo opere si quid à sententia tua comperies alienum, obnixè oro, ne protinus carbone id notes. sed apud te cogita, id, & si testimonijs aut rationibus non erit futurum, aliqua tamē ratione vel testimonio auctoris alicuius non trisualis nos ductos, id literis prodidisse: neque omnino vanum esse quod vulgò fertur: tot esse hominum sententias, quot capita. Autorum testimonia interdum cōsultò præteriuimus: ne typographo vel tibi, præsertim in arte Medica prouecto, stomachum moueremus. Qualiacunque denique nostra erunt, oratum te velim, ut ea æqui bonique consulas. Vale.

COMMENTARIORVM

IOANNIS NABASCYESII IN CANONES

Mesuræ index triplici numero compositus. Quorum primus, foliū; alter, faciem; tertius, lineam significat. Si tertium subsequatur alius numerus interiecta cōiunctione, &, solūsq; sit: lineā eiusdem folij & faciei demonstrabit: si duplex, rursus faciem lineamque ostendet: si triplex, folium, faciem, lineamque, ut prius indicabit.

A

A Cacia vera.	65. 2. 45.	Amari temperamentum.	15. 1. 15.
Accidentia excitata purgationis tēpore quę sint, & quo modo corrigatur.	55. 1. 21.	Amari saporis origo.	15. 1. 16.
Acer calidissimus saporum.	15. 2. 55.	Amarū à calore & siccitate semper est.	15. 1. 20.
Acidi effectus.	17. 2. 51.	Amarus sapor an sit quādoq; à frigore.	15. 1. 48.
Acidus sapor non est duplex.	17. 2. 25.	Amari effectus.	15. 1. 48.
Acidi vsus.	45. 1. 1.	Amarū tū per se tū per accidēs siccare.	15. 1. 48.
Acidum quo modo sedat morbum.	45. 1. 11.	Amarum sitim excitat.	15. 2. 22.
Acere quem vsum præstet medicamentis commixtum.	45. 2. 11.	Amarum orificia venarum aperire.	15. 2. 3.
Aeris saporis effectus.	14. 2. 16.	Amara crassarum sunt partium.	15. 2. 7.
Aeris saporis substantia.	14. 2. 24.	Amara acria dicuntur.	15. 2. 8.
Aeris sapor calidissimus.	14. 2. 26.	Amara mordent.	15. 2. 9.
Acria non omnia sitim excitant.	14. 2. 57.	Amarum quibus medicamentis commodē miscetur.	45. 2. 41.
Acria quo modo dicatur interdū crassa.	14. 2. 28.	Amarus sapor non est duplex.	17. 2. 23.
Actiones medicamentorum meliores quā ratione fiunt.	40. 2. 21.	Amara siccissima sunt.	15. 2. 15.
Actio rerū propria à forma est.	4. 6. 16. & 21.	Amara inimica stomacho.	44. 1. 14.
Acute trahentia.	54. 1. 29.	Amarum à putredine vindicat.	44. 1. 20.
Aestuatō quid sit.	58. 2. 28.	Ambra corroborat.	56. 2. 20.
Aegyptus medicamentis celebris.	22. 2. 4.	An medicamentis alijs ab attrahentibus lia à manifesta insit.	8. 37.
Aegypti & flori sanguis misceri nō potest.	57. 1. 8.	Animus quietus quando dicitur esse.	70. 30.
Aer cubiculi in quo, qui purgatur residet, qualis debeat esse.	71. 1. 38.	Antiquum.	20. 18.
Aeris constitutio ad purgationē eligendam.	34. 2. 1.	Anxietudo quid sit.	58. 2. 28.
Alcubugi.	78. 1. 18.	Aquam rufam trahentia.	52. 1. 2.
Alexiteria.	24. 2. 52.	Aqueus priuatio saporū potius q̄ sapor est.	15. 1. 36.
Alexiterium trifariam iuuat.	47. 2. 5.	Arabibus quid est familiare.	1. 2. 51.
Alephangin.	67. 1. 25.	Arabibus multa esse referēda accepta.	29. 1. 11.
Alij tum Greci, tum Latini, tum Arabes de medicamentorum delectu scripserant.	2. 2. 55.	Arabibus cū Grecis nō prius cōuenire.	38. 1. 6.
Alieni à medicamento purgante quare vacuentur humores.	24. 2. 1.	Aristotelis expositio.	4. 1. 16.
Althos.	10. 1. 58. & 52. 2. 7.	Aromatica quare miscentur medicamentis purgantibus.	15. 2. 24.
Atōe.	10. 1. 58. & 52. 2. 7.	Ars medicamentorum malitiam quot modis reprimat.	48. 2. 29.
Amari effectus.	15. 1. 6.	Ars medica physiologiæ subordinata est.	4. 2. 25.
Amari substantia.	15. 1. 11.	Ars naturę imitatrix.	56. 1. 40.
Amara crassioris substantiæ quā acria, tenuioris quā astringentia sunt.	15. 1. 12.	Arthritica.	34. 1. 25. & 41. 2. 26.
Amari impressio.	15. 1. 14.	Asperi iudicia.	15. 1. 14.
		Asperum quid.	15. 1. 20.
		Asperitas siccitatis soboles.	15. 1. 25.
		Asplenium.	42. 1. 15.

Affatio quid, & quos usus præstet. 51. 1. 15.
 Afringentibus cathartici aliam inesse vim ab astringentia. 8. 2. 41.
 Afringens virtus purganti coniuncta purgationem iuvat. 9. 2. 48. & 9. 1. 27.
 Afrorum congressus, ortus & occasus an debeant observari ad purgationem. 56. 1. 40.
 Afringentia suapte natura alium astringunt. 8. 2. 48.
 Audibilia qualitatū quare nulla sit metio. 7. 2. 25.
 Auditus an possit iudicare ea quæ diuersi generis sunt. 7. 2. 35.
 Augenda medicamentorum imbecilla virtus & quo pacto. 37. 2. 27.
 Auster & Aquilo qua ratione interim sistant ventrem, interim laxent. 63. 2. 7.
 Aurea apud mesuem. 74. 1. 50.
 Auenzoar. 3. 2. 40. & 4. 1. 29.
 Auerrorés taxatur. 15. 1. 18.

B.

Alneum purgatis quando conuenit, & quando non. 69. 1. 39.
 Balnei partes quinque, & quid singula valeant efficere. 68. 1. 39.
 Balsamum. 22. 2. 6.
 Barba hircina. 65. 2. 45.
 Ben. 28. 2. 24.
 Benigna medicamenta fugienda sunt interdum. 7. 1. 48. & 56. 1. 29.
 Bile. 24. 2. 35.
 Bilis. 26. 1. 3.
 Bucu. 42. 1. 4.
 Bucu narien. 42. 1. 14.
 Buch. 42. 1. 3.

C.

Alidum mordet, & quomodo. 11. 2. 1.
 Calida medicamēta incoliūora frigidis. 12. 1. 20.
 Calidum ad vitam ducit, & per accidens sui interitus causa est. 12. 1. 33.
 Calidi medicamēti effectus. 11. 1. 5.
 Calor trahit. 5. 1. 8. & 31.
 Calor purgatricem vim iuvat. 4. 2. 7.
 Calor noster purgationis causa. 5. 2. 28.
 Calor noster natiuus principium sine quo. 5. 2. 37.
 Caloris primus effectus. 11. 1. 36.
 Calor per accidens ficit, 11. 2. 6. & 15. 1. 49.
 Calor natiuus actionem medicamenti limitat. 24. 1. 15. idem inchoat & dirigit actionem eiusdem. 15.
 Calor natiuus similis quodammodo celesti. 25. 1. 5.
 Canicula. 34. 2. 31.
 Canis. 34. 2. 31.
 Canicular res dies. 34. 2. 33.

Rav. v. quid. 11. 2. 39.
 Caput vacuantia. 33. 2. 35.
 Cardiacum medicamentum quadruplex. 39. 2. 45.
 Castorium. 14. 1. 4.
 Causa occulta quid est Auerror. 5. 2. 37.
 Causæ occultæ effectus sensibus & experientia cognoscitur, quibus, quātū, & quādo deus vult. 3. 2. 39.
 Causæ occultæ inexplicabiles sunt. 4. 2. 27.
 Causa quæ cōpulit auctorē ad scribēdū. 1. 1. 19. et 2. 30.
 Cephalica medicamenta. 41. 1. 47.
 Cherua. 28. 2. 34.
 Cestianum. 62. 1. 46.
 Cestiana mala. 80. 2. 20.
 Cetrac. 24. 1. 15.
 Cibus quando exhiberi debeat, iis qui iunxerunt pharmacum, & quando non. 56. 1. 48.
 Cnicus. 28. 2. 31.
 Coaguli vis. 66. 1. 49.
 Coctio quid est. 11. 1. 47.
 Coctio & coctionis differentia, usus, & cætera.
 Cœlestis virtus. 3. 1. 46. & 2. 31.
 Cœlestis virtutis causas reddere non possumus. 5. 2. 33. & 40.
 Cœlum & planetas causas esse vniuersales rerum inferiorum. 4. 1. 1. & 24.
 Cœlestia inferioribus calorem, vitam, motumque impertiri. 4. 1. 3.
 Cœlestis virtus singulis speciebus sua est. 4. 1. 33.
 Cœli & cœlestia rationē formæ subire. 22. 2. 12.
 Cœlum & cœlestia non esse causas particulares rerum inferiorum. 21. 2. 12.
 Collyrij significationes variae. 59. 2. 44.
 Color quid. 18. 2. 44.
 Coloris species variae. 19. 1. 1.
 Colocynthidis tritura. 54. 2. 13.
 Comprimētia medicamēta. 8. 2. 29. & 9. 2. 38.
 Condisi. 28. 2. 30.
 Contraria se inuicem expellunt. 3. 1. 32.
 Conturbatio. 42. 2. 15.
 Corporum cœlestium aspectus non est vbique similis. 22. 2. 14.
 Corpus totum confluxile. 25. 2. 9.
 Cor in omni euacuatione est in primis roborandum. 39. 2. 18.
 Corallium. 37. 2. 31.
 Coriandrum non esse frigidum. 65. 2. 1.
 Coriandrum tentare caput. 65. 2. 7.
 Correctio medicamentorum. 36. 1. 1.
 Correctio medicamentorum per id quod opponitur proprietate sua. 37. 1. 39.
 Crassum duplex. 8. 1. 30.
 Crassum omne an sit lentum. 10. 2. 3.
 Crassum & tenax, graui & denso ferè respon-

dent; 10. 2. 35;
Cucumer agrestis. 28. 2. 40.
Curationis ordo. 75. 1. 42.

D

D Amaleus patria Mesur. 1. 1. 37.
Deiectoria quæ sint. 26. 2. 10;
Deiectorium interim fit vomitorium, & propter
quas causas, 26. 2. 29.
Delectus medicamentorum à sapore, 17. 2. 38.
Delectus medicamentorum quid, 2. 2. 40.
Delectus medicamentorum utilis & necessarius est
medico, 7. 2. 18.
Delectus medicamentorum comprimendo purgan-
tium, 9. 2. 42.
Delectus medicamentorum à qualitatibus primis du-
plex. 11. 1. 19. & 12. 1. 20.
Delectus ab odore, 15. 1. 34.
Delectus à saporibus sumptus in primis commenda-
tur, 14. 1. 19.
Delectus à colore, 18. 2. 36.
Delectus à tempore, 19. 1. 37.
Delectus à loco, 21. 1. 5.
Delectus à facultate, 25. 2. 36.
Delectus à propria essentia, 2. 2. 20.
Delectoria medicamenta, 24. 2. 35.
Deligendi medicamenta methodus, 7. 2. 7.
Denarius, 74. 1. 32.
Densum, 8. 2. 1.
Densum omne graue, 10. 2. 32.
Deus medicamentorum magnam copiam largitus est,
36. 1. 30.
Differentia à medicamēti substantia sumpta, 7. 2. 40;
Differentias tangibiles cum Mesues ad substantiam
reulerit, 7. 2. 44.
Dioscorides, 2. 2. 35.
Diuisio operis, 1. 1. 26.
Diuisorium doctrinæ genus commendatum veteri-
ribus, 1. 2. 46.
Diuisio libri primi, 2. 1. 12.
Dolor trahit, 3. 1. 10.
Drachma, 74. 1. 35.
Dubitatio tollitur circa Galeni & Mesuræ verba,
22. 1. 5.
Dulcis saporis magna est latitudo, 16. 1. 20. & 46.
Dulcis effectus, impressio & cætera, 16. 1. 36.
Dulcis sapor solus nutrit, 16. 1. 39.
Dulce quo ab vniuerso secernitur, 16. 1. 42.
Dulce temperamentum est, 16. 1. 45.
Dulce interim dicitur calidum, interim frigidum, in-
terim temperatum, 16. 1. 45.
Dulcia exacte præptè vertuntur in bilem, 16. 2. 15.

Dulcia hepar & lienem facile obstruunt. 16. 2. 15.
Dulce medicamentis purgantibus mixtum quæ usum
præstet, 44. 2. 19.
Durum quid, 12. 2. 34.
Durities duplex, 12. 2. 40.

E

E Effectus elementaris virtutis, secundæ & tertie fa-
cultatis reddere possumus: celestis virtutis nõ
item, 3. 2. 33.
Effrenis actionis causa, 24. 1. 47. & 30. 2. 31.
Elateria medicamenta, 42. 2. 17.
Elaterium, 15. 1. 32.
Elementa omnibus mixtis generandis & naturalibus
formis introducendis materia fiunt, 3. 2. 16.
Elementa in mixtis quomodo maneant, 3. 2. 30.
Elementaris virtus communis est omnibus mixtis,
4. 1. 30.
Elementaris virtus à naturali & specifica vincitur,
4. 2. 10.
Elephantiasis, 7. 1. 24.
Elixatio quid, 49. 1. 5.
Emollientia medicamenta, 8. 2. 35.
Error exiguus circa purgantia maximum interdum
affert vitæ periculum, 1. 2. 20.
Etruria venenis abundat, 22. 2. 46.

F

F Acultas naturalis vbi habet sedem, 40. 1. 47.
Febris purgationi succedentis causa, & curandi
ratio, 74. 2. 20.
Fermentatio, 37. 1. 24.
Flatus causa, 42. 2. 25.
Fæcudiora omnia in oriente, in septentrione non
item, 22. 2. 24.
Fætida, 15. 2. 44.
Fætidorum vsus, 14. 1. 2.
Fætida non omnia sunt naturæ nostræ contraria,
14. 1. 3.
Forma qualitatibus subiecti ceu instrumentis vtitur,
5. 2. 19.
Forma naturalis est principium efficiens motus &
quietis & cætera, 3. 2. 21.
& 4. 1. 43.
Forma in rebus naturalibus est primum & principa-
lissimum agendi instrumentum, 3. 2. 23.
Formæ indiuiduæ effectusque particulares quomodo
se habent ad celestia, 3. 2. 46.
Eriabile, 10. 1. 34.
✠ ij

Friabile in humidis & solidis, 8. 1. 40.
 Frictionis vis & species, 69. 1. 6.
 Frigida quædam purgant, 4. 2. 6.
 Frigidum natura sua purgationem impedit, 4. 2. 9.
 Frigidum mordet, & quomodo, 12. 2. 1.
 Frigidi effectus, 11. 2. 42.
 Frigoris primus effectus, 11. 1. 52.
 Fumi materia ex qua resolvuntur naturam retinent, 76. 1. 44.

G.

Galeni cõsiliũ de ponderum notis, 68. 1. 19.
 Galeni & mesuæ verba exponuntur, 22. 1. 4.
 Gallia cum absolute pronuntiat apud Mesuæ quænam intelligi debet, 66. 2. 4.
 Glutinatio, 11. 2. 55.
 Gradus qualitatum, 11. 1. 20.
 Gradus in saporibus, 14. 1. 32.
 Graue quid dicatur, 5. 1. 48. & 8. 1. 12.
 Grauia sponte feruntur deorsum, 5. 1. 38.
 Gustabiles differentie non faciliẽ comprehenduntur numero, 14. 2. 8.
 Gustus certissimẽ & tutissimẽ omnium saporũ differentias diiudicat, 14. 1. 28.
 Gustus solus iudex saporum est, 14. 1. 29.
 Gustus Aristoteli tactus quidam est, 14. 1. 54.

H.

Hæmagogum medicamentum petijt cum inventore, 51. 2. 25.
 Hæmagogum medicamentum deleterium potius quàm purgans censendum est, 51. 2. 17.
 Hæmagogũ improprie dicitur purgare, 50. 1. 20.
 Harmal, 28. 2. 36. & 42. 1. 17.
 Helleborus absolute prolatus vter intelligendus, 28. 2. 29.
 Hepatica, 54. 1. 20. & 41. 2. 14.
 Hepar per venas mesenterij trahit chylum & excrementa transmittit, 26. 1. 5.
 Hemidactylus quomodo leuitate & gravitate commendetur, 9. 1. 49.
 Homo animantia reliqua tactu superat, 14. 1. 55.
 Homo animal politicum, 26. 1. 15.
 Humiditatis primus effectus, 11. 2. 54.
 Humiditas primarũ qualitatu imbecillima, 11. 2. 44.
 Humida medicamenta nunquam attingunt quartum gradum, 11. 2. 46.
 Humida medicamenta omnium saluberima, 12. 1. 20.
 Humor omnium saporũ cõmunis materia, 14. 2. 5.
 Humorum quare hi vacuantur prius, illi posterius in

excessiva purgatione, 24. 2. 17.
 Humorum educio bifariam fit, 25. 1. 3.
 Humor qui in purgationibus vacuatur à quo mouetur, 5. 1. 2.
 Humor non pellitur à medicamento, sed trahitur, 5. 1. 5.
 Humor quare non attrahit ad se medicamentum, 5. 1. 6.
 Humores quando vacuantur commodẽ per vomitũ, 26. 2. 6.
 Humorum symmetria, 50. 1. 16.
 Humores quo ordine vacuẽtur, 50. 2. 5. & 15.
 Humores omnes debeant ne ante euacuationem præparari, 86. 2. 15.

I.

Iacobus syluius, 2. 1. 8. & 7. 1. 17.
 & 11. 1. 59.
 Idiota quis dicatur, 7. 1. 41.
 Imbecilla medicamenti virtus bifariam dicitur, 58. 1. 22.
 Inferiora à superioribus variẽ affici, 4. 1. 4.
 Inflatio, 42. 2. 26.
 Infusio vsusque ipsius, 52. 2. 27.
 Inspidi vsus, 44. 2. 39.
 Inspidi effectus, 16. 2. 35.
 Inscriptionis ratio, 1. 2. 58.
 Institutum autoris, 1. 2. 16.
 Intestinis vlcere laborantibus an liceat medicamentis purgantibus per inferiora vti, 86. 2. 15.
 Iuuenescere corpus quomodo intelligat, 58. 1. 15.
 & 59. 2. 8.

L.

Læticia duplicẽ habet substantiã, 15. 1. 59.
 Latitudo in saporibus, 15. 2. 34.
 Lathyrus, 28. 2. 35.
 Lævis iudicia, 15. 1. 14.
 Læue quid sit, 15. 1. 22.
 Læuitas humiditatis soboles, 15. 1. 24.
 Lenientia medicamenta, 10. 1. 25.
 Leuia sponte feruntur sursum, 5. 1. 38.
 Leue quid dicatur, 5. 1. 47. & 8. 1. 12.
 Leuitas quid arguit, 8. 2. 33.
 Leuitas caloris est nota, 9. 1. 38.
 Liber secretorũ falso Galeno ascriptus, 40. 2. 15.
 Locos cõmunes proponit Mesues, 2. 2. 37.
 Locus, 21. 1. 3.
 Locus liber & non liber, 21. 1. 45.
 Locus duplex, 22. 1. 59.
 Lotio vsusque ipsius, 51. 2. 5.

Lubricantia medicamenta, 8. 2. 33.
Lubricantia, 10. 1. 25.

M

M Agnes, 4. 2. 46. & 5. 1. 37.
& 37. 2. 34.
Magnitudo plantis quid præstet, 22. 2. 28.
Malefica quæ sint, 6. 2. 24.
Maiores sequi incommoda cum medicamentū quali-
tate peccat, quàm cum quãtitate, 6. 2. 2.
Maiores & sampfuchus sint neidē, 62. 1. 56.
Mali medicamentorum effectus, 42. 2. 2.
Manardus, 3. 2. 49. & 5. 1. 40.
Manna græcorum, 74. 1. 19.
Maturatio quid, 11. 1. 45.
Medicamenta quantitate & qualitate fiunt infalu-
bria, 6. 1. 38.
Medicamentum alterare, non proferre debet na-
turam, 6. 1. 41.
Medicamentū cuiusque iustum modum & qualitatem
intelligere debet medicus, 6. 2. 15.
Medicamenta benigna quæ sint, 6. 2. 19.
Medicamenta toto genere maligna, 6. 2. 26.
& 30. & 45.
Medicamenta ex accidente maligna, 6. 2. 27.
& 31. & 7. 1. 11.
Medicamentis malignis genere interdū cogimur uti,
7. 1. 6. & quando, 7. 1. 10.
Medicamenta quæ humiditate excrementosa abundat
leviora laudantur, 8. 2. 17. & 9. 1. 45.
Medicamenta quæ plena laudantur, 10. 1. 15.
Medicamentum quanto vicinius temperamento, tan-
to salubrius: quanto remotius, tanto malignius,
12. 1. 21.
Medicamenta quarti ordinis perniciofa & deleteria
sunt, 12. 2. 4.
Medicamenta quando eligenda sunt, 20. 1. 21.
Medicamentorum alia recentia, alia media, alia anti-
qua laudantur, 19. 20. 10.
Medicamēta quo tēpore colligēda sint, 20. 2. 4.
Medicamentorum duratio, 20. 2. 23.
Medicamentorum repositio, 20. 2. 39.
Medicamentū motu violento vacuat, 23. 2. 40.
Medicamentū & alimētū in quo differūt, 24. 1. 26.
Medicamentum purgans certum humorem, non quē
uis vacuat, 24. 1. 34.
Medicamentum purgans an penetret ad humore vacu-
andum, 25. 1. 19. & 2. 24.
Medicamenta purgantia quadruplicia, 28. 2. 46.
Medicamenta alia ab attractiuis quo modo totū cor-
pus euacuant, 29. 1. 37.
Medicamentum certum humorem vacuare, non cum

qui reliquos copia vincit, 29. 2. 34.
Medicamenta post vacuatū humore familiarem qua
virtute agunt in excessiua purgatione, 30. 2. 42.
Medicamentorum singulis speciebus sua est virtus à
forma dependens, 37. 2. 9.
Medicamenta purgantia cū immodicē purgāt, quo
ordine humores educunt, 31. 1. 11.
Medicationes sub cane difficiles, 24. 2. 23.
Medicamentorum malignam virtutem quibus permu-
tamus, 39. 1. 16.
Medicamentorum cōmunis malignitas, 39. 1. 17.
& 29.
Medicamenta omnia dum agunt, alterant nostrum
corpus, 39. 1. 29.
Medicamentorum purgantium maxima pars veneni
particeps est, 39. 1. 30.
Medicamentorum actiones quibus meliores reddi-
mus, 40. 2. 21.
Medicamentum adminiculum & instrumentum natu-
ræ est, 41. 1. 14.
Medicamenta à proprietate substantiæ medicamēto-
rum malignitatem auferentia, 42. 1. 44.
Medicamentum si nō vacuat, vel tardius vacuat, qua-
re id fit, & quid agendum, 56. 2. 31.
Medicamentum dissoluendo purgatorium, si non va-
cuat, quæ inuehat accidentia, & quid agendum,
58. 2. 15.
Medicamentum si illegitimē & laboriose vacuat, quid
agendum, 60. 1. 35.
Medicamentū quare immodicē vacuat, 62. 2. 36.
Medicamenta ferē omnia principes partes laedūt, sed
cor in primis, veneniq; participia sunt, 71. 1. 24.
Medicamenta propē omnia stomachum offendunt,
79. 2. 10.
Medicamentum à temperamento nō esse purgans, 3.
1. 45. & 4. 2. 1. nec quia cōtrariū, 5. 1. 42.
nec quia simile, 4. 2. 31. neque quia graue vel
leue, 5. 1. 44. sed quia tale, 2. 2. 31.
& 3. 1. 14.
Medicamentum purgans non trahit quoniam calidū,
neque fuga vacui, 3. 1. 11.
Medicamentum ob similitudinem totius substantiæ
trahere, 5. 1. 12.
Medicamentorum purgatiū aliquot familia esse hu-
mori quem trahunt, 5. 1. 35.
Medicamentum purgare quia tale, 2. 2. 31.
& 3. 1. 18.
Medicamentum propter cōlestem virtutem purga-
re, 5. 1. 49. & 5. 2. 3. & 41. & 4. 1. 36.
Medicamentum non purgare ob temperamentum,
5. 2. 5. & 23. 2. 44.
Medicamenta purgatiū ferē familia esse qualitibus
sensibilibus humori quem vacuāt, 4. 2. 39.
✠ iij

sed id non est perpetuum. 44.
 Medicamenta omnia purgantia seculo Galeni calida erant. 5. 1. 12.
 Medicamentum quare trahit ad se humorem & non trahitur ab eo. 5. 1. 9.
 Medicamenta purgātia aliquot frigida. 5. 1. 17.
 Medicamenti ad humorem trahendum certa debet esse proportio. 5. 1. 24.
 Medicamentum valde malignum si non purgat, in corruptionem venenosamque naturam conuertitur. 5. 1. 29.
 Medicamentum si modum excedit quid soleat succedere. 5. 1. 30.
 Medicamenta vt purgent, aliunde habeant principium oportet. 5. 2. 24. & 6. 1. 40.
 Medicamentum naturae est, quod instrumentum artificii. 5. 2. 45. & 41. 1. 4.
 Medicamenta purgantia vim purgandam suam naturam habere. 5. 2. 49.
 Medicis necessarium hoc opus. 1. 2. 45.
 Medicus interim solus agit sine naturae auxilio. 6. 1. 24.
 Medicus deprauatos naturae motus aliquando cohibet. 6. 1. 25.
 Medicus praegressam tempestatem memoria tenere debet, praesentem agnoscere, & futuram praesentire. 65. 2. 18.
 Medicus naturam imitari conetur. 70. 1. 37.
 Medicus correctionem medicamentorum cognoscere debet. 56. 1. 26.
 Medicus naturae subservit. 40. 2. 40.
 Mesues inuocatio pia. 1. 1. 5. & 25.
 Mesues natione syrus. 1. 1. 37.
 Mesues damascenus dictus. 1. 1. 37. & 2. 15.
 Mesues professione medicus. 1. 2. 1.
 Mesues praestantissimus medicus. 1. 2. 1.
 Mesues euangelista medicorum vocatus. 1. 2. 2.
 Mesues Christianam vel iudaicam religionem coluit. 1. 2. 3.
 Mesues multa ex sacris literis transtulit. 1. 2. 5.
 Mesues quo tempore floruit. 1. 2. 9.
 Mesues regia stirpe fuit. 1. 2. 11.
 Mesues ipsius patris, aui, proauis, abauis, nomina propria. 1. 2. 12.
 Mesues ad imitationem Galeni scripsit. 1. 2. 24.
 Mesues animi liberalis ingenuique fuit. 1. 2. 37.
 Mesues quatuor medicamentorum purgantium genera nouit. 8. 2. 24.
 Mesues morte praeventus fuit. 71. 1. 38.
 Mezereon. 17. 2. 48.
 Mixa, mixai, mixaria. 10. 1. 32.
 Mixtum omne ex quatuor elementis constat. 5. 2. 12.

Mixtum omne perfectum duplicem habet virtutem, vnam elementarem, alteram caelestem. 5. 2. 9.
 Molle quid. 12. 2. 35.
 Mollities duplex. 12. 2. 40.
 Motus corporis an pronocet vomitum. 27. 1. 29.
 Motus corporis purgandis an conueniat. 46. 1. 41.
 Multitudo quid praestet plantis. 23. 2. 9.
 Munus medici praecipuum. 6. 1. 6.

N

Nabet. 10. 2. 24.
 Narcoticum. 11. 2. 29.
 Naturarum familiaritate tractio fit. 5. 1. 8.
 Natura proprietates indidit rebus omnibus. 4. 2. 14.
 Natura significationes variae. 5. 2. 17.
 Natura maximè proprie & principalissimè deformatur. 5. 2. 8.
 Natura medicamenti actionem limitat. 5. 2. 39.
 dirigit iuuatque. 5. 2. 41.
 Natura morbos curat, non medicus. 6. 1. 5.
 Natura interim sola morbos curat, interim medicus cum ea operatur. 6. 1. 15.
 Natura humores noxios secernit & expellit à se. 6. 1. 42.
 Natura plantis rusticis parens, hortensibus noxerca. 21. 2. 10.
 Natura medicamentorum motus corrigit. 24. 2. 25.
 Natura in educatione excrementorum recreatur. 24. 2. 28.
 Natura medici errores saepe tegit. 31. 1. 34.
 Naturalia artificialibus sunt priora. 56. 1. 39.
 Natura praefes principisque actionum est. 41. 1. 15.
 Natura est in nobis vt deus in vniuerso. 41. 1. 15.
 Natura impetum quandoque cohibere non potest. 6. 2. 44.
 Nausea quid. 11. 2. 45.
 Nicolaus leonicenus. 1. 2. 49.
 Nil quid. 10. 1. 19.
 Nitrosus sapor. 15. 2. 41.
 Nullius artificis est docere quare formae sic agant. 4. 2. 27.
 Nutrimentum aut dulce est, aut dulci permixtum. 16. 1. 41.

O

Obstruatio proprie dicta. 11. 2. 25.
 Oculos roborantia. 78. 1. 45.
 Odor bonus & malus quid praestet medicamentis. 15. 1. 34.
 Odor quid sit. 15. 1. 41.
 Odora omnia calida. 15. 2. 2.
 Odora quaedam frigida. 15. 2. 35.

& quomodo id sit intelligendum, ibidem;
 Odorata sicca sunt. 15. 2. 15.
 Odor substantiæ tenuitatem arguit, 15. 2. 15.
 Odoratu non omnes substantiæ mouent, 15. 2. 18.
 Odoris iudicium vniuersale tutu non est, 15. 2. 18.
 Odor in vno genere præstantiā indicat, 15. 2. 20.
 Odore vacantia, 15. 2. 22.
 Odoris species, 15. 2. 23.
 Odori cū sapore maxima est affinitas, 15. 2. 25.
 Odoris duas species posuit galenus, 15. 2. 31.
 Odorata cordi sunt amica, 71. 1. 32.
 Odor bonus quid significet, 15. 2. 34.
 Odore celerrimè reficiuntur vires. 15. 2. 40.
 & 43. 1. 25.
 Odorata semina quare misceantur medicamentis purgantibus, 15. 2. 42.
 Odor foetidus, 15. 2. 46.
 Odores permixti reperiuntur, 14. 1. 5.
 Odor iucundus medicamenta reddit salubria, 43. 1. 7.
 Odoris iucundi effectus, 43. 1. 9.
 Odoratus, 7. 2. 36.
 Olfactus quo modo fit, 15. 1. 48.
 Olfactus in nobis stupidissimus, 15. 2. 20.
 Oleosus, 16. 1. 19.
 Omne mixtum duplici est dotatum virtute secundum philosophos, 3. 1. 45. & 3. 2. 25.
 Opium quare non dicitur calfacere, 15. 1. 25.
 Opus hoc necessarium, 1. 2. 14. & 43.
 Opus aliud Melius non extat, 1. 2. 15.
 Ordo qualitatum temperaturæ sequentiū, 7. 2. 37.
 Ordo totius operis, 1. 2. 15. & 28.
 Ordines qualitatum primarum, 11. 1. 20.
 Ordo generationis saporum, 14. 2. 10.
 Oxalis, 67. 1. 25.
 Oxyacantha, 67. 2. 8.

P.

Partitio sub diuisionis nomine cōtinetur, 2. 2. 18.
 Partes principes, 7. 1. 42.
 Passiuarū qualitatum quare non meminit, 4. 1. 31.
 Peccatum medico ascribendum, 6. 1. 40.
 Per se iuuare, 29. 2. 2.
 Per accidens iuuare, 29. 2. 5.
 Per pylorum non facile admittuntur excrementa, 26. 1. 9.
 Petrus Apponensis, 71. 1. 39.
 Pharmacopolis necessarium hoc opus, 1. 2. 45.
 Pharmacum instrumentum naturæ, 5. 2. 31.
 Pharmacopola medici minister est, 12. 2. 7.
 Pharmacopolam quæ latere non debet, 36. 1. 27.
 Philonium, 72. 1. 22.
 Phycus medicina principia demonstrat, 4. 2. 26.

Picus mirandulanus, 3. 2. 48.
 Pinguis sapor, 16. 1. 19.
 Piper aquaticum, 23. 1. 14.
 Pituita grauis humor, 26. 1. 2.
 Pituita & crudus succus quomodo differunt, 38. 2. 42.
 Plantæ ex terra humorem sibi conuenientem attrahunt, 21. 2. 15.
 Plantis, animalibus, & metallicis arcana quadā amicitia & inimicitia est, 36. 2. 27.
 Plinius, 21. 1. 31.
 Pneumonica, 34. 1. 2.
 Pœonia, 22. 2. 14. & 42. 1. 12.
 & 37. 2. 31.
 Primum & secundum theorema ad medicum et pharmacopolam pariter scribuntur: reliqua duo ad medicum potius pertinent, 2. 2. 33.
 Primæ & precipuæ qualitates tangibiles quæ sint, 8. 1. 6.
 Primi ordinis medicamenta, 11. 1. 26.
 Proloquia, 1. 1. 35.
 Proportio necessaria est ad purgationē, 24. 2. 1.
 Proportio in medicamentorum miscella seruanda est, 46. 2. 25.
 Proportionē idonea medicamenta miscenda sunt, 37. 1. 21.
 Proprietatum concordia necessaria est ad exquisitam mixtionem medicinarum, 36. 2. 12.
 Purgantium medicamentorum maxima est habenda ratio, 1. 2. 20.
 Purgantia medicamenta viribus sunt prædita maximis, 1. 2. 21.
 Purgantia omnia ferè calida sunt, 3. 1. 32.
 & 5. 1. 12. & 8. 2. 23.
 Purgantia frigida pauca sunt, calida multa, 4. 2. 10.
 Purgantia elementari virtute interdum adiuta felicius & melius purgāt, 3. 2. 45. & 4. 2. 7.
 Purgans medicamentum bifariam Galeo dicitur, 8. 2. 19.
 Purgantia medicamenta ferè omnia venenosa, 24. 2. 24. & 39. 2. 27.
 Purgans medicamentum duplex est, 25. 1. 7.
 Purgatrix vis medicamenti alijs ab attractibus imbecilla & obscura est, 39. 1. 36.
 Purgantia quare dicantur, 30. 1. 25.
 Purgatio à toto corpore euacuat, 33. 1. 15.
 Purgantia certas corporis partes respiciunt, 33. 1. 17. & 2. 32.
 Purgantia ventriculum & cor ledunt, 43. 1. 13.
 Purgatio quibus de causis malè procedit vitio instrumenti, 15. 2. 28.
 Purgari qui non debeant, 55. 2. 55.
 Purgantia si non vacuant quid agēdū, 58. 2. 2.
 Putredinis mater humiditas excrementosa, 15. 2. 12.

Qualitates primæ 11. 1. 15.
 Quæ partes facilius, quæ difficilius vacuen-
 tur, 33. 1. 24.
 Qualitas maligna si qua sit, corrigenda prius, quam me-
 dicamentum sumatur, 6. 1. 37.
 Qualitates primæ in summo elementis insunt, 3. 2. 12.
 Quare duarum qualitatum tantum meminit, 4. 1. 45.
 Quarti ordinis medicamenta, 11. 1. 30.
 Quibus nominibus quarta facultas declaretur, 3. 1. 23.
 Quia tale quid significat Melusæ, 3. 1. 19.
 Quies vacationes ferè oēs sedare potest, 7. 2. 27.

R

Radix, 28. 2. 14.
 Ramich, 67. 2. 35.
 Rapa, 28. 2. 14.
 Rarum omne leue, 10. 2. 32.
 Rarum, 8. 2. 1.
 Raved quid, 9. 2. 49.
 Rhabarbarum in species propriè dictas non partitur,
 10. 1. 1.
 Rhabarbarum tum attrahendo tum comprimendo
 purgat, 10. 1. 5.
 Rhaphanus, 28. 2. 16.
 Recens, 20. 1. 18.
 Regula quid, 1. 2. 39.
 Remora piscis, 4. 2. 47.
 Resolutio sub diuisione, 2. 2. 18.
 Rusticos taxat, 7. 1. 33.

S

Salindus, 34. 1. 35.
 Salsi saporis impressio, 15. 2. 36.
 Salsi essentia & temperies, 15. 2. 38.
 Salsi saporis effectus, 15. 2. 38.
 Salsus sapor quando gratus est stomacho, & quando
 ingratus, 16. 1. 2.
 Salsi agendi modus, 16. 1. 10.
 Salsi castigandi vis, 16. 1. 13.
 Salsum quibus addit robor, 4. 4. 1. 26.
 Salubria medicamenta fugienda, nisi accedat quæ di-
 cit, 7. 1. 11.
 Sanguinè, quâdiu potest, natura retinet, 30. 2. 7.
 Sanguinem medicamentum nullum per se educit Me-
 lusæ, 31. 1. 46. per accidens aliqua medicame-
 ta educunt, 31. 2. 4.
 Sanguinem medicamentum aliquod per se educere,
 31. 2. 9.

Sanguis corruptus desit esse sanguis, 31. 2. 23.
 Sanguinis corrupti pars tenuior in bilem flauâ abit,
 crassior in atram, 31. 2. 32.
 Sanguinem trifariam educunt medicamenta, sed non
 a proprietate, 31. 2. 47.
 Sanguinem natura nunquam nisi coacta relinquit,
 30. 2. 7.
 Sanguis, calor, & spiritus per somnum ad intimas cor-
 poris partes sese recipiunt, 70. 2. 34.
 Sanguis draconis, 65. 2. 44.
 Saporum nomina ad odores transferimus, 13. 2. 24.
 Sapor quid est, 14. 2. 4.
 Sapores singuli quibus rectè & inutiliter misceantur,
 45. 1. 36.
 Saporis organum, 14. 2. 6.
 Saporum generationis ordo, 14. 2. 10.
 Saporum ordo in calore & frigore, 14. 2. 21.
 Sapores in triplici substantia cõperiuntur, 14. 2. 49.
 Saporum calidorum ordo, 15. 2. 33.
 Saporum numerus non est plane definitus, 17. 2. 4.
 Sapores simplices in paucis medicamentis reperiri,
 17. 2. 7.
 Sapores quatuor mordent, 18. 2. 6.
 Saporum species, 43. 1. 46.
 Sapores varijs modis medicamèta iuuant, 43. 2. 3.
 Sauich, 67. 2. 11.
 Scammonium, 7. 1. 13.
 Scammonij proprium est lacerare cor, 36. 2. 18.
 Scenitæ, 7. 1. 15.
 Scenden, 42. 1. 6.
 Scnicus, 23. 1. 11.
 Sebesten, 10. 1. 31.
 Secaniabin quid est, 39. 1. 9.
 Secundæ ordinis medicamenta, 11. 1. 28.
 Segles quid est, 80. 1. 43.
 Sensus ad medicamentorum delectum quo ordine se
 habeant, 7. 2. 32.
 Sensus & voluntarij motus per somnum otiantur,
 70. 2. 35.
 Siccum medicamètum quarti ordinis nullum est, quod
 non vrat, 11. 1. 32.
 Siccum tertij ordinis reperitur non vrès, 11. 1. 33.
 Siccitatis primus effectus, 11. 1. 32.
 Siccitatis effectus, 11. 2. 47.
 Siccitas densat & rarefacit, 12. 1. 1.
 Siccitas quadruplex, 82. 1. 33.
 Similitudo duplex notatur, 4. 2. 35.
 Sitis quid, 83. 1. 30.
 Siticulosi sunt quidam quia cor habent calidius,
 83. 1. 38.
 Sitis causæ, 11. 2. 4.
 Solceram reddit mollè, lutum durius, 4. 1. 5.
 Solaquæ celerius quàm oleum dissipat, 4. 1. 5.

Solex terra aliter atque aliter affecta alios atq; alios
effectus producit, 4. 1. 6.
Sol & luna caloris & frigoris causa sunt, 4. 1. 10.
Solis accessus & recessus quid efficiat, 4. 1. 18.
Somnus vacuationes omnes immoderatas sedare po-
test, excepto sudore, 70. 2. 27.
Somnus purgandis quando conuenit, & quando non,
56. 2. 11.
Somnum conciliantia, 70. 2. 34.
Splenitica, 34. 1. 16. & 41. 2. 20.
Spodium non dari per os, 65. 2. 22.
Spodij succidaneum, 65. 2. 32.
Stomachica medicamenta quare miscenda purganti-
bus, & quæ dicantur stomachica, 40. 1. 28. & 35.
Stomachica duplicia esse, 40. 1. 36.
Stomachica, 34. 1. 18.
Stomachus, 78. 2. 12.
Strobili, 42. 1. 12.
Styctici effectus, 17. 1. 4.
Stypticum quem usum præstet medicamentis com-
mixtum, 45. 1. 36.
Styphon, 17. 1. 4.
Sydera quædam magnas in aëre efficere mutationes,
4. 1. 15.
Syncope, 71. 1. 2.

T

Tabula medicamentorum, 40. 1. 42.
Tactus, 12. 2. 24. & 7. 2. 37.
Tactus exquisitissimus in ore vetriculi & in ex-
tremis digitorum parte interna manus, 12. 2. 31.
Tamar, 18. 2. 24.
Temperamenta nouem tantum sunt, 11. 1. 18.
Tempus medicamentorum vires exoluit, 19. 1. 42.
Temperamenta in genere noue sunt, particularia pro-
prium infinita, 3. 2. 14.
Tenax, 10. 1. 35.
Tenax in solidis & humidis reperitur, 8. 1. 40.
Tenue duplex, 8. 1. 30.
Tenue, 10. 1. 35.
Tenue omne an sit friabile, 10. 2. 3.
Tenue & friabile leui & raro ferè respondent,
10. 2. 35.
Theophrastus, 22. 2. 3.
Theriace medicamenta contrariam sortita naturam,
propriètatem, temperiem, effectus, in se recipit,
36. 2. 45.
Theriace narcotica est, cum est recens.
Theriace quadiu dicitur esse recens, 71. 2. 24.
Theriace quanto eget tempore ad perfectam ipsius
coctionem, 71. 2. 24.

Theriace antiqua validius sistit ventrem quam re-
cens, 72. 1. 17.
Theriaces probatio, 72. 1. 16.
Thoracica, 41. 2. 6.
Thus minutum, 74. 1. 18.
Terra sigillata rara est inuentu ætate nostra, 65. 2. 18.
Tereniabin, 18. 2. 25. & 38. 2. 2.
Terrea vsta tenuia euadunt, 15. 1. 11.
Tertij ordinis medicamenta, 11. 1. 29.
Tormina quare excitat medicamentum, 62. 2. 6.
Tortellæ de feni, 67. 2. 38.
Tractio ab inanimato quot modis fit, 3. 1. 8.
Trahentia medicamenta, 8. 2. 25.
Trasmissio à quibus partibus in quas fiat, 26. 1. 17.
Trifolium, 37. 2. 8.
Tritura quos præstet vsus, & quibus de causis fiat,
55. 2. 16.
Turbit, 38. 1. 49. & 2. 25. & 47.

V

Vacui fuga tractio fit, 3. 1. 8.
Vacuatio quæ per secessum fit, vomitu crebrior
& naturalior est propter lex causas, 25. 2. 31.
Vacuatio immodica quare est periculosa, 71. 1. 19.
Valentiorum medicamentorum leuiora grauioribus
præferuntur, 8. 2. 11. & 9. 1. 40.
paucis exceptis, ibidem.
Varijs nominibus idem significari, 1. 2. 49.
Vbi physicus definit, inde incipit medicus, 4. 2. 26.
Vena caua, 25. 2. 2.
Vena porta, 25. 2. 4.
Venæ in purgationibus immodicis sunt imbecillæ,
65. 1. 3.
Venæ paucissimæ sunt ad stomachum, 26. 1. 7.
Venæ mesenterij hepatis seruiunt ad trahendum chy-
lum, & transmittenda excrementa, 26. 1. 15.
Venæ totius corporis ab hepate habent originem,
25. 1. 47.
Ventriculus actiones habet toti corpori communes,
78. 2. 19.
Ventriculi partes in quibusdam actionibus habent
prærogatiuam, 78. 1. 21.
Ventriculo cum corde familiaritas & consensus,
82. 1. 2.
Ventriculus per inediam succos saniosos & excremento-
sos attrahit, 21. 2. 29.
Ventriculus omnibus partibus corporis copulatur,
25. 2. 6.
Ventriculus officina est primæ coctionis, 26. 1. 16.
Ventriculus exquisito sensu & vi expultrice valida
præditus est, 26. 1. 16.

Ventriculus nobilior est intestinis. 26. 1. 20.
 Ventriculus in omni euacuatione roborandus est.
 39. 2. 21.
 Vergilius. 21. 1. 19. & 34.
 Veteres medicamentorum delectum & castigatione
 scripserant, sed imperfecte & fulse. 1. 1. 11. & 31.
 Vicinia plantis quid præstet. 25. 1. 19.
 Victus ratio omnis intra sex vel quatuor res contine-
 tur. 71. 1. 26.
 Vipera. 7. 1. 8. & 25.
 Virtutis purgatricis inquisitio. 2. 2. 41.
 Virtus medicamentorum purgantium triplex.
 47. 1. 8.
 Virtus medicamentorum quid est. 47. 1. 10.
 Virtus rei quomodo ab vno subiecto in aliud tran-
 ferri potest. 49. 2. 18.
 Virtus quæ à specie est in paucis admodum medica-
 mentis est cognita. 37. 2. 12.
 Virtus quæ à specie est quare dicitur celestis,
 3. 2. 45. & 4. 1. 27.
 Virtus & forma differunt. 37. 1. 15.
 Visiles qualitates. 7. 2. 29.
 Visus. 7. 2. 35.
 Vita in corde habet arcem & principatū. 29. 2. 29.
 Vita nostra à calido est in humido. 12. 1. 37.
 Vita auctoris. 1. 1. 36.
 Vita principium finisque in corde est. 71. 1. 25.
 Vlcera intestinum situs quibus signis dignoscatur,

& quomodo in curatione nos gerere oporteat.
 86. 1. 9.
 Vinctuosi effectus, impressio, & temperamentum.
 16. 1. 16. & 20.
 Vinctuosus melleus & vineus dicitur. 16. 1. 19.
 Vinctuosum quid præstet purgantibus mixtum.
 44. 2. 4.
 Vniuersalia natura priora sunt particularibus.
 2. 1. 2.
 Vnitas plantis quid præstet. 25. 1. 19.
 Vomitus. 25. 1. 8. & 2. 46.
 Vomitoria triplicia. 28. 1. 40.
 Vomitorium quandoque euadit deiectionum, & pro-
 pter quas causas. 27. 2. 1.
 Vomitoria quæ sint. 26. 1. 36.

X

Xylaloe cruda desideratur.
 66. 1. 39.

Z

Zinziber. 38. 2. 25.

Indicis finis.

Errata excussoris obiter animaduerſa.

Folio primo, facie prima, versu. 34. **τοπαλεγονεν**. eodem. 2. 32. lege rufo pro bufo. 2.
1. 1. rasio pro basio. eodem. 2. 6. bifarium pro bifuriam. 3. 2. 40. in margine Alexander
Aphrodi. eodem. 48. in margine, epistola. 1. lib. 2. & 1. lib. 7. & 5. 15. 4. 2. 7. tamar indi,
viola. & c. eodem. 28. in margine, Gale. lib. 6. simplicii, cap. de abrotano. 4. 2. 7. tamar indi. 5.
1. 2. colore. eodem. 29. At fin. eodem. 2. 8. interpre. 6. 2. 31. glebee. 7. 1. 15. expungendum
contracta & **Χωρα** accentu acuto legendum. eodem. 19. pronomen illud, **finz**. 7. 2. 28. calia.
eodem. 44. exprefit. 8. 1. 2. caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ficcitatem. eodem. 2. 2.
Aphroditheus. 9. 1. 20. Qua fit. 2. 6. natura. eodem. 2. 36. nitrum. 10. 1. 2. indicum. 52. Myxa, My
xai, Myxaria. 12. 58. iudex. 15. 1. 17. abfinthium, elaterium. eodem. 2. 15. vacantia. 14. 2. 7. necel
faria. 56. Huc accedit. in margine ad pifonem pro philo. 34. indicat. 15. 1. 18. aloë, & in mar
gine lib. 6. simplicium vbi legitur. 5. 16. 1. 19. mellus. 21. inungit, 17. 1. in margine cap. de po
mis, 22. 1. in margine lege, loca ipfa fola in hominibus. & c. 35. 1. 1. Incanum fue fcingum, nul
quam fnicus, fed perpetuo fnicus, fcnico, & c. 25. 2. 45. fceffum. 26. 1. 16. primæ coctiois,
29. 1. 57. exhibeatur, 51. 1. in margine, Auičen. Sera. 35. 1. 9. effent vel notiora vel vfitata
giz. 34. 1. 18. calamnithe montana. eodem. 1. 54. hyfterica pro hiterica. 34. 2. in margine, de
victus ratione acuto. eodem. 2. 19. (qualia veteribus in vfu fuerunt) 56, 21. 5. [noxijs] 28. 2.
in margine compo. ph. p. 39. 1. 8. incidunt. 39. 2. 34. effectus illius noxijs refiftere, 40. 1. 58.
ceu cardiaca. 40. 2. 5. quippe quam, 41. 1. 1. tarafacon & epica. 42. 2. 45. fcilicet, 43. 1.
24. & amono, 46. 1. 27. vigorem accipiunt. eodem. 34. orationis pro rationis, 47. 2. 37.
acidorum, 48. 2. 43. fi quis, 50. hoc minus et breuius, vt coctio. eodem. 2. 9. malè permixto,
vel fuperficiaria. 48. 2. 15. infenfiorum. eodem. 2. 29. mediocri, 54. 2. 45. leuiori. eodem. 2. 52.
Zezare, 55. 1. 26. profic. eodem. 2. 41. inferiores, eodē, 2. 22. defcuiut, 56. 1. 46. eliciamus,
eodem. 1. 49. interdicendum purgandus. eodem. 2. 1. pitifanā. eodem. 2. 37. prouidebimus,
57. 1. 35. diffufus, 58. 2. 42. **Καρδιωγμοϋς**, 59. 2. 38. protrudat, 65. 1. 27. scammonium,
65. 2. 6. in margine lib. 3. 65. 2. 31. fumentū non eft, eodem. 2. 22. cum græcis. eodem. 2. 24.
cadmia, 66. 2. in margine, ob alium fcopum, & diatrion pipereon. 67. 2. 24. xylalōes, fpeciz
68. 2. 22. in margine virtutius. 68. 2. 23. Quoties, 70. 1. 16. in margine, Gale. aphor. 20. &
55. lib. 2. eodem. 1. 29. & 30. diarrhoea & diarrhoean, 71. 1. 22. fpiritus. eodem. 2. 3. in mar
gine, fine. eodem. 2. 29. opij pro odij. 72. 2. 10. impendat. eodem. 2. 21. xylalōes. eodem. 2.
37. in margine. lib. 9. 75. 1. 25. linimentis, 74. 1. 50. vt quidam. eodem. 1. 34. Archige. 75.
2. 11. fi fummas. eodem. 1. 14. ficca acria. eodem. 1. 18. in margine, idem pro ibidē. 76. 1. 28.
negligenda eft. eodem. 42. ad caput corporis infumibulum. eodem. 2. 1. vini pro vimē. eodem.
2. 32. Arabas. eodem. 2. 43. terminatur, 77. 1. 16. in margine. Seneca. eodem. 2. 31. in margi
ne. Aphro. pro Apho. 79. 2. 22. ablatioe. 80. 2. 50. vinum. eodem. 2. 55. in margine. euchy.
81. 1. 28. Hic, non Hic lege. 82. 1. 44. offerendum. eodem. 2. 20. factum. 83. 2. 29. fitit, 84.
1. infomnia. 84. 1. 35. vel alij. 85. 2. 41. materia. 87. 2. 18. addixerunt, pro dixerunt, 88. 1. 20.
victus ratione. eodem. 2. 4. in margine dele. Confule aliud exemplar. eodem. 2. 27. in margi
ne. Aphor. 39. 89. 1. 7. in margine lege Aphrodi. proble, & c. 89. 1. 45. lege in margine
Aphor. 26. lib. 2. & 57. lib. 4. & c.

tor, 26, lib. 2, & 57, lib. 4, & c.
 A. e. No 57 comp. del año 1663
 f. 10. v. 1. Instancia de Juan Nolasco
 del año 1660

IOANNIS MESVÆ
 DAMASCENI LIBER PRIMVS, SEV
 METHODVS MEDICAMENTA PURGANTIA
 simplicia deligendi & castigandi, theore-
 matis quatuor absolutus Ioāne Na-
 balcuesio Sangossano Medi-
 co tū interprete, tum
 expositore.

5 **IN NOMINE DEI MISERICORDIS,**
 cuius nutu sermo recipit gratiam, & doctrina per-
 fectionem, principium sit verborum Ioan-
 nis filij Mesuæ, filij Hamech, filij
 Hely, filij Abdela regis
 10 Damasci.

Pla Mesus inu-
catio.

Genealogia mo-
dus Hebreorū bi-
blijs confectus.

15 **D**E castigatione medicamentorum simpli-
 cium purgantium mētio à quibusdam
 veteribus habita est, eaque de re multi
 etiam sapiētes scripserunt: ceterum eo-
 rum nullus plenē de hac materia disle-
 ruit, sed alio atq; alio capite multorum
 ad eam pertinentium mentionem faciē-
 tes, sparsam doctrinam hāc reliquerūt.

Causa que eum
ad scribendum co-
pulis.

20 Ob id quidā ex dilectissimis amicis no-
 stris, quibus ex amicitia iure tenemur præstare obsequium, de-
 precati sunt nos, vt ea quæ sparsim ab alijs tradita sunt, colligen-
 tes, opus vnum exactum perficeremus, quod ea omnia præcepta
 vaga cōplecteretur. Quorum iustis precibus victi hoc opus ag-
 gredimur, confisi auxilio, ac bonitate Dei, qui sit benedictus. Er-
 25 go pie Deus horum præceptorum collectionem fac felicem, qui
 ex thesauris largitatis tuæ omnia felicia facis. Opus autem hoc
 nostrum in duas secetur partes, in quarum priore, vniuersalem
 scientiam castigandorum medicamentorum certis quibusdam ra-
 tionibus tradamus: posteriore verò, cuiusq; medicamenti purgā-
 30 tis essentiam [species, delectum] facultates, correctionem, parti-
 cularum exequamur.

Rursus Deum
precat. Operis diuise.

¶ Vt quæ Ioannes Mesus tum hic, tum in opere vniuerso scribit, facilius intelligantur, &
 vt lector ad hoc opus legendum memoriaq; mandandum alacrior accedat: placet exposito-
 rum Aristotelis exemplo quædam præfari, quæ Græcis **προλε γόμενα**, nobis proloquia
 55 ad verbum dicuntur. Ea autem hæc ferē sunt Vita autoris: institutum: causa, quæ eum ad
 scribendum compulsi: inscriptionis ratio: operis vtilitas: doctrinæ genus. Ioannes mesus,
 vt à primo exordiar, natione Syrus fuit ex vrbe Damasco: vnde Damascenus dictus est: pro-
 A

Damascus ciuitas
est Syria propē
Iudæam.

Libri primi

fessione Medicus. Nauauit in arte operam tam diligentem: vt in prestantissimum Medicum
 euaserit. Quare in eam venit opinionem apud maiores nostros: vt ab eis Euāgelista Medico
 rum sit vocatus. Christianam vel Iudaicam religionem coluisse cū ex alijs locis, in quibus
 diuinum auxilium passim implorat, vt in hoc procēmio bis: tum verō maximē ex prefatio-
 ne libri, quem de appropriatis vocant: conijcere licet. In quem locum multa ex sacris literis
 translata coniecit. Id quod religioſe ac sapienter factum eſſe nemo dubitat. Nouerat enim
 vir optimus, nihil ritē nihilq; prouidenter citra Dei immortalis auxilium & honorē auspi-
 cari homines. Scripsit Arabicē, vt indicat antiqua versio, quā nō paucas voces Arabicas ser-
 uauit: quas nos etiā interdum consulto reliquimus. Sunt qui velint Horuisse, quo tempo-
 re Goffredus Lotharingorum princeps Syriam expugnauit: sunt qui sub Adriano Pontifi-
 ce, anno Christi milleſimo centesimo quinquagesimo octauo. Originem duxit ex stirpe re-
 gia, vt ex verbis, quā prefationi prefixit agnoscas licet. Nomen ipſi proprium fuit Ioannes,
 a patria Damascenus vocatus: patris ipſius nomen fuit Mesues, aui Hamech, proau Hely,
 abau Abdela, qui fuit rex Damasci. Scripsit hoc opus, quod cūctis prae manibus habetur
 ob eius necessarium vſum: aliud, quōd ſciam, non extat. Operis autem huius partem priorē,
 in duos diuiſit libros: quorum priorē, quem nos enarrandum ſuſcepimus, viam rationemq;
 vniuerſalem ſcribere inſtituit deligendi & caſtigandi medicamenta, corrigendiq; noxas,
 quae ab eis impendēre ſolent: poſteriore verō eam viam & rationem purgantibus medica-
 mentis ſimplicibus ſeculo ſuo magis cōſuetis particulatim accommodare, cuiuſq; eſſentiā,
 ſpecieſ, delectum, caſtigationem, facultates ſingulatim exequendo. Eſt enim purgantium
 medicamentorum maxima & praecipua habenda ratio, ſiquidem viribus ſunt praedita maxi-
 mis: quo ſit, vt error vel exiguus circa illa maximū interdum aſſerat vitae periculum. Poſt
 antidota ſcripsit vniuerſalia ſectionibus duodecim diſtributa. Demū in vltima huius ope-
 ris parte cuiq; ſingularum partium corporis remedia peculiaria ſcribit. Quae omnia ad imi-
 tationem Galeni eſſe ſcripta quis non videt? Is enim quinq; primis libris ſimplicium metho-
 dum accuratam docet medicamentorum omnium facultates inueniendi: quam in reliquis li-
 bris in ſingulis ſimplicibus exercet. Poſt libros de compositione medicamentorum gene-
 ralium tradit: demum de compositione cuiq; parti arteſq; proprijs. Ex his horum librorum
 ordo euasit perſpicuus. Sunt enim naturā priora vniuerſalia particularibus: & ſimplicia cō-
 poſitis. Partem totius operis primam ſcripsit ſuadētibus & poſtulantibus amicis, quibus iu-
 ſta poſtulantibus parere voluit: ne amicitia leges violare relucendo videretur. Pollicetur
 igitur quae ab Hippocrate, Platone, Galeno, Bufo, Paulo, Serapione, Auicenna, Hamech,
 Ioannitio, Haly, Alchindo, & alijs, quos paſſim citat, per varia volumina & capita vel con-
 fuſe, vel imperfectē tradita erant: ea coniunctim diſcretē, perfectē ſe edoctrum, aureas eo-
 rum autorum ſententias in hoc vnum opus tranſſerendo. Itaq; diuinum hoc opus Ioannis
 Damasceni eſt: ceterum ex varijs autoribus collectum, vt ipſemet initio prefationis teſta-
 tur. Vnde etiam animi liberalitatem ingenuitatemq; arguas licet. Quoniam non pudet eum
 fateri, per quos proſecerit, nec ſuum cuiq; referre acceptum. Vniuerſalem hāc methodum
 canones appoſitiſſimē vocauit. Nam quod *Κανον* Græcis, regula dicitur Latinis. Eſt autem
 regula fabrorum instrumentum, quo omnia dirigunt, & metiuntur, rectaq; ab obliquis, pla-
 na & ſubſultantibus diſtingunt. Ab hac, metaphora ſumpta, canones vniuerſales appellat,
 praecepta vniuerſalia, quae in hoc opere ſcribit: quoniam his, veluti regula quadam, vt poſ-
 ſumus in ſingulorum ſimplicium examine, delectu, & caſtigatione. Opus perquam vtile &
 neceſſarium eſt tum pharmacopolis, tum Medicis: illis quidem ad rectum medicamentorum
 delectum, & corrigendi modum: his verō tum ad eoſdem vſus, tum ad corrigenda ſympto-
 mata, quae partim in ipſa purgatione, partim poſt ipſam ſeſe offerunt. Doctrina genus diui-
 ſorium eſt, iam inde ab Hippocrate, Platone, & Galeno magnopere cōmendatum. De quo,
 vt de alijs duobus doctrinae generibus, Ariſtotelis, & Platonis expoſitores abundē agūt: egit
 etiam copioſe Nicolaus Leoniceus in opere de tribus doctrinis. Illud verō ſilētio prae-
 eundū non eſt, varia haec nomina, Ioannes, Meſues, Ioannes Meſues, Heben Meſues, Ioannes
 Heben Meſues, Filius Meſues: autorem huius libri ſape ſignificare. eſt enim familiare huic

Inſtitutū & ordo.

Ordinis ratio.

Qui excitare
ipſum ad ſoci-
bendum.

Inſcriptionis
titio.

Operis vtilitas.

Doctrinae genus.
Gale. de natur. hu-
ma. & lib. 1. ad
Glauc. Plato in
Phile. & in So-
phisti. Alcino. in
libello, quo Pla-
tonis placita ex-

Theorema primum. II

5 autori, & Basio, & Auenzoari, & nonnullis alijs Arabicæ familiæ autoribus: quoties nouam
 aggrediuntur materiam vel sententiam, nomen suum præscribere. Quod si quando post ali
 quod horum nominū in orationis serie sequatur: & ego dico, & nos dicimus, vel quid aliud
 his æquipollens, coniectura ducimur tunc præcedentia ex aliorum sententia pronuntiata
 10 esse, licet interdum idem cum illo habeat nomen: vt capite de Sagapeno in simplicibus, vbi
 ex sententia Mesuæ bifiriam corrigi Sagapenum docuit, suum ceu nouū interponit modum
 corrigendi. Ex quo perspicuum est alium à se eo loco nomine Mesuæ intellexisse. Huic no-
 stræ sententiæ fauet Iacobus Syluius in sua versione, quippe qui aliorum autorum nomina
 expressit, tacuit, quæ nos diximus: nō taciturus si putasset diuersorum autorum nomina esse,
 & non vnius Mesuæ. Hec, licet leuia, initio præmittere visum est, ne passim circa ea hæsitet
 lector.

2. DIVISIO LIBRI PRIMI IN THEO-

remata quædam primum, deinde in capita
 singulorum theorematum.

15 **I** Oc nostro libro primo quatuor theoremata docebi-
 mus: in quorum primo explicabimus, quæ sint obser-
 uanda in medicamentorum delectu. In secundo, qua
 ratione vis medicamentorū purgantium malefica cor-
 rigenda sit. In tertio, quo pacto sit occurrendū nocumentis, quæ
 20 in corpore ipso excitatur purgandi tempore. In quarto, quomo-
 do corrigenda sint nocumenta, quæ post vacationem succede-
 re solent. Theorema primum duo sub se capita cōtinebit. In quo
 rum priore de medicamentorum delectu agemus, sumpto iudi-
 cio à propria ipsorum essentia: in altero, deligendi rationem tra-
 25 demus à facultate ipsorum medicamentorum sumpta indicatio-
 ne. Secūdum theorema in duas diuidetur summas. In priore ex-
 plicabitur modus corrigendi medicamenta, mixto illis alio me-
 dicamēto. Quæ summa in quatuor subdiuidetur capita: & in pri-
 mo illorum docebitur castigatio medicamentorum per mixtio-
 30 nē eius, quod proprietate insita opponitur ijs, quibus miscetur.
 In altero de correctione eorum differemus per ea, quæ tēperiem
 contrariam sunt sortita. In tertio eadem castigari docebimus per
 ea, quæ effectus contrarios prestant. In quarto denique de pro-
 portione earum rerum agemus, quæ inuicem cōmiscendæ sunt.
 35 Altera summa rationem castigandorum medicamētorum com-
 plectetur, quæ arte fit. Quæ item in alia quatuor capita parties-
 tur: in quorum primo rationem præparandi medicamenta per
 coctionē explicabimus: in altero, per ablutionem: in tertio, per
 infusionē: in quarto, per triturationē. Theorema tertium, quod
 40 rationem occurrendi nocumentis purgationis tempore euenien-
 tibus complectetur, in tria diuidetur capita: in quorum vno ex

Libri primi

plicabimus, quid agendum sit, si medicamentum materiam moueat, sed non vacuet; in altero, si illegitimè & laboriose; in tertio si ultra quam conuenit, vacuet. Quartū theorema, (quo ratio corrigendi nocumenta, quæ purgationi succedunt, tradetur) in tresdecim capita distribuemus, succedentia sibi deinceps hac ordine: 5
1. Febris. 2. Dolor capitis. 3. Vertigo. 4. Visus imbecillitas. 5. Ventriculi imbecillitas. 6. Sitis. 7. Singultus. 8. Ventriculi dolor. 9. Intestinorum vlcera. 10. Deiectio cruenta. 11. Teneismus. 12. Corporis laxitas & debilitas. 13. Conuulsio. Primus igitur liber viginti sex capitibus absoluetur.

¶ Summatim perstrinxit, & ob oculos proposuit vniuersa, quæ hoc opere docturus est. Quas summas si quis diligenter memoria mandauerit, notaueritq; singulorum capitum diuisionis partes: omnia, quæ in hoc opere continentur, in numero habebit. In singulis enim viginti sex capitibus à summis primisque tum generibus tum causis exorsus, ea in alia inferiora partitur, nec diuidendi finem facit, donec ad talem descendat speciem, causam effectumque: quæ in vnum numero & indiuiduum definant, si vltius diuilio procedat. Diuiditur genus in suas species: totum in suas partes: causa in suos effectus: effectus in suas causas. Partitio & resolutio sub diuisionis nomine contineantur hoc loco. Reliqua tam sunt aperta, vt expositione non egeant.

20 THEOREMA PRIMVM MEDICAMENTORUM naturam, delectum, facultates complectens in duo diuisum est capita. Caput primum est de medicamentorum delectu, qui fit, sumptō iudicio à propria ipsorum essentia.

Medicamentum esse purgans dicimus, non à temperamento, sed quia est tale; neq; vt contrarium [agens] in contrarium, quatenus contrarium, sed quia est tale; neq; vt simile trahēs & euellens alterum, [aut vt contrarium] sed quia est tale; neq; vt graue aut leue sursum vel deorsum vim agitandi habens, sed quia est tale.

¶ Hoc & sequens theorema Medico & Pharmacopola pariter scribuntur: reliqua duo ad Medicum potius pertinent. In huius priori parte methodum docet deligendi medicamenta sumptō iudicio ab ipsorum essentia: post alio capite idem docturus ab eorum facultate sumpta indicatione. Scripserant de re eadem Dioscorides, Galenus, & alij auctores tum Græci, tum Latini, tum Arabes, ceterum nec plenè, nec de omnibus, neq; omnia nouerant omnes medicamenta purgantia, quibus potissimum hanc methodum accommodat. Sed tamen locos proponit communes, ex quibus in alijs etiam bona à malis rationem discernendi ducere possis. Incipiamus igitur à definitione eius de quo agitur, vt intelligatur, quid sit id de quo differendum est. Delectus medicamentorum distinctio est boni à malo per proprias & peculiariē notas sumptas, partim ab eorum essentia, partim à facultate. De hoc dicturus inuestigat primū quenam est virtus, per quam purgantia medicamenta trahunt humorem sibi familiarem: & breui admodum oratione magnum rerum pondus complexus est, in hūc

Theorema primum. III

modum vi & potestate ratiocinatus. Omne quod mouetur, aut à se ipso aut ab alio mouetur, vt capite secundo libri septimi Phisicorum Aristoteles probat: humor, qui in purgationibus euacuatur, mouetur loco, & non à se, vti in confesso est omnibus: necessum est ergo vt ab alio moueatur. At omne, quod ab alio mouetur, aut trahitur, aut pellitur, vt ibidē Aristoteles docet, & initio de communi animalium ingressu: atqui humor ille non pellitur à medicamento, (id quod ceu notum assumimus) trahitur itaq; vt libro primo de natura hominis, & de facultatibus naturalibus, & de medicamentorum purgantium facultate probat Galenus. Omne verò inanimatum quod trahit, vel calore, vel fuga vacui, vel naturarum familiaritate trahit, vt idem Galenus libro sexto de vsu partium auctor est, & Aphrodiseus proble. quinquagesimo sexto sectionis secundæ, (quibus modis trahendi nonnulli addunt dolorem, sed hic modus non facit ad rem presentem.) At enim medicamentum purgans non trahit humores quoniam calidum est, neq; fuga vacui: necessum est igitur ipsum trahere ob similitudinem totius substantiæ. Ex his quæ proposuimus, quæ probatione indigere putauit, probat: reliqua tanquam confessa assumit. Principio proponit nō purgare medicamentum ob temperamentum, id est, ob aliquam ex qualitatibus primis, ex quibus cōsurgit temperamentum: nec quia est contrarium humori vacuando: nec quia simile trahens à superioribus materiis, & ab inferioribus euellens: nec quoniam graue est, deiectiones mouere: nec quoniam leue vomitum: quorum modorum aliquo opinari quis poterat trahere: sed quia est tale, id est, à virtute siue proprietate occulta, à causis abditis vt Aphrodiseus initio problematum, naturali proprietate, vt idem proble. quinquagesimo tertio libri secundi, à forma specifica rei, vt philosophi: à cælesti virtute, vt Melues in sequenti textu: à facultate quæta, à similitudine totius substantiæ, à similitudine naturarū, à qualitatis proprietate, à tota substantia, vt Galenus: naturaliter, vt Paulus. His & alijs modis hæc quarta facultas declaratur, de qua statim, latius differemus. Eorum, quæ hic assumpsit, partim ipse probationem in sequentibus subdet, partim nos adiiciemus, quæ desiderari videbuntur. Verbum, agens, clarioris doctrinæ gratia additum est in contextu orationis. Neq; dissimulandum est mihi, verba illa, aut vt contrarium, lineolis duabus comprehensa ociosa esse & supposititia, vt nostra fert opinio: quoniam contrariorum iam meminerat, neq; fuit necesse in tam breui periodo idem inculcare. Et hæc est vna huius orationis expositio. Altera potest esse huiusmodi. Doctorus Ioannes Melues quia vi purgantia medicamenta humores vacuarent, modos omnes colligit, quibus credere quis poterat id perfici: nam calore trahit quædam, quoniam calor vi trahendi pollet. Accedit his, quod purgantia omnia ferè calida sunt. Quædam quia contraria sunt, se inuicem expellunt, vt ex definitione contrariorum manifestum est. Opinari ergo poterat quis humorem & medicamentum pelli, quod naturæ esset contraria: vel alterum vtrumq; pellere, sed fortius vincere: quod cōtraria essent inter se. Non nulla quæ trahunt, similia sunt colore, odore, sapore, consistentia, temperie ijs quæ trahuntur, vt cnicus pituitæ, rhabarbarum cholere, ob quam similitudinē videri poterat alicui purgantia actionem suam obire. Vel quia graua sunt, vel leuia: nam illa sponte sua feruntur deorsum, hæc sursum. At verò ob nullam ex his causis purgare ostendit medicamēta, sed quia talia sunt. Quid autem per id tale intelligat, ipsi docuimus: & idem met protinus docturus est. Reliquum est, vt probet ob nullam ex recensitis causam purgantia vacuare, sed quia talia sunt: id quod in sequentibus facit. Tertia expositio est Mondini, quam nemo speret nos taxaturos, quin liberum relinquimus lectori arbitrium, vt eam expositionem sequatur, quæ ei magis ardebit, & vero similior videbitur.

Et Gale. lib. 1. de facul. natur.

Lib. 1. de facul. natur. & cap. 16. & 17. lib. 5. simpli. medic. & 23. & 24. & 3. lib. 3. & 8. lib. 4. & alibi passim.

Gale. cap. 17. lib. 2. de diff. feb. lib. 13. meth. med. dendi.

Omne enim (vt aiunt Philosophi) duplici est dotatum virtute, vna quidem elementari, altera verò cœlesti: & illa quidem communis est, hæc verò propria, nam omne calidum & frigidum, cal facere & refrigerare natum est: at purgatorium non est quia calidum, nec quia frigidum, sed quia cœlesti virtute dotatū est, quæ

Libri primi

ipſius mixtionem dirigit. Et ob id medicamentum hoc eſt purgans, illud prouocatiuum, aliud verò aliam atq; aliam habet virtutem, Quæ omnia præſtat medicamentū propter cœleſtem virtutem, quæ ipſi ad temperaturam accedit.

¶ Dixerat medicamentum non purgare ob temperamentum, nec quia cōtrarium, nec quia ſimile, nec quia graue vel leue, ſed quia tale eſt, id eſt, ob inſitam ſibi à natura proprietatem: nunc vnumquodq; eorum, quæ hic aſſumpſit, ſigillatim probat exorſus à temperamento: ſimul apertius declarans, quid id ſit, quod vocauit tale, ſimul ob id tale medicamentum purgare offendens. Quæ vt probet, ex Philoſophorum ſcholis poſtulat hoc, Mixtum omne

perfectum duplicem habet virtutem, vnam elementarem: alteram cœleſtem: tanquam conſeſſum aſſumit. Nos clarioris doctrinæ gratia ex Philoſophiæ fontibus illud deducamus.

Mixtum omne ex quatuor elemētis conſtat, terra, aqua, ære, igne: quibus qualitates prima, caliditas, frigidity, humiditas, ſiccitas, primò & in ſummo inſunt. Ex horum varia mixtione, aut æqualitas primarum qualitatū cōſurgit, aut vnus, vel duarum exceſſus. Ex harum æqualitate & exceſſu vario nouem temperamenta in genere ſiunt: particularia verò prope-

modum infinita, quæ ſub artem cogi nequeunt. Elementa igitur pro vnaquaq; rerum ſpecie peculiariter mixta, temperata, & affecta, materia ſiue ſubiectum ſiunt omnibus mixtis gene-

randis, & naturalibus formis introducendis. Quibus productis & introductis ab eiufdē ſpeciei formis perfectum cōpoſitum euadit. Qualitatibus ſubiectione introducta forma ad actiones ſuas perficiendas ceu inſtrumentis vitur: non aliter atq; faber ſerra ad ſcindenda ligna,

vt eſt apud Ariſtotelem libro ſecundo de ortu & interitu, & de partibus animalium. Forma enim naturalis eſt principium efficiens motus & quietis & cauſa formalis finalis q; vt ſecundo Phyſicorum eidē Philoſopho probatur. Hæc igitur forma in rebus naturalibus eſt primum & principaliffimum agendi inſtrumentum, cui actiones omnes poſſiſſimum referendæ ſunt acceptæ. Ex his perſpicuum euasit duplicem eſſe in omni cōpoſito naturali virtutem,

vnam elementarem, hoc eſt, eam, quam vnumquodq; habet ab elementorum mixtione, vt quatuor primas qualitates certo modo cōſuſas, propter quas vel temperatum, vel calidum, frigidum, humidum, ſiccum vel per coniugationem calidum humidum, calidum ſiccum, frigidum humidum, frigidum ſiccum, quodq; appellatur. Huic etiam actiones ſecundæ & tertie assignanda ſunt. Nam elementa in mixtis ſecundum Peripateticos tota totis permixta ſecundum qualitates poteſtate inſunt, à quibus ſecundæ & tertie facultates pendent. Alteram cœleſtem, quod eſt, à forma perficiente & informate cōpoſitum, quæ Galeno non diſſert à temperamento rei, Platoni & Ariſtoteli varia eſt. Effectuum ab illa prodeuntium rationem reddere poſſumus: nam calefactionem calori assignamus, frigefactionem frigori, humectationem humiditati, ſiccationem ſiccitati: eodem modo ſecundæ & tertie facultatis effectus ſuis cauſis reddimus. In hac, hoc facere prohibemur. Nam cum ipſius effectus virtuti elementorum aſcribi non poſſint, ſuper eſt vt dicamus à cauſa nobis occulta fieri: quæ nihil aliud eſt Auerroi, quàm elementorum conuenientia & proportio ſimilis, quæ ſola experientia conſociatur. Effectus tamen ipſius ſenſibus & experientia cognoscuntur, quibus, quantum, & quādo Deus vult, vt Auenzoar eleganter dixit. Inquirere verò quare ea ſic operetur, quæ tho eſt inexplicabilis, cuius probabilis ratio reddi non poteſt. Purgatiæ igitur medicamentum per hanc virtutem ducunt humores non ſolum familiares & ſibi ſimiles naturarum proprietate, ſed etiam à certis & determinatis partibus corporis. quanquā elementari virtute interuadu adiuta ſacilius & melius actionem ſuam perficiunt, quemadmodum in ſequentibus diſcurri ſumus. Sed non iniuria queret aliquis, quam ob cauſam virtutem, quæ à ſpecie eſt, vocent cœleſtem. Videtur enim aſſentiri ijs, qui rerum omnium indiuiduas formas effectusq; particulares, à Cælo, Sole, Luna, & ceteris Planetis atq; ſyderibus, veluti à cauſis particularibus pendere autumant. Quorum ſententiam Comes Picus Mirandulanus duodecim libris, quos aduerſus Aſtrologos addidit, validiſſimis argumentis confutat: & Manardus in epistolis medicis: & alij non pauci, quos Picus in teſtes adducit. Cum quibus autori-

Ariſto. lib. 2. de ortu & interitu. Hippo. lib. de natur. homi. Gale. ibidem, & lib. de elementis. Gale. in lib. de tempera. & alibi paſſim. Galien. ad Glau. Porphyri. ex Plat. to. capite de ſpecie. Ariſto. & commenta. in lib. Phyſ. & initio lib. 2. de part. anim. Philo. in cōſeſſu lib. 1. & 2. Phyſ. Themisti. in parab. libri. 1. Phyſ. Cap. 7. & cap. 9. lib. 1. de part. animal. Auerroes cap. 21. lib. 5. collecta.

Ariſto. lib. 1. de ortu & interitu cap. 10. & præcedentibus. Gale. lib. 1. metho. & alibi.

Galen. in proemio lib. 5. & alibi.

Alexan. Apphrodi. in cōſeſſu. Gale. de facult. natu. ſubſtantiæ, & lib. 11. ſimpli. ca. de cancriſ. Paul. cap. 4. lib. 7. Auerro. ibidem. & Meſu. poſt. & Gale. vt poſt diſcurri ſumus. Picus initio lib. 1. & lib. 3. Manard. epiſto. 1. lib. 2. & 5. 7. & 15. Prolo. enuntiat primo ſentiloqui.

Theorema primum. IIII

- bus fatemur Cælum & Planetas, & ex his Solem & Lunam præcipuè, causas esse vniuersales rerum inferiorum, quatenus motum, lumen, aëris, & flatus mutationes aequaliter & indistinctè in his, quæ sub Cælo sunt, efficiunt: quibus calorem, vitam, motum, inferioribus omnibus impertiuntur. Neque ob id inficiamur inferiora variè à causis cælestibus affici. Videmus enim Solem ceram molliorem reddere, lutum durius, aquam celerius quam oleum dissipare: & ex terra calida & sicca, exhalationem calidam siccam producere: ex humida, vaporem excitare: ex quibus variis multisque producantur effectus: verum id non habent à Cælo, nec à Planetis, nec à Syderibus: sed patientium varia dispositio in causa est, vt ab eadem causa æqualiter & similiter ratione sui in hæc inferiora agente diuersi & contrarij sequantur effectus. Sol enim & Luna, quæ alter Sol dicitur, calorem & frigus efficiunt interum intra modum, interim extra modum: & in locis quibusdam intensi caloris, in alijs vehementis frigoris, in alijs medijs inter hæc extrema causa sunt. Id quod non ob aliud accidit, quam ob Cæli, Solis, Lunæque circuitus, & Zodiaci obliquitatem. Omnia igitur vniuersaliter afficiunt, sed quedam intensius, alia remissius, pro temporum, locorum, & corporum affectuum diuersitate. Sydera etiam quedam dum oriuntur & occidunt, magnas in aëre efficiunt mutationes.
- 15 In hoc sensu Aristoteles intelligendus est, cum dixit, Homo generat hominem, atque Sol. Homo enim ceu causa particularis & specifica hominem gignit: Sol verò vt vniuersalis & remota. Nam Solis accessus & recessus causa est vniuersalis generationis & interitus mixtorum: non autem specifica & particularis. Quam ob rem in libris de generatione animalium & de generatione & corruptione, & in totius Philosophiæ decursu, vbi proprietates cælestium explicat, vel inferiorum causas reddit: rerum naturalium generationem interitumque nunquam Cælo, Soli, Lunæ, reliquisque Planetis & Syderibus ascribit, nisi vt causis vniuersalibus. Negamus igitur cum eisdem autoribus specificas & indiuiduas rerum causas, diffinitiones, effectusque à Cælo, Planetis & Syderibus pendere: nisi vt à causis vniuersalibus, ad quorum commentarios eos relego, qui contrariam nostram teneant sententiam. Non enim in commentarijs omnium rerum demonstrationes scribenda sunt, vt scribit Galenus commentario octauo libri primi de victu acutorum, & alibi aliquoties. Vel ergo ob eam causam cælestem eam vocauit virtutem: vel quod admiranda & diuina sit: vel quod eius agnitio cælitus mittatur, vt ex Auenzoare diximus. Cum igitur omne mixtum duplici sit dotatum virtute, vna elementari, altera cælesti: elementaris communis est omnibus mixtis. Quoniam quatuor elementorum qualitates, vt & elementa ipsa, in vnoquoque composito naturali reperiuntur: licet à qualitate prædominante calidum, frigidum, humidum, siccum: vel per coniugationem, singula denominentur, nisi sint temperata. Cælestis verò & specifica virtus singulis speciebus sua & peculiaris est. Si ergo à virtute elementari purgarentur medicamenta, omnia indiscriminatim purgarent: quoniam elementaris virtus omnibus inest, vt probatumus: id autè falsum esse cunctis est in propatulo. Quam ob rem alia inest medicamenti purgantibus virtus, cælestis scilicet, propter quam purgare dicenda sunt. Dicitur igitur medicamentum purgans non quia calidum, nec quia frigidum, nec quia humidum, nec quia siccum: sed à virtute cælesti, occulta, siue specifica. Quæ quoniam parum perspicua est, interim quoque facultas dicitur effectrix, quod quæ facit, potest facere. Hæc quatuor elementorum mixturem & actiones omnes moderatur, & dirigit: & qualitativus illorum ceu instrumentis virtutis, vt ex Aristotele docuimus. Eadem causa est, vt hoc medicamentum sit deiectionis virtutis, vt ex Aristotele docuimus. Aliud aliam atque aliam habeat virtutem, vt cephalicam, splenicam, hepaticam, vel similem aliam. Ex his autoris sensus & verba perspicua euaserunt. Superest inquirere, quam ob rem duarum solum primarum qualitatatum in probatione meminere, nempe, caloris & frigoris: deinde vniuersaliter probare non purgare medicamenta ob temperamentum. Caloris & frigoris duntaxat meminit, quoniam hæc actiue sunt, reliquæ duæ passiuæ: purgatio autem actio est, quare verisimilius erat qualitatibus actiuis vim purgatricem esse assignandam, quam passiuis: illis autem ascribi non potest, quod probauit, cum dixit: nam omne calidum & frigidum &c. quare neque his non potest, quod probauit, cum dixit: nam omne calidum & frigidum &c. quare neque his vel passiuarum qualitatatum nullam fecit mentionem, quod idem sit iudicium de his atque de

Aphrodisi-proble.
87. secti. 1. & Arist.
lib. 1. de meteor.
Gale. commen. in
aphor. 14. lib. 1.

Aristo. cap. vlti.
lib. 4. de genera.
anima. & aucto.
res sphaera.

Aeti. ca. 164. lib.
primi. sermo. 3.
Aristo. proble. 12.
& 13. & 14. & 20.
secti. 26.
Cap. 2. lib. 2. phy.
sico. & diuis Tho.
mas & Philopo.
expositores.

Cap. vltimo lib.
4. de genera. ani.
malium. & lib. 2.
de ortu & interit.
tu.

Aristo. lib. 2. de
gene. & Galieno.
1. lib. 5. simpli. &
lib. de elemen. &
de natura. huma.
Nippo. ibidem.

Gale. in fragmen.
de facul. natu.
substantia.

Gale. initio de es.
po. phar. gene. &
de theriaca ad Pa.
sonem.

Aristo. cap. 2. lib.
2. de gener. & con.
ru. & cap. 1. lib.
4. meteor. & Gale.
lib. 1. de diffinitio.
tis. Medici.

Libri primi

actiuis, eedemq; possint afferri rationes. Medicamenta purgare ob temperamentum calida potissimum alicui videri posset, tum quoniam calor vi trahendi pollet, sicuti ex Galeno docuimus: tum quoniam purgantia trahendo medicamenta omnia sunt potestate calida, ut doctori sumus. Quæ opinio ex eo maxime probatur falsa, quod cuncta calida non sunt prædita purgandi vi, ut crocus, menta, & alia propemodum infinita: quod tamen necessum erat, si calor prima & præcipua purgationis causa esset. Adde quod frigida quedam purgant, ut myrobalani, tamar, Indi viola, rosa, & quedam alia. Verum negari non potest calorem purgationem iuuare, licet præcipua & prima purgationis causa non sit. Frigida item non omnia purgant, & quæ purgant, à virtute temperamenti repellunt potius, & ad motum pigritatur. Vincitur tamen elementaris virtus à naturali & specifica, qua victa purgatio succedit. Sed pauca huiusmodi sunt, calida multa. Eadem rationes accommodari possunt qualitatibus passivis. Perspicuum igitur euasit non purgare medicamenta ob temperamentum, ut proposueramus.

Rebus enim omnibus natura, ut inquit Plato, proprietates quasdam indidit, quibus eæ ipsæ, quod sibi est proprium, agunt: idq; pro formæ natura. Quoniam nullius rei actio propria est, nisi quam forma ipsa dirigit. Hoc autem demonstrare non est Medici, sed eius qui altiora speculatur.

Idem hoc loco probat autoritate Platonis, nimirum virtutē hanc cœlestem rebus omnibus inesse, & huic actiones omnes esse assignandas, sed potissimum proprias: hoc est, eas, quæ non à facultatibus elementorum, sed à forma specifica rei prodeunt. Habent enim singulæ actiones quasdam proprias, sicuti ex Aristotele ostendimus. Hoc autem demonstrare non est muneris Medici, sed Philosophi naturalis, qui altiora speculatur. Nam ars Medicinæ Physiologia subordinata est. Physicus enim Medicinæ principia demonstrat, & ubi is definit, inde incipit Medicus. Verum docere quare hæc formæ sic agant, nullius artificis est. Quoniam causæ illæ sunt incommensurabiles, modumq; humani ingenij penitus excedunt, Deo duntaxat cognitæ immortalis, qui rerum omnium parens & autor est. Quarum effectus sola experientia cognoscuntur, quibus quantum, & quando Deus vult.

Ab absurdum est etiam existimare quia simile est hoc [trahere] ut quia contrarium: contraria enim se inuicem expellunt, non attrahunt.

Ostendit non purgare medicamentum quoniam sit simile humori vacuando, nec quia contrarium: sed ob infitam sibi à natura proprietatem. Quæ ut apertius intelligantur, duplex in rebus similitudo notanda est. Quedam enim est in qualitatibus sensui manifestis ut visibilibus, audibilibus, odorabilibus, gustabilibus, tactilibus. Ob quam similitudinē nemo est tam inops mentis, qui sibi persuadeat medicamenta purgantia vacuare humorem sibi similem colore scilicet, odore, sapore, vel alia quauis sensibili qualitate. Quamquam obseruatione dignum est huiusmodi medicamenta purgantia ferè his etiam qualitatibus conuenire cum humore, quem vacuant. Nam aloë & rhubarbarum calida & sicca, flaua, amara: bilem flauam, calidam siccam, amarā ducunt. Veratrum & cnicus alba: pituitam etiam albam eliciunt. Nigrum veratrum, melancholiam etiam nigram. Idem in myrobalanis & alijs non paucis obseruare licet. Verum tamen id non est perpetuum. Nam casia, & tamar Indi, nigra: bilem flauam purgant. Hermodactyli & euphorbium calida: pituitam trahunt. Alcyon est similitudo naturarum, quæ eadem est cum abdita proprietate, & qualitate occulta: quæ Magnes trahit ferrum: Remora exiguis piscis nauem retinet, cor trahit sanguinē & spiritum, & singulæ corporis partes alimen-
tu sibi conueniens, rhubarbarum choleram, & singula alia medicamenta purgantia humorem sibi familiarem. Igitur cum duplex huiusmodi similitudo

Aristote. proble.
25. secti. 3. &
Aphrodi. proble.
56. secti. 2. idem
initio proble. &
Gale. lib. de tre-
mo. palpi. &c.

lynta a
calidita
ait axon
ritio exit
io, aut,

Aristo. initio lib.
de sensu & sensu.
Aphrodi. ibidem
& initio secti. 2.
Gale. lib. 4. simpli-
ca. de abrotano.

cap. 14. lib.
simpli. medica.
& lib. 4. cap. de
abrotano.

Aristote. cap. 14.
lib. 2. histo. & pro-
ble. 5. & 25. secti.
3. Gale. in lib. de
facul. natu. & sex.
de visu par. & ca.
31. & 24. lib. 4.

V

u- Initio epist.
medicinarum.

Libri primi

grauitas deiectionem, vt comprimendo purgantia indicant: non tamen ob id purgāt, quōd grauiā vel leuiā sint. Alioquin si grauitati & leuitati esset assignāda vis purgatrix, cuncta grauiā & leuiā purgarent: & quō singula essent grauiora, eō fortius per deiectionem purgarent: quō leuiora, eō validius per vomitum. Ad hęc, sola grauiā per deiectionem, sola leuiā per vomitum purgarent. Quā cūm apertē sint falsa, non est quod plurimum in his moremur. Rectē ergo dictum est, non purgare medicamentum ob temperamentum, nec quia contrarium, nec quia simile, nec quia graue vel leue: sed ob insitam proprietatem & similitudinem naturarum. Vbi antiquus interpres habet, sic ē contra, malimus nos vertere, vt quia contrarium. Quoniam huius partis subiunxit probationem, cūm dixit, contraria enim se inuicem expellunt. Suppleuimus præterea verbum illud, trahere, vt totius orationis complexus esset apertior. Iam ad reliqua pergamus.

Inquit Heben Mesues: Scire præterea oportet medicamētum in materias agere natura eius actionem inchoante, limitante, & dirigente. Nam ipsa materiāru euacuatio naturæ est opus: pharmacum verō id per quod fit. Est enim medicamentum naturæ, quod instrumentum artificii.

Naturæ significationes varias Aristoteles docet capite quarto libri quinti τὸν μετὰ τὰ φυσικὰ, & libro secundo physicorum. Sed maximē propriē & principalissimē, natura, verbum Philosophis de forma dicitur, quam idem Aristoteles sub vocabulo naturæ diffinit, inquit, principium motus & quietis primo & per se, & non per accidens esse. Hippocrates, Galenus, & reliqui Medici nomen, natura, multifariam etiam vsurpant. Ceterum ad rem presentem maximē facit significatū illud, quo pro nostro nativo calore vsurpatur: cui idem est facultas nostrum corpus dispensans, & actionum omnium naturalium causā, formæque ipsa, autore Galeno. In quo sensu, natura, nomen vsurpatur à Mesue. Medicamēta igitur purgantia licet à sua forma siue natura, vt naturales loquuntur, habeant familiares sibi humores vacuare: nunquam tamen suam actionē proment, neq; actū purgabunt: nisi aliunde principium habeant, quo actū talia euadant, qualia dicitur esse. Id autem à nostra natura, id est, nostro calore nativo assequuntur. Nam is medicamenta de potestate reducit ad actū. Quatenus igitur id facit, & materias noxias à salubribus secermit, mouet, & expellit, quod quantitate, vel qualitate, vel vtrāq; est alienum. eatenus purgationis causā iure optimo calor noster dicitur: pharmacum verō quatenus illi subseruit, ad excretionem noxij humoris excitat, & languenti vel pigritanti veluti manum porrigit, stimulōsq; addit, illiusq; actionem iuuat: instrumentum appositē vocatur. At verō in quantum medicamentum in se habet purgandi vim, per quam continuat, & perficit actionem humoremq; certum & familiarem trahit, ipsa interdum reluctante natura, vt in corporibus sanis, & in hypercatharsi, & vbi medicamentum non est ritē accommodatum humori peccanti: purgationis causā efficiens rectissimē nuncupabitur. Principium igitur sine quo purgationis est natura, id est, calor noster nativus, quia medicamenti actio nunquā fiet, nisi in actum redigatur à calore nostro nativo, hoc est, actū id fiat, quod potestate esse dicitur. Eadem medicamenti actionem limitat, prohibendo ne maior iusto fiat vacuatio, neue medicamentum fauiat in corpus: tum ne humorem benignum & necessarium educat, quem nunquā nisi victa relinquit. Dirigit iuuatq; purgationem, cūm ipsa quantitate, vel qualitate humoris offensa ad excretionē mouetur: medicamento trahente ad se humorem vel humores sibi familiares & similes substantiæ proprietate, calore sequi paratior. Natura itaq; expellente, & medicamento trahente, facillima fit humoris noxij vacuatio. Est itaq; medicamentum natura, vt instrumentum artificii. Sicuti enim terra mouendi principium à fabro accipit, nec per se vnquam lignum scinderet, cū ipsa alioquin secandi vim quandam habeat: sic etiam medicamētum purgans vim purgandi insitam habet à natura, verū purgabit nunquā, quin prius à calore nostro in actum redigatur. Verum est ergo medicamenta purgantia vim purgandi habere à sua natu-

Cap. 1. lib. 4. physico. Philoponus ibidem.

Gale. cōmenta. in aphor. 15. lib. 1. & in aphor. 4. lib. 2. & lib. de palpi ea. cōsul. & rigore. & libro inferi pro. Quō animi mores etc. & de facul. natu. substat.

Gale. cap. 19. lib. 3. simpli. & 25. eiusdem & lib. 3. epara. Aphor. di. proble. 35. 36. 37. 38. & in cōment. in lib. 1. de genera. cap. de incitamen.

Aphor. 16. lib. 4. & 37. lib. 2. & 32. lib. 1.

Gale. cap. 14. lib. 6. de differt. feb. & in lib. de facul. natu. & 2. de causis morbo.

Theorema primum. VI.

ra, siue forma, siue virtute occulta: quoniam natura cuiusq; est principium efficiens omnium actionum prodeuntium ab illis: sed tamen cum virtus, à qua actiones prodeunt, potestate est, & non actu, vt in purgantibus medicamentis: aliquo extrinsecus eget, quod ipsam ad actum redigat: cuiusmodi est calor noster natiuus medicamentis purgantibus.

5 Natura enim, vt ait Hippocrates, morbos curat, non Medicus: Medici verò munus præcipuum est naturæ instrumenta suppeditare.

¶ Hippocrates aphorismo primo particulae quintæ libri sexti epidemion sic scripsit, *ὅτι φύσις ἐν τοῖς*, quod ad verbum redditum Latine est, morborum naturæ Medici, id est, naturæ sunt morborum Medici. Quam sententiam per numerum singularem interpretatus Mesues aptiorem eam reddidit, dicens, natura morborum Medicus est, siue natura morbos curat. Curat autem morbos interim sola sine opera Medici, vt paruos morbos auctore Galeno libro primo de locis affectis. Aliquando etiam magnos vt in crisi- bus, cum ipsa valida est. Sapè enim ipsa, vbi vires sunt robustæ, nullo adiuta præsidio, humores coquit, cernit, & expellit, morbumq; ipsum vincit. Interim Medicus cum ea operatur, tunc scilicet, cum ipsa vel impeditur, vel nimio onere fatigatur, vel quomodocūq; alias imperfectè agit: nam tunc Medicus supplet, quod deesse videtur varia instrumentorum genera ei suppeditando, vt medicamentum purgans, clysterem, cataplasmata, & similia alia: & impedimenta tollendo, vt cum venam secat, materiam minuit, fordida vlcera purgat, obstrusa foramina referat, vel quid simile molitur. Sed etiam tunc natura est, quæ primum & potissimum morbos curat, materiam morbosicam coquendo, medicamentum in actum redigendo, expellendo: quam nunquam concoquet solus Medicus, nec secernet, nec expellet, neq; medicamentum in actum rediget. Medicus itaq; instrumenta conuenientia naturæ suppeditat: quibus adiuta facilius morbi superat. Est cum solus Medicus operatur sine naturæ auxilio, vt cum luxatum membrum reponit, calculum excidit. Aliquando deprauatos naturæ motus cohibet: vt cum fluit immodicè sanguis per nares, vterum, vel alium quenuis locum: & cum vacationem quantamq; aliam immodicè promouet: aut non mouet per conferentia loca. Tunc enim naturæ deprauatæ agenti relucatur Medicus: Nam ipsæ naturæ, ritè non deprauatè agentis, minister imitatorq; est.

30 Cum autem instrumenta hæc opus naturæ quantitate aut qualitate malefica vincunt, immoderatiùs agunt magno naturæ incommodo.

¶ Quoniam dixerat Medici præcipuum munus esse instrumenta suppeditare naturæ, & hæc medicamenti actionem inchoare, limitare, & dirigere: docet nunc cauendum esse sollicitè, ne dum auxiliaria instrumenta naturæ porrigimus, eam ipsam euertamus. Neq; enim satis est inuenisse medicamentum conueniens humori vacuando, sed necesse præterea est præcognouisse necessariam medicamenti quantitatem, & qualitatem, si qua sit, malignam correxisse prius, quam in corpus assumatur. Alioqui quod salutare erat remedium, fiet insalubre. Medicamenta enim, vt materiam alia salubres, quâtitate, & qualitate fiunt insalubria. Quod peccatum Medico exhibenti auxilium, non naturæ ascribi debet. Vt enim medicamentum operetur, opus est, vt alteretur à naturâ, & in actum redigatur: deinde vt eam alteret, cum suâ promittit actionem, non tamen prosterнат. Quoniam ipsa est, quæ humores noxios secernit, & expellit à se: medicamentum verò eos ad se trahit. At verò cum quantitate excedit medicamentum, aut qualitate est malignum, opus naturæ vincit, id est, naturam ipsam, & facultatem re-
45 tentricè euerit, immoderatiùs agit, & victa & prostrata natura seuit in corpus, & tum morbos, tum symptomata varia excitat, furiosam ipsius actionem nihilo cohibente.

Si enim quantitate vincunt plus, quam natura postulat, noxam multitudinis inuehunt: si autem qualitate malefica, tum multitudinis nocumenta, tum alia atq; alia inferunt.

Gale. lib. 3. tempera. & cap. 1. lib. 1. simpli. & locis adductis.

Atti. cap. j. lib. 5.

Aphorif. 20. & 22. lib. 1.

Aphor. 21. lib. 1. & in arte medi. Aristo. cap. 8. lib. 2. physico. Gale. lib. 3. metho. & Aphrodisi. proble. 88. secti. 1. Gale. cap. 50. artis medicæ.

Aphrodisi. libidem.

Cap. 4. lib. de diff. sympro. Aphor. 21. lib. 1. Gale. aphorif. 17. par. 2. lib. 6. epi de. cap. 87. artis medicæ. & cômmenta. in aphor. 2. & 21. lib. 1. & 5. lib. 6. & Aristo. lib. 2. physico. cap. 8.

Cap. 85. artis medicæ. & lib. 1. ad Glauc. & lib. 1. & 4. sanita. tuen.

Libri primi

Aphor. i. lib. 5. &
lib. de tremo.

¶ Præfatus actiones fieri immoderatas, si medicamentum purgans quantitate excedat, aut qualitate sit maleficum: ostendit hoc loco longè maiora sequi incommoda, si medicamentum peccet qualitate, quàm si quantitate. Nam medicamentum benignum, vel probè correctum, largius sumptum, largiori tantùm vacuatione per se nocet. Potest tamen adeò excedere modum, vt per accidens conuulsionem ab inanitione, syncopen, & tremorem accerlat. At vbi qualitate malefica est præditum, grauiora, & plura affert incommoda. Nam tum ea, quæ diximus, tum febrim, viscerum excoriationem, suffocationem, dysenteriam, & alia suis locis dicenda, adducit. At cum quantitate, & qualitate peccat, grauissima inducit sympto-

Quapropter tua interest, medicamenta maligna à salubribus discernere.

¶ Si purgans medicamentum modum excedens, & qualitate maleficum, symptomata prædicta inuehere potest: præcipuo studio enitendum est, vt cuiusq; medicamenti tum quantitate iustam, quam 260^{iv} vocant, teneamus: tum etiam vt malefica & benigna medicamenta velut vngues nobis sint cognita: vt his correctis vtamur, dum postulat vtus: illa vitemus, nisi vrgens aliqua necessitas nos compellat eis vt, & tunc, quatenus fieri potest, correctis eis vtendum est. Quorum corrigendi rationem vniuersaliter & in genere in hoc volumine tradit: particulatim in libris simplicium medicamentorum purgantium: vbi & singulorum ferè modus præscribitur. Benigna medicamenta, vulgò dicta benedicta, sunt quæ leuiter & clementer alium subducunt, citra magnam naturæ vim: quinimmo dum purgant, partes corporis roborant, & spiritus dissolutionem prohibent. Huiusmodi sunt emollientia, lenientia & lubricantia, comprimentia, & leuiter etiam trahentia: quæ si purgatione frustrentur, nullam noxam nota dignam corpori afferunt: quæ etiam vel temperie, vel odore, vel sapore, vel his omnibus, vel duobus ex his, familiaritatem cum nostra natura habent. Malefica siue maligna sunt, quæ maiori vi & molestia naturæ materias dissoluendo & trahendo educunt. Horum quædam toto genere talia sunt, vt succussatoria & agitata, & naturæ nostræ infesta valde: quoniam venenosa & erodentia sunt: quædam non nisi ex accidente vt trahentia mitiora, quæ à sui generis notis descuerunt. Vtrumq; genus in corpore retentum grauiter ledere solet.

Cap. i. theore. 1.

Gale. cap. 23. lib. 5. simpli. medi.

Sunt autem maligna quædam genere, quorum virtus effrenis omnibus est cognita, vt mezereon, giebes, euphorbium. Quædam item in generibus multis, vt turbith nigrum, & agaricus niger & durus, colocynthis vnica in planta sua, scammonium sceniticum. A quibus abstinere oportet, nisi quædo in magnis caullis ex his quædam necessaria sint, tuncq; cum formidine & præmeditatione eis est vtendum. Morbis enim quibusdam venena sunt salubria, vt viperæ elephantiasis: malefica tamen eorum vi modis omnibus, vel saltem quibus nobis licet, prius fracta, vt post dicturi sumus.

¶ Nostra interesse dixit nosse, quænam sint medicamenta maligna, & quæ benigna, quibusq; notis hæc ab illis distinguantur. Nunc malignorum duas species notat, à quarum vtrâq; abstinendum esse consulit: nisi vrgens aliqua necessitas nos compellat eis vt. Ait ergo ex malignis medicamentis, quædam genere toto esse maligna, quædam in generibus multis. Genere toto maligna vocat, quæ non ex accidente aliquo, sed ex sua natura maligna sunt, nullumq; est reperire particulare in illo genere, quod sit benignum, sed genere toto præternaturam nobis sunt. Huiusmodi est mezereon, id est, coccus cnidius, & glebec, id est, lathyridis semina, quod cataputium minus barbaris nuncupatur: & euphorbium. Breuiter merè acria & erodentia medicamenta, & si qua his proxima sunt natura venenosa, hoc genere

Gale. loc. proximo adducto.

Gale. cap. 17. lib. 4. simpli. medi.

Theorema primum. VII

continentur. Maligna in generibus multis, licet dissoluendo purgent, ut proximè dictum genus: tamen non perinde cum natura nostra pugnant. Quæ ex accidente dicuntur maligna, cum à proprietatibus & notis sui generis desciverunt: quas singulatim in simplicibus medicamentis persequitur. Huius rei exempla copiosè subiecit, quam ob rem nō est opus, ut pluribus in his immoremur. Vtrunq; hoc genus malignorum medicamentorum vitare consulit.

5 Cogimur tamen malignis genere interdum uti, ut in magnis & longis morbis, cum spes est adèpta posse illos medicaminibus benignis curari: ut Paulus libro septimo auctor est: sed tunc etiam his utimur, quibus possumus modis correctis. Vipera enim, alioqui venenosum animal, elephantiasis remedium est saluberrimum, vi tamen eius venenosa, quatenus licet, fr-

10 da. Malignis ex accidente nunquam utimur, nisi fortasse benignioribus destituti, necessitas aliqua ad horum usum nos trahat. Salubria etiam & benigna statim fugienda esse docebit, nisi prius preparata, optimè preparato corpori adhibeantur, iusta quantitate, & qualitate, & tempore congruo. Vbi antiquus interpres legit, Scammonium de contracta corascenti, malumus nos Sceniticum vertere, hoc est, de regione Scenitarum, iudicantes dictionē esse

15 corruptam, legendumq; esse de contracta Χώρα Sceni. Χώρα enim Græcis regio est. Scenitæ autem populi sunt in Arabia felice, ut Solinus est auctor. Hac fortasse ratione ductus Iacobus Syluius præceptor meus humanissimus capite de scammonio in simplicibus ex agro Scenitarum vertit. Non desunt qui Corascentum dictum putent à Trachia castello Corascentium dicto. Alij à regione Peris Corazani vocata dictum censent. Præterea ubi in antiqua

20 versione legitur, post fractionem tamen malitiæ suæ, prænomen illud suæ, ad genus vniuersum malignorum medicamentorum referendum esse censemus, non ad solas vipers: tum ut sermo sit vniuersalior, tum quoniam pollicetur se edoctrum post rationem corrigendi hæc vim maleficam, quam de medicamentis simplicibus purgantibus docet hoc & sequenti libro, de viperis nusquam. Elephantiasis morbus est perniciosissimus, & contumacissimus,

25 lepra vocatus ab his, qui sermonis Latini & Græci proprietatem ignorant: aduersus quem morbum vipera, alioqui venenosum animal, salutare est remedium: eius tamē venenola vi quatenus licet, & heri potest, castigata.

Gale. cōmen. 12. lib. 2. de viciu. acuto. Paul. lib. 7. cap. de helleboris.

Gale. initio lib. 11. simpli. medi. & fine lib. 2. ad Glauc. & de theriaca ad Prisc. & de antidotis.

Gale. initio lib. de vic. rati. priua. Gale. in fine lib. 7. metho. & cap. 9. artis medi.

Idem lib. 12. metho. & fine lib. 1. de locis affectis.

Plurimi tamen stolidi, & præcipuè rustici, & noui [Medici] citra vllam prouidentiam uti his nondum correctis audent: ignorant

30 rantes ea lædere magis, quam perniciosum venenum: ignorant item quātam læsionem partibus principibus corporis, & virtutibus ipsum gubernantibus afferant.

Obiter hic taxat rusticos quosdam & imperitas mulierculas, quibus præcipuè solenne est exhibere huiusmodi medicamenta maligna aduersus omne morborum genus citra vllam

35 castigationem limitationemque: præsertim cum aliis cohibita videtur. In quo numero etiā sunt logiatri quidam nihil aliud Medici, quam nomen habentes. Vnde ægroti dysenteria, vel alio deteriorè affectu correpti, miserè pereunt. Id vitij maximè admittunt rustici & amentes, tum ob mores agrestes quos habent: tum quoniam locos ferè habitant, ubi Medici non sunt. Aetate tamen nostra ad celeberrimas quasq; vrbes hoc malum peruasit: magno reipublice incommodo. Vbi legitur noui, vel addendum extrinsecus Medici: vel potius legèdum

40 est idiote cum Syluio. Idiota autem dicitur tum is qui artis alicuius ignarus est: tum qui nullo fungitur officio publico, sed propria curat. Partes principēs hoc loco appellat, cerebrū, à quo nerui: cor, à quo arteriæ: hepar, à quo venæ nascuntur: quibus partes hæ principes virtutes suppeditant. Per hæc, veluti per canales quosdam, vnunquodq; virtutem spiritumq;

45 transmittit in alias corporis partes. Cerebrum per neruos in omnes sentientes, cor in viuētes: hepar in eas, quæ vegetantur: si modo vllus sit naturalis spiritus, & singula, quæ nutriuntur, partes non habeant sibi infinitas facultates à natura, ut hoc spiritu non egeant.

Inquit Heben Mesues: Non solum hæc fugere oportet, verum etiam omnia medicamenta benigna, nisi obleruentur conditio-

Libri primi

nes & modi mihi post dicenda, si fauerit Deus.

¶ Vitanda esse medicamenta maligna tum genere tum ex accidente paulo ante dixit: nunc tum illa, tum benigna fugienda esse docet, nisi prius quam sumantur, probe castigata sint, & iusta quantitate, qualitate, & tempore congruo sumantur. Siquidem medicamenta omnia, quantumuis benigna sint, corpus alterant. His tacite commendat tum delectum, tum casti-
gationem medicamentorum: de quibus in sequentibus facturus est verba.

Methodus autem obseruationis, qua benignum medicamen- tum à malefico exacte secernitur, versatur in consideranda medi- camenti substantia, temperatura, sequentibus temperaturā qua- litatibus, tactilibus, olfactilibus, gustatilibus. Ad hæc, in conside-
rando tempore, loco, vicinia vnius medicamēti ad aliud. Ab his enim singulis dispositio quædam propria medicamētis inest.

¶ Accuratè admodum & ingeniose rerū seriem & connexum hæcenus sequutus est, vt tan- dem eo perueniret, quò primū instituerat. Erat enim illi scopus in hoc primo theoremate viam rationemque docere deligendi & secernendi medicamēta benigna & salubria, ab in-
salubribus & malignis: tum in eodem genere, tum in diuersis. Quò vt perueniret, quædam præmisit, quæ ad præsens institutum necessaria visa sunt: & demum consequentia rerum du- ctus ostendit medicamentorum delectum tum vtilem, tum necessarium esse Medico. Qua ratione autem possit delectus fieri, in his, quæ deinceps scribit, docet. Primū octo locos vniuersales proponit, ex quibus delectus medicamentorum ducitur. Hos deinde singulatim
in species siue differentias partitur, donec ad infimum ventum sit: ea arte, vt nusquam diui- dendī ratio vitietur. Hac methodo vsus fuerat Galenus in examine vniuersali medicamen- torum simplicium, quam Mesues purgantibus tantum accommodauit. Igitur medicamentū
benignum à malefico secernitur substantia siue essentia, temperamento, qualitatibus tacti- libus, olfactilibus, gustatilibus, tempore, loco natali, & vicinia vnius ad aliud. Audibilibus
qualitatum nulla hic fit mentio: quoniam ad vniuersalem medicamentorum delectum nihil conferunt. Quamquam ad particularem cuiusque cognitionem interdum conducant, vt in cassia fistulari, cartamo, ben, & alijs, quæ plena & non vacua esse oportet, est videre. Nam ista cum agitata sonant, mala sunt. Visiles etiam hoc loco omisit, quarum post mentionem
faciet, quoniam illas etiam ad vniuersalem medicamentorum delectum inutiles esse putat, vt post dicturus est: licet ad particularem medicamentorum delectum, qui inter cōgenera
fit, non vulgariter conducant. Cum enim singulis sensibus sua sint obiecta, & ex singulis suum expectetur iudicium, hoc ordine se habent sensus, quantum attinet ad medicamentor-
um delectum. Auditus & visus ad vniuersalem delectum, & qui inter eterogenea medica- menta fit, conferunt nihil. Nam auditus inter ea, quæ diuersi generis sunt, ex sono, iudicare
certo & vniuersaliter non potest. Visus etiam circa eadem sapissimè fallitur. Odoratus cer- tius his iudicat. Gustus & tactus certissimè & fidelissimè, vt nunquam fallant. Qualitates
temperaturam sequentes primæ & potissimæ tactiles sunt: post has, gustatiles, odoratiles, visiles, audibiles.

Porro à medicamenti substantia differentia obseruande sunt, graue, leue: tenue, crassum; tenax, friabile; rarū, densum. Per hæc enim medicamenta bona à malis accuratè distinguuntur.

¶ Enumerat speciatim differentias, secundum quas delectus medicamentorum sumendus est à substantia seu essentia. Sunt autem illæ octo, quas in textu autor expræsit. Caterum cum
Philosophi inter tangibiles qualitates referantur, non immerito queret aliquis, quam ob causam eas Mesues ceu distinctas à tangibilibus ad substantiam retulerit. Sed soluitur
questio dicendo, Philosophos vniuersaliter & accuratè rerum naturam speculantes rectè
has octo qualitates inter tangibiles reposuisse: eosdem etiam has sex oppositiones, grauita-

Gale. lib. 1. de
antido.
Idē lib. 1. simpli-
& sequē. quatuor
& cap. vlt. lib. 4.
præcipuis.
Aristo. lib. 2. de
oeru & interitu.
& cap. 1. lib. 2. de
parti. anima. &
Gale. lib. 1. de fa-
cul. natu. & de ele-
men.

Aristo. cap. 2. lib.
2. de gene. & cor-
rup. & cap. 4. lib.
4. meteor. & lib.
de sensu & sensu.
Gale. in intro lib.
de facul. natura.

Theorema primum. VIII

tem, leuitatem: tenuitatem, crassitudinem: lentitiam, friabilitatem, raritatem, densitatem: duritiem, molliem: asperitatem, leuitatem: ad quatuor primas qualitates caliditatem: frigiditatem, humiditatem: siccitatem reduci ingeniose probasse. At Ioanni Mesue has octo oppositiones trifariam fecare placuisse: vt duæ caliditas frigiditas, humiditas siccitas, ad temperamentum referantur: quatuor primum enumeratæ in contextu, ad rei substantiam, de qua nunc agitur: duæ deinceps sequentes ad tangibiles. Non quod ignoraret primas & maximè præcipuas qualitates tangibiles esse caliditatem, frigiditatem, humiditatem, siccitatem, reliqualque omnes ad has reduci (fuit enim non minus insignis Philosophus, quàm Medicus) sed vt doctrina esset clarior. Sūt enim ea, quæ per classes distributa sunt, dilucidiora ijs, quæ promiscua relinquuntur. Igitur ipsius autoris vestigia sequentes expositionem verborum aggrediamur, doceamufq; quid graue, leue: quid tenue, crassum: tenax, friabile: rarum, densum: a Medicis & Philosophis dicatur, ne quid relinquatur lectori indiscussum. Graue dicitur Philosophis, quod naturā sua fertur deorsum: leue contrā quod fertur fursum. Eisdem simpliciter graue, terra est: simpliciter leue, ignis: elementa media aqua & aer ad diuersa facta collatione grauiā & leuiā dici possunt. Aer enim ad ignem est grauius, id est, grauior: ad aquam & terram leuis. Sicut aqua ad terram leuis, id est, leuior, ad aerem & ignem grauius dicitur. Aliter graue & leue vocatur, quod scilicet mole exigua pōdus magnum exhibet nobis vel statēris: huiusmodi sunt terrea, aquea præsertim densa. Leue quod mole etiam magna pōdus exiguum præstat nobis vel statēris, vt igneti & aëreum corpus, præsertim rarum. In hac secunda significatione (quæ Medicis familiarior est) Mesues graue & leue vsurpans, purgantibus medicamentis eiusdem generis accommodauit. Sic rhabarbarum præstantius cennet, quod appensum grauius est, sumpta æquali mole ex duobus vel pluribus bolis rhabarbari: vel quod libranti manu Medico grauius videtur. In hoc sensu intelligendus est, cum ait, medicamenta quæ comprimendo purgant grauiora, meliora esse: contra quæ trahendo, leuiora eligenda esse potius: facta scilicet collatione inter homogenea, id est, inter ea quæ eiusdem sunt generis: vt inter rhabarbari species censetur id melius, quod grauius: inter agarici species leuius, præstantius habetur. De tenui & crasso: lento & friabili: raro & denso: & ceteris qualitatibus, quarum hoc loco meminit, idem dicimus esse iudicium: nempe relationem debere fieri ad ea, quæ eiusdem generis sunt, non ad eterogenea. De calido & frigido, humido & sicco, molli & duro: alia ratio est, vt suo loco dicemus. Tenue & crassum tum in solidis corporibus, tum in humidis reperire est. Tenue in solidis dicitur, quod facile in minutissimas partes potest comminui: vt aloë si nulli sit humori commixta, gummi iuniperi, mastiche, sulphur, agaricus, & huiusmodi alia, quæ nec dura, nec viscosa sunt. Crassum est, quod difficulter in minutas comminuitur partes, vt lapides omnes, & metalla, ossa, lignosa, & quæcunq; dura vel viscosa sunt. Tenue in humoribus seu liquidis est, quod facile se pandit, & imbuat quaquaversum corpus, quod tangit: huiusmodi est aqua, aqua vitæ, & succus nucum, & pleraq; alia. Crassum in humoribus est, quod difficulter & longo tempore imbuat corpus, quod tangit, vt mel, butyrum, oleum. Verum tenue tum in humoribus, tum in solidis facile in partes exiguas diuiditur: vt crassum in solidis & humoribus semper ægre comminuitur, seu diuiditur in minutas partes. Friabile etiam, & tenax, & in solidis & in humoribus reperitur. Friabile in solidis Philosophi & Medici vocant, quod suam cōtinuitatem facile amittit, diuisum in partes plures duabus siue magnas siue paruas. Quæcunque igitur ita concreuere, vt multis scatant foraminibus, quæ directim posita non sint: aut habeant quædam directim posita, quædam longè porrecta: ea omnia friabilia sunt, vt amyllum, cerusa, caphura. Tenax in solidis quid sit, ex friabili perspicuum euasit: quoniam contrario rum eadem est disciplina. In humoribus tenax siue lentum est, quod tractum longissimā seruat cōtinuitatem non intercisam, ægrèque id in partes minimas diuiditur, quale est mel bonum, resina abietis. Huius contrarium primum Galeno vocatum est friabile, appellatione translata à solidis corporibus: huiusmodi est aqua. Ostensum est abundè tenue & crassum, lentum & friabile, duobus vsurpari modis. Nobis ad præsens institutum prima significatio sufficet, quoniam de solidis præcipuus erit sermo: ceterum secunda etiam aliquando vsui

Aristo. ca. 2. lib. 2. de gene. & cor. rup.

Gale. commen. in aphor. 9. lib. 1.

Aristo. lib. 4. de celo.

Gale. cap. 1. & 11. & 13. & 14. & 21. & 22. & 24. lib. 1. simpli. & cap. 2. lib. 4.

Gale. cap. 14. lib. 1. simpli. & Arist. cap. 4. lib. de sensu & sensibili. Gale. lib. 3. cap. 1. in dia caryo.

Aristo. cap. 9. lib. 4. mezo.

Aristo. ca. 2. lib. 1. de sensu & sensibili. Gale. lib. 3. cap. 2. lib. 1. meth. meden.

Libri primi

Locis adductis.

Gale. lib. 2. fani-
tus. & cap. 13. lib.
1. simpli. & Arist.
cap. 9. lib. 4. phy-
sico.

erit. Rarum & densum licet inter tangibiles qualitates non referantur ab Aristotele & Galeno, tangibiles tamen sunt, ut Philoponus & Aphrodisæus autores sunt in commentarijs in caput secundū libri secundi de generatione & interitu: sed eas omiserunt, ut ait Alexander, quoniam ad graue & leue reducuntur. Nam rarum, leue est: & densum graue: ut idem Aristoteles scribit capite primo, libri tertij, de cælo, & capite nono, libri quarti physicorū. cuius sententiæ est Mesiues, ut paulo infra videbitur. Rarum itaq; corpus dicitur: quod meatus multos & magnos per totum obtinet: vel cuius partes spatijs inanibus interceptæ sunt: vel cuius partes a se inuicem distantes sunt: ut pumex, spongia. Densum contra, quod paruos & paucos habet meatus: vel cuius partes sibi inuicem propinquæ sunt. Quæ diffinitiones verbis tenus differunt.

Quæ enim sunt inter hæc facultate valentiora, quò sunt leuiora, eò meliora sunt: grauiora verò maligna. Nam scammonium, aloë, colocynthis, euphorbium, baurach, agarius, & similia: leuiora sunt prestantiora. Hinc tamē excipiuntur ea, quorum substantia coacta esse debet, cuiusmodi est hermodactylus, iris, lazurius lapis. Hæc enim quò grauiora sunt, eò meliora censentur. Quæcunq; etiam humiditate excrementosa abūdant, leuiora sunt meliora: ut agarius, turbith, polypodium, scilla, & similia.

Gale. cap. 19. lib. 5. simpli. medici.

Aphor. penult. lib. 1. & 5. lib. 4. & cap. 16. lib. 5. simpli. & lib. 1. facul. natu. & lib. 1. Quæ medica. &c.

Ex Gale. lib. 6. fani. tuenda.

¶ Purgans medicamentum bifariam Galeno dicitur, nempe generatim & speciatim. Generatim purgare dicitur, quidquid, quouis modo, & per quoscunq; meatus corporis, excrementa vacuat: ut per os, sedem, vesicam, cutim, pudendum muliebre, hemorrhoidas, vel aliam quancunq; corporis partem. Speciatim & propriè purgare dicitur, quod vomitu, aut deiectione trahendo purgat. Quæ hoc modo purgant, omnia sunt calida Galeno, & sola illa purgantia. At Mesiues cum familia Arabum quatuor genera purgantium medicamentorum nominat. Nam quedam purgant trahendo, de quibus nunc agitur. Quæ quoniā calida sunt omnia, calore iuuantur ad trahendum, ut scribit Galenus, capite vigesimo quarto libri tertij, & de cimo sexto libri quinti simplicium medicamentorū. Quoniam igitur validius, potentius, & violentius hæc, quàm reliqua tria genera trahunt, simpliciter & absolute trahere & dissoluere dicuntur. Quedam comprimendo: horū virtus purgatrix facultate astringente iuuatur. Siquidē partes robustiores redditæ a facultate astringente, maiore vi pellunt, quod alie num est. Ipsum etiam medicamentū sua grauitate insita (sunt enim astringentia terrea, quare grauiora etiam necesse est, ut sint) deturbat humores: quibus adiuta virtus purgatrix validius agit. Quedam lubricando: ubi nanq; viæ, per quas fieri debet purgatio, lubricæ & laxæ factæ sunt, vel leui impulsu facultatis purgatricis trahuntur humores peccantes: deinde facile item a facultate expultrice deturbantur. Quedam deniq; emolliendo partes, per quas purgandi sunt humores, & excrementa indurata, si qua sunt: faciunt, ut vis purgatrix medicamenti facilius & potentius agat. Hæc est sententia Mesiue & nostra. Vereor tamen non de futuros vilitatores aliquos, & infimè classis Medicos, qui hanc nostram sententiam, ceu exorbitantem a vero, damnabunt: existimantes cōprimimentis, lubricantibus, & emollientibus medicamentis nullam aliam inesse vim occultam a comprimente, lubricante, & emolliente. Aduersus quos, ne dicam sufficere mihi Arabum testimonium asseueranter tuentium nostram opinionem, pauca quedam subijciam: quibus cōmunire & roborare sententiā nostram enitar. In primis ex superioribus facile constat varia esse trahendi genera: inter quæ nonnulla similitudine totius substantiæ trahere veterum testimonij confirmauimus. Quomodo quatuor medicamentorū genera purgare contendimus. Docemus igitur in medicamentis, quæ cōprimendo purgant, aliam ab astringente necessario inesse vim: cui purgatio ascribenda est. In quibus ubi id erit probatum, facile constabit idem esse ius in alijs duobus generibus. Cum ergo inter omnes facile constet astringentia medicamenta alium astringere, fluentisq; immoderate alui præsens esse remedium: purgantia contra, laxare & resoluerē

Theorema primum.

IX

absurdum est astringentis facultati virtutem purgatricem referre acceptam. Ad hæc, cum omnium astringentium, quatenus astringunt, eadem sit natura, & ijdem specie saltem effectus: si iure compressionis seu astringentis purgant medicamenta cōprimentia, astringentia omnia purgabunt comprimendo: quod si est, quid vetat, quominus malicoria, balauitia, & rhus purgent? Id quod cum sit alienum planè a ratione, alia necessario vis à cōprimente purgantibus inest: cui potius vis purgatrix assignanda est. Præterea si vis alia ab astringente nō inest his medicamentis, & ob hanc solum vacuare creduntur cōprimendo: consentaneum est, vt vnquoque magis purget, quò astringendi vi magis pollet: ergo myrobalani, rhabarbarum, infusa, lota, vsta, valentiùs purgabunt: siquidem potentiùs astringunt. Cuius contrarium vltus ostendit. Nam illa lota, infusa, vsta, nihil, aut parum purgant. Hactenus oblique fortasse dicent nos argumentatos fuisse: quare vnica subijciamus rationem, ex fontibus Medicinæ ductam, qua proteruorum ceruicè frangamus. Si medicamenta comprimentia, lubricantia, & emollientia, quia cōprimunt, lubricant, & emolliunt, solum dicuntur vacuare: omnia, quæ comprimere, lubricare, & emollire possunt, indiscriminatim nullòque delectu obuios quosque humores trahent: at experientia ostendit medicamenta, quæ comprimendo, lubricando, & emolliendo dicuntur purgare, non quosuis, sed certos humores purgare. Nā myrobalani luteæ bilem flauam, cepula pituitam, Inde bilem atram: cassia fistularè, bilem flauam: & reliqua eiusmodi medicamenta certum & peculiarem humorè primum & potissimum vacuare oculis vsurpamus. Neque id cunctis astringentibus, lubricantibus, emollientibus inest, sed quibuscumque tantum. Quo fit, vt vis alia ab hac manifesta inquirenda sit, cui purgatio attribueda est. In cōprimentibus non solum vis hæc intellectu conspicitur, sed etiam substantia alia à comprimente seu astringente gustu manifestè deprehenditur. Nam in myrobalanis qualitas acida, vel sub acris, vel sub amara, vel mixta: quæ infusione, lotionè, vstione, tollitur: præter Serapionis non continendum testimonium, sensu cognoscitur. In rhanbarbo, aloë, abinthio, & alijs huiusmodi euidentior est, quàm vt debeat probari. Hæc astringendi vis licet sua naturā alium sistat, tamen cum est coniuncta virtuti purgatorie, vbi cōprimit astringentis facultate, purgatricis effectus sequuntur: tantumque abest, vt actionè facultatis purgatorie impediatur vis astringens seu cōprimens, vt subsidio potius ei sit, vbi modica est. Nam facultas purgatrix præit, & alium mouet: quam astringens vis sequitur, & impellit. Hæc pro Ioanne Mesuë, & pro veritate in hunc locum mihi adducta sunt: pro quibus, si fauerit Deus, sepe lubens arma sumā, in acieque stabo. Cum ergo medicamentorum purgantium quatuor sint genera (vt ostendimus) singulas substantiæ differentias, singulis medicamentorum generibus accommodat: docens in vnoquoque quodnam graue substantiæ differentius. Quod item leue præstantius, & quod penius: idem in singulis alijs substantiæ differentius ostendens. Trahentium igitur medicamentorum (quæ ille potentioris virtutis, siue facultatis valentioris vocauit, quoniam à partibus remotissimis corporis excedant) ea existunt inferioribus trahunt, reliqua tria genera non item, nisi quantitate excedant) ea existunt meliora: quæ leuiora sunt. Quoniam leuitas, vbi cetera paria sunt, caloris nota est. A quo cum virtus purgatrix inuuetur, vti in superioribus diximus, à leuioribus medicamentis trahentibus valentior expectanda est actio. Quo fit, vt ea potius eligenda sint, quantum attinet ad hanc notam. Ceterum hac regula non continentur medicamenta, quæ naturā suā densā, coactā, & compactā substantiā esse debent: non rara, fungosa, nec laxa. Nam hæc licet trahendo purgent, vt hermodactylus, iris, lapis lazulus, & quæ his similia sunt: grauiora iudicantur meliora. Quoniam hæc suapte natura densa & coacta sunt: idcirco leuitas raritudinis, vel cariei, vel mixtionis eterogenei corporis indicium est. Præterea ex his, quæ humido abundans excrementoso, leuiora preferuntur. Quoniam leuitas indicat paucam humiditatem excrementosam inesse his medicamentis: quæ inflationem, vomitum, nauseam, flatum, & subuersionem parere solet. Ob eam etiam causam eiusmodi medicamenta in locis nata siccioribus probantur magis: vt ad finem huius capituli dicturus est. Sed dicet non immerito aliquis Mesuem contraria precipere, & a se ipso dissentire, dum dicit medicamenta, quæ humido excrementoso abundans leuiora, esse meliora: & contra quæ densa, coacta, & solida

Libri primi

constant substantiâ grauiora anteferri. Nam hermodactylus humido abundat excrementoso, vt ad finem huius capitis, vbi de natali loco medicamentorum agit, docet, & capite de hermodactylo in simplicibus purgantibus. Qua ratione leuitate cōmendabitur, & melior censebitur. At quatenus naturâ sua densa & coacta substantia constare debet, sicuti hoc loco dixit: ea ratione grauior anteferendus erit, vt hic, & capite de hermodactylo in simplicibus. Idem ergo grauitate & leuitate cōmendabitur: quod absurdum dictu videtur. Tollitur ambiguitas dicendo graue bifariam aliquid dici posse, vno modo ratione suâ substantiâ: altero ratione humoris excrementosi imbibiti medicamenti. Nam quæ densa & coacta constant substantiâ, ea ferè grauius sunt, vti in superioribus docuimus. Contrâ leuius sunt, quæ raram & laxam habent corporis consistentiam. Hæc si multa & copiosa humiditate excrementosa abundant, grauius dici solent: non quidem suâ substantiæ ratione, sed ob humiditatis excrementosæ copiam, quam in se continent. Illa tum primaria ratione, quæ a substantia est, tum ratione superflue humiditatis grauius interim dicuntur. Cum hæc sic se habeant, dicendum est, medicamenta, quæ densa & coacta constant substantia, si simul humore excrementoso redundare ea contingat (vt hermodactylum, & huic similia) grauiora præferri. Id quod vel ex ipso intelligas licet, dum dixit, Hinc tamen excipiuntur ea, quorum substantia coacta esse debet. Hæc enim vbi vel ratione loci natalis æqualiter sicca sunt, vel Medici industria, vel tēpore, æqualiter siccata: grauiora laudantur magis. Nam in his grauitas densæ & coactæ substantiæ signum est. In quo sensu capite de hermodactylis leues hermodactylos improbat. At leuiora probantur considerata grauitate, quæ ratione excrementosæ & superuacaneæ humiditatis eisdem medicamenti solet inesse. Quod etiam satis indicauit, dum dixit, Quæcunq; etiam humiditate excrementosa abundant & cæte. Nam tunc leuitas signum est paucam humiditatem excrementosam inesse illis. Solet autem esse pauca ratione soli natalis medicamentorum, vel Cœli, vel artis, vel temporis longioris a collectu. Si igitur medicamenta huiusmodi, quibus densa & coacta, & humida simul humore superuacuo esse contingit, æqualiter sicca naturâ, arte, & tempore, inter se conferas, grauiora, meliora censebis: vt si ex duobus hermodactylis in eodem loco collectis, eodem tempore, & æqualiter siccatis, alter sit grauior, alter leuior: grauior, melior est. Quoniam grauitatem illam a sua substantia habet, non ab humore excrementitio, quem æqualem esse in vtroq; constituimus. Contrâ si natui soli ratione, quod hic in sicciore, ille in humidiori sit natus: vel quia minus hic sicca tus est arte, quam ille: vel quod non ita diu est, cum hic est collectus, atq; ille: si præterea substantiam æqualiter densam & coactam videatur vterq; habere: leuior eligendus est. Quoniam cum similis in vtroq; sit substantia, grauitas maiorem vim humoris excrementosi arguit: qui inflationem, flatum, nauseam, & quædam alia ventriculi accidentia parit. Baurach, Arabica vox est, Latine significat vitrum. Lazurius lapis, Dioscoridi cyanos vocatur. Sed de his, vt de reliquis omnibus vocabulis ad expositionem Ioannis Mesue pertinentibus, fauente Deo, seorsim a nobis tractabitur.

At quæ comprimendo purgant medicamenta, grauiora: meliora sunt. Nam mirobalani grauiores, meliores sunt: & species raued similiter, & similia. Absinthium etiam grauius, melius est, vt & absinthij succus: & quæ his similia sunt.

¶ Delectus medicamentorum purgantium comprimendo, per eandem substantiæ differentias, qua ratione faciendus sit, paucis docet, asserens ex huiusmodi medicamenti ea esse meliora, quæ grauitate excedunt: leuiora contrâ deteriora esse. Id quod inde accedit, quod facultas purgatrix preit & viam facit: quam comprimens grauitate insita sequitur, & vt malus clauum, impellit, exprimit, humoresque e partibus in ventrem deturbat. Gale. lib. 7. metho. & Aetius cap. 36. Ser. 1. lib. 3. Hæc de causa actio tum potentior, tum celerior: grauiora medicamenta sequitur. Quoniam virtus astringens purganti coniuncta, tantum abest vt purgatricis facultatis actionem impediatur, vt eam iuuat. Raued vocat, rhubarbarum, quod in

Theorema primum.

X

species propriè dictas non partitur: sed differentias sumit autor à locis, in quibus crescit, vt hoc sit Indicium, illud Sceniticum, aliud Barbaricum, quoddam deniq; Turchicū: per quas species constituit, licet re verà species non sint. Iuxta easdem etiam differentias melius vel deterius iudicat rhabarbarum, vt capite de rhabarbaro in simplicibus medicamentis intue-
 5 ri licet. Purgat rhabarbarum tum comprimendo, tum attrahendo: quatenus cōprimit, grauius præstantius habetur, vti hic docemus: quatenus attrahit, leuius esse melius proxime do-
 cuimus. Cum igitur pugnantibus indicationes in hoc medicamento sint: vtri illarum potius
 assentiendum est? An cum medicamenta euidenter simul comprimunt & attrahunt, vt rha-
 10 barbarum: dum ad examen præstantiæ per grauitatem & leuitatem trahuntur, comprimen-
 tium natura potius expectanda est? Itaq; licet rhabarbarum & similia alia simul attrahât &
 cōprimant: grauiora præferenda sunt. Ob hanc causam hic, & capite de rhabarbaro in sim-
 plicibus, graue laudatur, & leue improbat.

Et quæ plena & non vacua esse oportet, grauiora præstantio-
 ra sunt: vt casia fistula, tamar Indi, ben, cartamus, granum nil,
 15 cherua, & similia.

¶ Id est, quæ plena medulla & carne esse debent, quibus interim vacua medulla contingit
 esse, grauiora meliora sunt. Quoniam grauitas indicat ea esse plena, & abundare ea substan-
 tia, a qua purgatio procedit. Leuitas contra vacui signum est, id est, indicat parum substantiæ
 purgatricis contineri, aeris non parum. Nil, cartamum Indicium Auicennas & Serapion pu-
 20 tât esse: sed Mesues in simplicibus purgatorijs capite de cartamo negat, Nil, speciem cartami
 esse: de quo, vt de cartamo, & alijs, quæ hoc loco enumerat: ibidem differemus. Leonicensio
 autore, Nil, istatidis tinctoria semen est.

Lib. 1. de errorib;
 Plinii & Medico-
 rum.

Præterea, quæ leniendo & lubricando purgant medicamen-
 ta, grauiora sunt meliora: vt psyllium, casia fistula, pruna, sebe-
 25 sten, & similia.

¶ Ex lenientibus & lubricantibus medicamentis grauiora præfert lenioribus, nec immeri-
 to: quoniam facultas horū purgatrix iuuatur ab humore quodam aquoso, & lento: in quo
 potissimum ea residet. Is humor, qui aqueus & grauis natura sua est, vbi copiosus est in hu-
 iusmodi medicamentis, valentius ea purgant, & grauiora sunt. Quo fit, vt optima ratione in
 30 hoc genere grauiora commendentur. Psyllium Græcis inter venenosa medicamina reponi-
 tur: Arabibus non item. Sebesten, Paulus, Actuarius, & alij recentiores Græci Medicinæ au-
 tores: Mixa, Mixæ, & Mixaria appellant.

De iudicio autem quod à tenui & crasso sumitur, paulò post di-
 cam. Videntur enim friabile & tenax à tenui & crassa pèdere sub-
 35 stantia: nam tenue creditur esse friabile, & crassum tenax. Sed id
 absolutè verum non est. Cum ex his, quæ substantiâ sunt crassa,
 quedam tenacia, quædam friabilia inueniantur: vt ex tenuis sub-
 stantiæ rebus nonnulla friabilia inueniuntur, alia lenta: vt alosè
 quedam friabilis, alia tenax reperitur: & scāmonium, & salis spe-
 40 cics, & Baurach. Sagapenum quoq; tenax reperitur, vt & anacar-
 dus. Non est igitur horum causa tantum tenue & crassum.

¶ Explicuit qua ratione sumendus erat medicamentorum delectus per grauitatem & leui-
 tatem substantiæ differentias, idq; in singulis medicamentorū generibus: deinceps idem per
 tenuitatem & crassitatem, friabilitatem & lentitiam, raritatem & densitatem, reliquas sub-
 45 stantiæ differentias, docturus: de tenuitate & crassitie, friabilitate & lentitia, consula quæ-
 dam & ambigua proponit, nil statum & certum relinquens. De tenui & crasso pollicetur
 paulò post se dicturum, sed nusquam, quod sciam, promissum soluit. Nisi forte quis dicat

Libri primi

tacitè & obscurè sub his verbis tum de his, tum de lento & friabili differuisse. In his dubiū huiusmodi tollit. Opinari quis poterat friabile à tenui pendere substantiā, vt quidquid esset tenue, idem esset friabile: & lentum à crasso, vt omne crassum esset lentum. Quoniam tenuis & friabilis, vt crassi & lenti diffinitiones ferè conspirant, sicuti ex his, quæ diximus paulò ante, liquet. Id quod in vniuersum non esse verum subiectis exemplis docet. Quoniam ex rebus crasse substantiæ, cuiusmodi sunt: aloë, scammonium, salis species, baurach, & quadā alia, quædam friabiles, aliæ tenaces reperiuntur. Vt ex rebus tenuis substantiæ nonnulla sunt friabiles, aliæ tenaces, vt sagapenū quoddam est friabile, quoddam lentum: anacardus item quidam friabilis est, alius lentus. Ex quibus vel apertissimè constat, non esse necessum vt si quid est tenuis substantiæ, id sit friabile: nec si quid est crasse substantiæ, vt lentum sit. Sed aliud quid requiritur præter hæc, vt hoc sit lentum, illud friabile. Quid autem id sit, in sequenti oratione docet.

Sed præterea à puritate vel impuritate pendet hoc. Nam purū & tenue, est friabile: impurū & crassum, est lentum. Friabile igitur & tenax videntur in se cōplecti purū & impurū, tenue & crassum. Præter illa, quorū materia est humida tenax, vt saccharum, nabet, alhosos. Ex his enim, quod purius & tenuius, est tenacius. Tenue igitur, vt diximus, non est simpliciter dicendum friabile, quemadmodū nec crassum simpliciter lentum. Quin potius friabile ex duobus veluti constatum est, nēpe ex tenui & puro, vt si quid est tenue & purum, id ipsum friabile sit oportet. Contrā tenax crassum & impurum in se continet: vt omne tenax, crassum & impurum sit. Friabilitas igitur medicamentorū, eorū puritatem & tenuitatem indicat: lentor impuritatem & crassitiem. Excipiuntur tamen ea medicamenta, quæ sua forte habent humiditatem viscosam & lentam. Nam hæc licet pura sint, & tenuia, tenacia tamen laudantur. Nabet saccharum candum vulgo dictum interpretantur nonnulli. Alhosos manna est, vt quibusdam placet, alij aliter legunt, vt Montanus scribit, sed mihi alhosos legendum videtur.

Medicamenta verò, quæ substantiæ raritate & densitate astringuntur, idem subeunt iudicium atq; grauiā & leuiā: de quibus paulò antè diximus.

Dux supererat substantiæ differentiæ, à quibus medicamentorū delectus sumēdus erat, videlicet raritas & densitas: quæ quoniā leui & graui respondēt, & eisdē insunt, idem de duabus cōingationibus ait esse iudiciū. Nam densum omne graue est, & rarū leue: quæ admodum ex Aristotele & cōmētarijs ipsius in superioribus ostēdimus. In quibus ergo medicamentis leuitas probatur, in eisdē probabitur raritas: & in quibus laudi erat grauitas, in eisdē densitas cōmēdabitur. Tenue præterea & friabile, leui & raro ferè respondēt: sicut crassum & tenax, graui & densò: vt eorū omnium, quæ de delectu à substantiæ differentijs sumpto diximus, hæc sit summa.

Medicamentorum puritas.	1. Attrahendo.	Meliora.	Leuiora Tenuia Friabilia Rara.	{ præter ea, quæ densa & coacta constant substantiæ naturā suā.	40
	2. Humorem habentia superfluum.				
	3. Comprimendo.				
	4. Quæ pleno & vacuo altimatur.				
	5. Leniendo, lubricando, emolliendo.				
	6. Quæ densa & coacta constant substantiā.				
			Grauiora Crassiora Tenaciora Densiora.	{ præterea, quorum materia est humida tenax.	45

XII

¶ Hæc in gratiam Pharmacopolarum & tyronum Medicinæ, quibus præcipue consulere mihi statutum est, in hunc modum digesta sunt: nam doctiores meliora fortasse excogitant: quos velim oratos vt, tantisper dum huiusmodi schemata legunt, existimet se peractum actu comœdiæ tibicines audire.

5 Inquit Heben Mesues : Delectus medicamentorum à tempe-
ramento in hunc modum fumendus est . Nam medicamentum
calidum , effecta quedam peculiaria consequuntur : vt calfactio,
attenuatio, rarefactio, maturatio, cōcoctio, viarum apertio, & his
10 & similia. Si autem immodicè calidum est: morsus, sitis, desiccatio,
& similia. Si deniq; est summè calidū: acrimonia, inflammatio, at-
tractio immodica, cōsumptio, phœnigmos, vstio cauterij modo.

¶ Tangibiles qualitates in tres partes diuisiſſime ſunt in ſuperioribus offendimus. Nam ex illis
 aliquæ ſubſtantie differentias eſſe dixit, quæ hæcenus abundè explicuit: nonnullas ad tem-
 peramentum reſtulit, de quibus in præſentia diſſerit: alias peculiariter tangibiles vocauit, et
 quibus in ſequentibus facturus eſt verba. Qualitates ex quibus rerum omnium temperamen-
 ta conflunt, ſunt: caliditas, frigidity, humiditas, ſiccitas. Quæ prime, elementares, & com-
 munes interdum dicuntur: quoniam primùm elementis inſunt, ſecundario & per ea cæteris
 omnibus mixtis. Quæ vtique commiſcuæ, nouem tantum temperamenta in genere con-
 ſtituunt, quæ ſunt, *caliditas, frigidity, humiditas, ſiccitas, caliditas, frigidity, humiditas, ſiccitas*.

20 *fringere reperies. Ab his medicamentorum delectum bitarium uidetur, tum a specie tempera-*
menti, tum a gradibus singularum qualitatum. Gradus fide ordinis in medicamentis qua-
tuo constituit Galenus, & singularum proprii & peculiari sunt effectus. Quam ob causam
sam non satis est nosse calidum, vel frigidum, humidum, vel siccum esse medicamentum: esse
neceesse est preterea nosse quatenus fit calidum, frigidum, humidum, siccum, id est, quoto o-
rdine sit, quoadmodum latius in frequentibus explicabimus. Qui ordines licet secundum

intentionem & remissionem infiniti fere sunt: ad vltim. tamen medicinale limitibus quibufdam circumscribuntur. Primi igitur ordinis vocantur medicamenta calida, frigida, humida, sicca, quęcumq; calfaciunt, refrigerant, humectant, siccant: sed non ita euidenter, vt & monstratiōne non egeant, quia talia esse probetur. Secundi ordinis sunt, quę manifestōis iam calfacere, refrigerare, humectare, siccare, possunt. Tercio annumerantur ordinis, quę calfaciunt, refrigerant, humectant, siccant: sed non ita euidenter, vt & monstratiōne non egeant, quia talia esse probetur. Tercio annumerantur ordinis, quę calfaciunt, refrigerant, humectant, siccant: sed non ita euidenter, vt & monstratiōne non egeant, quia talia esse probetur.

30 calfacere, refrigerare, humectare, siccare, possunt. Et tertio animalium
menter iam, sed non fumme id faciunt. Quarti ordinis calfacientium sunt, quæ sic calfaciunt
vt elcharam molliantur, & vrant. Similiter quarti ordinis refrigerantium sunt, quæ sic refrigerant
gerant, vt extinguant. Siccum medicamentum quarti ordinis nullum reperire est, quod sic
nihil non vrant. Tertii ordinis siccantium potest esse aliquid non vrens. Humectantia rarò a
nunquam potius tertium ordinem attingunt. Cum hæc sic habeant, Ioannes Mesius prius
quod recipiunt; tertij & quarti ordinis effectus d

35 et fecundi ordinis aliquot effectus promiscue recentius: reri et quatuor sunt. Caliditatis
 ligentis deficit. Primum et principalissimus effectus caliditatis, et omnibus calidis com-
 munis, est calfactio: ut frigiditatis, refrigeratio: humiditatis, humectatio: siccitatis siccatio.
 E quibus ceteri omnes effectus, veluti a principijs quibudam, prodeunt. De quorum gen-
 nis hic latius differere longum et superuacuum duximus. Quandoquidem Iacobus Sy-
 nis preceptor meus libro secundo lxxi. methodi compo. medica. doctissime et diligentissime
 in medicina necessaria videbimus.

40 uis preceptor meus libro secundo me meo
me eos explicuit. Vnde transferemus que ad huius auctoris expositionē necessaria videbun-
tur. Calor itaq; tenuat crassa: quæ si liquida sunt, sapē in vaporem ea conuertit, si fixa, in
nuisior substantia ea reddit. Idem rarefacit densat, & poros ac meatus omnes aperit. Quod
de calore mediocri, & qui intra secundum gradum est, intelligantur dicta: nam densa
igneus poros contrahit, & densat, auctoribus Galeno & Aristotele. Maturatio, cōdē Aristotele
15

45 ⁴⁵ tunc autem lib. 4. meteo. cap. 3. coctio est feminis in pericarpio. riacu. et. p. ter dicitur. licet. ad tumores. & humores interdum trāferatur. Coctio eodem autore cap. eiusdem libri. p.fectio quedam est. quae a naturalī propiōque calore ex oppositis fit pat. Ex quibus liquidū constat tum maturationem. tum coctionem a calore fieri. At vbi

Gale. initio. lib.
1. compo. ph. g. &
lib. 3. metho. &
initio alimen.
Gale. cap. 12. lib.
3. simpli.

Idem cap. ultimo
lib. 3. simpli. Pau-
lus initio. 7. Ae-
tius initio primi.
Gale. lib. 1. com-
po. ph. g.

Auerroës cap. 3.
lib. 5. collectanea
rum, & alij.

Gale. cap. 1. li. 4.
simpli. medi.
Aristo. cap. 3. lib.
5. genera. anima

Gale. in fine lib.
7. metho. mede
& 3. fari. tuen.
1. alimen. Ariff.
lib. 4. meteo.
afflatione agena

Libri primi

modicus est, hoc est, tertij ordinis, mordet. Quoniam calidum & frigidum mordent, si fuerint immoderatiùs aucta: sed calidum, precipue quod crassa est substantia, mordet rodendo, quod continuum est, dissoluendo & fundendo: frigidum verò diuellendo, contrahendo, & condensando. Sitim excitat, quoniam sitis causa Aristotele autore cap 3. lib. 2. de anima, & Galeno cap. 30. libri. 1. simpli. calor, vel siccitas, vel utrunq; sunt. Nam sitis appetitus est frigidi & humidi. Idem per accidens siccitatem humorem dissipando, unde nobis connata est moriendi necessitas. Quæ verò summè calida sunt, id est, quarti ordinis calfacientijum: acrimoniæ habent coniunctam, attactas partes inflamant, attrahunt ad se se potenter, consumunt substantiam nostram colliquando & dissipando. Rubrificationem faciunt in parte, cui admoventur, phœnigmos dicitur Græcis. Deniq; cauterij modo vrun, & escharam excitant. Hi sunt effectus singulorum ordinum in excessu caloris: quorum aliqui non sunt ita proprii vnius gradus, ut vel omnibus, vel aliquibus, ut duobus, vel tribus, non congruant, ut calfacere, tenuare, & si qui alij sunt.

Frigidum autem, frigefactio, condensatio, cruditas, compactio, & similia: si supra modum est frigidum, coarctatio, obstructio, si extremè frigidum est, congelatio & mortificatio.

¶ Frigoris effectus siue actiones nunc percurrit: ordinem eundem ferè sequens, què in enumerandis effectibus caloris sequutus est: nempe effectus frigidi ad primum & secundum ordinem primum declarans, deinde effectus frigidi ad tertium, postremo effectus frigidi ad quartum: eandem ferè loquendi rationem seruans, atq; in recensendis effectibus calidi. Igitur frigidum refrigerare, densare, incrassare, astringere poros cutis, & omnes alios meatus, docuit Gale. lib. metho. 8. & 9. & lib. 4. simpli. medi. & aphorif. 20. lib. 5. Cruditatem parere notum est. Nam si calor coquit, frigiditas cruditatis causa erit. Quoniam contrariorum contrarij sunt effectus, qui per se sunt: & contrariorum contraria sunt causæ per se. Obstruere per se frigidum nequit, stipare potest. Quoniam obstructio propriè dicta ab humoribus fit vel multis, vel crassis, vel lentis. Per accidens tamen obstructionis causa esse potest. Siquidem tum sumptum, tum adnotum poros & meatus corporis, quos cõtingit, angustiores reddit. Quo fit, ut facilius obstruantur. At enim extremè frigidum, quale est, quod ordinem quartum attingit, narcoticum est, id est, stuporem inducere potest: spiritus in partem influentes congelat, & immobiles reddit: partis cui admouetur, natium calorem extinguit, eidemq; mortis habitum conciliat.

Humidum item humectatio, lubricatio, lenitio, glutinatio: si admodum est humidum, obstructio, flatus, nausea, & similia.

¶ Humidi effectus sunt hi, humectatio, qui ut primus & potissimus effectus humiditatis est, sic primo & per se humido inhaeret. Hunc proximè sequuntur lubricatio, & lenitio. Glutinatio non idem significat hic, atq; libro. 3. metho. meden. Nam illic glutinatio sicca & altrinentia esse professus est Galenus. At hic glutinatio, siue cõglutinatio idem significat ac coniunctio rerum prius dissolutarum, ut puluerum, & rerum aliarum siccarum. Humor enim veluti gluten est huiusmodi rerum: quæ per se vniri non possunt. Quod si admodum est humidum & cæte. His verbis humoris copiam potius indicat, quàm intensionem qualitatis. Nam largus & copiosus humor, presertim crassius & lentus, obstructionem parit, ut diximus. Flatus etiam materialis causa est humor crudus redundans: efficiens, caloris imbecillitas. Nausea irritus est facultatis expultricis motus ad os, quæ à larga humiditate sæpè fit. Ad hæc, pauca, aut nulla sunt medicamenta, quæ ad tertium gradum humectent. Quoniam humiditas primarum qualitatum imbecillima est: quam ob rem effectus quarti ordinis in hoc excessu subicit: quoniam nunquam medicamenta ad quartum gradum humectant.

Siccum deniq; siccatio, rarefactio, attenuatio [coarctatio cauitatum, cutis corrugatio, cutis scissio, furfuratio] & similia.

¶ Medicamenta siccantia quarti ordinis nulla sunt, quæ simul non vrant: tertij ordinis re-

Gale. cap. 95. art. 1. lib. 4. simpli. & aphor. 20. lib. 5. & lib. de inaequali temperie.

Gale. lib. 1. c. 1. t. 1. & Aristot. lib. de longi. & breui. vitæ.

Idem cap. 20. lib. 1. simpli. & cap. 1. lib. 4. Aristot. cap. 3. lib. 5. de gener. animal. Aristot. cap. 10. lib. 2. de gener. & inæquali. Gale. in intro. lib. 9. metho. & lib. de differ. & caus. morborum.

Gale. lib. 4. de differ. & caus. morbo. & sympto. ca. 8. lib. 1. simpli. Idem lib. 2. com. ph. p. & 7. metho. meden.

Theorema primum.

XII.

- periuntur sicca non solum calida, sed etiam frigida. Siccum rarefacit humorem in poris contentum absumendo, & partes ad sese contrahendo. Siccata enim partes ad sese contrahuntur. Unde meatus quidam patentiores alijs fiunt: alij angustiores redduntur. Ex quo sequitur cavitatum quarundam coarctatio, & corporis densatio. Sed si cavitates arctat, qui potest rarefacere? An siccitas immoderatio densat, ut scribit Galenus lib. 8. metho. medendi: ceterum cum partes distrahuntur & retrahuntur, accidit ut alia densentur coactis & retractis ad sese quibusdam partibus: alia rarefiant, distractis & a se inuicem disjunctis, non aliter atque cum terra pressa est. Tunc enim partes quaedam ipsius finduntur, diuelluntur a se se, & rimosa fiunt: alia adeo sibi coherent, ut duritia & densitate videantur superare lapidem. Attenuat, id est, emaciat: quoniam humiditatem, qua solet foueri pars, absumit: quo fit, ut arctius membra colliget, & tabefaciat. Cutis siccata contrahit rugas: quoniam humorem & spiritus, qui eam tendunt, consumit siccitas: qua de causa flacida in sese concidit. Adde siccata partes in sese recurrere, ut membranula igni admota, & senum cutis, exemplo est. Ob eandem etiam causam accidit cutis scissio. Nam consumpto humore, qui unitatis partium causa erat, continuas dissoluitur necessario. Furfuratio vitium quoddam cutis est. Resoluuntur enim furfuracea squammula absque ulceratione a cute: cuius causa fere solent esse humores salii, ferosi, melancholici, biliosi. Quae lineolis illis intercepta sunt, non extabant in meo exemplari: sed quoniam ea agnoscit Mondinus in commentario, ascribenda praecedentibus duximus.
- 20 Ex his autem calida incolumiora sunt frigidis: humida siccis, & etiam calidis. In summa quanto temperato medicamentum vicinius est, tanto est incolumius: quanto remotius, tanto malignius. Et quod qualitates suas intermissilimas habet, malitia reliqua superat, venenumque potius quam medicamentum dici meretur.
- 25 **¶ Enumeratis effectis singularum primarum qualitatū docet distinguere medicamenta benigna & salubria, a malignis & insalubribus iudicio sumpto a temperamento vario ex his qualitatibus confligente: & ab intentione & remissione singularum primarum qualitatū, quos gradus vocant. Considerata igitur specie temperamenti, inquit, calida medicamenta frigida salubriora esse, securiora, & eligibiliora: humida siccis, & calidis. Ex quibus elicitur aperte humida medicamenta omnium esse saluberrima, siquidem calida sunt salubriora & incolumiora frigidis, & humida calidis & siccis. Salubriora vero sunt, tum quoniam blandissimè omnium agunt: tum quoniam humorem natium vel fouent, vel dissipari prohibent, cuius defectu nobis est connata moriendi necessitas. Calidum licet ad vitam ducat, tamen per accidens sui & vitae interitus causa est. Quoniam natium humorem partium de**
- 30 **pascitur, & consumit: quo consumpto ipsum perire necesse est. Ex compositis temperamentis quo vnumquodque magis cum calido & humido communicat, eo melius est: contra deterius, quo magis ab eis abcedit. Cuius rei haec etiam ratio potest reddi. Vita nostra a calido est in humido: calidum igitur & humidum medicamentum vitae amicum est, quoniam calorem & humiditatem, nostrae vitae principia quodammodo fouet. Frigidum & siccum eidem**
- 40 **contraria sunt, quoniam extinguunt, & ad mortem ducunt. Hinc senes proximi sunt mortis: quoniam senectus, quae ad mortem via est, ad frigiditatem & siccitatem tandem perducit. Nam senectus frigidum & siccum corporis temperamentum est annorum multitudine proveniens: & emortuum corpus frigidum & siccum euadit. Igitur cum vita calidum quiddam atque humidum sit, medicamenta purgantia, quae similem nata fuerint temperiem, ea securiora & meliora erunt: quae dissimilem, deteriora. Quae vitae respectu intelligi debent: nam si alia qua sit intemperies insignis in toto, vel in parte, naturae vel morbo, vel causa alia insigniter alterans & transmutans: medicamenta purgantia, quae contraria sine nata temperiem, eligenda potius sunt. Nam ea iuuant vacuando humores peccantes, & intemperiem corrigendo: ut latius capite sequenti dicturi sumus. At haec de calido & humido moderatis intelligo dicta esse: quoniam vehementer calida & humida medicamenta nocent: ut vehementer frigida**

Aphrodis. proble.
71. & 74. secti.
prioris.

Gale. lib. 1. cōpo.
Ph. & Paul. lib. 3

Gale. lib. 1. cōpo.
lib. & Arist. lib.
de longi. & bre-
ui. vite.

Gale. ca. 1. lib. 4.
simili.

Gale. & Arist.
ibidem.

idem lib. 3. fani-
tuen. & 1. tempe-
ra. & 7. metho.
Aphrodis. 77. se-
cti. prioris.
Aristo. deo. ad-
ducto.

Libri primi

& sicca. In summa, quò singula medicamenta magis ad temperatum accedunt (qualia potissimum sunt quæ primo, & post hæc, quæ secundo ordine calida, frigida, humida, sicca sunt) eò salubriora sunt: quò magis recedunt ab eodem (cuiusmodi sunt calida, frigida, sicca, & humida (si qua sint) ad tertium) eò maius periculum habent annexum. Quæ qualitates habent intensissimas, cuiusmodi sunt medicamēta quarti ordinis calida, vel frigida, vt opium, euphorbiū: ea pernicioſa & delēteria sunt. His tacite distinxit medicamenta benigna à malignis indicatione sumpta à gradibus singularum qualitatū. At verò cū pharmacopola Medici tantū minister sit, debeatque calida, frigida, humida, & sicca medicamina ad vsum reponere citra delectū aliquem graduum, vt Medicus illi præscribet: non est quòd magis opere labore in cognitione ac secretionē medicamentorum, sumpto à genere temperamenti & intensione & remissione qualitatū iudicio. Nos singula, quæ de medicamentorum delectū à temperamento sumpto iudicio diximus, sequenti schemate luce clarius representamus.

Medicamentorum delectus à temperamento sumitur.	Partim à specie temperamenti: Secundum quam medicamenta.	Calida, frigidis.	{ Securiora, & eligibilia sunt, quoniam natura magis amica.	15
		Humida, siccis, & calidis.		
		Calida humida, frigidis siccis.		
	Partim ab intentione & remissione graduum, Secundum quas medicamenta.	{	Quarti gradus, sunt periculosissima, & maximè vitanda.	
Tertij ordinis, non ita periculosa, nec vitanda.				
Secundi & primi, tutiora sunt, & eligibilia.				
Temperata securissima & præ cæteris eligenda.				

Tactus autem index est, mollis & duri: asperi & lænis: & mollis & duri iudicia peculiaria & propria sunt. Nam molle rei cef-
sionem: durum contrà significat. Illud quoque facile patitur, alteratur, corrigitur: hoc difficulter.

Tactus reuera tangibilium omnium qualitatū explorator indexque certus est: sed Mesues tangibiles qualitates molliem, duritiem, asperitatē & lenitatem peculiariter vocauit, què admodum latius in superioribus explicuimus. Hic sensus licet per omnes partes sentientes sit sparsus: tamen exquisitissimus est in ore ventriculi, & in extremis digitorū parte interna manus: si modo cutis talis persistit, qualem natura est eam molita. Qua ad iudicium tangibilium rerū potius vitur Medicus. Molle enim iudicamus, quod illi cedit in sese refugiens: vt massa, lutum aqua copiosa mollicatum, casia fistula medulla, manna, & his similia. Durum contrà, quod eidem resistit, nec cedit tactum: vt ferrum, lapides, ligna, ossa. Molle igitur & durum absolute ita dicuntur. Dicuntur etiam molle & durum per cōparationem ad aliud: quæ pro diuersitate eorū, ad quæ comparantur, eadem mollia & dura dici nihil impediat. Sūt & alij significatus mollis & duri, de quibus Galenus agit cap. 3. lib. 5. simpli. medica. Nos durum & molle consideramus partim simpliciter, partim collatione facta ad ea, quæ sunt eiusdem generis. Tum mollietis tum durities duplex est: vna naturalis, altera artificis industria parata. Mollietis naturalis est, quæ à natura inest vnicuique medicamento molli nulla ex parte à nobis alterato ad molliem: talis est in medulla casia fistularis Arabiæ, manna,

Auerroes cap. 1. lib. 5. collectaneorum.

Aristo. lib. 2. de anima, & lib. de sensu & sensu. lib. 4. meteororū. Gale. lib. 2. de temperat. & cap. 1. & 4. li. 5. simpli. & 2. de sensu. Placō in timæo. Gale. cap. 1. lib. 5. simpli. & Aristot. in categoriis. & cap. 4. lib. 4. meteor. & cap. 2. lib. 2. de gene. & corruptione. Durum & molle simpliciter hic vocamus, quod ad aliud nō comparat. Gale. aliter vitur ea nomina.

Theor Theorema primum. XIII

& huiusmodi alijs. Artificis industria parata est, quæ opera artificis sit: qualis est in potionibus, bolis, electarijs liquidis, & similibus alijs medicamentis, maximè cum dura aliqua ad ta-
lem redacta sunt consistentiam. Durities item quædam est naturalis, vt in hermodactylis, & lapidibus: altera est artificialis, qualis est in catapotijs, & electarijs ficcis, & non paucis alijs.
5 Molle tam naturale, quam artificiale facilius patitur à nobis, & ad vim suam opusque incitatur à calido nostro nativo: quoniam facilius ad minima redigitur: facilius item formam
scribitur autore Aristotele: molle autem ad humidum reducitur eodem Aristotele autore, cui ascriptum Galenus. Hanc etià ob rem naturæ magis amicum est, quam durum. Quoniam
10 illud ad humidum, hoc ad siccum reducitur: at enim humida medicamenta eligenda magis
ficcis diximus esse. Præterea durum ægrè euincitur à nostra natura, & artificii obstitit magis.
Quoniam pertinaciter propriam seruat formam: & ægrè admittit alienam. Hanc ob causam medicamenta dura eligenda minus, in eodem saltem genere.

Gale. lib. 1. simpli-
ci. cap. 11. & cap.
12. lib. 1. & tertio
lib. tempera.

Aphrodis. proble.
65. secti. 1.

Asperi quoque & lauis iudicia quædam sunt: nam illud est sic-
15 cius, hoc humidius. Ob id, quæ medicamenta [purgantia] præ-
fertim virum violentarum, sunt læuia, salubriora sunt: & alia si-
militer, maximè quæ utroque modo nasci possunt: aspera contra.
Nam colocynthis, absinthium, fumaria, elatherium, agaricus, &
similia, læuia bona: aspera mala censentur.

20 ¶ Asperum est, quod partes quasdam subsultantes & eminentes habet, à quibus tactus offen-
ditur, quasdam depressas magis: quod est, alias alijs eminentiores esse partes in aspero. Hu-
iusmodi est pumex, & tegumentum canis piscis. Lene siue leue est, quod politum est siue aqua
le, id est, quod nullas habet partes eminentiores alijs, vt colocynthis quædam. Asperitas sic-
citatis est: soboles lenitas humiditatis. Nam læue ad humidum reducitur, asperum ad siccum.

25 ¶ Quod cum ita sit, lenitas signum erit laudabile in medicamentis eiusdem generis, præsertim si
virum violentarum sint: à quibus maius nobis impendit periculum. Quanquàm & in alijs non
minus verum id sit: sed ab illis cauendum potius nobis est. Asperitas contra prauitatis signum
est in medicamentis eiusdem generis: in quibus tum aspera, tum læuia, reperire est. Nam cum
lenitas ab humiditate sit, asperitas à siccitate: & humida medicamenta sint præstantiora sic-
30 cis: merito lenia asperis in eodem saltem genere eligibilia sunt. In his, quæ generis diuersi
sunt, non est hoc perpetuo verum. Nam colocynthis lauis non dicitur melior rhabarbaro
aspero. Elaterium vocat Dioscorides cucumeris syluestris succum: de quo in simplicibus
(si fauerit Deus votis) agemus.

Arist. cap. de qua-
li. in categoriis.

Odor autem bonus medicamenta salubria reddit: quoniam
35 animam exhilarat, spiritus & vires reparat, virtutis fontes robo-
rat. Grauis verò contraria prædictis inducit effecta, & operatio-
nes difficiles & laboriosas succedere facit.

¶ Inter differentias, à quibus medicamentorum delectum sumi dixit, proximè ijs, quas re-
censuit, sequuntur olfactus, de quibus in præsentia differit. At enim quoniam hæc intelligi
40 nequeunt, quin prius quædam de odore præmittantur: pauca ex Philosophis & Medicis de
odore cursum excribere volumus. Odor qualitas quædam est in vapore, siue exhalatione ex
mixtis exeunte: siue fumida quædam exhalatio & ignea, ex mixtis procedens. Neque nos fugit
vaporem & exhalationem Aristoteli differre, sed nobis promiscuè utroque nomine libet uti.
Medium per quod olfactus fit, eodem Aristotele autore, ær nobis est: aqua piscibus. Orga-
num sunt anteriores cerebri ventriculi. vt libro primo de causis symptomatum & cap. 2. 1.
45 lib. 4. simpli. medica. Siue productiones duræ substantiæ cerebri in nares, quas vulgò excre-
scencias mamillares vocant. vt idem Gale. autor est libro nono de vfu partium, & libro de
anatomia nervorum, & de instrumento olfactus. Olfactus autem fit, in nobis cum ea, quæ à

Aristotele. cap. 2. &
5. lib. de sensu &
sensu. & cap. 9. li.
2. de anima.

Lib. 1. meteo. ca.
4. sed lib. de mō-
do exhalationem
utroque vocauit: Bu-
dæo interprete.

Libri primi

corporibus odoratis resoluuntur, ambienti permixta per narium inspirationē in cerebrum deferuntur. Odera omnia calida sunt, si tantum odorē iudicem sequamur. Siquidē qualitas illa odora in exhalatione, quā ignea est, collocatur. Sed accidit odora quēdam esse frigida, qualis est hyoscyamus, cicuta, mandragora, & alia huiusmodi. Verū medicamenta eiusmodi licet à dominante qualitate dicantur frigida: calida tamen sunt, quatenus odora. Ceterū illa ex diuersis substantijs temperie differentibus, nec per totū confusis, conflata sunt: qualia non pauca reperire est. In quibus frigida substantia multo superat calidam, à qua odor est. Quam ob rem frigidum dicitur medicamentū à vincente qualitate sumpta appellatione. Igitur hyoscyamus, mandragora, cicuta, & huius generis alia, quatenus odora sunt, eateenus sunt calida: sed quoniā portio substantiæ calidæ in illis exigua est, frigida longē copiosior: merito frigida hæc appellantur, effectusque frigoris quā calor potius ea consequitur. In hoc sensu Aristoteles, Theophrastus, & reliqui tum Philosophi tum Medici intelligendi sunt, cum dicunt, odorata omnia esse calida. Odorata etiā sicca sunt, quatenus odora, quoniam in odore siccitas dominatur, sed ita ut aliquid humoris simul sit: alioqui ἀχρυστα, id est, humore vacantia, ut lapides, non sunt odora. Odor itaque calor & siccitatis & tenuitatis substantiæ quadantenus index est: verū calida an frigida dici debeat res odorata, & si calida, quoto gradu, non ostendit: quoniam corpora plerumque dissimilari constant substantia, nec omnes substantiæ odoratum mouent, quin alia sunt odorifera, alia non. Ob hanc causam non est tutum nec certum ex odore de medicamentorum temperamento, totaque facultate generatim iudicare: præsertim cum sensus olfactus sit nobis stupidissimus. Attamen præstantiam & bonitatem in vno genere indicat odor. Nam odoratissimum quodque in suo genere præstantissimum est. Quæ odore vacat crassiæ sunt essentia, sed calida an frigida sint, non constat: quandoquidem nonnulla ex his calida, alia frigida inueniuntur. Odoris species omnes nomina non habent, sed saporum nomina ad odores transferimus dicentes odorem dulcem, amarum, acrem, acerbum, acidum, pinguem: quoniam similitudo & affinitas maxima est inter hos sensus. Plerique enim odores similiter saporibus nos afficiunt. Nam acris, & acetum ipsum similiter odoratum gustumque mouent: tum acris, ut allia, cappe, non minus quā gustum, odoratum quoque offendunt, mordicantque. Sic in alijs singulatim similis propemodum est odoris sensus, sensui gustus. Verū id non est perpetuum: quoniam quæ nobis sapore sunt grata, cum recte valeamus, ferè sunt dulcia: at odore suauissima ferè sunt amara. Galenus duas odoris species siue differentias præcipuas & summas constituit: ad quas odores omnes reducit. Sunt autem illæ odor bonus, siue suauis: & odor grauis siue foetidus. Nam licet dulcis acereque dicatur odor, non item (ut idem Galenus ait) austerus, acerbus, salis amarus, dicitur, quæ admodum Aristoteli visum est. Odor bonus, quod ex se est, significat alimentum, & medicamentum, familiare & iucundum esse nostræ naturæ. Quare ea à ventriculo facilius comprehenduntur, & comprehensa in actum reducuntur, optatōque effectus facilius & melius præstant, citra nauseam, vomitum, & præmaturam deiectionem. Idem animam, hoc est, vitam caloremque natium exhilarat, dilatatque: spiritus virēque tum animales tum vitales reparat, & reficit. Quo fit, ut lypothymia languentibus caryophyllum, nux moschata, odor panis, aceti, vini, & similia: animū iam amittum reuocent. Odore enim cellerime vires reficiuntur. Partes principes facultatū cerebrum, cor, hepar, venter, quæ velut fontes illarū sunt, roborat. Ob quam causam aromatica & semina odorata Hippocrates, Galenus, Mesues, purgantibus miscent, ne scilicet ea vi sua malefica has præcipue partes offendant. Malum & foetidum odorē contrarij effectus sequuntur. Nam fortida tum alimentum medicamenta cum horrore, saltu, & ventriculi palpitatione assumimus, eaque protinus, vel non multo post, quā assumpta sunt, supra vel infra deijcimus. Foetidus præterea odor, qualis à cadaueribus, sulphure, barathris, carbonibus, metallis, & huiusmodi alijs, quandam veluti suffocationē spiritibus & calori nativo affert, propter pugnantiam quam cum eis habet. Quare quæ male olent alimenta alioqui nobis familiaria: putrilagine tamen aliqua corrupta, ne gustare quidē tentamus, ex odore solo iudicantes ea nobis esse contraria. Quo modo Galenus herba Lycopersij succum ex solo odore letalem esse iudicauit, nec

Theorema primum. XIII

5 eum gustare est ausus. Quare malè olentia medicamenta vel fugienda prorsus sunt: vel saltem prius, quàm assumantur, odoratorum mixtione corrigenda. Interim tamen foetidorum
 10 vsus est, vt in præfocationibus vteri. Caterum foetida omnia non esse naturæ nostræ contra-ria ostendit castoriū. Nam hoc foetidissimum cum sit, nulli nec sumptum nec admotum no-
 51 cuius odorem graue & inamœnum habet, sed præterea leuem quandā instar aromatum asfert odoris gratiam. Hæc ad Ioannis Mesuæ enarrationem de odore in hunc locū adducta sunt: Qui plura de odoribus scire desiderat, legat Aristotelis librum secundū de anima, & librū
 10 de sensu & sensibili, & sectionem. xij. & xij. proble. & Theophrastum de natura stirpium, & alios autores, quibus nostrum hoc foelix seculum abundat. Nos ne quid Medicinæ studio
 51 sum fugiat, doceamus quid per grauem odorē, & graue olens autores intellexerint: quoniā non semper nomina hæc idem significant illis. Grauis odor siue graue olens, Græcis βαρύν-
 οδμον, foetidum & ingratum interdum vocatur, quod proprie αὐσώδης dicitur. In quo sensu grauis odor sumitur hic ab autore. Dicitur aliter grauis odor & graue olens, quod ve-
 51 hementem spirat odorem, quodque ob sui vehementiam caput grauare potest, licet ipsū suauē sit, & iucundum. In hoc sensu polium, aloë, artemisia, & quædam alia, graue olentia à Dioscoride appellantur: & à Marone thymbra grauiter spirare dicta est. Hæc de odoribus nouisse sit satis.

Inquit Heben Mesues: Iudicia, quæ à saporum sumuntur essen-
 20 tia, præter cætera obseruanda mihi sunt in dijudicandis medica-
 mentis salubribus ab insalubribus. Nam hi medicamentorum vi-
 res immutant, vbi vel modicè variant. Hoc autem loco de saporibus tantum nobis est dicendum, quantum ad discernendum me-
 dicamenta bonā à malis pertineat, quatenus scilicet eos propriæ
 25 quædam & puræ dispositiones omnino consequuntur.

¶ De medicamentorum delectis à saporum essentia sumpto dicturus quædam præfatur, quæ
 instituto necessario visa sunt. In primis iudicia, quæ à saporum essentia & differentiis sumū-
 tur, præter cætera à quibus medicamentorū delectus sumitur, cōmendat. Nec iniuria, quan-
 30 do quidem certissime & tutissime gustus (qui solus iudex saporum est) omnium saporum dif-
 ferentias non modo in diuersis mixtis, sed etiā in vno & eodē mixto, dijudicat: neque tantum
 35 differentias saporū discernit, sed vnius etiam saporis intensionē & remissionem exactissime
 dignoscit (sunt enim in saporibus gradus intensionis & remissionis nō minus quàm in qua-
 litatibus primis, id quod ex Galeno ipso elicere licet) ob hanc causam certissime omnium,
 à quibus sumitur iudiciū, excepto tactu, indicat sapor. Ad hæc, gustus Aristoteli tactus qui-
 40 dam est: at hominē tactu reliqua omnia animantia superare idem scripsit: vnde fit, vt secu-
 35 rissime & exactissime hoc sensu iudicare possit. Hic accedit, quod ex primarum qualitatū
 mixtione post tangibiles qualitates primum & maxime sequuntur gustatiles: dein de odo-
 res, & colores: quare cum sint proxime generationi mixtorū, tutius & exactius ab eis expe-
 40 ctandum est iudiciū. Hæc permutantur in aliam speciem, vel in eadem specie mutantur secun-
 dum intensionē & remissionē. Quibus sensibilibus vel intensis, vel remissis, vel omnino mu-
 40 tatis: necessum est medicamentorū vires simul immutatas esse. Quam ob causam saporum
 natura & differentiæ magna cura peruestigandæ sunt. De quibus Aristoteles, Theophrastus,
 Plato, Galenus, & plerique alij ingeniose admodum disseruere. Nobis in præsens scrupuloso
 45 re de saporū generatione Philosophis oratione omīssa, sufficiat ex memoratis autoribus ea
 tantum de saporibus transſerre, quæ ad discernenda salubria medicamenta ab insalubribus
 necessaria videbuntur. Singulas enim saporū differentias effectus quidam peculiare iudi-
 ciaque propria consequuntur. Vt autē accuratè intelligantur, quæ ab autore deinceps scri-
 buntur, necessum est nosse quid est sapor, & quod est ipsius instrumentū: deinde quot sapo-
 ris differentiæ sunt: tum qualis sit impressionis modus in instrumento cuius saporis peculia-

Id. lib. 1. ad Glau-
 conem.
 Idem lib. 11. sim-
 pli. cap. de casto-
 idem cap. 17. lib.
 4. simpli.

Inductio

Gale. cap. vlt. lib.
 4. simpli. & lib.
 de theri. ad Phi-
 lo. & de antidot.
 Cap. 15. lib. 7. sim-
 pli. & cap. 11. 5
 Auero. cap. 27
 quinti collecta.
 Gale. ca. 16. & 17
 lib. 4. simpli. &
 cap. 2. o. lib. 5. &
 lib. 8. cap. de sol.
 no. Aritto. cap. 9
 lib. 2. de anima 2
 cap. 4. lib. de sen-
 & sensu.
 Gale. initio lib.
 de facul. natu-
 Aritto. cap. 1. lib.
 2. de parti. ani-
 ma. & lib. de fer-
 & sensu. & Gal-
 li. de natu. homi-
 Aritto. loci po-
 ximè adductis
 Theophras. lib.
 de sapo. Plato.
 timoco. Gale. li.
 4. simpli.

Libri primi

ris: post, qualis sit cuiusque saporis essentia & temperies: preterea, qui sint singulorum saporum, seu temperamenti, quod saporibus ipsi consequuntur, effectus: ab his, qualis sit operandi modus singulorum saporum, an scilicet celer, an tardus, an mediocris: qui denique quos robore, obtundere, castigare possint. Sapor Aristoteli est partis siccae terreneque per humoris ex vi caloris percolatio. Humor ergo omnium saporum communis materia est: efficiens causa calor naturalis cuiusque rei, vel solis, vel ignis. Organum est pellicula expansa in lingua & palato, qua super teguntur: qua a nervis tertia coniugationis orta, lingua ac palato gustum & tactum suppeditat. Gustatiles differentiae, ut quidam volunt, non facile possunt comprehendere numero: sed maxime vulgaris & notissima septem vel summum octo sunt, ad quas ceterae omnes reducuntur. Quarum generationis ordo hic est: acerbis, auferis, acidis, dulcis, salis, amarus, acer. Quibus additur a Mesue aqueus seu insipidus: & vinctuosus cum Theophrasto & Galeno. Reliquae gustatilius qualitatibus differentiae vel in has incidunt, vel ad has reducuntur, vel certe ignota & obscura sunt. Saporis cuiusque effectus, operandi modus, castigatio, essentia, temperamentum, impressio, partim in singulis saporibus declarabitur ab auctore: partim a nobis ipsius vestigia sequentibus.

Acre enim medicamentum facile inflammatur, mordet, penetrat,urit,ulcerat,aperit,flatus dissipat, siccatur, sitim excitat, emaciat, incidit, tenuat, diuidit, è longinquo attrahit, resoluunt: cito & valide operatur: & cum sit tenuis substantiae, amarum, & cetera imbecilliter & tarde purgantia roborat.

¶ Cum quidam ex saporibus frigidi sint, & citra temperatum, acerbis scilicet, auferis, acidis, insipidis: alij calidi & ultra temperatum, ut salis, amarus, acer: & inter hos dulcis sit medicus: Ioannes Mesues in declarandis saporibus a calidis exorsus est: inter quos quoniam sensui notissimus & omnium calidissimus est acer, ab eo dicendi exordium sumit. Acer itaque, qui acutus vulgo nuncupatur, ignea vel aerea constat substantia: largam habet humiditatem coniunctam, nisi ex amaro acris factus sit. Est autem omnium saporum calidissimus, linguam attactu rodens & vrens: at interim siccitatem, interim humiditatem copiosam sequitur. Atque dum humoris habet coniunctum: multum praesertim & lentum: tardius exerit suam actionem, sed diutius eam excitatam seruat. huiusmodi sunt allium, ranunculi species quaedam bulbosa, zinziber, aris, & pleraque alia. Contra quae acris sunt & sicca ut piper nigrum, sinapi, euphorbium: celerius & fortius suam actionem exerunt, sed non aequè diu eam excitatam seruant. Huius effectus ut aliorum fere omnium scripsit Galenus lib. iij. & ad finem quinti simplicium medica, quos hoc loco fuisse persequitur Mesues. Acre inflammari facile ait: quoniam symbolica cum igne & calore nostro est: at symbola Philosopho auctore facilius & promptius in se inuicem transmutantur. Acris igitur calida sicca, & calida humida, expeditissime a nostro calore actu calida fiunt: deinde promptissime etiam in nos agunt, partesque attactas flammeo quodam calore incendunt. Idem mordet, urit, ulcerat, quia potèst calidus. Sitim non omnia acris excitant. Nam quae humiditatem largam & lentam habent, ut allium: ea non mouent sitim, quamquam Dioscoridi aliter visum est. Acre attrahere quoniam calidum, & quò vnusquodque est calidius, eo potentius attrahere euidentius est, quam ut ratione aliqua confirmari debeat. Reliqui saporis acris effectus notissimi sunt, quos qui cupit auctoritate comunire, legat quinq; primos libros simplicium medica. Galeni, & prooemium lib. noni eiusdem operis, Timaei Platonis, & quae nos de effectibus caloris in superioribus scripsimus. Citam validamque exerit actionem, tum ob calorem vehementem, quem in se complectitur, quo purgatricem vim non mediocriter iuari diximus: tum quoniam morum partes internas vellicat, & ad excretionem priorem: tum quia substantia tenui constat, quae facile a nostro calore alteratur, in actumque redigitur: deinde conuersa in nos celerim agit. Huiusmodi substantia tenuis ignea est, & interdum aquea. Quae licet tenuis semper sit, tamen acris quaedam crassa dicimus: hoc est, alijs eiusdem generis crassiora. In triplici substantiae genere reperiuntur saporibus,

Theorema primum. XV

crassa, mediocri, tenui. Acre tenui & ignea constat substantia, amarus crassa & terrea: hanc ob causam acer mixtus amaro tardam actionem amari accelerat: quoniam ex utroque mixtum tenuius, calidius, & mordicantius euadit, ob acris saporis admixtionem. Ob eam etiam causam omnia, quae imbecilliter & tardè operantur, qualia sunt salia, vinctuosa, insipida, acerba, austera: ab acris vires assumunt.

Amarum autem siccatur, consumitur, sitim generat, orificia venarum aperit, à putredine præseruat, attrahit, sed tardius quam acre: terget, resoluit, incidit, tormina excitat, conturbat, vlcera, hæmorrhagiam mouet, flatus dissipat: tardè operatur, sed valenter, suaque crassa substantia acre obrundit.

Huius saporis substantia terrea tenuis est, id est, terrea à calore tenuata. Terrea enim vsta tenuia euadunt, vt calx vsta, fuligo, cinis. Caterum crassioris substantiæ quam acria sunt, minusque calida, sed tenuiora astringentibus. Non tamen simpliciter tenuia sunt, sed quatenus terreis datum est esse tenuius. Amara linguam dum gustantur abluunt, abstergunt, & aliquid de natura eius colligunt, ingrataque valde nobis sunt summe amara. Calida sunt & sicca. Nam ex partium terrestrium vstione amari saporis est origo. Vruntur autem vel à suo inito calore, vel à calore Solis, vel ignis. Notissimus est hic sapor cunctis in felle, & aloë: quare longiore explicatione non eget. Auerroës nouam quandam commentus est generationem saporis amari, nempe ex frigore & siccitate, qua opium, & fructus quosdam ait esse amara. Nos cum Galeno & veteribus amari à calore & siccitate semper fieri asseueramus, existimantes opium, & quæ huiusmodi sunt, frigida scilicet & amara, simul ex diuersa substantiæ rebus, & temperamenti dissimilis, nec ijs per totum confusis, esse conflata: quemadmodum de hyoscyamo, mandragora, cicuta, & huius generis alijs in capite de odore diximus. Ex quibus substantijs vna est amara, calida & sicca, sed hæc exigua est: altera frigida, quare quia est copiosior, effectu vincit. Sed cum amarus sapor in opio vincat, non abre queret aliquis, quam ob causam opium non dicitur calfacere, si amarus sapor à calore semper est, & ex sapore dominante de medicamentorum temperatura iudicandum est. Cui questionis respondemus dicendo rerum quedam esse genera, quorum vel exigua portio, maximam sui ostentationem præbet: qualis est color rubeus. Paululum enim sanguinis, vel similis alterius rei rubre, maximam copiam aquæ inficere potest. Huius etiam generis est sapor amarus, nam huius momentu dulci, vel insipido largiori mixtum, totum amarum reddit. Ad hæc, calor semper præcedit & emicat, licet æquali mensura & gradu cum frigido sit, quia potentior est, & vi agendi maiori pollet. Quamobrem à Philosophis & Medicis ἀπὸ τοῦ καὶ τοῦ dicitur. Dicimus igitur in opio largam esse substantiæ aqueæ frigideque vim, amaræ & calide pauculam: ob idque opium refrigerare valenter: ceterum quoniam sapor amarus nature nostre ingratisissimus est, & quia calidius, vehementius afficit gustum: aqueus imbecillius, aut nihil (est enim priuatio saporis), potius quam sapor, vti dixit Auerroës) vbi in eodem vterque est mixto, amarum extare, & insipidum latere. Id quod euidentius in lactuca apparet. Nam in hac substantia quedam est lactea & dulcis, quare calida est pro dulcedinis modo: est & alia substantia frigida propter quam refrigerat, stupore dentibus affert, & interim interficit, si immoderatus summatur. Dulcis illa substantia facile amaritudinē contrahit: frigida difficulter amarefcit: propter quam amaritudinem, quam ferè solam apprehendit gustus, fatendum quidem necessario est lactucas aliquid caloris habere, neque ob id calidas esse, sed potius frigidas. Quoniam frigida substantia, quæ copiosior est, multo superat calidam. Lactuca etiam syluestris, & feridis species, quatenus sunt amaræ, calidæ sunt: ceterum frigidas esse autoritas & experientia conuincit. Nunc redeundum est, vnde digressi sumus. Sapor igitur amarus à calore & siccitate semper est, sicuti veteribus tum Philosophis tum Medicis placuit: nunquam à frigidityte & siccitate, vt Arabi Auerroei visum est. Siccatur, tum per se, quoniam ipse temperamento sicco est: tum per accidens, quoniam calidus est. Calidum enim humorem

Substantia, improprie temperies. Gale. ca. 8. 10. 16. 17. 18. 19. 20. lib. 4. simpli. & 11. 1. cap. de abrotano.

Gale. ca. 8. & 19. lib. 4. simpli.

Cap. 27. lib. 5. collectane.

Vide Gale. lib. 3. simpli. medica. cap. 14. vbi fufius de re non dissimili agit.

Gale. lib. de cōstitutione artis Medicinæ.

Gale. lib. 5. simpli. cap. de lactuca, & lib. 8. cap. de ferido, & 2. alimen. cap. de lactuca, & 3. tépera. & cap. 17. lib. 3. simpli. medi. & cap. 22. eiusdem lib.

Effectus.

Libri primi

à fetenuatum resoluendo siccatur. Quibus duobus modis humores in quacunque parte contentos sumptus & ad motus consumit. Sitis utraque causam in se habet, quoniam calidus est & ficcus. Venarum orificia aperire posse, quæ vehementer sunt amara, ne dubites. Siquidem medicamenta anastomatica, hoc est, quæ orificia venarum possunt referare, crassarum sunt partium, acria, & mordacia. Galeno cap. xiiij. lib. iij. simpli. medica. & xxv. lib. v. Nam dum hæc orificia venarum vlceraunt, & mordent, earum vires dissoluunt, atque deiciunt, quibus delectis, sanguis per earum ora erumpit. At amara crassarum sunt partium, immo crassiorum, quam quæ acria peculiariter vocantur. acria etiam eadem sunt generatim sumpto nomine, acre, ut cap. xvij. lib. iij. simpli. medica. & mordicant, ut liquet ex capite. xvj. & xvij. lib. eiusdem, & ex initio lib. iij. compo. ph. p. Sunt ergo amara, crassa substantia, acria, & mordacia. Ad hæc amari saporis ad motu vlcibus mordent: mordebunt igitur sumpti, ex capite. xvij. lib. iij. simpli. A putredine præseruat: quoniam putredinis mater est humiditas excrementosa, quam amara siccando consumunt: nam & ipsa siccissima sunt. Ea de causa diutissime amara seruantur & seruant citra corruptionem. Attrahit, quia calidus est: tardius tamen quam acre, quoniam minus calidus minusque tenuis est. At enim à potentiori calore potentior actio expectanda est: & à tenuitate substantiæ celeritas agendi medicamentis inest. Diutius tamen agit amarum quam acre, quoniam crassior est essentia: quæ ob rem non ita citò à nostra natura vincitur. Tormina excitat, conturbat, vlcera, morsu: calore, flatu dissipat. Hemorrhagiam, id est, sanguinis fluorem, excitat: quoniam anastomaticum est. Tardius quam acre actionem suam exerit, ob suæ substantiæ rationem. Crassa enim & terrena, qualia sunt amara, non ita facile à nostro calore alterantur, atque tenuia: & alterata, non æquè citò actionem suam promunt, & perficiunt. Agunt tamen fortiter & diu: quoniam huiusmodi medicamenta caloris vim diutius retinent, & cōtumaciū partibus inhereant, ut non facile possint expelli. Amarum acri permixtum suæ substantiæ crassitie obtundit, & tardiorē reddat actionem acris. Nam non æquè facile alteratur, & alteratur, & penetrat, quod mixtum est ex utroque. Adde calorem acris vehementissimum remitti & quodammodo dilui mixtione amari. Non aliter atque tepida aqua feruentissimæ mixta caloris intentionem minuit.

Salsum verò incidit, terget, tenuat, liquat, mordet, à putredine præseruat, conturbat, subuertit, ad vomitum præparat, siccatur, si tim excitat, asperat; expurgat radendo, aperit: tardè & imbecilliter operatur, estque mediocris substantiæ, & omnia imbecilliter & tardè soluentia roborat.

Calidissimus saporum est acer, hunc sequitur proximè amarus, deinde salsus, post dulcis. Atque horum omnium ampla est latitudo. Nam quod magis acre, amarum, salsum, dulce est, magis quoque est calidum: quod verò minus, tantum amittit caloris, quantum abest ab exacta virtutis qualitate. Salsus igitur sapor inter calidos saporis reponitur: amaro affinis est, linguam attactu non contrahens, neque constipans, ut astringentia, sed detergens, & ablucens, leuius tamen & moderatius, quam amarus. Essentia ipsius terrea est & crassa, calida & sicca: minus tamen calida & magis crassa quam amara, autore Galeno cap. xx. lib. iij. simpli. medica. Validius siccatur, quam acre, licet minus calidum sit, ut lib. iij. de victu acutorum Galenus docet. Hunc saporē nil melius, quam sal exprimit, à quo sumpsit nomen. Nitrosus sapor à nitro dictus ad hunc, vel ad amarum, reduci debet, quoniam utriusque est particeps: siquidem amarus ex nitroso prouenit intentione: salsus verò aut nitroso imbecillior est, aut astringentis assumit aliquem. Sapor salsus incidit, tenuat, liquat: quoniam calidus est, terget, ut in confesso est. Mordet ob acrimoniam, quam à calore habet, & ob siccitatem auctam. Galenus in simpli. medica. res dixit esse saporis mordentes, acrem, amarum, acidum: quibus scitè admodum Melius salsum adiecit. Salsum liquare ostendunt carnes salitæ, quæ primum plurimam ex se reddunt humiditatem, inde sicca euadunt. A putredine præseruat: quoniam humiditatem, quæ putredinis causa materialis est, absorbit siccando, conturbat, subuertit, ad vomitum præpa-

Theorema primum. XVI

rat: largam & copiosam eliciendo humiditatem tum liquando, tum calore trahendo, tum os vetriculi rodendo: qua offensus. symptoma huiusmodi patitur. Veruntamen hec de exacte salis intelligantur dicta, alioqui si mediocritas sit, gratissimus est hic sapor vetriculo: adeo vt nihil fere iucundum sit, quod non sit sale conditum. Hinc Latini insulsa vocat, quae nullam habent gratia nec iucunditatem. Et vt sunt iucundissima, quae mediocriter sunt sal-
 5 fa, sic iniucundissima sunt vehementer salsa, & quae prorsus sale vacat. Quoniam igitur vehementer salsa humorem largum eliciunt, & ori vetriculi ingrata sunt ob morsum: vetriculum turbant, subuertunt, & ad vomitum prouocant. Salsum ficare, & sitim excitare, cunctis liquet. Asperat, quia ficit: sordes a cute & vlcibus expurgat, & terget radendo: ob adiun-
 10 ctam illi mordicationem. Aperit, quia calidum & mordax. Quae omnia tarde & imbecilliter perficit, ad acre & amarum collatum: quoniam crassiori constat essentia, quam illa: minusque crassa, quam astringentia: & media inter terrestrem & aqueam. Salsa enim humorem habet coniunctum, quae de causa non aequae, atque amara siccant. Robur addit imbecillioribus se, vt vnctuosum, insipido, dulci. Nam salsum pungendo & mordendo stimulat partes ad excretio-
 15 nem, vt sal inditus clysteribus argumento est.

Corneli. Cel. cap. 23. lib. 2. & 24. ciuidem.

Modus agendi.

Castigandi vis.

Vnctuosum item lenit, lubricat, laxat, molit, abominabile est, & nauseabundum, flatus gignit, obstruit: imbecilliter & tarde agit, suaque mediocri substantia acre, amarum, salsum reprimit.

Vnctuosus sapor (qui oleosus, & pinguis dicitur) & vineus, & molleus ad dulcem sapor-
 20 rem reducuntur. Nam dulcis saporis magna est latitudo, vt iam iam dicturi sumus. Vnctuosus exasperat ac veluti erofas linguae particulas, sine manifesta voluptate velut mungit, implet, ac in flatum suum reducit. Quem exacte representat fructus oleae, ricini, sesami, nuce, & reliqui omnes fructus, ex quibus oleum conficitur. Aquea & aerea constat essentia: temperamento mediocriter calido, & abunde humido. Huius & dulcis effectus fere iidem, hoc
 25 solum differens, quod dulcis sapor naturae amicus sit. Lenit, lubricat, laxat, molit, abominabile est, & nauseabundum: ob humiditatem largam & pinguem, ob qua os vetriculi exoluitur: laxatur, & cetera accidit, quae diximus, tum hoc, tum reliqua omnes corporis partes, patiuntur. Flatus gignit, quoniam larga humiditas, quae in eo est, materia flatibus generantibus exhibet: calor imbecillus efficiens causa est. Obstruit, quia largam & lentam habet humiditatem, quare tarde meat, & in angustis meatibus facile heret. Imbecilliter & tarde agit:
 30 tum ob motus tarditatem, tum ob remissum calorem, tum etiam quia acrimonia & morsu vacat: quae actionem accelerare solent. Substantiam, vt diximus, mediocrem habet, quoniam aqueus & aereus est, quae elementa mediocri essentia constant. Acre, amarum, salsumque reprimunt, calorem & siccitatem, immo dicam eorum mixtione obtundendo & remittendo: crassam
 35 praeterea amari & salis substantiam quodammodo diluendo, corrigit.

Gale. ca. 36. lib. 1. & 8. & 9. lib. 4. simpli. & Aristo. lib. de sen. & sen. impressio. Gale. cap. 25. lib. 5. simpli. & 7. lib. 4. & 3. lib. 1. a. Essentia, temperies, & effectus. Idem cap. 35. lib. 5. simpli. medica.

Idem li. 6. de caus. & diff. sympto.

Agendi modus.

Idem cap. 25. lib. 5. simpli. medi. Castigatio.

Dulce lauat, lenit, obstruit, flatulentum est: imbecilliter operatur, sed nec cito, nec tarde, sed in horum medio: suaque mediocri substantia acre, amarum, acidum, reprimit, sed insipidum roborat.

Dulcis sapor, animalibus cunctis gratissimus, & solus nutrimento est: reliqui si exacti sunt, id est, in sua natura absoluti, nec vili ex parte dulcis saporis participes, nutrire non possunt.
 40 Nutrimentum ergo aut dulce est, aut dulci permixtum. Afficit eodem modo linguam, ceterasque partes, atque sapor vnctuosus: verum id facit cum voluptate quadam, quo ab vnctuososeccatur. Aerea est & aquea huius saporis essentia, vt vnctuosus: temperies calida & humida interim dicitur esse, sed mediocriter: interim temperata, vt medius omnium saporum temperie statuatur. Nam licet interdum res dulces frigide dicantur, interim calidae, interim temperatae: nulla tamen in dictis pugnantia est. Quandoquidem sapor dulcis, vt ceteri omnes sapores, latitudinem quandam habet, quae non inepte per gradus diuidi possit. Igitur cum res
 45 subdulcis est, pro dulcedinis modo calida dicitur: cuius in plurima substantia aquea est, frigida eadem non immerito dicitur. Hoc modo pituita quaedam species dulcis vocatur, sed

Gale. cap. 8. & 9. lib. 4. simpli. & Aristo. cap. 4. lib. de sensu & sensu. Impressio. Gale. ca. 5. & 37. lib. 3. simpli. & 38. lib. 5. & 38. lib. 2. lib. 1. de viti. acu. & Aristo. cap. 2. lib. de longi. & breui vite. Gale. ca. 3. & 9. lib. 4. simpli. & Manar. epist. 4. lib. 1.

Libri primi

frigida existimatur. Sic etiam lac frigidum est, sed eā pituitā calidius. Hoc calidior sanguis est, & sanguine mel. At in quibus mediocris est dulcedo, mediocris etiam temperies est: & omnia quatenus sunt dulcia, mediocrem & temperatum habent calorem. Nam dulcis generatio a mediocri calore est. Dicuntur tamen calida, vel frigida, dulcia: cum alia in eis dominatur substantia: at exacte dulcia temperata sunt. Quae licet interdum calida & humida dicantur, temperata esse nihil vetat. Nam tepidum, quod temperato est frigidius, calidum interim dici consuevit. Ad hunc saporem, uti diximus, reducuntur vinctuosus, siue pinguis, vinosus, melleus, & lacteus. Quoniam hic sapor naturae animalium familiaris & gratus est, quia naturae sanguinis & carnis conuenit: omnia propemodum medicamenta melle & saccharo officinae coniungunt, quod gratiora sint egrotis simul & utiliora. Dulcia enim, quia iucunda, facile natura amplectitur, & in alimentum conuertitur: ac inde refocillata & veluti reuiuiscens, actiones suas excitat, & valentius morbo resistit. Sed in his modus est seruandus, ut sic sapore dulci condiamus medicamenta, ut viribus in eis desideratis non frustremur: praesertim in calidis corporibus, siue ea naturae ratione, siue morbi, siue aetatis, siue temporis anni, siue conditionis vitae talia sint. Nam in his dulcia ex prompte vertuntur in bilem. Obstructiones generant hepatis maxime: & lienis. Quoniam in visceribus his sunt amica, cruda affatim ab eis rapiuntur: & plus, quam par est, per dulcedinem assumitur: quare etiam agrius coquuntur, unde obstructions oriri necesse est. Hinc excipiuntur saccharum & passas, quae liberare potius obstructions, quam generare creduntur. Reliquae effectuum causae ex his, quae de sapore vinctuoso diximus, nota sunt. Solut imbecilliter, quoniam humidum & calidum mediocriter est. Quam ob rem naturae nostrae gratum & iucundum est, nullam insignem vim illi inferens. In tarditate & celeritate agendi medium est. Nam non aequē tardē ac vinctuosum agit, quoniam celerius a natura ad suum opus, quia familiare illi & amicum est: nec valde celeriter agit, tum quoniam a natura retinetur, quia iucundum, tum quia stimulus nullus illi inest, qui facultatem excrericem lacestat. Itaque medium obtinuit substantia, temperie, generatione, actionis celeritate & tarditate. Permixtum acrima, acido, eorum acceleratas actiones reprimat. Acris calorem admixtione obtundit: eius tum substantiae tenuitatem mediocritate suae substantiae in crassat, tum morbum obtundit. Amari calorem hebetiorem reddit, morbumque tollit. Acidi celerem & festinā actionem mediocrem reddit. Non desunt, qui, falsi, legant, ubi nos legitime. His tamen magis placet, ut legatur acidi. Quoniam capite tertio secundi theorematibus scribit, inutilem esse permixtionē dulcis cum salso. Inspidum roborat, quoniam inspidum frigidum est & ingratum, quod per mixtionem dulcis gratius & iucundius euadit, celerius & melius a ventriculo amplectitur, in actumque reducitur.

Inspidum lubricat, flatulentum est, extinguit, obstruit, densat: tardē & imbecilliter operatur, suaeque substantiae mediocri, acre, amarum, falsum, acidum, reprimat.

Inspidus sapor, quem ὀπωρ Ἰσπερ vocat, id est, qualitatis gustatilis expertem, aqueus etiam dicitur, esseque veluti priuatio omnium saporum: quem aqua exacta ad vnguentum representat. Hydriopota tamen, quod mirum est, qualitates quasdam in aquis percipiunt, per quas longo vltu has ab illis distinguunt. Sed tamen qualitates haec gustatiles verbis exprimi nequeunt. Aquea est huius saporis essentia, quam ob rem frigido & humido est temperamento vt aqua. Linguam nullo insigni sapore inficit, dum gustatur: id quod huic saporis peculiaris est. In crassat, cogit, contrahit, constringit, extinguit, atque stupefacit: quia frigidus est. Obstructioni semina praebet, ut aqua, ob eandem causam. Tardē imbecilliterque agit, quod irritamentum nullum habeat, quo facultatem expultricem promoueat: & quod frigidum sit. Frigidum incepta sunt ad motum. Flatibus generandis vberim materiam praebet, ob remissum calorem, & largum humorem: quae duo flatibus causa sunt. In tenuitate & crassitudine substantiae medium quodammodo obtinet. Nec solum acre, amarum, falsum, acidum, reprimat: sed etiam omnes qualitates gustatiles exoluere potest.

Theorema primum. XVII

Stypticum vnit, intrò cogit, roborat, conglutinat, inspissat; tar-
dè & imbecilliter agit, suâque substantiâ crassâ prædicta omnia
obtundit, quibus acre, & falsum, vires addunt.

- ¶ Styphon Græcis, vt Latinis astringens, genus est ad acerbum & austerum. Quare non in-
eptè Ioannes Meſues sub styptico sapore acerbū & austerum cōplexus est. Est enim vtriuf-
que natura valde affinis, differens maioris minorisq; ratione, vt cap. vj. libri. iiii. simpli. Acer-
bum enim intensum austerum vocât, vt Galeno interdum styphon dicitur: acerbum
austerum nomine generis stypticum vocât, vt Galeno interdum styphon dicitur: acerbum
illi ponticum nuncupât, quem hic στυφνὸν appellat. Tam acerba, quàm austerâ terrena
sunt, & crassâ corporis consistentia: temperamento frigido & sicco, vt terra. Acerba linguâ
admota validissimè eam siccant, contrahunt, & in multam vsq; profunditatem exasperant,
asperum quendâ inaequalemq; sensum mouët: huiusmodi sunt galla im-
balauftium, rhus. Austerâ eodem modo linguam afficiunt, sed imbecillius. Austerus enim
acerbis exolutus est: cuius generis sunt malipunici species, cydonia mala, & reliqua mensis
apta. Exoluitur autem acerbis tum à calore, tum ab humore, tum ab vtroq;. Astringentia
substantiâ, qualitate, & facultate, vehementer ab acerbis dissident, vt ostenditur à Galeno
in procemio lib. ix. simpli. medica. Stypticum laxas partes vnit astringendo, & humores spi-
ritusque intrò cogit, & coarctat repellendo & astringendo. Contrahit, constipat, condensat,
& constringit substantiâ nostram: & ob id cuius parti admotum, illam continuo rugosam
& contractam reddit. Idem glutinat: nam glutinâtia sicca & astringentia scripsit esse Gale-
nus. Roborat: partes laxas constringendo, & spiritus calorisque natui dissipationem pro-
hibendo. Imbecilliter & longo tempore actionem perficit, tum quoniâ frigidum & terre-
stre est, ob quod pigrum est ad motum: tum etiam quod nihil est, quod ad excretionem irri-
get partes nostras. Quoniam quæ potius astrictio natura sua alium sistit. Ad hæc, quia fri-
gidum & astringens, quibus nominibus viam sibi præcudit: & quia crassum & terrenū, per
meare nequit, longòq; tempore à nostro calore in actum reducit. Saporum omnium in-
tentionem exoluit stypticum: quoniam opponitur eis vel substantiâ, vel temperamento, vel
tarditate motus, vel virtute roborante. Acre autem & falsum (quibus & amarum quibuldâ
additur) vires addunt omnibus, quæ imbecilliter & tardè soluunt: quæ etiam stypticum re-

Gale. lib. 1. alimē.
& cap. 35. li. 1. sim-
pli. & 2. alimen-
cap. de promiss. &
lib. 2. de locis af-
fec. cap. 2. & cap.
6. lib. 4. cōpo. ph.
g. & li. 4. metho.
& lib. de euchy.
& cacochy.
Effectus, & expan-
sionis, impressio.
Gale. cap. 6. lib.
4. simpli.

Cap. 7. lib. 4. sim-
pli. medi.

Effectus.
Gale. cap. 14. lib.
1. simpli. & in pro-
cemio lib. 9. & li.
1. can. tuen.

Gale. li. 5. metho.
Agendi modus.
Idem initio lib.
2. de locis affe. &
cap. 4. lib. 3.

Caliditas.

Gale. cap. 25. lib.
5. simpli. medi.

Impressio.
Idem cap. 35. lib.
1. simpli. medi. &
7. eiusdem & 11.
12. 4. lib. 4.
Aphrodi. proble.
64. secti. 2. & Ga-
leni lib. 1. alimen-
cap. de malis.
Etiâ cap. 1.

Idem cap.
medic. &
Agendi

primit.
Acidum deniq; penetrat, aperit, incîdit, diuidit, tenuat, densat,
asperat, terget, extinguit: citò agit, sed in medio valentium & im-
becillium est: estque substantiæ tenuis, & acre obtundit, dulci &
insipido vigorem addit.

- ¶ Acidus sapor, acetosus perperam à quibuldâ dictus, effectis maxime conuenit cum acri-
excepto quòd acre calcificat, attrahit, & digerit: acidus refrigerat, & repercutit. Linguâ dum
contingit, mordet, rodit, fermentatq;, & omnes effectus, quos Meſues illi ascribit, præstat re-
frigerando & repercutiendo, quo ab acri, secerni diximus. Nascentur aciditas dum à calido
mutantur, & alterantur res: ita tamen vt calidum non superet. Terrea substantiâ humore lar-
go dissoluta acidum procreat. Explorandus est hic sapor in oxylapathos & u-
niam in his maxime simplex & syncerus appareat. Penetrat, aperit, quia tenui-
ter frigidum est à calore alteratum. Incidere, diuidere, tenuare commune il-
In eo tamen differunt, quòd acre calcificando, acidum refrigerando, id præstat.
extinguit, quoniam frigidum est. Asperat, quoniam inaequalitatem partium efficit. Abster-
git humores crassos, incisos, & à se tenuatos à partibus remouendo; deorsumque pellendo.
Celeris est eius actio: quoniam mordicatione non vrent partes, quâs contingit, ad excretio-
nem irritat: & quoniam tenui & mediocriter frigida substantia constat, facile alteratur, &
alterat. Sed mediocris est hæc actio: tum quia frigidum est, quò fit vt frigiditas tenuitati sub-
stantiæ, a qua velox expectanda erat actio, resistat: tum quia morsus acidi saporis mediocris

Libri primi

est. Acre obtundit, quoniam temperamento illi repugnat. Dulci & insipido vigorem addit: quoniam morfu eorum pigram, & debilem, vel debilem & mediocrem actionem accelerat.

¶ Digressio.

¶ Ex his saporum differentiis: utcumque cognosci possunt, quarum numerus quoniam non est planè definitus, si qua præter has saporum differentia reperiatur apud autores, ad has octo 5
cam reducendam esse censemus. Admonendus præterea lector est, vniuersa quæ à nobis de saporibus dicta sunt, ad sapores exactos, id est, meros & synceros referenda esse: quales in paucis medicamentis reperias. Siquidem maxima pars medicamentorum duos, vel plures sapores habet: in quibus sapor exactus esse nequit. Ex astringentibus enim (ut idem de alijs polliceam) quedam præter astringentem acrimoniam habent, alia pinguitudinem, alia dulcedinem, alia amaritudinem, alia falsedinem, alia aciditatem: ex quorum singulis diuersi effectus expectandi sunt. At sincera astringentia vnum id semper est, quod est, uti & salitas, dulcor, & aliarum qualitatum gustabilium vnaqueque. Ex quibus similes semper expectandi sunt effectus. Nam idem quatenus idem semper idem facit Aristotele autore. Ob hanc causam inquirenda tibi sunt medicamenta, quoad eius fieri potest, simplicissima, & simplici sapore, vel 15
certè eximio prædita: in quibus exercendus gustus est assidue gustando, plurimumque mandendo: tum impressionis seu affectionis modus diligenter memoriæ mandandus est, ut post mixtos sapores exactè discernere queas. Id quod dum fit, lingua nullo alio, sapore infecta esse debet. Nam cum humore aliquo, seu gustabili aliqua qualitate imbuta est, nequit accurate diiudicare sapores: quin potius iudicat, quæ gustatur tali sapore esse prædita, quali erat 20
id, quod prius gustauit, vel quo ipsa imbuta erat. Ob hanc causam febricitantes omnia, quæ gustant, iudicant sapè esse amara, salia, insipida, acida, dulcia: quia lingua imbuta est saliva biliosa, salia, insipida, acida, dulci. Ex his cuius perspicuum est hallucinari eos, qui duplicè saporem amarum, & acidum comminiscuntur, vnum exactum, hoc est, nullius alterius qualitatis gustatilis participem: alterum minus exactum, id est, alijs qualitibus gustatilibus commixtum: quoniam ij de medicamentis, ut de saporibus verba faciunt: cum sapores ipsi simplices semper sint, & perpetuo eodem se habeant modo, effectusque eosdem nunquam non præstent. At medicamenta ipsa ut rhabarbarum, acetum, sæpius varios sapores habent in se confusos, eosque sæpius pugnantes & contrarios, ut rhabarbarum astringens est & amarum, acetum acidum & acre: sed non ob id saporum species plures sunt: alioqui quid vetat saporis 30
dulcis plures species ponere, siquidè dulcedo astringenti, & omnibus fere saporibus mixta reperitur? Idem in alijs saporibus reperire est. Quod cum sit planè absurdum, præstat, secundum gustabilium qualitatum varietates saporum differentias numerumque diffinire, quæ admodum veteres præceperunt. Hæc tamen quæ ad saporum essentiam, effectus, agendi modum, & castigationem pertinebant, exposita utcumque sunt: superest ut ad medicamentorum delectum (propter quem præcipue sermo de saporibus in hoc theoremate institutus est) a saporibus sumpta indicatione perueniamus. 35

Scito igitur medicamentum exactè acria omnium esse deterrima, quale est euphorbium, & mezereon: exactè amara minus esse malina ligna, ut colocythidion, cucumer agrestis, & similia: in horum medio esse, quæ simul sunt acria & amara, ut scammonium. In summa quanto medicamentum ab acri & amaro sapore recedit longè tanto est benignius.

Medicamenta exactè acria, amara, salia, dulcia, viscetosa, insipida, acida, astringentia dicuntur, quæ nullam qualitatem gustatilem sensui manifestam habent, præter eam, à qua appellationem sumperunt. Acria exactè quoniam effectus præstant periculosos ut excoriationem, visionem, aliosque partim iam recensitos, partim dicendos: maxime perniciosi sunt. Inter hæc referuntur euphorbium, & mezereon. Hoc nomine tam fructus tum planta significatur Arabibus. Dioscoridi planta thymelæa peculiariter nuncupatur, fructus, siue semen coccus 45

Theorema primum. XVIII

enidiis, de quibus in simplicibus purgantibus fufius differtur. Minus periculofa & maligna funt, quæ exacte funt amara: quoniam minus calida & mordacia funt, minufque natura infesta, vt colocynthis, cucumer agrestis, & quæ his fimilia funt. Quæ simul funt acria & amara, mediam inter hæc obtinent naturam. Neque enim æquæ periculofa funt atque acria, & maligniora funt amaris: huiusmodi est scamonium, quod acre & amarum simul est. Ad summam, quo minus medicamenta acrimoniæ & amaritudinis funt participia: eò præstantiora funt, & deligenda magis, minufque maligna. Atque hæc de malignis medicamentis funt dicta.

His adhuc benigniora funt ea, quibus acria simul & styptica cõtingit effe, huiusmodi est epithymum; alhafce. Mitiora præterea funt, quæ amara simul & styptica funt, vt rhabarbarum, absinthium, fumaria. In horum funt medio, quæ simul acria & amara & styptica funt, vt stoechas. Ad summam, quò magis styptica substantia vincit acris & amari proportionem: eò medicamentum salubrius est.

¶ Acria solùm, amara solùm, acria & amara simul medicamēta, periculofa & maligna funt, sicuti proximè dixit: de quibus in his etiam agit. Verùm non ampliùs de synceris & impermixtis, sed de mixtis cum styptico sapore, cū quo, acria, amara, & acria & amara simul, mixta inter medicamenta benigna & salubria iam referuntur. Caterum bonitate eundem feruant ordinem, quem priùs quàm styptico saporì miscerentur, inter se feruare diximus, nempe vt acria & styptica minus sint benigna, quàm amara & styptica: & acria & amara simul, & styptica bonitate media sint inter acria styptica, & amara styptica. Quod triplex medicamentorum genus salubrius & tutius est, quàm superius. Quoniam stypticus sapor essentia temperamento, & effectibus, acri & amaro opponitur: quo fit vt horum immoderatos & in salubres effectus temperet, & in tutum ducere sumus. Verùm quoniam stypticum non æquali modo medicamentis omnibus inest, sed quædam alijs magis inest, quædam minus: scito singula huiusmodi medicamenta in suo genere præstantiora effe & salubriora, quo magis astringunt, duntaxat sumpto delectu à sapore. Alhafce, siue hafce, thymum est, de quo, vt de purgantibus alijs, in simplicibus agit.

Saluberrima & maxime omnium tuta funt dulcia medicamenta, vt casia fistula, tereniabin; & insipida, vt psyllij muceago; & dulcia simul & acida, vt pruna, tamar Indi. Salubria etiam funt, sed minus his, dulcia & amara simul, vt violæ. Meliora etiã his funt, quibus ad dulcedinem & amaritudinem accessit styptica substantia, vt rosæ. In summa stypticitas medicamenta omnia purgantia salubriora efficit. Ob id ignorandum tibi non est artis auxilium naturæ æquipollere. Quare arte supplendum est, si in aliquo natura defuisse videatur. Quoniam ars naturæ imitatrix, & assecleta est. Quo autem modo auxilietur ars, dicemus postea.

¶ Quæ proximè recensuit medicamenta, salubria & tuta funt. Saluberrima tamen & maxime omnium secura funt, de quibus nunc agit. Siquidem nutrimentosa medicamenta, quæ sunt dulcia, & quæ dulcedine participant, maxime probantur: quoniam quantum viribus detrahunt qualitate medicamentosa alterando & transmutando corpus, tantum ferè substantia nutrimentosa restitunt. Ob quam causam Hippocrates in cibo medicamentum commendabat, id est, medicamēta ea laudabat, quorū alteratrix virtus sensum effugeret, actione tamen non falleret, simulque instauraret vires. Quæ enim dulcia funt, aut dulcedine participant, eorum substantia ex cibo & pharmaco est cõmixta. Ad dulcia etiam referes aqua

Ex Gale. cap. 19. lib. 3. simplicii.

Gale. cap. 9. lib. 4. simplicii.

Gale. initio lib. 1. alimen. & lib. 8. compo. pharm.

Astima loco credis.

Libri primi

siue inſpida: nam hæc vel obſcurè dulcia ſunt, vel clementer & leniter & citra magnam naturæ vim alium ſubducunt, quemadmodum dulcia: & vtræq; mediam fortita ſubſtantiam, omnia quæ vehementius agunt, obtundunt. Dulcia & amara, ſi ſimul aſtringendi vim habeant, vt roſa: inter laudabilia medicamina reponenda ſunt. Et vt ſemel de ſtyptico ſapore dicam, quibuſcunq; medicamentis iuncta eſt ſtypticitas, eadem ſunt ſalubriora, humanôq; corpori minus noxia. Eorum enim morſum, ſi quæ habent, vt acria, amara, ſalfa, acida (nam quatuor hi ſapores mordentes ſunt) obtundit, & diluit: vel quòd contrariam habeat eſſentiam, vel quòd temperamentum oppoſitum natum ſit. Ad hæc, noxas alioqui à medicamentis inducendas prohibet, quæ ſunt caloris natui diſſipatio, partium laxitas, & bonorum humorum multa commotio, oris ventriculi offenſa. Quibus omnibus aſtringens vis occurrit. Nam aſtringentia laxas partes vniunt, contrahunt, roborant, ſpiritus caloriſque natui diſſipationem prohibent, virtutem retentricem robuſtiorẽ reddunt, os ventriculi laxum & imbecillum roborant. Igitur cùm effectus tam inſignes & ſalubres ab ſtyptico ſapore expeſcuntur, ſitq; ars medica, vt reliquæ omnes artes, naturæ imitatrix, eamque veluti ducem ſequatur: merito extrinſecus addendus eſt ſapor ſtypticus, quando in aliquo medicamento purgante naturâ non ineſt. Nam perinde operabitur extrinſecus additus, ac ſi natura ei ineſſet. Sed cum Pharmacopola Medici tantum miniſter ſit, ſuper his nihil attentet inconſulto Medico. At verò calumniari naturam ceu mancã & imperfectã ob ea, quæ diximus, nefas eſt. Nam medicamentum aſtrictione carens in ſuo genere perfectum eſſe poteſt, ceterum ad corporis ſanitatẽ, vel medicamenti actionem præſtantiorem, ſecuriorem, & ſalubriorem: poteſt interim extrinſecus addi aliquid, quod naturâ illi non inerat: quoniam non erat ex perfectione ſpeciei. Quod ait ergo, ſi in aliquo deſuiſſe videatur, interpretandum, ſi in aliquo medicamento naturâ non inſit aſtringendi vis. Tereniabin manna eſt Arabice. Pſyllium Dioſcorides inter venena reponit. de quo in ſimplicibus purgãtibz. Tamar, Arabes daſtylum & daſtylos vocãt. Iam quæ de medicamentorum delectu, à ſaporibus ſumpto iudicio, hæcenus diximus, ſchemate quodam oculis ſubijciamus, in quo à maligniſſimis exordiamur, & in benigniſſimis faciãmus finem. Schema autem eſt huiuſmodi,

Medicamentũ malig- na.	{	Acria exactè.	{	Dulcia.	30
		Acria & amara.		Inſpida.	
		Amara exactè.		Dulcia acida.	
Salubriora.	{	Acria & ſtyptica.	{	Dulcia amara ſtyptica.	55
		Acria amara ſtyptica.		Dulcia & amara.	
		Amara ſtyptica.			

Ex coloribus autẽ ordinatus & vniuerſalis medicamentorum delectus, qualem hîc requirimus, ſumi nequit: ſed ex accidenti malitiam ac bonitatem quorundam medicamentorum ſignificat, vt dicturi ſumus: vt ſcammonium varium, aut ſubalbum, bonũ eſt: nigrum, malum. Et agaricus albus, bonus: niger verò malus. Turbith & colocynthis ſimiliter. Sic roſam exactè rubram, bonam cenſemus: & alia ſimiliter iudicamus, vt in ſimplicibus particulatim docebimus.

¶ Color qualitas eſt mixti corporis luminis particeps: ſeu color qualitas eſt facultatem habens mouendi actũ perſpicuum, quod diaphanes vocant. Atq; hæc eſt natura coloris, vt ſine

Gale. ca. 16. & 17.
lib. 4. ſimpli. &
Meſia. de ſapo.
ſalſo.

Ariſto. cap. 8. lib.
2. phyſico. & Ga-
le. commẽ. aphor.
2. lib. 1. & alibi.

Ariſto. lib. de ſen-
& ſenſu. & 2. de
anima, theſiſ. in

Theorema primum. XIX

in uetru luminis videri nō possit, & in lumine semper videatur. Colorum species variae sunt ex Platonis Timæo, Aristotelis libro de coloribus & de sensu & sensibili, Galeno, Aëtuario, Thyleseo, Marcello Florentino, & alijs discenda. Natura & generatio colorum, & cetera quæ ad naturalem Philosophum pertinent, ex Platone & Aristotele petenda sunt. Nos fecisse satis videbimur, si de colore dixerimus, quantum presenti instituto erit necessarium.

5 Cum igitur propositum auctori in hoc opere sit viam rationemque vniuersalem tradere, ut per eam in varijs medicamentorum generibus siue speciebus tutō liceat delectum facere: & color fallacissimum sit indicium ad iudicanda temperamenta & facultates in varijs medicamentorum generibus (nam in singulis coloribus calida, frigida, humida, sicca reperire est, ut veratrū, piper alba, calida & sicca sunt: similiter & nigra. Cerula & nix alba, frigide sunt: & in reliquis coloribus eodem modo se res habet) meritō dixit ex coloribus nullam certā neque vniuersalem cognitionem medicamentorum haberi posse, quam in opere hoc desideramus. Atuerō ex accidenti, id est, in his quæ eiusdem sunt speciei, certus iudex bonitatis & malitiæ medicamentorum potest esse color. Hoc modo agaricus albus, bonus existimatur, si solum colorem iudicem expectes: niger verō malus: imō quō albior est, eō præstantior habetur. Breviter quō vnunquodque medicamentum colorem sui generis (ut idem de sapore, odore, consistentia polliceat) euidentius exprimit, eō perfectius censetur: tutumque ex his est in congeneribus de qualitatibus primis, totaque medicamentorum facultate iudicare. Nam vnunquodque in suo genere flauum, rubrum, fuluum, calidius est: quā album: ut cæpa, scilla, vinum, quāto fuerint albiora, tantō minus sunt calida: quāto flauiora, & fulua magis: tantō calidiora, facta collatione ad singula sui generis. Idem vsu venit in alijs particulis vnus speciei, ut radicibus, feminibus, succis: quoniam admodum in singulis medicamentis purgantibus alio opere doceri sumus.

paraphra. Aphro. in comē. in. 2. de anima.

Gale. cap. 2. lib. 1. & 3. lib. 2. & vltimo lib. 4. simpli. medi.

Gale. cap. vltimo lib. 4. simpli. & lib. 1. de antidot. & lib. de theria. ad Pisonem.

Horum autem cognitionem exactam scientia naturalis docet.

25 ~~Nos autem de coloribus medicamentorum in simplicibus dicemus, quatenus scilicet malitiam, vel bonitatem, significant: his vel illis, adiuncti.~~

¶ Ex varia elementorum mixtione varij oriuntur colores. Quo autem mensura modo singula singulis misceantur, etiam si quis nouerit, narrare prudentis non est. Cum neque necessarium sit, neque verisimile de his rationē afferre possit. Eorum varias nomenclaturas & species auctores supra adducti reddunt. Quorum generationem & naturam si quis accuratē scire desiderat, eisdem etiam consulat auctores. Est enim perquam necessaria colorum cognitio futuro Medico. Quanquam eorum exacta cognitio, hoc est, quæ causas & generationis modum inquirat, ad Philosophum naturalem potius, quam ad Medicum pertineat. Nos de coloribus medicamentorum in tractatu de simplicibus purgantibus disceremus, quatenus malitiam, vel bonitatem congenerum medicamentorum significant.

Plato in timæo & Aristot. lib. de coloribus, & in commenta. de sensu & sensu.

habendum non dū quamuis diligē quæri. L.

Tempus etiam iuuat ad cognoscendam essentiam medicamentorum: & ad iudicandum, quo præcipue tempore colligenda sint, & quo non: tum quanto tempore eorū virtus durare possit: tum quod quedam antiquata, meliora & tutiora sunt, quædam maligniora: quedam recentia sunt meliora, alia maligniora.

¶ In medicamentorum delectu temporis præcipua est habenda ratio: quippe quod medicamentorum omnium, ut rerum aliarum, vires tādē exoluit. Licet enim alia alijs durare magis possint viribus integris: suam tamen omnia senectam habent. Neque parui refert, quo tempore singula condantur, & demetantur: nam pro huius ratione aut valent viribus, aut euania & inutilia sunt. Medici cum de medicamentorum viribus, & mensura exhibenda loquantur: non de euaniis nec exoletis, sed de vigentibus intelligēdi sunt. Hæc cum ita sint: eruditē admodum præcipit Mælius circa tempus tria cōsiderare, nimirum quo potissimum

Gale. lib. 1. cōpo. ph. p. & Diosco. in precomia liue

Libri primi

tempore medicamenta singula colligenda sint: quandiu cuiusque vis efficax perduret: quādo eorum est melior usus: quibus repositio commoda addi posset, de qua, ut de alijs, paulo latius differemus. Hæc omnia Pharmacopola in numero habere debet, & maximo studio obseruare, ne nos medicamentis carie exesis, aut exoletis pro bonis cogat uti: aut nondum depuratis, aut prematurè collectis: aut denique ijs, quorum virtus vel iam euauit, vel noxia est. At verò singula hæc in singulis medicamentis docere, longū esset, opusque requireret huic rei dicatum: quod humanissimus & eruditissimus Iacobus Syluius præceptor meus deque omnium disciplinarum genere benè meritus præstitit lib. j. de pharmacopia. Nos ne prius a symboli discedamus, pauca quedam de re eadem cursim notabimus.

Verè enim medicamēta amara antiquiora, deteriora sunt. Siciora enim euadunt, cum alioqui amarum sit extremè ficcum. Acrīa contra antiquiora, sunt meliora: quoniam calor inflammabilis & superficialius expirat, acrimonia in reliquo obtunditur: quæ dum recentia sunt, ferrant, facilièque inflammantur. Styptica recentiora probantur magis. Dulcia laudantur mediocria, ut insipida. Siquidem recentiora humiditate excrementosa abundant: quæ inflat, & flatum gignit. Salsa veterata ferrant: recentia turbant ventrem, euertuntque ad nauseam & vomitum: mediocria laudantur.

¶ Tria circa tempus proposuit discutienda, ex quibus priora duo in hoc opere ferè intacta reliquit, in simplicibus cursim de eis nonnulla notauit: tertium & postremum generaliter declarat, docens quando singulorum medicamentorum vires à sapore sumpta indicatione meliores & salubriores sunt: post idem declaraturus ab alijs rebus iudicio sumpto. Ait ergo amara medicamēta vetustate deteriora fieri. Quoniam cum ipsa sint natura admodum sicca, ut in sapore amaro & salso ostēdimus: extremè sicca vetustate euadunt. Contrā acriora antiquiora præferuntur: quia eorum calor vehemens, & ob id faciliè inflammabilis, & superficialius, procedente tempore expirat, & euanescit: & quidquid acrimoniæ superest, in reliquo obtunditur, & emarcescit. At dum recentia sunt, mordent, facilièque inflammant, & inflammantur. Styptica recentia commendantur, quoniam tunc satis sunt humida: praua autem fiunt ob siccitatem immodicam, quæ illis tempore accedit. Dulcia nec recentia nec antiqua probantur, sed mediocria: nam recentia & ante tempus collecta humore largo & non satis elaborato abundat, qui nauseam, vomitum, & flatum parit: antiqua & post legitimum tempus collecta amarescunt: mediocria utroque vitio vacant. Insipida idem subeunt iudiciū, quod dulcia. Salsa vetustate ob siccitatem auctam rodunt, & mordent: recentia ob largam humiditatem, nauseabunda sunt, vomitumque cient: mediocria laudantur. Acida & vinctuosa omisit: quoniam hæc idem subeunt iudiciū, atque dulcia: illa, quoniam ad insipida referenda sunt.

Ad hæc ea, quorum virtus imbecilla est, aut faciliè resolubilis, aut superficialia, aut substantia constant parum firmiter contexta: recentiora probantur magis. Antiquatis enim his tempus vires exoluit. In contrarijs horum contrā res se habet.

¶ A substantia, & facultate, & facultatis situ medicamentorum sumit indicationem, ut doceat, quoniam medicamenta in suo genere meliora sint: antiquiora ne, an recentiora. Nam quedam, ut diximus, recentia meliora sunt vetustis: alia contrā vetusta recentibus præferuntur: nonnulla media ætate sunt salubriora. A substantia sumitur indicatio: nam medicamenta quæ substantia constant parum firmiter contexta, id est, quæ raro sunt corporis textu, qualia potissimum sunt calida humida, vel calida sicca, æreæ: recentia laudantur magis.

Theorema primum. XX

Quoniam eorum virtus tempore vel prorsus resoluitur, vel saltem languescit. Similiter ea, quorum virtus imbecilla & languida est naturâ, vel faciliè resolvable: vt epithymum, violæ: aut superficialia, vt quæ abluere prohibet, ne virtus lotionis tollatur, vt viola, rosa, fumaria: recentia meliora sunt. Horum contraria, vt validam virtutem habentia, & difficulter resolvable (cuiusmodi sunt crassa, glutinosa, frigida) & in profundo sita: & quæ densa & solida constant substantia: ea antiqua non improbantur. Quoniam tempus nativum & infinitum eorum humorum non resoluit: quin humiditas excrementosa, si qua illis inerat, temporis diuturnitate resoluitur, consumitur, & excoquitur. Quo fit, vt in posterum melius conserventur. In secundo theoremate capite de coctione trimembræ tantum fecit hanc divisionem: eorum scilicet quorum virtus exolvitur faciliè, aut superficialia est, aut parum firma textura constantium duntaxat facta mentione. Quem locum Iacobus ille Sylvius in hunc modum interpretatus est. Ea quorum virtus faciliè resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie posita est, vel in subiecto raro consistit, & cetera. Quæ lectio mihi summopere probatur. Nam non ob aliud longa horum astrictio & coctio fugienda est, quam quod eorum virtus tempore & coctione longis resoluatur & expiret. Resolvitur autem & expirat, vel quia ipsa suapte natura imbecilla & languida est, vel superficialia, vel in subiecto raro. Atque hæc non solum de purgantibus medicamentis vera sunt, verum etiam de omnibus alijs.

Antiqua verò & recentia intelligimus pro cuiusque generis natura. Neque enim antiqua ut cinis, neque recentia ut germen, intelligimus.

¶ Medicamenta singula tunc eligenda sunt, cum vires habent salubriores, & humano corpori minus noxias, satque validas. Quæ dotes quoniam non eodem tempore medicamentis omnibus insunt, quedam recentia, alia media, nonnulla antiquata, salubriora esse existimamus. ~~Ob eamque causam, non de eligenda potius censet. At enim quoniam recens, mediocres,~~
 25 & vetustum, sunt est singulis medicamentorum speciebus: docet quomodo in his, quæ scripsit, intelligenda sint hæc vocabula, ne quis circa ea hallucinetur. Neque enim, ait, recentia hic dicimus, quæ sunt veluti germen, id est, germina ipsa plantarum, & quæ germini proxima sunt, quæque nunc primum pullulant, & de terra emergunt: sed quæ cum tempore congruo sint collecta, reposita, & asseruata: non diu est, cum collecta, reposita, & asseruata sunt. Sic antiqua
 30 vocauimus, non ea, quæ cines facta, corrupta, & exesa carie sunt: sed quæ iam diu est, cum collecta sunt, sed tamen vires suas adhuc retinent innocentiores & salubriores. Ex quibus notum est, quid per mediocria intellexerit. At verò tempus quo unquodque recens, mediocres, vetustum dicitur: non est omnibus æquale. Nam herba, flores, & semina post annum fere inutilia sunt, & vetusta, paucis exceptis: protinus à collectu & siccatione, recentia: mediocres
 35 pore mediocria. Euphorbium acre medicamentum anniculum recens est, & fugiendum: post annum unum ad sextum usque antiquum vocatur à nobis, & eligendum potius est ad purgationem. Post annum sextum iam elanguescit, & cineritum euadit. Elaterium Dioscoridi à bimatu incipit esse tempestivum purgationibus, duratque decennio: primo & secundo anno recens eidem erit. Mefues triennio tantum conservari scribit, & post sex menses administrari: cui prius quam sex elapsi sint menses, a collectu, recens erit: antiquum à sexto mense ad triennium, tuncque eligendum est ad purgationes, quoniam acre est. Rhabarbarum & epithymum amara medicamenta trima & quadrima adhuc recentia sunt, & purgationibus aptissima: elapso hoc temporis intervallo antiqua sunt, & purgationibus minus apta. Possem pluribus exemplis rem hanc illustrare: sed quoniam ex his, quæ subieciimus, abunde constat, non
 45 æquali tempore medicamenta recentia, media, vetusta dici: sed alia breviori, alia longiori, pro cuiusque medicamenti natura: superfedere his decretum est nobis.

Quo autem tempore medicamenta singula sint colligenda: & quoad viribus integris servari possint: nos Deo favente dicemus.

¶ Quo tempore medicamentorum melior usus est, summa quadam est complexus: supererat

Gale. lib. 1. c. 10.
 ph. 1. & capit. 2.
 lib. 2. eiusdem operis
 lib. 3. c. 1. & 3.
 lib. 3. c. 10. ph. 1.

Libri primi

tantum ex tribus, quæ de tempore enarranda proposuit, docere quo tempore medicamen-
ta singula colligenda sint: & quandiu cuiusque virtus efficax perduret. de quibus duobus pos-
sibile est alio in loco dicturum. Quod promissum soluit vt cunctis libro secundo: ubi cuiusque
medicamenti purgantis vniuersam naturam particulatim explorat. Nos quo tempore colli-
genda sint medicamenta, generatim prius præstingamus: deinde de duratione & asseruatio-
ne nonnulla his ascribemus. Summo igitur studio niti decet, vt suis temporibus singula de-
metantur, & recondantur. Nam pro horum ratione aut valent viribus, aut inutilia sunt. Ma-
gni præterea refert inter colligendum, si vel squallor, vel imbres infesti sint. Radices, li-
gnes, cortices vt recondantur, colligere cōuenit, inquit Dioscorides, cum planta defron-
descunt. Sunt qui veris initio radices colligunt, prius quam in folia, aut in caulem erum-
pant. Sed errorem vitabis, si tunc eas colligas, cum maximè medicamentose sint. Quæ dos
omnibus eodem non inest tēpore, sed alia alio vegeta magis sint. Eligenda intentā, sed
fida, nec rugosa, magnitudine mediocri: qualitates sui generis exquisitas habentes. Flores,
scilicet, & foliorum, colligenda sunt: antequam sponte sua decendant. Sed flores ferè aperti, sed
non ita pridem, ne virtus exhalet. Capparis tamen in gemma, rosa interim expandi cōcepta
colligitur. Folia colliguntur, cum maximè vigent magnitudine, odore, sapore, colore. Semi-
na colligenda sunt, vbi sicari cōeperint, & matura sint. Eligenda secūndiora, magis am-
pla, non tamen enormia, plena. Herba ferè cum floribus colliguntur, aut feminibus: aut cum
maximè vigent colore, odore, sapore, magnitudine. Fructus vbi maturi fuerint. Herbarum
succus, & foliorum, elici debet, germinantibus tum primū cauliculis. Lac & lachrymæ ex-
cipiantur, incipio per summum adolescentiæ vigorem caule. Hac summam de collectionis
tempore ex Dioscoride, Galeno, & alijs dicta sint: particulatim de singulis scribere non est
præsentis instituti. Scire præterea conuenit, quanto tempore singulorum medicamentorum
vires integræ permanent. Nam valde vetusta fugere conuenit, in liquoribus, succis, folijs,
floribus, corticibus, fructibus, feminibus, radicibus, & alijs. Nam & metallica ipsa tempora
vires suas amittunt. Quædam etiam recentia nimis, periculosa & insalubria sunt, vt euphor-
bium, elaterium. Sed ad id docendum longum & vacuum tēpus requiritur. Breuem autem
& summariā cognitionem hic habeto. Ex herbaceis medicaminibus veratři genera, nigrum
scilicet & candidum multis edurant annis: reliqua a trimatu inutilia sunt. Radices parua, te-
nuēs, rare, anno tantum seruantur: magna & crassa clientia prædita, vt bryonia, rheon Pon-
ticum, aristolochia, gentiana, etiam triennio seruari possunt. Herbe quotannis mutantur, vt
flores: quāuis schoenanthos etiam decēniū efficax seruari possit. Chamæmelum item diu
vegetum est. Fructus & semina annis singulis mutare præstiterit, etiam si pleraque diutius ser-
uari possint. Ligna diu vires suas tēnent, ob sortem partium suarum mixtionem, crassamque
essentiā. Cortices etiam singulis ferè annis mutandi sunt: alioqui tamen diutius seruantur: vt
cinnamomū, casia. In summa medicamēta, quæ vetusta meliora sunt, diutius seruantur: con-
trā quæ recentia meliora sunt, minus: quæ mediocria laudantur, mediocriter etiam seruan-
tur. Et vniquodque tunc maximè vigere cognosces, cum colorem, odorem, saporem, consis-
tentiam sui generis euidentiū representat. De repositione medicamentorum obiter etiam
aliqua dicamus. Radices singula quo tempore collectæ, bene nutritæ, probe lotæ, a ro-
sibus purgatæ, siccata vti decet, reponantur loco non insolato, non insumato, non humi-
do, nec humili, non puluerulento: sed sublimi, puro, siccato, aut Septentrionis, aut potius Me-
ridiem spectante. Flores, & omnia, quæ inuicundum odorem efflant, arcubus lilaceis, nullo situ
obductis reponantur. Nonnunquam iactant, aut folijs, semina vt perennit: aptè inuoluntur.
Liquidis medicaminibus densior materia argentea, vitrea, aut cornea conuenit. Fictilis
etiam, si modo rara non sit, accommodatur: & lignea, præsertim è buxo. Antidota vase stan-
neo reponantur, aut vitreo, aut aureo. Sed vitru & aurum adulterari non possunt. Stannum
plumbi mixtura adulteratur. Vas etiam, quod ex argento non purgato constat, celerrimè
rebus contrahit. Aenea vascula ocularijs medicamentis, liquidisq; & omnibus ijs: quæ
acero, pistiūda, aut cedria componuntur, conueniunt. Adipem autem & medullas stan-
neis vasis recondi conuenit. Hac de optimo medicamentorū vsu, collectione legitima, du-

Colligēdi tēpus.

es summe n^o
quoniam casus
temp^o est,
cap. 6. lib. 8.

Gale.lib.i.de
antido.

Gale.lib.1. cōpo.
ph.p.& cap.1.lib.
3.compo.ph.g.

Ex eodem Diosco
ride.
Totius Leonum
nam reliqua male
seu siq. scripsit
eodem secutus.

Siqua mal

secutus

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 277: 1033-1037.

Deposito.

dem.

Col. ibidem

Dioscor. ibid.

●

Theorema primum. XXI

ratione, & repositione, cursum à nobis sint dicta. Qui plenam & accuratam de his notitiam habere cupit, legat librum primum Iacobi Syluij de pharmacopoeia.

Locus autem maximè facit ad medicamentorum generationem; & proprias quasdam dispositiones, & virtutes, illis imper-
5 tit. Natura enim (vt inquit Plato) locis virtutes quasdam indi-
dit, quas illa rebus in se genitis communes faciunt: sed tantum
diuersas, quantum causæ harum differunt, & artifex natura est
multiplex.

- ¶ Medicamenta bonitatem & malitiam sortiuntur etiam à locis, in quibus oriuntur. Nam
10 quedam alijs in locis non modo generalibus & regionibus, sed etiam particularibus in sin-
gulis regionibus meliora gignuntur, in alijs deteriora: alia solum in vnica regione crescunt:
nonnulla campestris loca, alia rigua, alia aprica, alia vmbrosa, alia cliua, alia ventis exposi-
ta, alia silentia amant: alia solum pingue, alia tenue, alia frigidum, alia calidum, alia humidum,
alia siccum optant: & singula familiari naturæ suæ loco meliora proueniunt. Hanc ob causam
51 iam Galenus plantas calidas siccas è regionibus calidis siccis, quales sunt Cretenfes optat.
Habent enim hæ plantæ in illis locis vires vegetiores. At verò quæ medicamenta in singulis
regionibus gignantur præstantissima, Dioscorides, & alij verè scripserunt. Quod verò plan-
ta: quedam vnicum ament locum, vel certè non omnem: cinamomum, balsamum, dictamnū,
& alia medicamenta, quæ non crescunt nisi certis locis, ostendunt. Quod Vergilius signifi-
20 cantissime dixit, hic segetes, illic veniunt felicius vnae, & cæte. Promptam igitur & felicem
generationem locus accommodatus naturæ plantarum præstat: contrario loco vel omnino
nasci reculant, vel certè imperfectæ & steriles proferuntur. Nec solum dispositiones & pro-
prietates varias à locis contrahunt plantæ, verum etiam interim naturam vniuersam immu-
tant. ~~nam etiam in Perlas interimit, in Aegyptum translata planta fru-~~
25 ~~ctum producit esculentū, & minime noxiū. Hellebōrus in Ancyra probatissimus gigni-~~
tur, tutiusque illic sumitur, quàm alibi. In feruidis & Meridionalibus locis copia plantarum
odoratarum reperitur, in Septentrione non item. Vites, quæ apud nos nascuntur, si in alie-
nam transferantur terram, vinum longe diuersum reddunt. Idem de reliquis quoque plantis
rusticæ rei scriptores ostenderunt: quæ admodum & de herbis, ij, qui herbariam posteris tra-
30 diderunt. Quippe cum ex suis terris in alienas deferuntur, etiam minori quàm duorum sta-
diorum intervallo, sæpe non paucis alterationis differentijs immutantur. Hanc rem Plinius
paucis attigit, dicens, vel fastidio, vel contumaciâ, vel imbecillitate, vel Cælo inuidente, vel
solo repugnante: balsamum, palmam, cinamomum, amomum, nardum, myrtum, laurum, lo-
cis quibuldam non nasci. Quam sententiam Vergilius elegantissimè expressit carmine, cum
35 inquit. Continuo has leges æternæq; fœdera certis imposuit natura locis. Probè igitur Pla-
to in Timæo dixit naturam, id est, rationem diuinam, toti mundo & partibus eius insertam,
proprietates indidisse locis, quas loca ipsa rebus in se genitis communicant. Ceterum pro-
prietates hæ varieguntur, quoniam solum in quo crescunt variam habet naturam, & elemen-
torum mixtionem: & quoniâ natura siue forma cuiusque medicamenti, quæ artifex omnium
40 operationum est, varia est. Quantum igitur causæ, id est, soli naturæ & temperies, & forma
cuiusque, quæ artifex dicitur, variant: tantum medicamentorum proprietates sunt diuersæ.
Vel quantum terræ naturæ & dispositio varia est, & cæli temperies alijs alijsque in locis est
dissimilis: tantum medicamentorum proprietates differunt inter se. Loca enim à locis diffe-
runt: & aer ab aëre.

45 In locis itaque liberis plantæ proprietatē assequuntur generi suo
debitam: in non liberis excessus eorum naturam induunt.

¶ Locus, vt proxime dixit, proprietates quasdam impertit rebus in se genitis, omniâque lo-
cis naturæ suæ accommodatis meliora proueniunt. Sunt enim loca propria & familiaria sin-
gulis plantarum generibus. Quedam enim aprica amant, alia vmbrosa, alia alia vt diximus.

Theophrast. cap. 14.
lib. 2. & 5. lib. 3.
& 15. lib. 9. histo.
plantarum.

Lib. 1. de antido-
tis.

Gale. ibidem.

Initio Georgi-
con.

Theophrast. ibid.
vide Gale lib. 2.
alim. ca. de aro-
Gale. li. 2. alim.
& in simpli. me-
di. & lib. 2. cæpo-
di. p. & Diosco-
lib. 1. & ca. 2. li. 3.
de causis improp-
Diosco. ca. de hē-
lebo. & theophras-
cap. 6. li. 4. histo-
plata. Aristo. pro-
ble. 1. sect. 12.
Gale. li. 3. de causis
lympto. cap. 2.
lib. 6. histo. cap.
12.

Theophrast. cap.
3. lib. 2. histo.

Ex theophrast. 4.
histo.

Libri primi

Vbi ergo in loco libero, id est, naturæ suæ accommodato, sponte sua nascuntur plantæ: proprietates & facultates acquirunt generi suo debitas. At quæ in non libero nascuntur, hoc est, in loco naturæ suæ minimè familiari, ut apricum amantia in umbrato: ea à sua natura quandantenus degenerant, & excessus loci naturam induunt: id est, excrementorum natalis soli naturam, temperiem, & proprietatem sibi quodammodo asciscunt, & à perfectione sui generis 5 recedunt. Vel locum liberum vocat tum natalem, qui non stercorezatur, neque aliter adulteratur: tum qui perflatilis est, & excrementis omnibus yacat. Nam in hoc nata plantæ meliores sunt, & deligendæ magis: quoniam vires & notas sui generis exactius representant. At quæ in loco non libero, nempe naturæ ipsarum minimè congruo, vel stercorezato, vel aliter corrupto nascuntur: minus exacte sunt. Ob id rectè dici solet; naturam plantis rusticis esse parca- 10 tem, hortensibus noueram. Illæ enim sponte naturæ loco naturæ suæ congruenti ferè nascuntur: hæ verò arte edomitæ varijs modis adulterantur.

Plantæ enim ex terra humorem sibi conuenientem attrahunt: ut lupinus nitrosum, vitis dulcem, colocynthis & cucumer agrestis amarum, ex partibus terræ adustis natum. Sed huius rei in- 15 quisitio, non est sermonis præsentis, sed altioris.

¶ Terra plantarum omnium seminariū in se habet, & parens illarum est suo gremio alimen- tum congruum naturæ cuiusque complectens. Quod radicibus, quæ vice oris illis sunt, ipsæ ad se trahentes alterant, & transmutant in suam substantiam. Nam si lupinus, vitis, colocyn- this, cucumer agrestis, in eodem sunt loco sata, vel sponte sua proueniant: lupinus nitrosum 20 humorem terræ, vitis dulcem, colocynthis & cucumer agrestis ex adustioribus partibus terræ amarū trahent. Est enim in terra acidus, dulcis, amarus, salus, & omnifarius humor, quæ- admodum dixit Hippocrates. At enim is humor non est æquè copiosus omnibus in locis, sed alijs copiosior est austerus, alijs acidus, alijs alius. Eam ob rem plantæ primum trahunt humorem naturæ suæ conuenientem ut acerba, acerbum: austere, austerum: dulces, dulcem: 25 acida, acidum: salia, salum: amara, amarum: acres, acrem: oleosa, oleosum: & quæ varijs sa- poribus præditæ sunt in vna sui parte, vel pluribus: varios, & illis simili sapore præditos hu- mores attrahunt. At verò cum hoc familiari humore destituuntur, trahunt, quod primum occurrit, etiam si naturæ suæ minimè congruat. Non aliter atque ventriculus noster per in- diam succos quoscunque saniosos & excrementosos ad se trahit. Quæ cum sic se habeat, plan- 30 tæ, quæ sponte sua oriuntur in loco naturæ suæ congruo, plurimum copiam humoris conue- nientis & familiaris habent: at quæ opera nostra sunt sata, cultæ, & edomitæ, vel casu spon- te sua nascuntur solo naturæ suæ non adeo familiari: non item. Ob hanc causam ille potius eligendæ sunt, hæ respuendæ. Ceterum plantis non solum facultatem attrahtricem alimenti congruentis inesse, sed etiam reliquas tres facultates naturales: sensumque quandam familia- 35 ris & noxij, in confesso est tum Philosophis tum Medicis. Veruntamen has facultates plan- tis inesse demonstrare Philosophi naturalis munus est, & Physiologicæ partis Medicinæ. Ve- rum ergo est plantas in locis liberis & naturæ suæ accommodatis, quoniam alimentum conue- niens naturæ suæ trahunt, proprietatem & perfectionem sui generis assequi: contra quæ in non liberis nascuntur, quoniam alimento destituuntur congruo, & ceteris ad suam genera- 40 tionem necessarijs: excessus natalis soli naturam induere.

Ob id plantæ humido excrementoso abundantes, in locis or- tæ siccioribus, meliores sunt: sicciores in locis siccioribus deterio- res. Nā hermodactylus in locis humidioribus natum, malus est: similiter turbith & agaricus. Mezereon itē in locis calidioribus 45 natum, malum est, & venenosum: similiter cucumer agrestis, & colocynthis. Absinthium etiam maritimum nō est bonum; neque scammonium sceniticum, Antiochenum verò bonum est.

Theorema primum. XXII

¶ Ob id, quia scilicet plantæ loci naturam & proprietatem induunt, humorēq; quo locus abundat, trahunt: in locis temperiei suę similibus natæ potentius quidem actiones suas perficiunt, vt calidę in locis calidis natę valentius calfaciunt: frigida in locis ortę frigidis refrigerant intensius. Humida & sicca, & secundę & tercię facultates idem subeunt iudiciū. Hanc
5 ob causam Galenus plantas calidas siccas ē locis calidis siccis optat. Ideo Creticas in primis cōmendat, deinde Italicas, si Ver totum Aestatis modo siccum fuerit. Cui aperte refrigari videtur Mefues: quippe qui humidiores plantas, ē locis siccis optat: sicciores ex humidis: calidiores ē frigidis: frigidiores ē calidis. At verō cū ad diuersa respiciāt, vterq; probē dixisse deprehenditur. Siquidem Galenus vires & actiones plantarum primas, secundas, ter
10 tias, summę perfectas & intensas requirit, vt optati effectus sequantur scilicet, vt scilicet calidæ validius calfaciāt, frigide refrigerent, humide humectent, siccę, siccet: & ceteras omnes actiones, quas posse facere dicuntur, melius & efficacius perficiant. Id quod Cælo & solo simili validius prestant. At Mefues vires salubriores & tutiores desiderat ad corpus humanum facta collatione: ad quod relata singula, quo magis ad temperatum accedunt, eō sunt
15 salubriora: quia minus afficiunt, & alterant corpus, minūque violenter purgātia actionem suam perficiunt. Cū igitur calidiora iusto medicamenta (de his enim sermo nobis est) in loco nata frigido, humidiora in sicco, & vice versa, vires habeāt edomitas & remissas, & humano corpori minus noxias: non immeritō medicamenta huiusmodi in locis nata temperatę suę contrarijs meliora eidem existimantur. Igitur medicamenta, quę humido abundāt
20 excrementoso à natura, vt hermodactylus, turbith, agaricus, & similia: in locis nata siccioribus meliora sunt. Quod d humiditate illa vacent, quę nausę, vomitus, inflationis, flatūs, subuersionis, solet esse causa: quęq; alioqui arte consumenda erat, nam Cælo & alimento ipsis contrario emēdantur, & ad temperaturā mediam, quoad fieri potest, accedunt. Eodem modo quę iusto sicciora sunt naturā suā, quoniam vehementiori illa siccitate nocent, loco nata humidiori meliora sunt. Sic etiam calidiora aquo in locis nata frigidioribus, salubriora
25 sunt: vt ~~mezerion, cucumer agrestis, colocynthis, absinthium maritimu, scammonium Sceniticum~~, calida & sicca medicamenta, in locis nata siccioribus & calidioribus ~~deteriora~~ emendatiora sunt: in humidioribus & frigidioribus prestantiora. Quoniam siccitas, calor, acrimonia vehementiora, à frigore & humiditate obtunduntur: quapropter medicamenta eiusmodi ad
30 temperatum magis accedunt. Par ratio est de frigidioribus medicamentis. Nam hæc etiam in locis nata calidis, salubriora & tutiora sunt.

Ad hæc, dispositio loci & corporum cœlestium aspectus, alio atq; alio in loco differt. At dissimilitudo vel similitudo has vel illas salubres facit. Nam guaril & aquaticum piper loco nata dissimili, præstantiora sunt: vt humidum habentia superfluum, eū
35 iusmodi sunt turbith, agaricus [scammonium] loco nata simili: meliora sunt.

¶ Hactenus ostendit locum à loco plurimū differe quantum attinet ad plantarum felicem generationem, & perfectionem suę speciei. Sed cū locus bifariam possit intelligi, vno modo pro regione, plaga, & tractu Terrę amplissimo (quo modo plantæ vnius regionis meliores alijs, quę in alia proueniunt regione, dicuntur esse, vt scammoniu Antiochenum me
40 lius Scenitico iudicatur: & rhabbarum Sceniticum ceteris omnibus speciebus anteponi-
tur) altero modo qualitatem loci in eadem vel diuersa regione designat (vt cū mōtanus, apricus, vmbrosus dicitur locus) quod ait, loci dispositionem alio atq; alio in loco variam
45 esse, de vtroq; loco intelligendum est. Quoniam vtriq; loco natura suas dotes, proprietatē, & temperamentum peculiaria tribuit: neq; omnia loca eodem abundant humore, sed ille salso, alius acido, alius alio, quamobrem quedam plantæ melius hoc loco proueniūt, quam alio, alię contra. Quoniam omnium illarum temperamentū non est vnum, neq; alimentum commodum omnibus est vnum. Sed præterquam quod loci dispositio ad hunc modum est

Lib. 1. de antido.
& 4. dani. tuf. in
dicalamin.

Dilatatio

Prolo. scribit apo
teles. primo loca
ipsa ni homini
nō parū discrimi
nis afferre.
Hippoc. in lib. de
aquis, aere, & lo
cis idem mēmo
ria prodidit.

Libri primi

varia, Cœli, Solis, & lune, & quorundam aliorum corporum cœlestium aspectus, & influxus, non ubiq; similis est: sed hanc regionem & partē orbis aliter afficiunt, aliter illam. Inde in Oriente fecundiora & odoratiora omnia proueniunt, vti dixit Theophrastus: in Septentrione non item. Aegyptus etiam medicamentis celebris est iam inde ab Homero. Etruria, Aeschilo autore, medicaminibus & venenis abundat. Dictanum Cretæ insula non ob aliud credendum est proprium esse. Iris illirica commendatur. Petroselinum Macedonicum. Balsamum in Iudæa quadam valle & in Aegypto duntaxat nascitur: alia item alijs regionibus vel solum crescunt, vel ibi meliora sunt: alijs omnino nasci recusant, vel imperfecta proferruntur. Id quod non ob aliud euenire putandum est, quàm ob loci siue terrę naturam, proprietatem, & temperiem: quoniam ea mater & materia plantarum est: variumque Cœli, Solis, Lune & aliorum planetarum & syderum insignium influxum, variamque afficiendi rationem. Cœlum enim & cœlestia enumerata rationem formę & agentis subeunt. Neq; ob id assentior his, qui rerum omnium causas, & virtutes occultas, effectusque & formas particulares Cœlo, planetis, & syderibus, seu causis particularibus ascribunt. Vnde Pæonia Phœbi virtute contra comitalem morbum valere creditur. Corallum aduersus atræ bilis illusiones Iouis precipuè Venerisq; virtute remedium putant. Sic myrobalanorum vim Saturno & Mercurio acceptam referunt: Mercurio lapidem achatem consecrant: ceteraque similiter proprietates specificas cœlitus habere putantur, & effectus omnes particulares ab illis veluti filo quodam pendere autumant. Quæ licet graues habeant patronos, curiosa nimis & à veritate planè aliena putamus: ob eamq; causam minimè à Medico obseruanda esse, quæadmodum neq; ab Hippocrate & Galeno obseruata legimus. Sed reuerſi vnde digressi sumus, dicimus plantas quasdam solum & Cœlum nactas suę temperaturę contraria, meliores esse: alias contrā simili solo & Cœlo emendari. Nam guaril & aquaticum piper calida & sicca medicamenta, solo & Cœlo naturę suę dissimili, hoc est, frigido & humido, vt muscoso, aquoso, paludoso, opaco, & similibus, meliora proueniunt: quàm in calido sicco, vt aprico, australi. Contrā quę humido abundant superfluo vt turbith, agaricus, hermodactylus, loco nata naturę suę simili, nempe calido sicco, meliora sunt. Quoniam humore abundant excrementoso, quę in locis siccioribus nata paulo antè dixit meliora esse. Quandoquidem humiditas illa superuacanea & excrementosa siccitate loci natalis corrigitur. Itaq; similitudo hęc loci ad has plantas intelligenda est respectu temperamenti natiui medicamentorum, non ratione excrementosa qualitatis: ad quam si respiceret, dissimilem locum commendaret, sicuti paulo antè fecit. Neq; impedit aliquid abundare humore excrementoso, & ipsum naturā suā esse siccum, vt copiose Galenus de partibus senum in temperamenti docuit. Scammonium lineolis intercepimus in textu, quoniam non satis videbatur quadrare ijs, quę proposuit. Nam dissimilitudinem naturę loci ad plantas quasdam, eas salubres reddere dixit: contrā ob similitudinem eiusdem alias meliores fieri: & priorem orationis partem exēplis subiectis confirmavit, cum dixit: nam guaril, & aquaticum piper locis nata dissimilibus præstantiora sunt. Supererat ostendere similitudinē loci ad plantas idem efficere: id quod opinione nostra facit, cum ait, vt humidum habentia superfluum, & cęte. Quod si est, qui fieri potest, vt scammonium legatur? Agaricus enim & turbith loco naturę suę temperamenti similis corriguntur, & meliora sunt: scammonium contrā loco dissimili natum vt Antiochenum Scenitico melius & salubrius est. Hanc ob causam non omnino temere, vt remur, in locum scammonij hermodactylum sufficiendum existimauimus, quæadmodum & ipse autor proxima huic oratione de eadem re differens dixit, sicciores in locis siccioribus deteriores: nam hermodactylus in locis humidioribus natus, malus est: similiter turbith & agaricus. Videbitur fortasse alicui interpretatio hęc violentior, vera tamen est, consentanea que rationi. Nam ratio postulat vt similitudinis, exempla conuenientia subijceret: quæ admodum initio proposuit. Hanc difficultatē sentiens Iacobus Syluius vtrobique legit dissimili. Ceterum cum similitudo & dissimilitudo referri possint tum ad temperiem plantarū, & loci in quo nata sunt (quæadmodum nos referendas censemus) tum ad plantas inter se, & respectu soli natalis: in hoc sensu vera est Syluij interpretatio. Nam turbith, agaricus, &

Capit. 15. lib. 9. &
 16. eiusdem histo-
 rie. Gale. lib. 1. de
 antid. Dioscori.
 lib. 1.
 Arist. proble. 2.
 scilicet. 12.

Marfilios scimus
 de vita cœlit. 7. c.
 paran. & alii qui
 quam Picus Mar-
 filii. excusat lib. 1.
 aduersus Astrolo-
 gos.

Theorema primum. XXIII

scammonium loco dissimili nata sunt meliora. Quoniam turbith & agaricus è locis siccioribus meliora sunt: scammonium calidum & siccum ordine tertio è frigidioribus & humidioribus locis est melius & salubrius. Igitur hæc locis dissimilibus meliora proueniunt. At verò cum antiqua exemplaria in priori loco habeant dissimili, in posteriori simili, profectus in initio sit tum similitudinē tum dissimilitudinem medicamenta hæc vel illa salubria reddere: dictionem haud mutare ausi, sententiā nostram libere diximus. In qua si fallimur, oratum te velim humanissime lector, ne inde calumniandi nos ansam arripas, sed scripto potius meliora ædas. At verò antiquam lectionem integram reliquimus, ne eam immutantes nimis audaces alicui videremur, & vtliceret tibi, quam malles sententiā sequi. Licuit Syluo graui & erudito viro dictionē ad veritatis sensum (vt ipsi visum est) immutare: nobis vix dum vmbra ipsius assecutis minimè id permittimus. Guaril scnicum siue scnigum esse luce meridiana clarius est, si Auicennam cum Paulo & Aëtio capite de scnico conferas. Scnicus autem animal est calidum & siccum, vel (vt alij volunt) calidum & humidum: venere rem vehementer accendens. Aquaticum piper Mondinus opinatur sisybrium aquaticum esse: nos hydropiper Dioscoridis aliud esse iudicamus. Nam hydropiper idem Græcis significat, ac aquaticum piper Latinis, fortitum nomen, à locis in quibus nascitur aquis scilicet: & à similitudine, quæ illi cum pipere in gustu est. Barbari fortasse corruptè, vt reliqua, sisybrium sic vocant.

Auic. Paul. Dio-
sco. Aëtius in sim-
plici.

Gale. lib. 3. simpli-
ci. medicamen.

Vicinitate etiam vnus ad aliam plantæ meliores vel peiores euadunt: vt vnitate & multitudine.

Quoniam plantæ quædam ex aliarum plantarum, vel rerum alterius generis vicinia aut contactu meliores vel peiores euadunt (est enim naturalis quædam amicitia & inimicitia plantis, non minus quam animalibus) de vicinitate & propinquitate quædam dicere proponit: & quoniam vnitas & multitudo, magnitudo & paruitas insigniter vires earum per accidens multum quandoquidem in melius, nonnunquam verò in deterius: ab eis etiam medicamentorum delectum facit. Quibus ab solutis finem huic capiti imponit.

Sic hermodactylis, scilla aut raphani vicinitas vigorem addit, & thymus epithymo, & quercus polypodio, & sennæ ruta. Scammonium verò propinquum ipsi xeban, & cuidam speciei lactarum riarum villosæ, deterius euadit: vt polypodium lapidibus innatum, & epithymum ozimo vicinum.

Exemplis subiectis docet plantas meliores vel deteriores euadere ob quarundam rerum viciniam, propinquitatem, & contactum. Nam hermodactylus prope scillam aut raphanum natus, melior est: tum quia vigorem & acrimoniam ab illis accipit, & potentius fit: tum quia contrarium hermodactylorum naturæ terra ad se rapiunt. Epithymum thymo supercrescens melius est: quoniam acrius & purgantius euadit. Quercinum etiā polypodium in primis commendatur: quoniam astringendi & roborandi vim à quercu accipit. Sennæ etiā prope rutam nascens præstantior habetur, vel quia acrimoniam ab ea accipit: vel quia abditam aliquā vim cum ea communicat. Contra deterius euadit scammonium vicinum ipsi xeban, & cuidam speciei lactarum villosæ. Quoniam cum ipsum natura sit acre, mordax, malignum: iuxta has plantas natum, acrius, mordacius, malignius euadit. Quandoquidem huic suam communicant acrimoniam, mordacitatem, & malignitatem: alioqui quatenus ipsæ plantæ ad se humorem acrem & mordacem alliciunt: præstantius esse deberet prope huiusmodi plantas natum. Polypodium lapidibus innatum malum est, quoniam inde humiditatem contrahit excrementosam: quæ flatu, subuersionisq; solet causa esse, vt scribit Mesues in simplicibus: & quoniam non ita roborat, & astringit, atq; quercinum. Epithymum si quando ozymo vicinum nascatur, ab eo vitiosum quendam succum, & venenosum, vt quidam putant, contrahit. In summa medicamenta ex aliorum vicinia meliora vel deteriora euadunt: quoniam eorum vis salubris, vel insalubris quodammodo pro sua natura

Gale. lib. 2. simpli-
& Diosco. lib. 2.
simplici. medica-
venenosum vim
habere voluit ozymum.

Libri primi

medicamenta propinqua afficit: vel quoniam vnum alterius humorem familiarem vel contrarium ad se rapit. Xebrian esula est vulgò dicta, Dioscoridi tithymallus paralyos. Lactaria villosa est, clematis altera Dioscoridis, prima Galeni. Planta acris & caustica est, calida ad initium quarti ordinis: sanguinem educens vlcera, vt scribit Mesues capite de volubili in simplicibus purgantibus. Sunt qui per lactariam villosam intelligat tithymalli species. Sed nos vt verum sit scammonium vicinitate tithymallorum peius fieri, Mesuen tamen speciem clematidis intellexisse contendimus, de qua subuolubilis siue conuoluuli nomine in simplicibus agit.

Dioscor. & Gale. in simplicibus.

Adulteratur tithymallorum la. de Diosco.

Casia fistula etiā, cum est singularis & sola, præstantior est: colocynthis verò, & scilla, & cucumer agrestis, deterior. Virtus enim diffusa remissior est: vnita valentior euadit.

¶ Numerus quoque plantarum, vel fructuum: eorum vires immutat. Nam casia fistula planta, si in loco amplo sola crescat, vel si vnica, vel pauca: filiquæ in planta reperiantur: ea, vel ex, procul dubio optime dicenda erunt. Nam cum vnica planta est, ea largam vim substantiæ sibi similis e terra vicina trahit. Sic etiam cum singularis fructus est, vel certè pauci sunt, totam plantæ substantiā ad se alliciunt: vnde fructus bene nutriti & bene habiti sunt. Quod si multe plantæ similes in vno sint loco, vel vnica numerosos fructus produxerit: fructus certè vt plantæ & fructus minus habeant familiaris nutrimenti: quare rugosos fructus, crudos, tenues, imbecilliores plantæ pumile, & male nutritæ producent. At verò vt benigna medicamenta, vt casia fistularis, laudantur singularitate & paucitate, quoniā quem trahunt succum, familiaris est nostræ naturæ: sic improbantur colocynthis, scilla, cucumer agrestis, & reliqua medicamenta maligna, cum sola, vel pauca, in loco amplo sunt: quoniā plantæ illæ totam vim acrem & malignam loci illius, & fructus plantæ ad se rapiunt. At cum plures sunt huiusmodi plantæ in eodem nata loco, vel vna multos fructus producit, tum plantæ, tum fructus, meliora erunt. Quoniam illa maligna vis loci, vel plantæ, in plures plantas, vel fructus distributa est. At diffusa & in plura distributa virtus, remissior ac debilior solet esse: contra coacta & vnita, fortior ac vehementior euadit.

Aristo. loco infra citato.

Nec ignorare debes rei magnitudinem & paruitatem, virtutis diffusionem & aggregationem facere: ob id colocynthis magna est melior.

¶ Magnitudo & paruitas plantis ipsis bonitatem addunt, vel malitiam: saltem in eadem specie rerum. Nam paruitas virtutis aggregationem, magnitudo diffusionem significat. Et cum vnita virtus sit fortior se ipsa disperla: meritò medicamenta maligna magnitudine laudantur, paruitate vituperantur. Proinde fit, vt colocynthis maior, minore sit præstantior. Quoniā vires malignas & noxias, habet dispersas & diffusas: quas parua coactas & aggregatas habet.

Aristo. cap. 1. lib. 4. metro. & Galen. cap. 11. lib. 1. simplicibus. & Aphrodisias. proble. 71. lib. 1.

DE MEDICAMENTORVM DELECTV sumpta indicatione ab ipsorum facultate. Cap. ij.

Nquit Heben Mesues: Quanquam medicamentū purgantis actio fiat secundum directionem, quam sortitum est, tamen motu violento vacuat, neque enim vacuaret, nisi naturæ vim afferret.

¶ Expedita priore parte theorematis primi, in qua de medicamentorum delectu ab ipsorum efficacia sumpto iudicio egit: posteriorem in præsentia declarare aggreditur, in qua etiā de eodem differet delectu, indicatione sumpta à facultate medicamentorum quarta, cuius actio à temperamento minime pedit: licet ab eo interdum iuuetur, sicuti in superioribus diximus. Primum igitur docet, quopactio purgans medicamentū operetur. Quæ verba vt facilius in-

Theorema primum. XXIII

telligantur, paucis repetendum est, id quod initio primi capitis in ea verba (scire amplius oportet & cetera) notauimus. Medicamentum purgans, ut eo loco diximus, licet à sua forma siue facultate quarta humorem vel humores sibi familiares naturaliter possit trahere: tamen nunquam potentia hæc ad actum reducitur, id est, actu trahere dicitur, nisi à natura, hoc est, calore nostro natio, in actum redigatur, & actu tale fit, quale dicitur esse potentia. Qui calor similis quodammodo videtur calori cœlesti. Nam ut is virtute continet corporum inferiorum omnes qualitates, & cum causis illarum proximis omnia generat & producit: ita ille medicamentorum omnium vires actu quodammodo in se complecti non immerito dicitur. Quandoquidem licet ipse per se calfaciat, tamen ut ex medicamentis calidis potentia, calore actu excitat: ita ex frigidis, frigiditate: ex humidis, humiditate: ex ficcis, siccitatem: quæ etiam purgantia potestate dicuntur, ut actu id sint, quod dicuntur, hoc calore natio opus habet. Breuiter medicamenta omnia quæ potestate dicuntur esse, energiam ab hoc accipiunt: id est, ut actu id sint, quod dicuntur, ab hoc calore habent. Idem medicamenti actionem limitat, & intra certos fines coercet, si nullus in purgatione admittatur error, neque natura deprauate agat. Dirigit etiam eiusdem actionem, dum ipsius vim ad partem, quæ ope eget, ceu manu deducit: & humorem noxium instantem una cum medicamento discernit educitque, & sapè Medici errores corrigit regitque. Quæ licet sic se habeant, & ceu habentis quibusdam videatur natura moderari medicamenti purgantis actionem: tamen in purgatione semper affertur vis eidem naturæ. Nam eam alterat, & immutat: facultatemque expultricem ad excretionem mouet, & irritat: & dum partes sensu præditas mordet, & pungit, venarum ora ampliari cogit: quæ deinde humorem in se conceptum trahi permittunt: humectat, lenit, vel aliter quomodo cunctis pro sua facultate immutat, & afficit. Ex natura autem medicamenti est naturam alterare, & immutare prima, vel secunda, vel tertia, vel quarta facultate: quod auctor asserit vim vocauit. Quam vim nisi afferret, non educeret. Nisi enim medicamentum alteraret naturam, & qualitates alienas ab ea haberet: in substantia nostro corpori familiare coactum & superatum conuerteretur. Invenit enim inter medicamentum & aliam naturam, quod hoc alteratur, & immutatur à natura, dum coquitur in ventre veniuntque & in hanc, vel istum humorem abit: atque inde ex istis in os, carnem & alias corporis partes tota substantia alteratur, veteremque naturam exiit, in aliam transiens speciem. Illud corpora nostra alterat, & transmutat, pro sua facultate, neque speciem veterem exiit, neque coquitur, neque vincitur. Quod si interdum à natura superatur, & vincitur, nulla fit purgatio: sed in alimentum, vel venenum conuertitur. Non ergo vacuaret, nisi naturæ vim afferret, id est, eam alteraret, immutaretque pro sua facultate, & quodammodo superaret, ac euinceret.

Vacuatur autem non communiter, sed propriè: siquidem non materiam, sed hanc materiam educit, nisi ipsius actio effrenis fuerit.

Opinati sunt nonnulli medicamentum citra delectum vllum humores cucurbitæ modo attrahere, cui attrahendi modo tenuiores primum succedunt, post crassiores, tandem crassissimi: quam opinionem obiter hic refellit Mesues, dicens non temerè medicamentum humorem quemvis educere, sed certum & selectum. Singula enim medicamenta purgantia familiaritatem habent cum aliquo ex tribus humoribus, quem etiam primum in purgationibus attrahunt. Non ergo communiter, id est, quæuis citra discrimen vllum humorem vacuant: sed propriè, hoc est, proprium & familiarem medicamento trahenti. Non ergo materiam in genere medicamentum purgans vacuat: sed certam, determinatam, & familiarem illi. Nisi ipsius actio effrenis ac immodica fuerit. Nam tunc humores omnes citra delectum educit, ut post dictum rus est. Quod si cum duobus, vel pluribus familiaritatem habeat ut peplium, polypodium, helleborus, scammonium, agaricus: illos etiam naturaliter educit.

Effrenis autem actionis causa est peccatum in quantitate [vel qualitate] uti iam diximus.

Actio hæc effrenis & immodica hypercatharsis dicitur Græcis, quam inducunt medicamenta minus quantitas immodica, vel qualitas aliena, vel utraq; ut auctor initio huius operis scripsit,

Picor. Mitandū.
cap. 4. lib. 3.

Gale. cap. 19. lib.
3. simpli. & 3. temperamē.

Alexan. Aphrodi.
proble. 57. secti.
2. in alibi. 33.

Gale. lib. 1. simpli.
& 3. tempera. &
primo alimen. &
primo de elemen-
tis.

Gale. cap. 23. lib.
3. simpli. medi.

Gale. de purgan.
medica. facul.

Hippo. lib. de na-
tur. huma. & Ga-
le. 2. elemē. & 3.
facul. natu. & in
simpli. lib. 3.
ad hunc. & lib. de
atra bile.

Gale. cap. 26. lib.
3. simpli. medica.

Libri primi

Est enim necessarium, ut certa sit proportio medicamenti purgantis ad humorem trahendum: quam si excedat, & maior medicamenti quantitas exhibeatur, quam par est, & requiritur: maior etiam iusto fiet vacuatio. Nam educito humore vacuando vacuatio non cessabit, donec medicamenti actio penitus exoluatur. Quoniam dum illud continenter attrahit, & venarum ora fugit: facultatis retentricis vasorum infirmitas, & oculorum eorundem laxitas, sequitur. Quoniam igitur citra intermissionem ullam medicamentum attrahit, & mordicat, & facultas retentrix vasorum infirma est, & ipsorum ora sunt laxa: necessarium est ut post familiaris humoris vacuationem, reliqui quoque vacuentur. Idem accidit cum qualitate peccat medicamentum, ut cum deleterium est, corrosivum, mordicativum, non probe correctum, vel alia praeditum qualitate a nobis aliena: nam tunc praeter id quod vasorum infirmitatem, & laxitatem inducit: qualitate illa infesta ad excretionem partes irritat, & promouet. quare post vacuationem humoris familiaris, alij etiam sequuntur: ut in scammonio, & scammoniatibus vocatis medicamentis, colocynthide, & similibus, est videre. Hae enim nisi probe correctae & castigatae sint, sua perquam acri natura vellicant, mordent, intestina exulcerant, & per consensum nervosum genus noxa afficiunt, tormina & contractiones afferunt, & humorum omnem genus eliciunt. Itaque quod a purgante medicamento alieni quoque vacuentur humores, eas habeto causas. At vero quod hi prius, illi posterius vacuentur (ut post dicturi sumus) humorum tenuitas, tum crassitudo, in causa est: & ad haec, quoniam non aequae omnes humores naturae familiares sunt. Nam sanguis omnium familiarissimus illi est. Non desunt, quae aliam conentur reddere causam, propter quam alij a familiari, vel familiaribus, humores vacuentur cum ceteris est operatio: sed nobis ex Galeno haec scripisse in praesentia sit satis. Illud, vel qualitate, extrinsecus addidimus, quia desiderari videbatur additum etiam fuerat in principio primi capituli huius theorematibus.

Quantum vero omnia propere medicam. Ita purgantia genere sunt venenosa, quorum excessum natura non fert: eadem tamen omni suo conatu, nititur corrigere illorum motus, quibus virtutes nostri corporis dissolunt: ac sine astuatione & lucta non modo patitur corporis excrementa expelli, verum etiam in eorum educatione, tanquam onere leuata, recreatur, non minus quam si ipsa motu suo naturali expelleret.

¶ Medicamenta purgantia licet in genere deleteriorum siue lethalium medicamentorum reputantur, ipsa tamen probe castigata & correctae, & iusta quantitate exhibita, alexiteria siue bezoardica dici possunt. Deleteria & venenosa dicuntur, quoniam eorum natura corporibus nostris substantia & viribus est adversa: ea tamen moderatione summi possunt, ut neque copia nimia corpus offendant, neque paucitate a nostro vincantur calore, neque qualitate aliqua maligna insigniter nos laedant: quin potius sic temperata humorem noxium euacuant, qua ratione alexiteria siue bezoardica non immerito vocantur. Ceterum licet suppetias nostrae naturae tant hac moderatione exhibita, tamen pro sua natura corpus nostrum alterare, & ipsius vires dissolvere nituntur. Quem conatum natura quibus potest modis arcet, prohibet, exoluitque: & corporis excrementa, a quibus infestatur, illis trahentibus, non modo facili permittit, sed etiam in eorum educatione per medicamenta, non minus quam si ipsa motu suo naturali expelleret, tanquam onere & molestia leuata recreatur. Non aliter atque qui graue aliquod onus humeris gestat, vel quid vehementer calens manibus gerit: ubi a se graue illud, vel molestum expulit, gaudet. Excessum tamen eorum, id est, vim medicamentorum venenosam, non patitur natura grassari per corpus: quin protinus eam cōpescit exoluitque. Vel excessum, id est, immodicam quantitatem, vel qualitatem malignam medicamentorum ferre nequit: quoniam haec nisi iuxta quantitatem & qualitatem, quatenus licet, castigata sumantur, lethalia esse solent. Porro autem, quae Galenus scribit, de medicamentis fortiter & dissoluendo purgantibus praecipue intelligenda sunt. Nam quae lubricando, emolliendo, & comprimendo

Gale. ibidem, & cap. 27. lib. eiusdem.

A. Auar. lib. de cōp. medica. & Gale. lib. 12. metho.

Gale. cap. 25. & 27. lib. 3. simpli.

Auerroës in col. lectaneis.

Gale. cōmēta. 12. li. 2. de vici. acu. & cap. 17. lib. 3. simpli. medi. & Celsus cap. 12. li. 2. & initio lib. 5. & Gale. li. Quae medi. purgant. & c. Aetius sermo. 3. lib. 1.

Gale. capit. 22. lib. 3.

Hippo. & Gale. aphor. 2. lib. 1.

Cōmēta. 12. lib. 2. de vici. acu.

Theorema primum. XXV

purgant: quantum purgatoria facultate corpori detrahunt, tantum vel alimentosa, vel astringentia virtute restitunt. Quae ut exciperet Mesues limitationem illam, prope, addidit.

Eductio autem haec duobus notissimis purgationis modis fit, quorum Hippocrates meminit lib. i. aphorismorum: interdum vomitu, agitata sursum ad stomachum materia; frequentius deiectione, excrementis ad ventrem deiectis.

Purgans medicamentum speciatim sumptum vomitu & deiectione vacuat: qui duo purgationis modi vulgo notissimi sunt, & in usu creberrimo antiquis. Nobis vomitus per medicamenta purgantia laesitissimus ferè iam est defuetus, neque prouocandus est, nisi humores vacuandi sint in ventriculo, vel eo sponte sua vergant. Medicamenta quae vomitum eliciunt, os ventriculi infirmant, & eo humores natura sua trahunt ab hepate, intestinis, & alijs partibus, ut paulo post dicturus est. In purgatione, quae per deiectionem fit, excrementa versus fundum ventriculi, & ad intestina trahuntur: unde tum à facultate expultrice deiecta, tum à gravitate illis insita promptè feruntur deorsum. Atque haec purgatio naturalior est, & in usu frequentiore. De quibus duobus modis Hippocrates in aphorismis nominatim meminit. Purgantur item interdum humores per urinam, sudores, & alios etiam meatus corporis: sed licet eam purgationem aliquoties natura foeliciter promoueat, ea tamen rarius medicamentis tentatur à Medico.

Medicamentum autem purgans ventriculo receptum non penetrat ad humorem vacuandum: sed vi attractrice sibi insita delectu quodam familiarem humorem ad se trahit: non aliter atque magnes ferrum, & charabe festucam, & alia quaedam alia trahunt.

Nequis dubitaret quomodo medicamentum purgans humorem vel humores sibi cognatos vomitu & deiectione purget, docet in praesentia medicamentum non adire ad humores vacuos, & post inde veluti manu ad os vel finem intestini recti deducere: sed potius ipsum in ventriculo detentum vi attractrice sibi insita familiares humores è venis, & capacitatibus, & meatibus sensum latentibus, ad se trahere: non secus atque magnes è certo loco certaque distantia ferrum ad se trahit, & charabe (succinum Latini vocant) festucas, & cucurbitula humores & spiritus, & alia quaedam, ut partes corporis inanitas, alia, id est, nutrimentum, & quaecumque fursculos, telorum cuspides, serpentium venena, quae telis sunt illita, euellunt. Quo loco obiter Aesclepiadis & Erasistrati opinio falsa reprobatur, dicentium nullam esse facultatem attractricem: simul etiam Epicuri opinio exploditur, concedentis quidem facultatem attractricem medicamentis, sed ridiculam quandam rationem comminiscens, dum causam reddere conatur, quare sic trahant. At verò ad humorem vacuandum non penetrat medicamentum, nisi facultate aut vapore, aut certe portione paucissima, ob id etià paulo crassius teritur, ne per vias vis ipsius feratur: id quod in omnibus medicamentis seruandum esse scripsit Galenus.

Attractio autem humoris vacuandi non aliunde fit, quam ex venis, & meatibus corporis sensum latentibus ad ventriculum & intestina: at ventriculi & intestinorum natura grauata, eum expellere nititur. Quod si ad ventriculum declinet agitato sursum humore (id quod rarius accidit) vomitu vacuabitur: at si deorsum vergat, deiectione.

Docet nunc unde trahant medicamenta purgantia humores vacuandos, & quam ob causam attracti ad loca excrementis dicata expellantur: & quando per vomitum, quando per secesum euacuentur: & vtra illarum vacationum crebrior & naturalior sit. Ut autem quod primum propositum est, exquisitè intelligatur: necessum est scire venas totius corporis ab

Libri primi

In omnibus lib. hepate habere originem secundum Galenum, quem ceu ducem in arte medica sequimur. anatomici. Ab hepate igitur duæ maximè insignes venæ oriuntur: quarum altera caua dicta è parte gibba & superiori hepatis nascitur, inde sursum & deorsum, & ad latera per vniuersum corpus distribuitur. Altera, quæ vena porta vocatur, ab inferiore hepatis parte procedit, & in aliquot ramos insignes distributa lien, ventriculo, intestinis, & alijs quibusdam partibus venas im-
partitur. Per has venas ventriculus omnibus corporis partibus copulatur, vt omnia corpo-
ris excrementa per eas, ceu per canales quosdam, ad eum trahi & transmitti possint. Sunt
preterea in corpore meatus sensum latentes: sunt & aliæ cavitates in partibus ipsis organi-
cis, vel ipsis interiectæ: propter quæ omnia confluxile est totum corpus, vti dixit Hippocra-
tes. Ad hæc vacuandi humores aut sunt in genere venoso: aut in habitu corporis, id est, par-
tibus carnis: aut in triplici genere cavitatum aliquo, aut in duobus ex his: aut in omnibus.
Vbi ergo purgans medicamentum energiam à natura accepit, primum quidem per venas,
quæ ad ventriculum & intestina ex vena porta proueniunt, attrahit humores ad hepar, qui
sunt in venis & partibus propinquis: deinde remotiores, tandem remotissimos, hoc est, eos
qui in capillaribus venis sunt, vel in corporis habitu, vel in aliquo genere cavitatum. Nam
& hi per poros corporis & vasorum oscula, inanitis vas, remeant ad eadem vasa. Ventricu-
lus autem & intestina per multas venas hepatis colligata sunt, quo fit vt inde promptissimè
ad se trahat humores medicamentum, præsertim cum singulæ corporis partes omni suo cona-
tu eum à se expellant. Fit autem tractus ad os ventriculi, si medicina est vomitoria: ad fun-
dum eiusdem & intestina, si est deiectoria. Est autem crebrior & naturæ magis familiaris va-
cuatio, quæ per secessum fit, quàm quæ fit per vomitum propter causas, quas autor in sequen-
ti oratione reddit. Attracti humores à ventriculo & intestinis deturbantur, tum quoniâ illi
quantitate & qualitate, vel harum altera ferè peccant: tum quoniam medicamentum ipsum
alienum est à natura substantiâ & viribus. A quibus offensa mouetur ad expulsionem. Et li-
cet verum sit medicamentum purgans in ventriculo detentum ad se trahere humores, negati-
tamen non potest eius vel vim, vel vaporem, vel portionem perquam exiguum interim ad
hepar peruenire, interim etiam illud transcendere, vt in medicamento diacalaminthe doce-
ret Galenus. Hinc accidit medicamenta tenuissimè trita, vt rhabarbarum, vrinas & sudores
mouere: & eadem paulò crassius trita aluum deijcere, vt rhabarbarum ipsum negligentius
tritum. Ob quam causam medicamenta purgantia crassius atteri iubent.

Ad intestina verò plurimum declinat, propter sex causas. Qua-
rum prima est, quoniam materiæ ad inferna sapius ruunt. Alte-
ra, quoniâ meatus & canales expellendis excrementis dicati plu-
res ad intestina, quàm ad ventriculum feruntur. Tertia, quia na-
tura intestina destinauit vacuandis excrementis, non ventriculum.
Quarta, quod melius sit excrementa ad partes ignobiles, quàm
ad nobiles à natura transmitti. Quinta, quod præstet per propin-
quiora vacuationem fieri. Sexta, quod sit congruentius si mate-
ria in ventriculum feratur, eam ad intestina expellere, quàm ad
gulam: quoniam natura inferiore ventriculi portam expulsio-
ni, gulam verò attractioni dicauit, non expulsioni. Ex quibus ap-
paret, eandem naturam medicamenti [purgantis] opus deiectionis
ne potius, quàm vomitum moliri. Omnis enim operatio contra pri-
mum naturæ institutum facta est improspéra.

Causas assignat, propter quas vacuatio, quæ per secessum fit, naturalior & frequentior
est (Licet vomitus antiquis celebris & solemnis fuerit, vt Philotimo & Praxagoræ: nobis
verò desijt in vfu adeo crebro esse) Nam motus excrementorum ad intestina & anum na-

Theorema primum. XXVI

- turalior & frequentior est: tum quoniam materię ob insitam grauitatem deorsum ruunt, hoc est, ad intestina, non sursum ad os ventriculi (pituita enim & melancholia graues humores sunt, & reliquorum grauium naturam sequuntur. at bilis flaua ignea, leuis, olei naturam imitans, sapē per superiora promptē vacuatur: promptē etiam per inferiora, quoniam
- 5 facile sequitur medicamenti tractum) tum quoniam venę mesenterij plurima sui parte ad intestina terminantur: per quas, veluti per manus, hepar trahit chylum: & excrementa tum sua, tum reliqui corporis ad intestina transmittit. Ad stomachum venę sunt paucissime ē iecoris porta profecta, quę non in id sunt factę, vt per eas excrementa corporis vacuentur. Sola igitur reliqua est pylori continuitas cum intestinis, per quam non facile admittuntur
- 10 excrementa: nisi magno impetu sursum repant ob aliquem affectum pręter naturam: vt si os ventriculi sit infirmum, vel quia exitus per inferiora excrementis est negatus, vel quia vi rapiuntur a medicamento vomitorio, vel ob aliam aliquam causam. Tertia causa est, quoniam intestina excrementis recipiendis sunt dicata, non ventriculus. Homo enim quoniam animal politicum est, vt ait Plato, ne assidue egeret, neue meieret: humidis quidē excrementis vesicam natura subiecit, ficcis intestina crassa, quę veluti stercorarium quoddam sunt.
- 15 At ventriculus officinā est prima coctionis, nec facile excrementa in se recipit, quoniam exquisito sensu, & vi expultrice valida pręditus est. Ad hęc, sagax natura prudētissimē in hoc paruo mundo instituit, vt partes quedam nobiliores, fortiores, superiores essent: alię contra ignobiliores, imbecilliores, inferiores: vt ab illis ad has fieret trāsmisso eorum, quę vel quantitate, vel qualitate essent aliena. at ventriculus non solum nobilior est intestinis (quia sensu tactus exactissimo pręditus, & quia cum cerebro, corde, hepate, partibus principibus colligantiam habet: & quoniam officio & munere fungitur nobiliori) sed etiam fortior & superior. Ob quas causas consentaneum est, vt excrementa ad intestina potius, quā ventriculum deuoluuntur. His accedit, quod venę mesaraicę maxima sui parte ad intestina ter-
- 25 minantur: quare via breuior est, & naturalior ad ea, quā ad ventriculum. Atqui, vbi categorizamus, quę ad naturam sunt, & breuior eligenda est. Demum cum natura inferiorem ventriculi portam expulsiōis dicauerit, gulam vero attritioni consentaneum magis est naturę, si materia ad ventriculum sua sponte feratur, deiectione potius, quā vomitu deturbari. Id quod sententia quadam vniuersali probat, dicens, Omnis enim operatio & catē. Habent enim corporis partes certas, p̄finitas, & limitatas actiones, vt loca per quę excrementa sua purgent: quę vbi inuersa sunt, & contrario modo, p̄que contraria loca, quā a natura sunt instituta perficiuntur, infelices & improsp̄rę esse solent. Ex quibus abundē probatum est, materias sponte sua, & a natura promotās, plurimū deiectione vacuari: rariū vomitu.
- 30 Cum igitur medicamentorum purgantium alia naturā vomitoria sint, alia deiectoria: scire licet ea esse vomitoria, quęcūq; os ventriculi ex insita proprietate debilitant, & in ipso moram trahentia, ad ipsum ex hepate, intestinis, & partibus cęteris [materias] attrahunt: quę in eo excitant agitationem cum subuersio-
- 40 ne: deinde motu contrario naturę continuato, per os expulsio fit.
- ¶ Duos ex Hippocrate dixerat esse notissimos purgandi modos, vomitum & deiectionem: sed non docuerat hactenus, quę essent medicamēta vomitoria, & quę deiectoria: & quo pacto vomitorio elicerent vomitum, & deiectoria per inferiora purgarent. Nam licet ostensum sit ab insita virtute medicamentorum operationes has fieri, desiderabatur adhuc, quo modo afficiuntur partes, in quibus sunt medicamenta vomitoria, & deiectoria: vt inde vomitus, & deiectio sequantur. Primum tamen de vomitorijs differit, ostēdens vomitoria medicamenta dici, quę os ventriculi infirmare possunt, & in ipso aliquandiu immorantia humores ab intestinis, & alijs partibus, per proprietatem sibi insitam, etiam contra naturā institutum, eo rapere: a quibus offensum os ventriculi ad expulsionem eorum per gulam in-

Gale. lib. 5. de usu partiu. & Hippo. de somniis agrot. & lib. 4. san. tuen.

secunda causa. Hippo. & Gale. apho. 4. & 4. lib. 4. & lib. de natu. huma. Gale. lib. 3. facul. natura. idem lib. 4. de usu parti.

Tertia causa. Gale. lib. 4. de usu parti.

Quarta.

Quinta. Gale. commen. in apho. 21. lib. 1. & lib. 4. metho. sexta.

Aphor. eodem. & Aphor. 17. parti. 2. lib. 6. epide.

Auicē. cap. 4. 4. lib. 1.

Libri primi

aliud institutam mouetur, humorésque ipsi motu naturæ suæ contrario (nam ferè graues sunt) sursum pelluntur, continuato motu medicamentorum ad superna. Humores hi ad os ventriculi attracti tremorem & displicentiam in eo excitant: quoniam qualitate, quantitate, & essentia contrarij sunt. Subuertunt etiam illud, id est, nauleosas dispositiones in eo excitant: quas deinde sequitur vomitus, debilitatis partibus supernis eius. Trahuntur humores à medicamentis vomitorijs ab intestinis, hepate, & alijs partibus: nunquam tamen commodè vacuantur per vomitum, nisi in ventriculo sint, vel sponte sua eò ferantur. Hæc ferè medicamenta leuia, flatuosa, humida, oleosa sunt. Cætera quæ de vomitu desiderantur, ex Hippocrate, Galeno, Auicenna, Paulo, & alijs discenda sunt.

Deiectoria verò sunt medicamenta, quęcuncq; in ventriculo immorantia ab hepate, cæterisque partibus humorem sibi familiarem ad intestina attrahunt, propter commoda prius dicta, & faciunt in ventre perturbationem: deinde naturali ita exigente virtute, continuato motu ipsius, expulsio fit foras per anum. Atq; hoc modo vomitorium medicamentum est [tantum] vomitorium: & deiectionem est [tantum] deiectionem.

¶ Deiectoria medicamenta quæ sint, & quo loco maneant, dum purgatio fit, & vnde attrahant, & quo modo ventriculi fundum afficiant: in his docet. Medicamenta igitur quæ per inferiora purgant, in fundo ventriculi retenta ad se, & ad intestina humores ab hepate & alijs corporis partibus rapiunt, & tandem ventriculi partem inferiorem naturâ suâ laxant, & infirmant: & tum in ipso, tum in intestinis tormina, & rosiones excitantur. A quibus facultas expultrix ventriculi & intestinorum irritata, expellit deorsum tum medicamentum, tum humores attractos. Quo motu natura ipsa sponte sua consueuerat talia excrementa vacuare, & ipsa alioqui per inferiora sapius & commodius vacuantur, propter causas iam recensitas. Et hoc pacto medicamentum vomitorium elicit semper vomitum, & nunquam deiectionem: & deiectionem semper per inferiora purgat. Aliquando tamen repugnante medicamentorum natura, vomitorium fit deiectionem: & deiectionem, vomitorium: vt iam iam dicet.

Ignorare autem non oportet deiectionem fieri interim vomitorium; interim accidere contrà. Deiectionem fit vomitorium, propter naturam interim medicamenti, interim ægri, interim vtriusque.

¶ Tres assignat causas, propter quas medicamentum naturâ suâ per secessum purgans, per vomitum, reluctantem proprietate insita, purget. Quarum prima est, natura & dispositio medicamenti: altera ægri, qui suscepit illud, natura & præparatio: tertia, quæ vtriusque communiter succedere possunt: quæ neq; ægro, neq; medicamento peculiariter assignantur. Quas partes singillatim ipse persequitur.

Propter medicamenti naturam, si ori ventriculi supernat: aut nimis abominabile est: aut agitationem, & perturbationem nimiam in eo facit.

¶ Leuia, vt agarius: oleosa, & humore superuacuo prædita, vt balanus myrepfica, & hermodactyli in locis nati humidioribus: flatuosa, dulcia, insipida, vinctuosa: ori ventriculi supernare solent, & ad nauseam & vomitum eum prouocare, nisi exactè castigata sint. Molestia & horrorem mouentia sunt fortida, vehementer acria, amara, salia, deniq; quæ odorem, saporem, colorem, consistentiam ingratam suscepturo habent. Nam hæc ferè cum horrore, saltu, & palpitatione ventriculi assumuntur. Agitationem & perturbationem nimiam in ventriculo faciunt, vt elaterium, helleborus, lapis lazulus, scammonium, & alia similiter

Gale. cap. 1. & 3.
lib. 8. cōpo. ph. p.
& cap. 24. lib. 3.
simpli.
idem aphor. 12.
lib. 4. & lib. 11.
metho.

Ob medicamenti naturam.

Ex Gale. lib. 2. alimen. capit. de acrimeniis.

Theorema primum. XXVII

fortia & succussatoria medicamenta.

Propter naturam ægri, si est stomacho imbecillo: aut si stercus Ob naturam ægri.
iam siccus in intestinis pertinacius hæret; aut si canales & meatus expulsiōni dicatos arctatos habet; aut si flatus aliquis medica-

5 mentum ipsum subleuat.

¶ Deiectorium medicamentum fit vomitorium propter ægri naturam seu dispositionem, vel quia est stomacho, id est, ventriculo, & maximè ore ipsius à natura, vel à morbo imbecillo. Quoniam natura tum sponte sua, tum à medicamento irritata ad partem imbecilliorē expellere consuevit, quæ aliena sunt. Hinc iubet Galenus, vbi per inferiora purgandum est, inferiora esse soluenda, superiora roboranda: contrà vbi per superiora est purgandum, inferiora comprimenda & roboranda: superiora laxanda. Quoniam vomitus sequitur, vbi superiores ventriculi partes debilitas occupauit: deiectio vbi inferiores. Aut quia stercus durum impactum est in quibusdam intestinis, vt cæco, colo, recto. Nam tunc quoniam exitu prohibetur per inferiora, ad superiora remeare compelluntur, & vomitu vacuari. Vel quia canales & meatus, per quos natura expellere consuevit, obstructi ab humoribus multis, crassis, lentis, vel flatibus sunt: vel compressi, vel vt cunq; aliter formam habent corruptam, vt in iliaca, & colica affectione, tumoribus hepatis, vel aliarum partium, per quas excrementa vacuanda sunt. Vel quia flatus medicamentum secum ad superiora rapiunt, vt in colico affectu sæpe accidit: & vbi alia quouis flatuosa affectio corpus occupat. Ob has causas prudentissimè monuit Hippocrates sacro illo oraculo, Corpora cum quis purgare voluerit, fluida prius esse facienda.

Cap. 26. lib. 3. de simplic. & in lib. facult. natur. Corne. Cel. cap. 18. lib. 3.

Asti. cap. 17. sermo. 3. lib. 1.

Gale. lib. 5. de vfu partu.

Aphorif. 9. lib. 2.

Ob naturam vtriusq.

Propter vtriusq; naturam, vt si post sumptum medicamentum corporis aut animi motus aliquis [immoderatio] sequitur, vel fætor, vel rei abominabilis aspectus, & similia.

¶ Quæ hîc scribuntur, communia sunt corpori purgando & medicamento, ita vt neutri illorum peculiariter conueniant. Motus enim tum corporis tum animi, diuersum quid est à natura & dispositione tum ægri, tum medicamenti. Quandoquidem animi affectus, de quibus potius dubitare quis posset, inter externa reponuntur à Galeno. Reliqua nemo in controuerfiam vocabit, num vtriq; communia sint. Caterum decidenda est hoc loco dubitatio quædam, quæ tyrones aliquos torquere posset: vtrum scilicet motus corporis vomitū prouocet. Galenus enim in fine lib. iij. de sanitate tuenda scribit motum corporis deijcere alium, cui experientia cotidiana suffragatur. Nam vulgares, nedum Medici, iubent, vbi medicamentum tardius operatur, corpus mouere in latera, & ambulare. At verò Hippocrates in aphorismis corpus moueri iubet, vt promptior ex helleboro sequatur purgatio per vomitum.

Commen. aphorif. 1. lib. 1.

Idem scribit lib. 2. alim. post ca. de pomis, & cap. 2. lib. 3. de caus. sympto. & in initio alimen. 14. & 15. lib. 4.

Sed soluitur dicendo, motum præcipuè vehementem corporis protinus aut non multo post à sumpto medicamento vel cibo initum, vomitum elicere: facta verò prima coctione, & distributione alimenti ad hepar: vel medicamento iam à ventriculo vndiq; amplexo, vel operari coëpto: si modicus fiat & lentus, recto corpore, citius alium deijcere. Situs etiam corporis pronus vel rectus non parum facit, vt ex deiectorio fiat vomitorium medicamentum, & vice versa. Motus item animi vehementes vt vigilia, tristitia, deniq; quævis animi intentio vehemens, rapit calorem, spiritus, & materias omnes sursum: præcipuè verò id facit apprehensio medicamenti assumpti. Nam illa quibusdam horrorem, tremorē ventriculi, naufragam, vomitum deniq; excitat. Fætor & aspectus rei abominabilis à sumpto medicamento idem efficere solent. Fætor enim omnibus hominibus nauscam & vomitum prouocat. Qui dam etiam tam sunt proni ad vomitum, vt si quid videant, audiant, odorent, gustent, tangant, quod naturæ suæ, vel ipsis horrorem aliquem prouocare possit: ilico nauscent, & vomant. Ob id postquam sumptum medicamentum est, & dum sumitur, odora naribus offerimus, iucunda omnia naribus, canimus ad numeros, ludimus musicis iustramentis: vt horrorem & tedium assumpti medicamenti fallamus.

Libri primi

Vomitorium contrà, quandoq; euadit deiectionum propter illa eadem tria, aliter tamen se habentia.

¶ Medicamenta naturà vomitoria per inferiora quandoq; purgant propter tres iam recensitas causas nempe medicamenti, ægri, vtriusq; naturam & dispositionem, contrario tamen modo se habentes à supra dictis. Quo modo autem se habeant singula, ipse in sequentibus membratim declarat.

Medicamenti natura.

Quorum primum est, si medicamentum suapte natura promptè descendit, aut si iucundum aliquid ei permixtum est.

¶ Graui & terrena medicamenta licet qualitatem aliquam vomitoriam in se comprehendant, quia tamen suapte natura ipsa ad fundum ventriculi & intestina feruntur, egestionem interdum excitant, non vomitum. Huiusmodi sunt lapis lazulus, & armenus, nitrum, & quæ his similia sunt. Idem accidit, cum iucundum aliquid & ventriculo gratum admixtum est medicamento vomitorio, vt polypodio vel agarico aromata, vel alia, quæcunq; ventriculo siue alimenta siue medicamenta grata sunt. Nam quoniam ea grata sunt, medicamenti iniucunditatem & vomitoriam vim tegunt, exoluuntque: quare ea ventriculus amplectitur, & in sui fundo retenta alterat, in actumque redigit, eademq; post eò attrahunt, & per inferiora modo iam prius dicto expelluntur.

Ægri natura.

Alterum est, si stomachus suscipientis est robustus: aut tunc vehementer esuriat, aut alius lubrica est.

¶ Qui ventriculo sunt firmo & robusto non facile ad vomitum prouocantur, nisi à fortibus & vehementibus medicaminibus: quin potius interdum ea retinentur, & alterantur, & deniq; aluum laxant, interdumque victa & coacta in humorem similem purgando, vel venenosum conuertuntur. Nonnulli enim sunt stomacho adeò firmo, vt nunquam vomuerint. Si quis etiam dum sumit medicamentum vehementer esuriat, illud retinebit, & transmutare conabitur. Siquidem per famem ventriculus, quibus potest, expletur, non modo alimentis, sed etiam, si ea desint, excrementis, & medicamentis, si suppetat: ipsaq; potentissimè vnde decunq; ad se trahit, amplectitur, & concoquere nititur. Alius præterea lubrica naturà, aut morbo, vt in profluuijs ventris: sæpè fecit, vt medicamentum vomitorium aluum solueret. Quò natura enim vergit, eò vel leuissimo impetu medicamenta & humores feruntur.

Vtriusq; natura.

Tertium est, si iucunda quædam obiecta apprehensionem medicamenti extrinsecus prohibeant.

¶ Mens nostra interim adeò altis cogitationibus est immerfa, vt necessitati naturæ succurrere obliuiscatur. Sæpè enim nec recordamur cibum sumere, nec aluum deicere, nec vesicam laxare, ad id inuitatè natura. Amantes etiam respirare obliuiscuntur, dum rem amatam intensius meditantur: sæpè locum, quem institueramus petere, imprudentes præterimus. Sic etiam sumpto vomitiuo medicamento, si animus ad iucunda quædam obiecta rapiatur, operatio vomitiui impeditur: etiam si ipsum aliquoties ad vomitum naturà laceflerit. Quare natura aperto pyloro humorem attractum, & medicamentum naturaliter ad inferiora depellit. Ad hæc, quies corporis medicamentum vomitorium, deiectionum reddere potest. Nam sicut motus corporis diuersis temporibus, & diuerso modo initus deiectionem & vomitum prouocare potest: sic quies. Siquidem hæc per initia facit, ne vomitus sequatur: at post deiectionem moratur.

Hippo. aphor. 15. lib. 4.

Huc accedit, quòd natura, quæ omnia dirigit, sapienter confuevit vomitiuum, solutiuum reddere, propter dicta prius cōmoda.

¶ Vitam scribit causam, propter quam vomitorium per secessum purgat, & non per vomitum. Quoniam scilicet natura, quæ nostrum corpus dispensat, & regit, prudenter cōsuevit omnia melius dirigere. Nam excrementa ipsa a natura nostra aliena, vt humor melancholicus, qui in lienem mutari ac elaborari non potuit, vt nec bilis flaua, omni suo conatu ni-

Gale. lib. 5. de usu par. & Aphrodis. proble. 88. secti. 1. & Gale. lib. 1. fa. ni. tuen.

Theorema primum. XXVIII

titur ea in vsum aliquē assumere. Hac enim per ecphyfin vacuata in intestina vice clysteris
vtitur. Nam cum ipla suapte natura incidere, & abstergere crassos & lentos humores possit,
& irritare & mordere sensibiles partes, pituitam crassam & lentam (quam animal, quando
recte ac naturaliter se habet, collectam in intestinis ferè continet) & excrementa ipsa alimē
ti quotidie euacuat. Illo verò per vas venosum in ventriculum translato, appetentiam exci-
tat, ipsumq; intendit, ac contrahit in se ipsum, cogitq; cibos ad vnguem circumplecti, atq; re-
tinere quousq; fuerint percocti. Igitur cum melius, salubrius, & congruentius sit humores
peccantes per aluum, quàm per vomitum vacuari, propter sex causas, quas in superioribus
scripsimus, & natura semper quod melius est facere nitatur: consentaneum est, naturam ali-
quando vomitorium medicamentum, reddere deiectorium, facultate ipsius medicamenti
aliud exigente.

Gale. lib. de an-
bile, & de vna
partu.

15	Deiectorium fit vomitorium ob naturā	Medicamenti — si	<ul style="list-style-type: none"> 1. ventriculo supernatat. 2. stomachum agitat & subuertit. 3. abominabile est.
20		Aegri — si	<ul style="list-style-type: none"> si stomachus est imbecillus. stercus siccius adharet intestinis. intestina angustiora sunt reddita. flatus aliquis subleuat medicamentum.
25		Vtriusq; propter	<ul style="list-style-type: none"> motum corporis & animi, fectorem, vel aspectum rei abominabilis.
30	Vomitiorium fit deiectorium ob naturā	Medicamenti — si	<ul style="list-style-type: none"> ipsum promptè ad aluum descendat. Mixtum sit aliquid gratum suscipienti.
35		Aegri — si	<ul style="list-style-type: none"> stomachus est robustus. inanitus est, & famet. aluis lubrica est.
40		Vtriusq; quoniam	<ul style="list-style-type: none"> Mens ad alia iucunda distrahitur. Natura propter commoda iam dicta ex vomito- rio facit deiectorium.

40 Ex vomitorijs præterea quedam sunt clementia (suntque ea
propriè, quæ citra magnam naturæ vim, vomitum eliciunt) alia
his contraria sunt.

¶ Quoniam vomitoria omnia non eodem modo vomitum eliciunt, sed quedam clementius
& citra magnam naturæ vim: alia vehementius, & cum maxima naturæ vi, periculo & corpo-
ris succussatione: alia mediocriter: ea prudenter trifariam diuisit, & singula in suum ordinē
digessit. Quam diuisionem licet non ita apertè hic expresserit, in his, quæ deinceps subiun-
git, manifestè declarauit. Quanquam ex doctrina Hippocratis vi & potestate eam com-
plexus est. Nam sub extremis medium facillè intelligitur: at medium citra extremorum ap-
positionem non facillè cognoscitur. Cum itaq; extrema duo clementia scilicet, & vehemen-
tia (quæ per hæc verba [& quæ his contraria sunt] intellexit) declarauerit: mediū, medio-

Gale. lib. 2. de
cuss. & p. methu-
di, & alibi.

Libri primi

cria nempe, facile intelligitur. Nihil igitur in diuisione desiderari potest. Idem etiam aperte indicauit, quoniam essent uehementia vomitoria, ubi dixit, clementia esse, quæ citra magnam naturæ vim vomitum eliciunt. Nam cum clemens & uehemens sint contraria, & contrariorum eadem sit disciplina, contrariæ diffinitiones: & qui nouit vnum, nouit & alterum: facile cuius constabit, uehementia esse, quæ cum maxima naturæ vi vomitum prouocant. Ex quibus mediocria quæ dicantur, nemo dubitat.

Clementia sunt, semen anethi, atriplicis, melanthij, rapæ, radicis, caparum: & raphanus, sal, flos myricæ, asarum, & similia.

Cap. de anetho in
simplici. medi.

¶ Primam classem vomitorijs clemeter dicauit, secundam mediocriter vomitorijs, tertiam & uitam uehementibus. Inter ea igitur quæ clementer vomitoria sunt, principem locum femini anethi assignauit, quod Dioscoridi aluum vomitionesque sistit. Quid alijs accidat nescio, mihi frequentissime eo utenti, nunquam vomitum prouocauit. Nisi quis dicat cum tepida epotum id efficere, sed ipse huius euentus aquam tepidam potius in causâ esse putarem, quam anethi semen. Rapa quid sit Dioscorides docet. Radix cum absolute enunciat, raphanum vulgò Hispanis nuncupatum significat, Galeno raphanis dicitur. Dioscoridi raphanus. Raphanum vocat Mesues syluestrem radicem, Romanis armoraciam dictam. Sal etiam vomitorius est, licet insulsa iulcula vomitum prouocent. Myrica Latinis tamariscus dicitur.

Mediocria sunt, nux vomica, cnicus, baurach, sal gemmeus, sal Indus, ben magnum, & similia.

Plini. theophras.
Gale. Diosco.

¶ Secunda classis vomitoria sunt, quæ paulò fortius, & cum maiore naturæ molestia, quam clementia medicamenta: sed minori, quam uehementia, vomitum prouocant. Inter quæ nux vomica primum locum sibi vendicat. Ea veteribus incognita fuit, Auicenna, Ruellio, Syluio, Musæ, & recentioribus alijs cognita. Ben magnum fructus est triangulari figura, magni tudine auellana, balanus myrepica Græcis dictus.

Uehementia vomitoria sunt, helleborus albus, condisi, meze reon, ben minus, lathyrus, kerua, thapsia, harmal, cucumer agrestis, & similia.

Gale. cōmē. apho.
lib. 5. Mesu. in
simplici. capit. de
hellebo.

¶ Helleborus absolute prolatus in scriptis Græcorum albus intelligitur: in scriptis Arabum niger. Albus præcipue vomitum prouocat, de quo pleni sunt autorum libri. Condisi struthion dicitur Græcis, radícula Latinis, vulgò herba fullonum, saponaria, & lanaria. Cnicus carthamus iam cepit vulgò vocari. Salis species in simplicibus purgatis traduntur. Ben paruum ignotum Græcis, fructus ciceris emulus ostenditur in officinis. Lathyrus cataputium minus herbarijs & vulgò Pharmacopolarum nūcupatur. Cheruaricinus & cicius dicitur, vulgò cataputium maius, de quo extrahitur oleum de cherua dictum. Thapsia quid sit, Dioscorides docet. Circa Harmal error minime ferendus per vniuersam ferè Europam grassatur. Nam maxima Pharmacopolarum pars pro harmal citata semina, venenum presentissimum, accipit. Cum ruta syluestris à quibusdam autore Dioscoride harmola siue harmal vocetur. Ex quo discere licet corrupte apud Serapionem & alios Arabas harmel legi cum & in secundo loco. Cucumer agrestis anguinus à quibusdam vocatur, vulgò corrupte asinus dicitur. Sunt alia non pauca vomitoria, quorum hoc loco non meminit Mesues, quæ ad has tres classes facile quouis redigere poterit, eaque omnia per verbum similia cōplexus est. His postremis medicamentis non nisi urgente aliqua necessitate, & probè castigatis & correctis, corporeque prius preparato est utendum. Nam alioqui non minus periculi ab his impendit, quam à uehementibus & malignis per inferiora purgantibus.

Inquit Heben Mesues: Medicamentorum deiectionum actio quatuor modis ab insita proprietate fit. Nam aut vacuant dissoluendo à proprietate sibi insita, ut scammonium & turbith: aut sua

Theorema primum. XXIX

proprietate comprimendo & exprimendo, vt myrobalani: aut virtute sibi cognata leniendo, vt casia fistularis, tereniabin: aut lubricando sibi ingenua vi, vt mucago pſyllij.

¶ Medicamentorum purgantium genera, Arabibus cognita & celebrata quatuor esse in superioribus ostendimus, multisque contendimus eorum quodque non solum à virtute & facultate manifesta humores sibi cognatos educere, sed etiam ab insita, & occulta proprietate: & hanc esse, cui purgantium actio potissimum & primum ascribenda sit: illam auxiliariā & secundariam huic esse. Veteres vnicum tantum genus medicamentorum purgantium posuerunt: reliqua tria genera vel ignorarunt, vel certè inter purgantia reponere designati sunt. Neque ob id sunt ea explodenda & exhibilanda. Neque enim assentior his, qui nullum verbum neque sententiam recipiunt, si in libris Græcorum scripta non reperiantur: quin multarum rerum & vtilissimarum inuentionem experientia & vsu Arabibus merito suo referri debere accepta fatemur. Quatuor hæc genera ab insita & occulta proprietate vacuare generatim primum dixit: deinde idem speciatim in singulis medicamentis repetit. Comprimētia medicamenta astringente virtute ventriculū & reliquas partes roborant, quæ roboratæ valentiū exprimunt. Ipsa etiam comprimētia suapte natura deorsum feruntur, quare materias omnes, quæ ante ea sunt, deturbant.

Cæterum (vt ego sentio) quæ dissoluendo purgant à proprietate medicamenta, eadem ferè virtute sibi insita attrahunt, & eradicant dicant: à supernis quidem partibus attrahunt materias, eradicant ab inferioribus.

¶ Quatuor hæc genera medicamentorum purgantium in vi & facultate trahendi inter se confert: ex quibus quæ dissoluendo corporis vires, & orificia venarum aperiendo purgant, à superioribus partibus corporis educere scribit: reliqua tria medicamentorum genera non item, vt statim dicet. Cæterū dissoluentia à supernis trahere dicuntur, quoniam materia ipsa momento suo & naturali inclinatione deorsum fertur: vt vel sponte sua eò interdum moueatur, quare vel leuissimo attractui medicamentorum interdum cedit. Ab infernis verò non nisi maxima vi trahitur, quia gravitate sua ceu radicibus quibusdā firmata, tractui medicamentorum fortiter resistit, quoniam motu suæ naturæ contrario rapitur.

Reliqua autem non similiter. Quoniam huiusmodi virtus à natura insita debilis & parum perspicua est in eis, vt quæ solum materias, quibus ipsa occurrunt, euacuet, neque ultra hepar & caput ea se fundat: & ad caput vix aliter perueniat, quàm vacuando materias, quæ ad ipsum ascendunt, quo pacto per accidens iuuat.

¶ Reliquis tribus medicamentorum purgantium generibus compressorijs, lenitijs, & lubricantibus vis purgatrix imbecilla est: neque ita manifesta atque dissoluentibus. Quoniam non transcendit hepar, sed obuias tantum materias educit, nisi ampliori pondere exhibeatur. Tunc enim totius corporis purgatoria esse potest, vt de aloë scripserunt Paulus, Dioscori. Aëqua. Per accidens tamen purgare potest etiam reliquas corporis partes, vt caput, artus, articulos: vacuata nempe materia, quæ ad eas partes fluebat ab stomacho, hepate, & alijs partibus: vel potius quia vbi deorsum natura momentū & inclinationem à medicamento purgante accepit, ipsa post suū motu expulsionem continuat, donec inutile excretum sit. Nam vt phlebotome à toto corpore vacuat, non primo, sed succedente in locum vacuati sanguinis alio sanguine ex reliquo corpore: sic vacuato per huiusmodi medicamenta imbecilla ventre inferiore, succellione quadam aliarum partium excrementa aut mole sua ruere, aut vi partium expultrice mitti videntur: & ab his medicamentis, si non valenter, saltem leniter trahi, vt momento vacuandi semel accepto, ferri in ventrem perferuerunt: quod in clysteribus paulo acrioribus sæpe fieri probauit Galenus.

Paul. li. 7. Aëqua. in antid. Dioscori. in simpli.

520 7720

lib. 2. comp. ph. p. & alibi.

Libri primi

Medicamentorum enim purgantium quædam iuuant per se, quædam per accidens. Per se iuuare dicimus, quæcuncq; ex sua proprietate & temperie commodant, exempli gratia, tamar Indi proprietate & temperaturâ opponuntur bili, & turbith phlegmâti. Per accidens verò, quæcuncq; non similiter iuuât. Fit enim interdum quid ab aliquo verè, sed quod non videatur verisimile ab eo posse fieri: vt scammonium corpus refrigerat, cum sit calidum. Id quod facit non quatenus calidum, sed quatenus humorem calidum educit. Quo enim præfente fit hoc, eo absente fit contrarium.

19

Gale. lib. 10. metho. med. de balneo. Aphrodisi. pro ble. 51. secti. 2. Gale. cap. 1. lib. 1. simpli.

Præfatus tria medicamentorum genera postrema à capite non nisi per accidens purgare posse, in his, exemplis subiectis declarat, quo pacto quædam per se iuuant, quædam per accidens, ne hæsitet lector quid sit per accidens, & per se quiduis efficere. Per se igitur aliquid facere dicitur, cum ex sua natura & facultate, nulloque interueniente id efficit: quomodo medicamenta purgantia temperiem contrariam sortita humori euacuando, & illum sua proprietate educuntia opponi per se dicuntur, intemperiemque per se corrigere. Sic tamar Indi per se opponuntur bili, turbith phlegmâti: quoniam illi frigidi cum sint, bili flauæ calidæ resistunt, suâque facultate cholagoga eam ex corpore educunt: hoc contra calido præditum temperamento, & facultate phlegmagoga, pituita similiter opponitur. Per accidens verò aliquid efficere dicitur, quod mediât, & non ex sua natura & facultate id facit, quod facere dicitur: vt cum similem habet temperiem medicamentum humori educendo, vt scammonium bili, myrobalani cepula pituita. hæc enim per se quidem nocent, quoniam intemperiem augent, & morbi causam fouent: sed per accidens maius consueuerunt afferre commo- dum. Nam vacuato humore, qui morbi causa & fomes erat, intemperies illa corrigitur. Cæterum exempla subiecta per se, vel per accidens iuuare dicuntur respectu simplicis intemperiei, quatenus scilicet eam sua facultate corrigunt nullo, vel aliquo, vt materia vacuatione, interueniente: alioqui quatenus humor quantitate peccans euacuationem requirit, omnia per se iuuare dicenda sunt. At verò non videtur simile verò, quod calidum est, vt scammonium, refrigerare posse: vt neq; frigidum, vt myrobalanos cepulas, calfacere. neq; id quidem per se efficere possunt: per accidens tamen, hoc est, per materia calidæ vel frigide euacuati- nem, id facere possunt. Nam si materia in corpore contenta caloris vel frigoris causa erat: ea per medicamenta purgantia sublata, contrarium succedere in eius locum necessum est. sublato namq; vno contrariorum, alterum ipsius locum occupare consuevit.

20

25

30

Facultas præterea medicamentorum [purgantium] in materias est, educere humorem sibi familiarem delectu quodam: non autem, vt quibusdam visum est, eum qui cæteris in corpore est largior, & post hunc, alium copia illi proximum. Nam hi errauerunt innucentes medicamenta citra delectum vacuare. Si enim hoc esset verum, omnia medicamenta [purgantia] suapte natura pituitam vacuarent, cum ea in nobis vtracq; bile sit semper largior: quod falsum esse deprehenditur. Imò dicimus medicamentum non vacuare humorem, sed hunc humorem. Siquidem interdum ab insita proprietate tenuem expellit, & crassum relinquit: interdum contra. Cuiusq; enim [medicamenti purgantis] actio insita hæc ex his eligit, illa relinquit. Quoniâ hæc actio iure sua na-

45

Theorema primum. XXX

turæ directæ est, neq; ultra, quàm passurus humor exigit, trāsgreditur: neq; omnem, sed hunc, vel illum humorem, tantum respicit, nisi operatio sit effrænis: quam rem naturalis philosophia abundè explicat.

- 5 ¶ Purgantia medicamenta non temerè quenuis humorem educere, sed cum delectu quodam sibi familiarem & cognatum, iam olim ab Hippocrate scriptum est: post quem Asclepiades, Erasistratus, Epicurus, & nonnulli alij, dum ipsius sententiam sequi reculant, varios introduxere errores. quos Galenus plerisq; in locis acriter refellit. Cæterum opinionem, quam hic recenset Mesues, quanuis falsa sit & erronea, nusquam, quod sciam, Galenus reprehendit, fortasse quòd suo seculo à nemine adhuc defenderetur. Hanc, opinor, ob causam Mesues reliquas opiniones falsas circa medicamentorum purgantium actionem, tantum satis à Galeno confutatas silentio præteriuit, huius vnus facta mentione. Quam hoc ratio cinio improbat. Si medicamenta humorem familiarem sibi non euacuant, sed eum qui cæteros copia & quâtitate vincit, plurimum & frequentissimè omnia suapte natura primum
- 15 pituitam vacuarent: quoniam ea vtrāq; bilem quâtitate ferè semper excedit: deinde bilem flauam: post atram. Siquidem humorū proportio & symmetria dum corpus secundum naturam se habet, huiusmodi esse solet. Sanguis, qui nostra alit corpora, cæteris omnibus humoribus est largior: pituita locum tenet secundum. Nam hæc cocta alere etiam potest. Bilis flaua tertio loco habetur. Hæc enim ob suam amaritudinem nullum vsum præstat alendi.
- 20 Atra bilis omnium parcissima est in corpore, quoniam naturæ est inimica. At verò licet aliquod medicamentum hamagogum sit, id est, sanguinem educere primum & naturâ suam potens, vt post dicturi sumus: illud tamen improprie & falso purgare dicitur. Quoniam hoc iugularet potius hominem, quàm purgaret. Purgantia enim ob hoc ipsum ab omnibus dicuntur purgantia quòd sanguinem ab vtrāq; bile & seroso humore puri reddant. At quod sanguinem educit medicamentum, inter delecteria potius enumerandum est, siquidè vitam vnâ cum sanguine educit. Igitur inter humores, qui proprie & verè à purgantibus naturaliter trahi dicuntur, pituita copiosissima est: quare si verum esset medicamentum non trahere humorem familiarem & cognatum, sed eum, qui copia vincit, quicunq; is sit: omnia purgantia plurimum & frequentissimè suapte natura phlegma euacuarent, deinde alium copiam vincentem, post alium. Quod cum sit falsum, & à cotidiano experimento planè alienum (nam si icterico, in quo bilis flaua apertè redundat, medicamentum dederis phlegmagogum iusta quantitate & qualitate, pituitam, non bilem educes: contra si aqua intercutem laboranti, in quo pituita & serosus humor quantitate vtrāq; bilem superat iusta mensura & qualitate cholagogum dederis, bilem, non pituitam trahes) fatendum necessario est medicamenta purgantia singula humorem familiarem sibi & cum delectu quodam primum attrahere, post alium, qui ad sequendum paratior est, vel naturæ minus familiaris & amicus, vt latius statim dicet. Tantumque abest, vt omne medicamentum purgans phlegma primum educat, vt inderum tenuem & subtilem humorè primum attrahat, relicto crasso, vt cholagogum: inter dum contra primum crassum extrahat, subtili relicto, vt melanagogum: neq; solum id verum
- 40 est in diuersis humorum generibus, sed etiam in vna & eadem specie humoris. Nam turbith nisi zinzibere sit castigatum, tenuem tantum pituitam educit. Nostram ergo sententiā proferentes dicimus medicamenta à virtute sibi insita non vacuare humorem quenuis sine discrimine, neq; eum qui copiam reliquos superat primum trahere: sed hunc humorem cæstum, familiarem, & naturæ suæ cognatum cum delectu quodam: hoc est, hunc, vel hos eligendo
- 45 ceu familiares, & illos relinquendo ceu alienos. Quoniam actionē huiusmodi medicamentorum natura & forma inchoatam continuat, limitat, & dirigit: sicuti in priori capite latius explicuimus. Et si iusta quantitate, & qualitate congrua, corpore probe se habente ad vacuationem, nullaque indicatione contrarium precipiente, exhibeatur, iusta sequetur purgatio: neq; omnem humorem educet, nisi familiarem, & ipsius non nisi quantitatem optatam: nisi operatio sit effrænis. Nam si est, non solum familiarem humorem educet, sed etiam in-

Hippo. & Gale. li. 1. de natu. huma. & Gale. lib. de atra bile.

De medica. purgan. facul. & lib. 1. facul. natur. & 2. de elemen. & lib. 1. de natu. huma. & de theri. ad Pifo.

Aphrodis. proble. 3. lib. 2. & Gale. lib. 4. sani. tuen. & lib. 2. facul. natura. Gale. li. de medic. purg. facul.

Mesues. de turbit. in simpli.

Hippo. & Gale. li. de natu. hominis.

Libri primi

Cap. 1.

Aristote. lib. 1. de
gen. & corrup.
cap. 7. & sequen-
tibus.

terdum reliquos omnes trahi contingit, vt protinus dicet. Effrænis autē & immodica actio
nis causas propter naturam & dispositionem medicamenti, in superioribus declarauimus.
At verò quare medicamenta humorem familiarem attrahant, & quo modo, & quare inter-
dum iusta sequatur actio, interdum exigua, interdum immodica: ex naturali philosophia pe-
tendas vult causas.

Medicamentum igitur omne humorē sibi familiarem primum
educit, deinde illum, qui ad sequendum magis est habilis: postea
aliū eadem seruata ratione: postremò sanguinē, quem ceu the-
saurum quendam naturā, quandiu potest, retinet, trahitq; prohi-
bet: tandem verò victa, trahenti permittit expellendum. Cæterū
is, quem primum educit, propriē & iure naturæ suæ directum edu-
cit: alios verò tanquam degenerans, ob actionis suæ vehemētiā,
nempe cum ea effrænis est, sicuti iam diximus: quo modo si quis
irasci facilis, ira sic incitetur, vt furiat. Tunc enim rectas actiones
suas vltra quā par est, & quā statuerat, transgredietur.

Wippo. & Gale.
lib. de natur. ho-
mi. & Gale. cap.
penul. & vlti. lib.
3. simpli. medi. &
Aphrodisi. proble.
33. sect. 2.

¶ Concludit singula medicamenta humorē, vel humores (possunt enim medicamēta quæ-
dam vnum, & duos, & interdum tres humores attrahere) sibi familiares primum attrahere:
deinde sequi paratiores, postremò sanguinem: quem, licet post bilem ad sequendum para-
tior sit, ceu thesaurum quendam naturā, quandiu potest, retinet, neq; vnquam illum nisi victa
relinquit, quoniam illi familiarissimus est. Cholagogum itaq; medicamentū, bilem: phleg-
magogum, pituitam: melanagogum, atram bilem: primum ob similitudinē totius substantiæ
trahunt: post singula ex his, si actio sit effrænis, eum trahunt, qui ad sequendum aptior est, so-
lo excepto sanguine, qui vltimus euacuatur. Ad sequendum omnium paratissima bilis est, quo-
niam levis, lubrica, tenuis, oleosa, ignea: post eam sequeretur sanguis, si leuitatē, tenuitatem,
caliditatem solum consideremus: sed quia naturā amicissimus est, hunc pertinacissimē reti-
net. Quare secundum locū assumit sibi pituita. Quoniam licet frigida sit, humida tamen &
fluida est, nec æquē terræ ac crassa sicca, vt atra bilis: quæ ob id non facile tractui medica-
mentorum cedit. Sanguis verò licet humidus, fluxilis, calidus, in vasis capacibus contētus sit,
tamen vltimus omnium trahitur, nam quia naturā familiaris est, eum, quibus potest viribus,
retinet, trahitq; medicamentorum obfistens, donec ab eo victa trahi sinat. Trahuntur verò hu-
mores alij a familiari, vel familiaribus, cum actio medicamenti effrænis & immodica est.
Effrænis autem & immoderata est actio interdum propter medicamenti exhibiti quantita-
tem immodicā: interdum ob ipsius qualitatem venenosā, vel non probē castigatā: in-
terdum ob quantitatem, tum ob qualitatem: interdum ob ipsius naturæ impetum & agri
dispositionem: vt in criticis vacationibus immodicis, & spontaneis profluuijs, sæpē id vi-
dere licet. Quandoq; vel à leuissimo medicamine adiuta tanto impetu ad expulsionem mo-
uetur, vt se continere non possit: non aliter atq; qui per locum decliuem magno impetu cur-
rit, cum vult, non potest sistere gradum. Et vt is qui ad iram pronus est, interdum sic scan-
descit, vt furiat (ipsū enim actiones rectas, ipsamq; mediocritatem transilire necessum est)
sic natura interdum vacuato humore familiari medicamento, si alius sit quantitate vel qua-
litate alienus, eum ipsa expellere nititur, & interdum tanto impetu, vt & bonum familia-
remq; expellat. Sed querunt hoc loco Medicinæ studiosi, quā ob rem & quā virtute post-
quam medicamentum purgans familiarem & cognatum humorem attraxit, reliquos attra-
hat: siquidem cum alijs familiaritatē hanc non habet: Cui quæstioni quid Auerroës respon-
deat, quinto Collectaneorum studiosi videant. Nos quid circa rem sentiremus paucis ape-
rimus prius. Sed quia locus ita postulat, paulò altius repetamus. Medicamenta dum humo-
rem familiare ad se trahunt, propinquas partes & venarum ora sugunt, irritant, & mordēt,
aperiunt, ad se facultate insita trahunt, & interdum calore iuuantur. Vacuato igitur familiari

Ex Gale. cap. pe-
nult. & vlti. lib.
3. simpli. medica.

Theorema primum. XXXI

humore si medicamentorū vis purgatoria, mordicatiua, irritatiua, & calore attractrix non-
dum tota sit exhausta, quoniam continenter attrahit, emulgetque humorem sequi paratio-
rem trahit. Quo item vacuato, si medicamēti vis aliqua superfit, alium humorem attrahet:
& postremò sanguinem syncerum. Cui virtuti subsidio sunt orificiorum venarū laxitas, in-
firmas, & medicamentorū continuatus morsus. Nam facultas expultrix ob continuā mor-
dicationem & emulsionē ad expulsionem irritatur: vt in tencismo, dysenteria, ab scāmonio,
vel colocynthidis parte in intestinis retenta: at cū virtus retentrix vasorum ob eandem
causam infirma & imbecillis sit, & orificia vasorum, per quæ educendi sunt humores laxa
sint, & aperta, virtusque purgatrix etiam à calore interdum adiuta continenter attrahat: ne
cessum est vacationē tandiū perdurare, donec causa, quæ eā promouēt, penitus desierint.

Hoc autem ordine vacuant materias hæc purgantia medicamē-
ta, vt cholagogum bilem primum trahat, hinc pituitam, postea
atram bilem, postremò sanguinem. Phlegmagogum pituitam
primum educat, postea bilem flauam, hinc atram, postremò san-
guinem. Melanagogum deniq; bilem atram primum, deinde fla-
uam, tum pituitam, ad postremum sanguinem.

¶ Quod hoc ordine vacuentur humores in purgationibus immoderatis, humorum tum te-
nuitas tum crassitudo in causa est: & familiaritas quam cum animantium constitutione suc-
cus quilibet habet. Sanguis quia natura nostra est, vel certè illi familiarissimus, licet alioqui
humidus, calidus, & fluxilis, vltimus euacuatur, natura omni suo conatu eum retinente: tan-
dem vero victa, tanquam ex inanimis vasculis, vt quæ summa iam debilitas occupet, quæq;
ad extrema oscitatorum distationem peruenierint, trahenti medicamento permittit. Ex reli-
quis humoribus bilis tenuissima est, calidissima, leuissima, maxime fluxilis, ad ignis naturam
proximè accedens. Post eam tenuitate, leuitate, & fluxibilitate secunda est pituita aquæ ele-
mento respondens. Crassissima, grauissima, pigerrima est melancholia vt terra, cui propor-
tionalis est. Trahuntur autē post vacuatum humore familiarem leuiiores & tenuiores pri-
mum, post qui leuitate & tenuitate sunt secūdi, vltimo crassissimi. Quoniā cū nullus tunc
sit in corpore humor, cum quo naturarū familiaritatem habeat medicamentum, eiusque vis
attractrix adhuc perduret, quam immodicæ purgationis causa alia iam recensite fouent, &
iuuant, maximæque ex parte calor auxiliari ei sit: consentaneum est humores paratiores ad
motum primum sequi, non aliter atq; in his, quæ à calore & vacui fuga trahuntur. Quod si
medicamentū non conueniens humori peccanti exhibueris, vt phlegmagogum bilem in cor-
pore redundante: maximum incommodum corpori attuleris: ceterum natura robusta, quæ
vilitati corporis semper prospicit, interdum hanc noxam vitat, & errores Medici saepe te-
git, corrigitque. Interim enim nulla facta humoris attractione medicamentū è corpore ex-
pellit, interdum ipsum coquit, & vincit: quandoq; reluctante natura medicamenti, sed ab eo
excitata expultrice, humore peccantem sponte sua expellit. Quam etiam credendum est ali-
quando in purgationibus ordinem recentium peruertere: tunc scilicet cū duo, vel plu-
res in corpore humores peccant, vt bilis flaua, & melancholicus humor, sitq; medicamentū
exhibuit cholagogum solū: tunc enim, si quantitate, vel qualitate, peccet medicamen-
tum, sed intra modum, naturæque hominis fit robusta: vacuata bile, atrabilarium humorem
potius, quàm pituitam consentaneum est vacuari, natura salutis animæ consulente, medica-
menti vi non admodum vehemente hebetata & victa. Rarum tamen id est. At quod Mesues
ex Hippocrate & Galeno scripsit, verum semper est, si naturam medicamenti semper spe-
ctes: ipsumq; semper naturam vincere intelligas.

Nec mirandum est: nullum enim medicamentum primum &
per se sanguinem educere potest. Natura enim eum ad postremū
retinet, neq; trahi permittit nisi coacta.

Gale. cap. 22. lib. 3. simpli. & cap. vlti. eiusd. & de purg. medica. fa- cul. idem & Hip- po. lib. de natur. huma. & 2. de elementis.

Gale. cap. 16. lib. 5. simpli. medi.

Anicē. & Teracca. de scāmo. Gale. ca. 23. & 24. lib. 3. simpli. medica.

Serapio cap. 10. tracla. 7.

Libri primi

¶ Tacite respondet quaestioni. Dicere namque quis poterat, cur in proximè scripta oratione nullam medicamentum primum purgantis sanguinem fecit mentionem? Cui respondet, non esse ob id mirandum: quoniam nullum medicamentum primum & per se sanguinem educere potest: secundario tamen & per accidens aliqua possunt, ut corrosiua, & vicerantia, vel aliter continuuum soluentia, quale est *scorbuticum* minus, & *mezereon*: & in purgationibus immoderatis: & quæ venarum ora aperiant, ut quæ menstrua, & hæmorrhoidas mouent: quo modo antidotum *hamagogum* à mouendo sanguine dicitur Nicolao. Quare verò nullum medicamentum sanguinem educat, causam assignat: quod scilicet cum natura quibus potest viribus retinet, nec vnquam nisi victa relinquit. Hæc *Melius*. Scito tamen medicamentum aliquod in natura esse, quod primum, per se, & suapte natura sanguinem educere potest, ut probat *Galenus* in libro de medicamentorum purgantium facultate. Nam cum *Galenus*, puer dum esset, apud *Thrace* *Bithynos* ageret, inuenit quidam herbam eiusmodi, ut qui eam assumeret, sanguinem primum excerneret, & ita periret. Quæ postea ad veneficia ille usus est, sed ad iudicem delatus nemini se indicasse illam herbam affirmavit: quare velatis oculis, ne alicui eam ostenderet, morti traductus est: & ita perijt medicamentum *hamagogum* cum inuentore. Hanc historiam latissime scriptam in eo libro reperies. Apud *Indos* hanc herbam crescere nonnulli affirmant, ut *Theophrastus* autor est. At verò tale medicamentum deleterium potius & venenosum, quam purgans dicendum est. Quoniam purgantia ea dicimus, quæ sanguinem à reduntantia aliorum trium humorum reddunt purum, ut hic, qui natura est amicitissimus, possit nutrire melius: sanguine verò vacuato, & ceteris humoribus in corpore relictis, necesse est hominem perire. Ob hanc causam medicamentum hoc *hamagogum*, quod iamdiu est cum ignoratur, deleterium potius censendum est, quam catharticum.

Quod si quis in contrarium adducat sanguinem, qui iam corruptus est, ac putrefactus: soluetur dicendo, desisse iam esse sanguinem. Nam, ut inquit *Galenus*, ubi sanguis putrefactus est, pars eius tenuior in bilem flauam abit, crassior in atram: vtranque autem harum medicamento educi posse nemini dubium est.

¶ Dixerat medicamentum nullum ab initia & occulta proprietate sanguinem educere posse, aduersus quod poterat quis rationem hanc asserre: Nonne cum sanguis corruptus & putrefactus est, purgans medicamentum tanquam salutare remedium porrigimus? Cui obiectioni respondet dicendo, sanguinem corruptum & putrefactum non esse amplius sanguinem, neque medicamentum oblatum eo sine offendi, ut sanguinem eliciat. Quin potius ubi corruptus est, quidquid in eo subtile & pingue erat, abiisse in bilem flauam: crassum & terrestre in bilem atram seu melancholicum succum: ad quos humores vacuandos medicamentum purgans exhiberi. Hos autem medicamentum purgante elici posse nemini est dubium. Neque solum verum est partem subtiliorem, & pinguiorem sanguinis in bilem abire flauam, contra crassiorem & frigidioram in atram, putrefacto & corrupto sanguine: sed etiam in sanguificatione ipsa in hepate idem accidit, eodem *Galeno* autore. Sanguis autem putrefactus non est amplius sanguis tum ob ea, quæ ex *Galeno* attulimus: tum quia sanguis natura humor calidus est medicoriter, & calore quodam aëreo & vaporoso, ubi computruit, non seruat, neque eos usus corpori suppeditare. Quod temperamentum, ubi computruit, non seruat, neque eos usus corpori suppeditare potest: propter quam etiam rationem desijt esse sanguis. Agitur hic à nonnullis quaestio de febre sanguinea præter rem & institutum. Quoniam nulla hic de febre fit mentio. De qua nostrum etiam symbolum in defensionem *Galen*i poteramus asserre: ne tamen commentarii officium excedere videamur, super sedere maluimus, dicturi alibi nostram sententiam, si fauerit Deus.

Omnia autem, quæ summè & effræni virtute purgant medicamenta, sanguinem tandem, non tamen à proprietate, educunt: sed id accidit trifariam, aut quia medicamentum exoriat venas: aut

Gale. li. 5. simpli.
cap. 21. & alibi.

Cap. 19. lib. 9.
histo.
Gale. lib. de me-
dica. purgan. fa-
cul. & Hippo. lib.
de natu. hominis.

Gale. cap. 12. lib.
2. et li. 4. cap. 12.
li. 2. de diff. feb.
Aphrodis. proble.
3. sect. 10. & Ga-
le. com. 10. lib.
2. de viti. acu. &
alibi.

lib. 2. facul. na-
tura. ad finem, &
lib. 4. de viti. par-
ti. & lib. de san-
gui. medi. & de
atra bile.

Quæ modis san-
guis medicamen-
tis vacuetur.

Theorema primum. XXXII

quia earum orificia sic aperit, vt sanguis inde effluat: aut quia extremam vacationem efficit, vti diximus. Qualia sunt aloë mala (de qua diximus) cucumer agrestis, centaurium, colocynthis vni ca in planta sua, euphorbiū, mezereon, præsertim paruum, scam monium chorasænum.

- ¶ Licet medicamentum nullum primū & per se sanguinem eliciat Mesues, quædam tamen sunt eum secundario & per accidens educientia. Id quod trifariā contingere scribit, vel quoniam suo morfu & acrimonia venas mesenterij & intestina vlcera: quibus vlcera: sicuti ex alijs vlcibus fluit sanguis: aut quia venarū orificia cōtinuo suctu, morfu & punctione sic lata & aperta reddunt, vt sanguis sponte sua effluere possit: aut quia propter quantitatem immodicam, vel qualitatem non castigatam, extremā vacationem moliuntur. Vacuatis enim alijs humoribus, sanguis effluere consuevit: si vis medicamenti purgantis in totum non fuerit exhausta. Huiusmodi est aloë mala, quam solam venarū orificia aperire dixit Mesues, vt Ioannes Manardus interpretatur. An verò omnis aloë anastomatica sit, in simplicibus purgantibus diligentius expendendum est. Agrestis cucumer & venarum orificia aperit, & vacatione immodica sanguinem educere solet: vt in simplicibus docet Mesues: Menfes Dioscoridi mouet. Centaurium minus cum vehementius purgat, sanguine euocat, & cum mentes mouet. Colocynthis, euphorbium, mezereon, scammonium, præsertim Sceniticum: tum morfu & acrimonia venas excoriando, earum ora laxando & infirmando: tum immodicè vacuando, sanguinem educere possunt.

Gale. ad finē lib. 3. simpli. medi. & Hippo. lib. de nat. humo.

Episto. 3. lib. 12.

Gale. lib. 7. simpli. medi.

- Sunt tamen medicamenta quædam sanguinē purum efficiētia, vt lupulus, adiantum album, rhabarbarum Sceniticum, seru lacticis, præcipuè caprarum bono pastu educatarum: succus rosarum, casia fistularis, absinthium, fumaria, aloë, siracost, asphodelus, & succus eius, & similia.

sanguinem purum reddentia.

- ¶ Sanguis purus & limpidus redditur his medicamentis: quoniam ab excrementis quibusdam expurgatur. Singula enim ex his vel biliosos, vel serofos, vel adustos humores educere possunt. Secundum quā rationem omnia medicamenta purgantia iure suo sanguinem purum & limpidum reddere dicuntur. Nam hoc solum nomine purgantia dicuntur, quod sanguinem à redundantia aliorum humorum reddant purum, vacuatis alijs humoribus à propria ipsorum vi & natura. De lupulo, adianto, rhabarbaro, sero lactis, succo rosarū, casia fistula, absinthio, fumaria, aloë, in simplicibus purgantibus fuscè differuit. Siracost hic vocat succum bonorum fructuum, vt Damascenorum, & similium. Asphodelum alium purgare Dioscorides scripsit, eius tamen vt multorum aliorum, quæ in catalogum purgantium hic conijciat, in simplicibus libro secundo nullam fecit mentionē. Mondinus in commentario inter simplicia enumerata legit etiam tereniabin. Recentiores addunt his porrorum capitatorum succum, mercurialem, vilam albam, maluam syluestrem, & saluiam, helleborum nigrum, & nonnulla alia.

Gale. li. de medi. purgan. facul.

Astius sermo. 9. lib. 1. cap. 56.

Cholagoga medicamenta.

- Medicamenta autem quæ à proprietate innata præcipuè bilem flauam vacuant, sunt, aloë, scammonium, absinthium, eupatorium, lupulus, myrobalani citreæ, fumaria, rhabarbari species, serum lactis, succus rosarum, violæ, casia fistula, tamar Indi, pruna, psyllium, tereniabin, siracost.

- ¶ Medicamenta hæc bilem præcipuè & maxime dicuntur vacuare: quædam tamen ex his secundario & minus principaliter alios humores educere possunt, vti ex libro secundo promptè quiuis intelligere potest. nam de his omnibus ibidem latissimè differuit. Quas vocat species rhabarbari, in superioribus docuimus. Quare ad reliqua pergamus.

Libri primi

Phlegmagoga.

Phlegma naturaliter & præcipuè vacuantia sunt, myrobalani cepulæ, emblicæ, bellericæ, sal gemmeus, colocynthis, turbith, stoechas, iris, sarcocolla, ben, cherua, hyssopus, asce, opopanax, aristolochia, carthamus, centaurium, eupatorium, agaricus, cucumer agrestis, hermodactyli, sagapenum, euphorbium, scilla, cuminum, azarum, polium, vrtica, polypodium, zinziber, serum lactis, mel, saccharum rubrum.

de phlegma
lib. 2. cap. 1.

Diosco. Serapi.
Auicenn. Gale.

Verale. de acido
sapore caputema-
lis. 2. alimen.

¶ Medicamentorum primò & potissimùm phlegma à proprietate educientium catalogum facit, de quibus omnibus singulatim libro secundo longam habiturus est oratione, exceptis, cumino, polio, vrtica, zinzibere, melle, & saccharo rubro: quorum nullam ibi facit mentionem. Cuminum Auicennas inter purgantia reposuit. Græci purgatricè vim in eo non agnoscunt. Polium aluum ciere iam olim scripsit Dioscorides. Vrtice folia aluum clementer subducere tum Græci tum Arabici autores profitentur. Zinziber etià eisdem autoribus leniter ventrem emollit. Mel præcipuè crudum vim deijciendi aluum habere cunctis in cõfesso est. Saccharum rubrum est ipsa veluti spuma sacchari spurcitiam coctione deponentis: vi irritandi aluum præditum est. Caterum hæc omnia, quorum autor in simplicibus non meminit, improprie purgare dicuntur. Nam quoniam pituitam incidunt, vel tenuant, vel detergent: quæ incisa, tenuata, & absterfa, præoptissimè lubricat, præsertim ipsis medicamentis suo morbo & æstimatione facultatem expultricem excitantibus: ideo ea purgare pituitam dicuntur. Asce siue halasce thymum significare iam prius diximus.

Bilem atram propriè & potissimùm vacuant, epithymum, stoechas, myrobalani nigræ, polypodium, scebram, lapis lazulus, lapis Armenus, calaminthe montana, fenna, hellcborus niger, sal Indus, sal naphthicus, sal niger, & similia.

Cap. 148. lib. 2.
tracta. 2.

¶ Quæ hic recensuit medicamenta natura sua præcipuèque bilem atram è corpore ducunt, de quibus omnibus priuatim in simplicibus meminit, vno excepto calamento, in quo Auicennas vim purgandi bilem atram agnoscit. Scebram siue febrâ, siue xebam (tot enim modis scriptum reperitur) tithymallus paralius Dioscoridis est, vt in simplicibus libro secundo latius tradetur. Quo etiam loco salis species accuratius discernentur. Non est tamen oscitanter prætereundum, longè aliud à saccharo per salem Indum Ioannem Mesuem & Auicennam libro secundo capite de sale intellexisse: licet alibi eodem nomine saccharum hic intellexerit. Salis igitur speciem eamque fortissimè per salem Indum Arabici scriptores interdum intelligunt: vti copiosius libro secundo, si Deus aspirauerit votis, probabimus. Nigri salis, non vnicum est genus, vt ex Mesue & Auicenna discere licet.

Humores vltios
educientia.

Vltios humores educientia medicamenta sunt, serum lactis, sena, myrobalani Indæ, fumaria, casia fistula, volubilis maior, lupulus, & similia.

lib. 2.

¶ Excrementa quadam fuliginosa & cineritia in corpore humano gignuntur vltis, super affatis, & corruptis humoribus: quæ naturam humoris melancholici ferè retinent. Hæc à medicamentis clementibus & benignis faciliè educuntur: quare fortioribus non egent, licet ab illis quoque trahi possint.

Hydragoga.

Aquas trahunt turbith, asce, adiantum, sal, sal gêmeus, euphorbium, cherua, aristolochia, centaurium, cucumer agrestis.

Gale. li. Quosme
dica. &c. & lib.
de theriaca ad
Piso.
Idem lib. 6. sim-
pli. medi.

¶ Quos & serofos tenuèque humores medicamenta proximè recensita purgant, qui ad puram reducuntur: quoniam frigidi humidi & albi sunt. Sal absolute pronunciatu communis intelligitur. Cherua ricinus Dioscoridis est. Aristolochia longa vel rotunda præcipuè intelligenda est: nam quæ clematidis appellatur, vnguentarijs potius seruit, quam Medicis.

Theorema primum. XXXIII

Centaurium etiam minus intelligendum est.

Aquam deniq; rufam trahunt, iris, cucumer agreftis, agaricus, ^{Aquam rufam educuntia.} fagapenum, mezereon, scebran, æs vftum, & fimilia.

¶ Humores quidam tenues pallidi & rufi in purgationibus tum spontaneis, tum arte factis
5 apertè excernuntur, qui talem induunt colorem, quia bile tincti sunt. Hi igitur licet aspectu sint humidi, vi tamen & facultate calidi sunt & ficci, bilisque naturā recipiunt. Sunt & alia medicamenta non pauca vi purgandi prædita, quæ Ioannes Manardus in vnum caput coniecit: sed ea subticuit Mesues, non quòd eum latuerint (id quod verbum, & fimilia, aliquoties
10 ad calcem catalogi repetitum facillè arguit) sed quòd recensita seculo suo essent vel vfitata magis.

Inquit Heben Mesues: De medicamentorum facultate, & respectu eorum ad partes corporis, & excrementa quæ in eis continentur, deque purgatione eorum ab eisdem partibus per medicamenta ipsa dicendum iam nunc est.

15 ¶ Licet purgatio à toto corpore euacuet, vt venæ sectio: tamen vt hæc non ex æquo partes omnes inanit, sed propinquiores magis: ita & purgatio interim partes quasdam potissimum respicit, ab eisq; maxime & frequentissimè humores peccantes euacuat. Sunt enim medicamenta quedā, quæ certas potissimum corporis partes respiciunt, easq; sapissimè inaniunt & maxime: ita tamen vt reliquas quoq; vacuent, sed non adeò inligniter, neq; frequenter.
20 Quæ igitur medicamenta purgantia cum quibus partibus habeant hanc familiaritatem, in sequentibus docet: simul ostendens semper eligenda esse, si nulla sit contraria indicatio, quæ partem purgandā respiciunt, & cum ea cognationem habent: vt felicior & melior sequatur purgatio. Sed de hac quarta facultate copiosius in secundo theoremate differemus.

Scire igitur debes, eas materias omnium facillimè euacuari, quæ
25 cunq; in vetriculo & intestinis sunt: minus promptè, quæ in melsaraicis venis: & his adhuc egrius, quæ in sima hepatis parte sunt. Difficulter item, quæ in venis tenuibus: difficilior, quæ in habitu corporis extra iunctis, præsertim cum ibidem diu immoratae sunt, & tenaciùs impactæ.

¶ Humorum situs & natura, partium, per quas exercenda est purgatio, angustia vel laxitas: medicamentorū speciem & quantitatem variant. Nam qui in capacitate vetriculi & intesti-
30 norum sunt humores, omnium facillimè educuntur. Hanc ob causam pauci ac clemens requirunt medicamen: quoniam expulsiōne potiùs, quàm attractione opus habent. Dum enim reliquas intestinorū feces deturbant, simul & hos humores deiciunt. At verò si tunicis intestinorū & vetriculi altius sint imbibiti & impacti: maioribus & potentioribus remedijs est opus. Illic enim ἐκκοσπορικόν quoduis medicamentū vt aloë, & absinthium, sufficit: hic valentiori vt hiera picra est opus. Qui in melsaraicis venis sunt, minus promptè vacuantur, quàm qui in spatio vetriculi & intestinorum sunt. Quandoquidem iam tractu
40 hic opus est, & meatus sunt angustiores. His egrius trahuntur, qui in sima & gibba hepatis parte sunt, tum quoniā tractus sit à remotioribus, tum quoniam ibi venæ angustæ sunt. Difficilior his, qui in venis tenuibus, & capillaribus continentur: vel quia longius à vetriculo & intestinis absunt, vel quia meatus, in quibus & per quos sunt ducendi, angustiores sunt. Adhuc maiori vi est opus ad trahendum eos, qui in habitu corporis, siue partibus carnosis
45 extra venas sunt: vel in artubus, hoc est, brachijs & cruribus (sic enim interpretator verba huiusmodi antiquæ versionis, Quæcunq; in protelatione venarum, & mebrorum sunt) venæ enim & arteriæ vbi multifariā in ramos discisse sunt, tandè in ramos admodum exiguos

Libri primi

diuiduntur: qui sanguinem per orificia, quæ in extremitate eorum sunt, partibus effundunt. Moles corporis, quæ effundentibus his venis sanguine per sua orificia nutritur, dicitur habitus corporis. Humores igitur, qui in habitu corporis sunt, maxima cum difficultate purgatur. tum quia longissimè absunt: tum quia non facile inde remeant in venas: tum quia per meatus angustissimos trahi debent. E cruribus item & brachijs non facile eliciuntur, quod à ventriculo & intestinis longissimè absint. Omnium diffisilimè trahuntur, qui in articulis & iuncturis corporis sunt. Distant enim longissimè à partibus, per quas vacuandi sunt: deinde sunt extra venas satisque remoti ab illis: demum per vias angustissimas est illis prætereundum, vt ad ventriculum & intestina trahantur. Quibus veluti accessorium est, quod humores in his partibus contenti maxima ex parte mucosi & glutinosi sint: qui si longam ibi trahant morâ, affiguntur sæpè, & occalescunt, pertinacissimèq; hærent. Eam ob causam non nisi maximis & potentissimis remedijs cedunt. Sed hæc ad humoris naturam iam pertinent: glutinosi enim, crassi, & impacti, difficilior quàm contrarii, vbi vbi sint, tractui medicamento cedunt. In summa quò longius absint humores per medicamentum educendi à ventriculo & intestinis, & quò meatus per quos trahi debent, angustiores sunt: & quò ipsi humores crassiores, viscosiores, plures, impacti magis & pertinacius hæretes fuerint: eò maiora & efficaciora remedia deligenda sunt. Contra quò propinquiore, in maioribus capacitatibus, perque maiores meatus trahendi, tenuiores, magis incisili & deteresi, paucique fuerint: eò minora & clementiora ad eorum vacuationem sufficiunt remedia.

Dictum præterea iam à nobis est, medicamenta soluendo purgantia posse à partibus remotis, supernis quidem attrahere, infernis verò eradicare: quæ verò aliter purgant, minimè id præstare posse, quin potius obuias tantum materias educere.

¶ Id in superioribus iam dictum est, quo loco abundè explicuit mentem auctoris. Cæterum iterum repetit idem, quoniam quæ vtilia sunt, iterum atq; iterum sunt inculcanda: quò firmitus memoria mandentur. Id quod in aphorismis aliquoties fecit Hippocrates. Subinde etiam nos admonet medicamentis pro partium propinquitate & distantia varijs vtendum nobis esse. Quoties enim vltra hepar vis medicaminis penetrare debet, medicamentorum soluendo purgantium vsus est: quoniâ reliqua tria genera obuias potius materias educunt, illisque vis attrahendi imbecilla est: neq; totum corpus purgant, nisi larga quantitate possint gantur, vti Paulus de aloë dixit: vel per accidens purgent, vt ante diximus.

Ceph. ca medi.
eamenta.

Cæterum cuiq; medicamento insita est proprietas hanc, vel illam partem magis respiciens. Verbi gratia, quedam à proprietate partes capitis magis respiciunt: sunt autem ea, colocynthis, agaricus, stoechas, aloë, lapis lazulus, & Armenus, scilla, epithymu, sal Indus, cepulæ myrobalani, & nigræ, & similia.

Gale. cap. 12. lib. 2.
s. simpli. medi. &
lib. 1. c. 50. ph. g.
& de theori. ad Pi
so. & cap. 23. lib.
s. simpli.

¶ Insulsißimus & imperitißimus Thesalus, sicut pleraq; alia artis contumelijs ac probris im merito affecit, ita & hanc facultatem medicamentis negauit. Longus tamen maiorum & doctissimorum vsus docuit medicamenta quedam caput peculiariter respicere, alia thoracem, alia lienem, alia stomachum & intestina, alia hepar, alia aliam partem, à qua etiâ nomen accipiunt. Vnde nonnulla ex illis cephalica, alia thoracica, alia splenitica, alia stomachica, alia hepatica, alia aliter appellantur: propterea quòd partem, à qua nomen mutuuntur, licet nò semper iuuent, tamen frequētissimè & magno cum fructu hanc potissimum iuuent, eam vel roborando, vel alterando, vel vacuando. Huiusmodi medicamentorum purgantium membratim catalogum facit ab his, quæ cum capite familiaritatem habent, exorlus: de alijs non purgantibus in sequenti theoremate dicturus. A capite vacuant colocynthis, & reliqua super scripta medicamenta: eam ob causam quoties caput purgandum est, his vel solis, vel alijs mixtis est vtendum. Quo pacto autem aloë, & myrobalani caput purgare possint: in

Theorema primum. XXXIIII

superioribus declarauimus.

Quædam partes respirationi seruiētes, & pectoris, à quibus ex ^{Pneumonica.} crementa euacuant, respiciunt: vt agaricus, alhasce, hyssopus, volubilis, tereniabin, calia fistula, sarcocolla, iris, colocynthis, & similia.

¶ Pneumonica, thoracica, pleuritica medicamenta omnia ferè meatus & spiracula pulmo- ^{Gale. cap. 11. lib. 5. simpli. medica.} nis, & thoracis dilatare & aperire possunt: vel humores ibi contentos incidere, tenuare & tergere, si lenti, crassi, & pertinaciter adherentes sunt: ab eisque partibus primum & potissimum vacuare: vel ipsa roborare. Astringentia non prorsus spiritualibus membris contraria sunt, si virtute alia expurgandi pectus in eis dominante sunt prædita, vt Ioannes Manardus exactissime in epistolis probauit. Quod autem vnum medicamentum inter cephalica & ^{Episto. 6. lib. 17.} thoracica, & alia quædam reponat, vt agaricum, colocynthidem, & similia alia: ne mireris. Vt enim nil impedit eidem medicamento vim purgandi diuersos humores inesse, sed non aquè primo: ita partes diuersas respicere potest, & cum eis familiaritatem habere propter

partium corporis similitudinem: non tamen æqualem.

Quædam à liene materias educunt, vt agaricus, fenna, epithy- ^{Splenitica.} mum, helleborus niger, stoechas, eupatorium, absinthium, sal Indus, sal niger, calaminthe, montana, & similia. Alia à ventricu- ^{stomachica.} lo & intestinis vacuant, vt absinthium, aloë, myrobalani, & reli-

qua, quæ obuias potius materias educunt, sicut iam diximus. Alia ^{Hepatica.} ab hepate & partibus ipsius materias educunt, vt agaricus, serum

lactis, volubilis maior, lupulus, rhabarbarum, succus rosarum, eupatorium & succus ipsius, absinthium, myrobalani, tamar Indi, fumaria, iris, mezereon, fenna, xeban, æs vstum, sagapenum,

25 sarcocolla, & similia. Nonnulla à iuncturis, & partibus alijs re- ^{Arthritica.} motis euacuant, qualia sunt, hermodactylus, sarcocolla, colocynthis, turbith, opopanax, sal gemmeus, sal Indus, sagapenum, euphorbium, cætaria, cucumer agrestis, helleborus niger, poly-

podium, & similia. Sunt quæ materias à cute trahunt, ipsamque ^{À cute trahentia.} purgant, vt serum lactis, fumaria, colocynthis, epithimum, agar-

30 ricus, polypodium, myrobalani Indæ, volubilis, & similia.

¶ Splenitica, stomachica, hepatica, arthritica, & quæ à cute trahunt medicamenta, in vnum locum conieci: quoniam tam apertè locutus est autor, vt nulla egeat expositione. Quibus addere poteris nephritica, cystica, hiterica, ischiadica, colica, & si qua sunt alia aliquas

35 corporis partes maximè & potissimum purgantia. Illud verò silentio supprimendum non est, videlicet salem Indum non in eodem intellectu semper vsurpari ab Auicenna, quin interdum sacchari speciem illi significat vt quarto canone, in capite de asperitate linguæ fe-

bricitantium: quo etiam nomine quandoq; à Græcis autoribus idem sacchar declaratur. Interdum eidem Auicennæ sal Indus, salis specias, non sacchari est, vt ex capite de sale ex eo

40 dem Auicenna, Mesue, alijsq; autoribus conspicuum est. Quo ferè vtuntur Arabici autores ad exacuenda medicamenta sumpta & iniecta. Est enim sapore acri pungentiq; & colore nigro præditus: purgatque eisdem autoribus crassos, viscosos & nigros humores. Scire etiam

licet, per salem nigrum vel Indi speciem (Indi enim salis specias quædam nigra est, quædam subrufta) vel salem naphthicum intellexisse alioqui alterutrum verbum otiosum esse con-

45 iungitur. Siquidem Indum Arabicæ familiæ autoribus interdum cum nigro confunditur, vt ex capite de myrobalanis cuius elicere promptum est.

Gale. lib. 7. simpli. medica. de melle Paul. lib. 2. cap. de asperita. linguæ febrici. Aphrodis. proble. 74. sed. 2.

Libri primi

De medicamentorum autem facultate, habito respectu ad partium anni constitutionem, sic statuendum censeo. Aeris constitutio multum calida, aut frigida: ea exhiberi prohibet.

Hippo. & Gale. aphor. 47. li. 5. Ex commissa. Ori-
basio ascripti co-
mē. 5. lib. 1. apho-
& Gale. li. Quorū
& Quali. &c.
Paul. cap. 4. lib.
7. Terapi. cap. 11.
colocyn.
Gale. comē. apho-
15. li. 2. Celsus ca.
1. lib. 2. Paul. ca.
7. lib. 7.
Gale. comē. apho-
5. lib. 4.
Paul. cap. 7. li. 7.

¶ Aeris temperatura ad purgationem eligenda, vel fugiendam: non parum facit. Ver enim
& autumnus, præsertim circa initium & medium: accommodatissima purgationibus sunt.
Aestas & hyems potissimum circa earum medium: a purgationibus temperandum esse, quoad
licet, indicant. Media enim æstate summus consuevit vigere calor: ut intolerabile frigus me-
dia hyeme. At per calorem summum corpora nostra dissoluta, calidiora & sicciora, medica-
mentis purgantibus maxime læduntur. Nam ubi fortius calor & spiritus resoluntur, periculi
tantur vires: & ut anima deficiat, metus est. His accedit, quod aer nostra ambiens corpora
iusto calidior excrementa ipsa ad cutem trahit medicamento ad ventrem trahente. Quocir-
ca cum ad contraria loca humores moueantur, purgatio improspere & infelix necessario
succedet. Id quod autoritate Hippocratis statim confirmabit. Cum verò corpora frigore
intensissimo rigent: excrementa in eis concreta, & ad motum pigra sunt. Ob id medicamen-
to trahenti dum non parent, lucta in corpore fit torminosa & molestissima: cui etiam sæpe
animi deliquium succedit: interim etiam fluore maior iusto fit compressis materijs à frigido
aëre intro. Hæc de purgatione libera, vel præcautrice dicta sint. Nam urgente morbo nullo
non tempore purgandum est. ea tamen moderatione adhibita, ut à medicamentis vehemen-
tibus, immodicè calidis, & succussatorijs (qualia veteribus in usu fuerunt per) ea tempora,
quoad eius commodè fieri potest, veluti à scopulis fugiamus: mitioribus verò, vel frigidis,
vel modicè calidis, quorum nobis maxima est copia, quous tempore tutissimè licet uti: quæ
admodum in expositione aphorismi Hippocratis paulò latius ostendimus.

Paul. ca. 4. lib. 7.

Hippo. li. 2. & 4.
de vitæ ratione
acuto. & de natu-
r. huma. & apho. 5.
lib. 4. Manar. epi-
sto. 1. lib. 11.
Aphor. 5. lib. 4.

Id quod insinuauit Hippocrates, sub Cane & ante Canem diffi-
ciles esse medicationes pronuntians. Quem aphorismum expo-
nens Galenus propter tria dixit esse difficiles. Primum, quia ma-
teria inflammatur ab aëre calidissimo, unde febres excitantur. Al-
terum, quod virtutem multo calore iam resolutam & infirmatā,
dehinc magis à medicamento assumpto rationi consonū est. Ter-
tium, quia calor aeris est similis calori balnei, qui medicamenta
eorumque facultates ad externas corporis partes trahit.

Gale. intro. lib. 1.
epide. Asti. cap. 1.
124. f. 1. lib. 3. lib.
1. paulo alter de
ortu Caniculae &
Canis. vide Leo-
nar. fuch. in com-
men. in aphor. 5.
lib. 4.
Paul. 24. Junij
ad Angusti. finē.
lib. 7. ca. 11. in cō-
pos. diacoralia.
co. Gale. lib. 2. me-
tho.
Gale. in comē. in
aphor. 5. lib. 4. &
lib. de thei. ad
Piso. & de scifi.
Idem comē. in
aphor. 5. lib. 4. &
Acrius cap. 117.
fermo. 3. lib. 3.
Manar. epi. sto.
lib. 11.

¶ Canicula, quam aliqui nomine totius syderis abutentes, Canem etiam nominant, in man-
dibula syderis Canis est. Hæc decima septima Iulij oritur mane, Canis vigesima septima: qua
re illa rectius anticanis diceretur. Occidit Canis vigesima octaua Augusti. Intermedij dies
& Caniculares vocitantur. His diebus, & paucis ante Canis exortum ut decem, vel (ut alij vo-
lunt) viginti, purgationes & omnes alie insignes vacationes, ut sanguinis missio, coitus, &
similes alie difficiles sunt. Non quod astrum illud vim aliquam habeat immutandi corpora
nostra, sed quoniam plurimum eo tempore solet vigere calor: qui in corporibus nostris exustis
& resiccatis materijs, & tum ab eo, tum à medicamento etiā calido (calida enim erāt omnia
veterum medicamenta purgantia) commotis, facile excitat febrem. Præterea natura eo tem-
pore debilis & infirma est, quoniam continenter corpus alteratur & vacuatur insigniter:
quibus duobus modis vires redduntur imbecilliores. Alterari naturā nostram ab aëre con-
stat, quoniam velimus nolimus inspirando eum attrahimus in corpus: & quoniam semper
stat, quoniam veluti colophon accedit, quod aer externus calidus & siccus, ut calor balnei,
intrinsicus & ad cauent rapiat humores: medicamentum verò purgans extrinsecus ad ven-
trem: quod circa non potest purgatio nisi molesta & difficilis esse. Nostris tamen temporibus
duo incommoda priora facile vitare licet. Inuenta enim sunt medicamēta quædam frigida,

Theorema primum. XXXV

vel modicè calida, & clementer & intra modum purgantia: à quibus nec febris, nec vacua-
tio immodica timeri potest. Huiusmodi sunt, casia fistulæ atramentum, vel ipsa siliqua vi-
rens condita, manna, tamar Indi, rosarum & violarum succus, & aqua in qua maduerint my-
5 robalani, & pleraque alia. Tertio incommodo, occurrere possumus post mediam noctem ex-
hibitis his medicamentis cathartici. Tunc enim & propter somnum & noctis frigiditatem,
intrò feruntur humores: & trahenti medicamento facilius cedunt. Quoniam verò Medicus
anni partes non propter se considerat, sed propter aëris temperiem, quæ per eas mutari con-
fuevit: si inuerso naturæ ordine calor alio tempore vigeat, non minori periculo quàm sub
Cane eo tempore purgabimus. Quòd si vice versa casu Caniculares dies non sint ardentes,
10 vt consueverunt, sed temperati, vel frigidi: audacter medicamentum purgans tunc porrigi
potest. Non enim syderis ratione, vt diximus, vehementissimus illis diebus solet vigere ca-
lor: sed quia tunc Sol terræ propinquior est: & quia magis è directo radios in eà iacit: & quia
diutius super eam immoratur. Vt igitur eo tempore id maxime fit, sic quoadocumq; eueniet,
à purgatione vehementi abstinendum esse indicauit. Contra si per eos dies casu quodā non
15 sit intensus calor, metu syderis Canis purgatio non est omittenda. Neq; Hippocrates sub Ca-
ne & ante canem difficiles dixit esse medicationes, quòd hoc sydus vim aliquam præcipuam
& peculiarem impediendi purgationes, & commutandi aërem habeat: sed quoniam calor
immoderatus (qualis eo tempore vel semper, vel frequentissimè vigere solet) maxime eas
impedire potest: indicaturus hanc aëris constitutionem quot dierum numero circūscribe-
20 retur, mensium supputatione noluit vt. Quandoquidem nec mensium nomina, nec suppu-
tandi ratio, erant omnibus nationibus eadem: volebat autè Hippocrates cunctis iuxta pro-
desse, ob id neglectis mensibus per syderis ortum & occasum animi sui sensa cunctis mor-
talibus patefecit.

Quòd si æstate purgandum est, purgabis (vt etiam iubet Hip-
25 pocrates) superiora hyeme vero inferiora. Nā humores (inquit
Galenus) pro anni partium dispositione incrementum vel decre-
mentum suscipiunt, propter mutuatam similitudinem vel dissimi-
litudinem temperaturæ humorum & temporis: vt æstate bilis fla-
ua augetur, & eo tempore maxime abundat: & quia calida est &
30 acris, facile ad superiora fertur. Dandum est igitur medicamen-
tum hoc tempore, quod ipsam per superiora educat. In hyeme
verò augetur pituita, atq; per id tempus maxime viget: quæ cum
grauis sit, inferiora petit. Dandum est igitur tunc medicamentum,
quod per inferiora purget.

¶ Aestate & hyeme vrgente morbo, vel impendente, ex consilio Hippocratis interdū pur-
gamus: clementibus tamen quoad licet medicamentis. Veteres, quibus vomitus in vsu fre-
quentior erat quàm nobis, æstate per superiora purgabant secuti humoris motum & incre-
mentum. Eo enim tempore bilis flaua maxime abundat, si partes anni naturaliter se habent:
quæ quoniam levis est & ignea, natura sua fertur sursum. Nos quous ferè tempore deiectione
40 nem tentamus, nisi sponte ad stomachum feratur humor, vel in eo contineatur. quoniam vo-
mitus vsus per medicamenta purgantia lacescit rarior nobis est, minùsque visitatus. Con-
tra hyeme per inferiora iubet Hippocrates purgare, quia pituita præcipuum incrementum
eo tempore est, quæ cum sit grauis, naturaliter fertur deorsum: sursum, non nisi magna vi ra-
pitur. Humores per anni partes incrementum & decrementum suscipere, propter similitu-
45 dinem & dissimilitudinē temperamētī humorum cum eis, Hippocrates & Galenus auctores
sunt. De eorum incremento & diminutione paucis nobis agendum est, partibus anni distin-
ctis, iuxta Medicorum consuetudinem. Vulgus annum in quatuor diuidit partes, hyemem,
ver, æstatem, autumnum, quarum singulis tres menses assignat. Medici verò paulò exactius

Ex Gale. li. 3. ma-
tho. & 2. crisi. ca.
3. & cōm. aphor.
1. lib. 2.
Cornel. Cel. cap. 1.
lib. 2.
Aristote. 2. phys.
cap. 8. Gale. ca. 3.
li. 2. crisi. & lib.
1. de natu. huma.
Manar. epistol. 1.
lib. 7.

Gale. in comm.
lib. 1. de natu. hu-
ma. de gene. hu-
mo. per anni tem-
pora, & initioli.
1. epide.

Aphorif. 4. lib. 4.
Hippo. lib. 1. de vi-
ctu acuto. Gale.
lib. 4. sani. tuen.
& 5. de vsu parti.
Cel. cap. 3. lib. 1.
Hippo. & Gale.
li. de natu. huma.

Libri primi

rem hanc expendentes iuxta aëris diuersam constitutionem, & temperaturæ insignem aliquam differentiam, quæ per anni partes mutantur, anni partes diuiferunt: habito respectu ad corpus humanum, ad quod singula referunt. Nam sanorum corpora, & multo magis ægrotorum iuxta aëris statum alterantur. Aër enim ambiens, & inspiratione attractus, non modo pro sua qualitate corpora nostra, citò, multum, continenter, necessario afficit, & immutat: sed etiam humores in nobis pro eius varia temperatura modo augentur, modo minuuntur. Quod si est, Medici interest has insignes aëris mutationes scire, iuxta quas anni partes diuidat. Ab occasu igitur Vergiliarum, ad æquinoctium vernū, quod tempus quatuor menses excedit: frigiditas & humiditas in aëre dominantur: quæ pars anni nominatur hyems. In qua pituita dominatur: quoniam ipsa frigida est & humida. Augetur autem vnusquisque humor à similibus sua temperaturæ causis. Idcirco rectissime hoc tempore imperatur medicamentum phlegmagogum, indicatione sumpta à parte anni. Ab æquinoctio verno ad Vergiliarum ortum, aër calidus est & humidus, vel potius temperatus: quo tempore augetur sanguis, & venæ sectio in primis commendatur. Hoc tempus duos solidos menses non habet. Æstas ab ortu Vergiliarum ad Arcturi ortum protenditur: & est quatuor mensium intervallum: in quo bilis flaua, quæ calida est & siccata ut aëris temperies, dominatur. Ab Arcturi ortu ad occasum Vergiliarum, quod tempus duorum est mensium, autumnus dicitur: in quo maxima aëris inæqualitas est. Nam ferè meridianis temporibus calor, nocturnis atque matutinis simulque etiam vespertinis, frigus est: siccitas etiam humiditati prepollet. Per id tempus atra bilis maxime viget, & dominatur. Hic diluenda est dubitatio, quam aliquis aduersus ea, quæ diximus, posset in hunc modum afferre. Autor libri de victu priuatorum, & Cornelius Celsus æstate iubent inferiora purgare, hyeme superiora: à quibus ex diametro dissidere videtur Sententiæ Hippocratis. Sed Galenus in commentariis in illum librum, & libro inscripto, quos purgare oportet, & quali, & quando: hanc sustulit dubitationem. At enim ibi, Hippocratem in aphorismis de purgatione vniuersali, quæ totius corporis causa fit, locum fuisse: locis verò adductis de partis alicuius purgatione verba tantum fieri. Ut quia in ventriculo multus pituitosus humor hyeme generatur, æstate biliosus in intestinis: hyeme per superiora, hoc est vomitum: æstate per inferiora, deiectionem scilicet purganda sunt hæ partes, etiā si humoris natura alio vergat. At ubi totum corpus purgandum est, humoris & naturæ impetus, quoad eius fieri potest, sequendus, si modo ad loca idonea fiat.

Æstate etiam (ut inquit Ioannitius) acria medicamenta & dissoluendo purgantia vitanda sunt: hyeme verò purgantia lenientia & lubricantia. Illa enim cum promptè inflammantur, febres, ulcerationes, & dysenterias facile excitant: hæc diarrhoeas & lenterias. Eodem etiam autore acria medicamenta non in æstu solùm, sed etiam frigore vitanda: quia ut in illo excoarctationem & febres promptè excitant: sic in hoc vacuationem immodicam & virium dissolutionem.

Quod dixerat, sub valido æstu, & intenso frigore, non esse purgandum: ostendit non esse perpetuum. Nam his etiam temporibus interdum purgamus clementibus, quatenus licet, medicamentis. Acria enim & dissoluendo purgantia, & valentia omnia medicamenta æstate fugienda sunt, autore Ioannitio in commentario in aphorismum quartum libri quarti. Quoniam ipsa cum sint vehementer calida, facile ab ambiente calido & à nostro calore non modo in actum refrigerantur, sed etiam inflammantur: deinde in nos conuersa febres excitant. Eadem acrimonia sua & morfu ventriculum & intestina sæpè vlcérant, & dysenterias excitant. Hyeme non solum hæc fugienda sunt, quoniam hypercatharsin & virium dissolutionem afferre consueverunt: sed etiam quæ leniendo & lubricando purgant. Hæc enim per id tempus diarrhoeas & lenterias, lenitis & lubricatis ventriculo & intestinis, adducere solent: præterea si corpus præparatum sit, & dispositum ad hos effectus.

Theorema secundum. XXXVI

THEOREMA SECVNDVM, QVO AG-
TVR DE MEDICAMENTORVM PVRGANTIVM COR-
rectio, in duo summa capita subdivisum est: quorū
primum in quatuor subdividitur capitula. In pri-
mo eorum correctio medicamentorū, quot
fiat modis, docetur: tum obseruanda in
ea traduntur: post quo pacto illa
corrigan- tur, permixtis illis,
quæ oppositam habent
proprieta- tem,
explicat.

INquit Heben Mesues: Differentias bonitatum & ma-
lignitatum medicamentorum purgantium hætenus
demonstrauimus: nunc autem tentandum nobis est ho-
rum malignitatem auferre, vel saltem, quantum liceat
partim his, quæ malitiam & excessum eorum frangunt: partim
alijs, quæ salubrem aliquam qualitatem afferunt. Id autem duo-
bus modis efficiemus: vno, per mixtionem alterius medicamen-
ti: altero, arte melius ipsum reddendo.

¶ Quatuor ferè erant, quæ in hoc libro explicare instituerat Mesues, medicamentorū pur-
gantium defectus: castigatio prius, quàm summantur: correctio accidentiū, quæ sumpto me-
dicamento sequi solent: curatio affectuum in corpore post purgationē relictorum. De me-
dicamentorum defectu summam & in genere abunde superiore theoremate differuit. In-
dignusque nomine Medici erit. Ea etiam, quæ Pharmacopœo committit, vt lotionem, infu-
sionem, triturationem, coctionem, & pleraque alia Pharmacopolam latere non debent. Quo-
niam ex ipsius ignorantia par impedit vitæ periculum. Nisi enim vtriusque artificis industria
probe correctæ & castigatæ sint, non est tutus medicamentorum benignorum vsus. Ad quod
melius, exactius, & ad votum perficiendum, medicamentorum omnis generis magnam co-
piam largitus est Deus: vt singulis qualitatibus excedentibus, vel deficientibus, non modo
vnum, sed plura contraria, vel defectum suppleantia opponere liceat. Herbas enim ac plan-
tas, reliquaque alia medicamenta, creauit Deus optimis, maximis, vt subinde ad propulsan-
dos morbos vteretur ab Adamo propagata soboles. At verò cum hæc castigatio duplici
quæ ab arte sunt, priora sunt. Siquidem naturæ ars imitatrix & assecla est. Singula igitur eo
persequitur ordine, quo à me enumerata sunt.

Mixtio autem intelligenda est, rei facultatem contrariam ha-
bentis ipsi medicamentorum purgantium excessui. Hæc autem
tribus modis perficitur, vt inquit Democritus. Aut enim malitia

Libri primi

à proprietate eis innatam, vt qualitatem venenosam, & vitæ nostræ inimicam: alijs proprietatem oppositam [naturā] fortitis, emendamus. Aut permixtis rebus, quæ contrarium sortite sunt temperamentum, ipsorum calidam, frigidam, humidam, siccam, intemperiem permutamus. Aut deniq; effectis ipsorum [noxis] 5 post dicendis, contraria opponimus.

¶ Medicamentorum qualitatem maleficam duobus modis corrigi proximè dixit, nempe mixto medicamento, quod proprietate, vel temperie, vel effecto contrariū sit medicamenti purgātis excessiui: & artificis industria. Priorem corrigendi rationē initio explicat, quam trifariā fieri auctoritate Democriti cōfirmat. Ceterū quoniam latius in sequentibus de earū 10 singulis dicturus est: superuacaneū duximus, longiorem de eis hoc loco habere sermonem.

Sed crede mihi altius hæc rimanti non sufficere ista, nisi duo præterea obseruentur. Primum vt medicamētis predictis sit quædam proprietatum inter se concordia, vt transmutatione absolutā, virtus vna ex eis cōsurgat: vt exempli gratia, zinziber turbith 15 ipsi vni miram imprimunt, & raphanus hermodactylis: raphanus autem cum turbith ineptè permiscetur: quia his duobus in sita non est inter se concordia. Scammonio quoq; propriū est laedere cor, & quia calidum, inflammabile, & multum dissoluens: licet verò ambra cor roborer, crystallus inflammationem extrinsecus 20 guar, & galla partes dissolutas cogat: nullum tamen eorum rectè scammonio miscetur. Non enim sic inter se conueniunt, vt in vnius virtutis concordia conspirent. Quæ verò res proprietatibus suis concordent, ac in vnam virtutem mixtæ conspiret: nonnulli tradiderunt. Sapiens igitur prudenter inquirat, & consulat doctos, 25 qui rerum variarum arcana sollicitè scrutantur.

¶ Plantis vt animalibus, & metallicis, arcana quædam est inimicitia: vt amicitia. Nam quædam ex illis naturalem & insitam cum alijs habent inimicitiam, & discordiam, vt brassica & hædera cum vite (vt si circum se ferantur, dissugiant, & ebrietati resistunt duo priora) ocyum etiam odium quoddam cum epithymo habet, & tithymallus paralyos cum scammonio, & alia quædam cum alijs. Neq; solum plantis inter se naturale hoc odium est: sed etiam 30 inter ea, quæ diuersi sunt generis. Nam allium magneti attractum attractionem ipsius peruerit, imò contra naturæ suæ inclinationem ferrum abigere facit. Sic cicuta homines occidit, sturnos nutrit: veratrum hominem purgat, coturnici alimento est. lepus marinus solos pulmones vlcera, cantharides vesicam. Alia contrā magnam inter se habent cognitionē & naturam similitudinem, vt raphanus cum hermodactylis, & fenna cum ruta, cupatorium cum hepate, capparis cum liene, vt & asplenium: cicuta cum sturno, veratrum cum coturnice. Interim temperamento dissident, vt si solas qualitates spectes, non inutiliter permisceri possint: quia tamen interdum substantijs dissident, interdum qualitatum contrariarū gradibus, interdum occulta quadam proprietate nobis incognita, non sunt miscenda. Sepe etiam 40 effectui vnius alterum opponitur, & noxam, quam inuicere potest corpori, corrigere valet. Effectus contrarietatem inspicies: non tamen probè miscentur illa. Est enim quibusdā natura quædam societas & proprietas occulta, ex quibus, si iungantur & in vnum miscuantur, præ rationem actionē & passionem virtus vna consurgit longè diuersa à prioribus. Id quod maiores longa experientia inuenerunt: quibus habenda est fides. Id verū esse in nullo 45 alio medicamento euidentius apparet, quàm in mitridatio & theriaca. In his enim miscetur

Arifto. cap. i. lib. 9. histo. anima.
Gale. lib. 2. cōpo. ph. p. & li. de the ri. ad Pifco. & primo de euchy. & cacochy. Mefu. cap. i. primithoea. Gale. ibidem, & li. i. simpli. medici. ca. 2. & ca. 5. li. 3. Gale. ibidem, & Diofco. in simpli. & lib. de iniqua. Nifto. Gale.

Gale. lib. i. de acido. & de theria. ad Pifonem.

Theorema secundum. XXXVII

medicamenta contrariam sortita naturam, proprietatem, temperiem, effectus: vt cinnamomum & opium, dictanus & vipera, & alia pleraque. At post artificis preparationem, & coctionem naturalem, qua mutuo agunt & patiuntur secundum formas, & qualitates primas, secundas, & tertias (quam fermentationem vocant) omnia in vna in virtute generalem concipiunt. Cum vero naturalis hæc & arcana amicitia medicamentis non ineest, nunquam recte miscentur, neque ex eis virtus vna confurgit: quin vel singula suas retinent virtutes: vel vnum, vel plura, vel omnia corrumpuntur. Huius rei nulla certa ratio reddi potest, vt neque quare Aegypti & Flori sanguis misceri non possint: vt narrat Aristoteles: sed pro vero & certo à maioribus fidem facientibus recipimus. Non sufficit igitur ad castigationem medicamentorum per mixtionem alterius, proprietate, temperie, effecto, mixtum resistere, & quodcumque horum primum ad manum venerit apponere (vt scammonium lædenti cor, intemperiem calidam excitanti, & dissoluenti, miscere ambra roborantem cor, crystallum intemperiem corrigentem, gallam dissolutas partes congregantem) sed præterea opus est, vitas omnibus incommodis, vt naturis, substantiis, proprietatibus, sic conueniant, vt post mutuam eorum actionem, & passionem, in vnius virtutis concordiam conspirent. Quomodo miscetur Zinziber cum turbit, & rhaphanus cum hermodactylis, & alia pleraque cum alijs: vt in compositis Mesue ad castigandum scammonium, dactyli in diaphenico: pruna in diaphenico: succus rosarum in electario rosato: caro cydoniorum in diacydonio cathartico miscetur. Nam ea frigida sunt, crassa substantiæ, & partium substantiam cogentia, naturis, hoc est, proprietatibus, quantum ad mixtionem probam attinet, non dissimilia.

Secundum tibi obseruandum est, vt proportionem idonea misceas ea, quæ medicamento corrigendo opponuntur, & in vnius virtutis concordiam conspirent: vt ex his iam consentientibus medicamentum resistat vnum, velut pacatum, pugnae omnis expers, magnarumque virium. De his autem proportionibus, quantum operi proposito expedit, postea dicemus.

Alterum præterea obseruandum est ad probam medicamentorum castigationem, vt proportionem idonea miscantur, quæ medicamento corrigendo opponuntur. Nisi enim quantitate iusta, & qualitatis numero & gradu congruenti miscantur, nunquam in vnius virtutis concordiam conspirabunt, neque optatos præstabunt effectus. Quin vel corrumpentur, vel alienam qualitatem induent, vel contrarios speratis producent effectus. Singula igitur, quæ hæc sine miscenda sunt, ea quantitate & qualitate miscantur, vt facultati malignæ medicamentorum, vel qualitati remissiori, vel intensiori, vel effectis ipsorum à nostro instituto alienis ad votum occurrat. Hanc proportionem cum mixtura seruant, mixtio fit artificialis, & nonnunquam tam exacta, præsertim coctione longa, sed blanda, & veluti totius fermentatione, vt post longam actionem & passionem mixta, pacata, & pugnae omnis expertia, vt in vera mixtione, quæ à solo Deo & natura fit, manere videantur. De hac proportionem pluribus in sequentibus cum autore nobis dicendum erit.

DE CORRECTIONE MEDICAMENTORUM

per id, quod opponitur ipsis proprietatibus suis. Caput primum.

Inquit Ioannes Mesues: Medicamentis purgantibus proprietates quasdam laudabiles afferimus permixto aliquo, quod proprietate sua opponitur eis, propria ipsius virtute alicuius rei malitiam peculiariter respici-

G

Libri primi

ciente: atq; hæc virtus à specie sua est, & dicitur: quæ in his atque alijs varia est.

¶ Incipit fufius explicare fingula, quæ hætenus propofuit: modum caftigandi medicamenta, per alius vel aliorum mixtionem, primùm declarans. Id quod cùm trifariam fieri dixerit, ab eo exorditur modo, qui per oppositionē specificæ & occultæ virtutis fit. Quædam enim medicamenta sunt (vti diximus) quæ priuatam & peculiarem inter fe cognationem habēt. Alia ita inter fe naturaliter difident, vt peculiariter & ceu confultò aliorum viribus malignis occurrant. Sic trifolium herba morfibz phalangij & viperæ medetur: dictamnus aduersum omne veneni genus, cor firmat. Hoc autem habent à virtute occulta. Quæ à natura seu forma medicamentorum primùm profecta, fua est fingulis medicamentorum speciebus, & per ea effentia dicuntur differre: licet in paucis admodum medicamentis cognita fit, vt logici & naturales de differētia fubftantiali, quæ ab hac forma fumitur, afleuerāt. Vel igitur fic interpretandum est, quod in antiqua lectione hoc modo legitur, Differunt tamen hæc & illa: vel dicendum, ea verba ad virtutem & speciem retuliffe. Non enim idem sunt virtus siue facultas, & forma siue species rei. Imò virtus à specie est & pēdet, ab hac actio, ab actio ne effectus: & non vice verfa. Ad hæc, vnus rei vnica & simplex est forma fubftantialis: facultates & virtutes tot sunt, quot sunt actionis species. Effentialis tamē, & quæ ab specie primùm & per fe est virtus, fit ne vnica & simplex, an varia & multiplex, Phificis difcutiendū relinquo.

Sic autem tribus modis medicamenta meliora reddimus, nam aut ipsorum virtutem augemus, aut malignitatem permutamus, aut operationes meliores effcimus.

¶ Trifariam corrigi medicamenta per alia oppositam proprietatum virtutem habētia succintè in his docet. Quibus immorari, partim quoniam ex se aperta & cuius exposita sunt, partim quia in fequentibus ea membratim est declaraturus: superuacaneum duximus.

• CANON PRIMVS.

Avgenda est autem medicamentorū imbecilla virtus, mixto eorum aliquo proportionē iusta, quæ actionis vigorem ipsis consensu quodam & cōcordia proprietatis naturarum tribuunt. Id quod fit, non quia calidum vel frigidū, sed quia est tale. Quo modo corallium sanare ftomachum dicimus, pœoniam epilepsiam: non quia illud frigidum, hæc quia calida: aut quia illud graue, hæc leuis: sed quia hac virtute vtrunq; est dotatum. Sic serpens iuuenescere facit, Magnes ferrum attrahit, & alijs alia fimiliter tribuuntur.

¶ Prius quàm ostendat, quo pacto purgantium medicamentorum imbecilla virtus intendenda est per ea, quæ abdita quadam proprietate eorum imbecillæ virtuti suppetias ferunt: docet quomodo medicamenta à proprietate iuuare dicantur. Non aliter igitur purgantium vires imbecillas medicamenta quedam naturaliter intendunt, permutant, aut operationes salubriores reddunt, quàm corallium secreto quodam naturæ ventriculi os firmat, pœonia epilepsia medetur. Horum enim effectuum rationē certam exactamque reddi non posse autumant Arabes. Non enim secundum illos dici potest corallium, quia frigidum, aut graue, pœoniam, quia calida & leuis, effectus illos efficere. Nam si ob id esset, frigida cuncta & graua bonocho benefacerēt: & calida & leuia epilepsia remedio essent: quod falsum esse cunctis in propofito est. Eodem atq; illa modo, serpens iuuenescere facit, & Magnes ferrum at-

Gale. lib. de the-
ria. ad Pisonē, &
Diosco. in simpli.
Aphrodi. proble.
vici. lib. i.

Gale. lib. i. facul-
tates & lib. in-
scripto, quod an-
ti morēs &c.

Theorema secundum. XXXVIII

trahit. Huiusmodi enim effectuum causæ soli Deo & naturæ cognitæ sunt. Medicamentorum igitur purgantium imbecilla virtus, quæ de nunc primum agimus intendenda est: mixtis alijs, quæ iusta proportionem, & quantitate, post mutuam eorum actionem & passionem illorum imbecillam virtutem à proprietate intendere possint: non secus atq; corallium à proprietate ventriculi os roborat, pœonia epilepsiæ occurrit, serpens, curata elephantia, pristinum nitorem corpori restituit, Magnes trahit ferrum. At verò nolo latere quenquam non prorsus conuenire Arabibus scriptoribus cum Græcis, quod attinet ad corallij, pœoniæ & serpentis recentitas vires. Illi enim à proprietate ea agere, solaq; experientia cognosci possent putant: hi contrà rationem reddere, cur ita agant, conantur. Quæ enim astringendi vim nata sunt frigida, vt corallium: roborant stomachum à calore dissolutum. Quæ etiam humores epilepsiæ efficientes incidere, tenuare & resoluere possunt, vt pœonia: epilepsiæ medentur. Vipera, quæ serpentis nomine continentur, quia totum corpus calfaciunt & siccant, & per cutem vacuant, elephantiasii morbo perniciosissimo succurrunt. Ob id iuuenescere corpus facere dicuntur, non quod annorum numerum minuant, sed quod liberent corpus à pessima elephantiasii, quæ viuente homines miserè exedit, & consumit: à qua liberati viuiores & iuniores apparent, diutiusque viuunt, vt iuuenes senioribus. Horum est effectum licet probabiles has rationes reddant Græci: non tamen negat accidere id à forma rei seu proprietate occulta, vt capite de pœonia indicasse visus est Galenus. Nā cum quæ similes facultates euidenter sunt sortita, non similiter his morbis medeantur, fatendum est ea ex proprietate totius substantiæ prodeire, eorumque causas reddi non posse, vt Pelops Galeni præceptor frustra conatus est.

Gale. lib. de facul. natura. & alijs. Aphrodis. in iudicio proble.

Gale. cap. de pœonia. & simplici. Paul. cap. de corallio. Dioscor. in simplici. Gale. lib. de viperis. & 2. ad Glauco. & lib. de theriac. ad Pisonem & primo de apoplexia. Paulus in iudicio quatuor. Gale. lib. 11. simplici. cap. de canceris.

Porrò medicamenti facultas est imbecilla, aut deficiens, bifariam: vel quia debiliter & minus, quàm opus est, agit: vel quia tarde operatur, tum scilicet primum, cum corpus cibo aut somno reficiendum est: imò interdum die postero: interdum mouet, & non vacuat: interdum coctionem vitiat, cibum crudum, aut tantum coqui ceptum vnà secum detrahens.

¶ Quoniam imbecilla virtus non vnico & simplici modo dicitur, sed bifariam: hos duos signiticatos, & accidentia, quæ imbecillam virtutem sequi solent, prius explicat, quàm rationem, quo modo ea castiganda sint, tradat. Igitur medicamenti tum dicitur imbecilla virtus, cum imbecilliter & minus quàm opus est, operatur. hoc est, cum non tantum, vel non talem educit humorem, quantum & qualem educi opus est: aut cum longo admodum eget tempore ad exerendam perficiendamque suam actionem. Id quod ratione imbecille qualitatis purgatoria, non quantitatis pauca accidere debet. Hanc duplicem imbecillitatem notauit Galenus lib. j. de differentijs symptomatum. Cum medicamentum tardius & non nisi longo tempore purgat, accidit interim vt tunc purgare incipiat, quādo æger cibandus erat, aut somno reficiendus. Vnde necessario fit, vt vel vires collabuntur, & vniuersa victus ratio peruertatur, nisi cibis aut somno reficias. Quod si cibis, aut somno reficias, medicamenti actio impeditur, aut coctione vitabit deturbato secum alimento, euerfa retentrice facultate. Sapē accessio inuadit, ante quàm actionem absoluat, vt postea nec actioni, nec cibo, nec somno, vilius relinquitur locus. Quandoq; adeo pigrum est medicamentum, vt posttridie, quàm sumptum est, actione perficiat: vt aloë quæ vix hora post duodecima, quàm sumpta est, vacuare incipit: & interdum ad horas viginti quatuor durat. Aliquando humores mouet, & non vacuat. Et ob id medicamentum sapē in humorem vacuandum, vel venenum conuersum, in corpus distribuitur. Quo pacto coctionem vitiet, iam diximus. Quæ incōmoda vt vitet Medicus, necessum est, vt ad vniuersum cognoscat, quæ medicamenta tardè & imbecilliter agant: quæ valenter, & non multo post.

Si igitur medicamenti actio debilis est, imperfecta, parciore quàm opus est (vt turbith quod reuera pituitam tantum tenuem eua-

Libri primi

cuat: & epithymum quod parum aut nihil vacuat, nisi eius larga vis sumatur: & tereniabin debiliter vacuans, vt hermodactylus, & alia multa) roboranda est eius facultas per ea, quæ sese mutuo ferunt, vt ex eis conflata virtus vna, actionē perfectam efficiat.

¶ Generatim docet medicamento imbecillam virtutem, hoc est, imperfectam, & à iusto modo deficientem, corrigi per alia: quæ cum ipsi familiaria sint, post absolutam mixtionem in vnam virtutem conspirant: quam deinde actio sequitur perfecta. Cuius ordinis medicamenta, quæ per se sumpta minus quam decet, & optatur, purgant, aliquot subiicit. Quorum singula qua ratione corrigenda sint, speciatim in sequenti declarat oratione. Neminem tamen lateat medicamentum imbecillum quadrifariam dici: & quia parum vacuat, & quia tenuem tantum humorem euacuat, & quia non trahit è partibus corporis longinquis, sed obuias tantum materias, & quia tardè & longo post tempore, quam sumptum est, purgat. Quibus modis singillatim est occurrendum. Occurri autem potest partim aucta medicamento purgantis quantitate (vt enim duplum euphorbij bimi aut trimi loco recētis miscet Galenus, & pro cinnamomo duplum optimæ casia, sic epithymi largior quantitas absolutam efficit purgationem: vt aliorum simplicium purgantium vt aloës similiumque multum aucta quantitas) partim aucta qualitate, interim purgatoria (vt cum epithymo additur helleborus niger, rhabarbaro scammoniaturum aliquod) interim incidente, tenuante, aromatica, stimulantē: vt dum maxime cardamomum, aloë alephangine species, turpeto zinziber, & alijs alia imbecillam virtutē vel intendentia vel accelerantia miscentur. Quoniam verò medicamenti purgantis largior quantitas ferè semper nauseosa & vomitoria est: quod viribus deest, alijs validioribus viribus frequentius redimimus.

Verbi gratia, turbith zinzibere roboratum pituitam crassam, & succum crudum vacuat, alioqui per se non vacuaturum. Epithymum sero lactis roboratū, vel hydromelite, vel sale Indo, vel sale gemmeo, vel myrobalanis nigris, potentius ager. Tereniabin etiam alhalce, aut ammi, aut cardamomo adiutum, laudabilem & perfectam faciet purgationem. Hermodactylis mixto cum mino, aut pipere, vel ex eorum puluere cum succo scillæ vel raphani factis trochiscis, materia crassa & viscosa à iuncturis mirè euacuabitur.

¶ Exemplis illustrat, quod in proxima oratione scripsit, quo modo singula medicamenta, quæ ibi imbecilliter & minus, quam oportet, purgare dixit, castiganda sint. Turbith, quod pituitam tantum tenuem per se purgare dixit, zinzibere roboratum pituitam crassam succumque crudum educere nunc scribit. Cum enim turbith tenuem pituitam educat, & zinziber crassam & lentam, crudumque succum incidere & tenuare possit, & ipsi turbith tota substantia familiare sit, merito sic roboratum perfectam & absolutam ad actionē, & tum tenuem, tum crassam pituitam, crudumque succum tenuata non solum à partibus propinquis, sed etiam à iuncturis, & partibus remotissimis educere potest. Eodem modo epithymi, tereniabin, hermodactylorum imbecilla virtus quibusdam mixtis, quæ tota substantia familiaria sunt, intenditur & augetur. De quibus tum hic, tum in simplicibus purgantibus, copiose agit. Pituita & crudus succus secundum Galenum sic differunt: Crudus humor crassior est, quam propriè vocata pituita, minimè lentus, nisi diu in corpore manserit, minus frigidus, minus flatulentus, crassitie & colore puri, aut spisso vrine sedimenti, aut elixis fabis, similis.

Si autem tardius, & longo post tempore purget medicamentum (vt agaricus, aloë, hermodactylus, turbith, & similia) admiscendum

de ale. lib. 2. com-
po. ph. cap. 2. in
pharmacis Herod.
& lib. 1. de anti-
do.

lib. 1. alimen. &
4. & 4. fan. tui.
& lib. de plenitu-
& 10. cōpo. ph. p.

Theorema secundum. XXXIX

ei erit aliquid, quod operationem eius facili reddat, & acceleret: vt agarico, secaniabin, & sal gemmeus: aloë, species alephanging: hermodactilis, scilla, & raphanus: turbith ipsi zinziber.

¶ Altero modo medicamentum imbecillum vocamus, quando tardiùs, & longo pòst tempore quàm sumptum est, actionem suam promittit: qualia sunt agaricus, aloë, hermodactilus, turbith, & alia huius generis. Quorum tardam virtutem acceleramus mixtis alijs, quæ sua facultate mordicante & pungente virtutem expultricem excitant: & interim humores crassos & lentos incidunt, & tenuat: qui incissi & tenuati promptissimè tñ trahuntur, tñ expelluntur. Hac de causa agarico secaniabin miscetur. Est autem secaniabin oxymel à Galeno descriptum libro quarto sanitatis tuendæ, quidquid Salandinus, Mondinus, & nonnulli alij triobolares Medici nugentur. Eadem de causa alia etiam alijs miscentur, quæ notiora sunt, quàm vt aliqua egeat expositione. Accedit quòd de horum singulis copiosè in simplicibus purgantibus libro secundo dicturus est. Turbith non modo humorem tenuem solùm euacuat, sed tardè etiam illum educit: cuius vtranque imbecillitatem zinziber corrigit.

15 CANON SECVNDVS.

Rermutamus autem malignitatem medicamentorũ, mixtis his, quæ proprietate quadam id præstant. Communis verò medicamentorum malignitas in eo parte plurima est, quòd facit senescere corpus, & vñ crebro partes ipsas principes ~~hædies, quæ virtutum principia sunt:~~ tum spiritus, calorẽque natium, harum ~~motores, infirmat.~~ Quapropter medicamentis soluendo purgantibus miscere cogimur, quæ cor, & alias partes principes quadam proprietate roborant, illaq; purgantia salubria reddunt. Quo præsidio corpus reiuuenescit, & incolume euadit.

¶ Superiori canone abundè à Mesue monstratum est, qua ratione medicamentorum imbecilla virtus corrigenda sit: sequitur nunc ex ordine, vt doceat quo pacto maligna eorũ virtus, si qua sit, castigari debeat: & quomodo corpus ab ea vindicemus tutũque reddamus, per mixtionem aliorum medicamentorum, quæ contrariam naçta sunt facultatem. Omnia enim dum agunt, alterant nostrum corpus pro suis facultatibus, & sibi simile reddunt. Ceterum maxima eorum pars calida est & sicca, & veneni particeps. Quapropter corpus calfaciunt, ficcant, carnes liquant, solidas partes extenuant, & peculiari quadam natura os ventriculi lædunt. Hinc qui crebro multumque purgantur in atrophiam interim incidunt, & facie decolorè cernuntur. Eadem vnà cum excrementis spiritum calorẽque natium exhauriunt: & quia veneni participia sunt, cor in primis petunt, læduntque. Quam læsionem partes alie principes necessario sentiunt. Ab eo enim vitam habent. Venterculus, hepar & cerebrum: aliquid etiam noxæ sæpè contrahunt. Ventriculo enim (& interdum hepati) viribus integris occurrunt, & interim pars eorum in villis ipsius retenta non læuẽ noxam afferre cõsuevit. Dum etiam in actum redigitur medicamentum, & dum suam promittit actionem: fumi aliqui venenosi in caput & reliquas corporis partes digeruntur. Si igitur medicamentorum bona pars corpus calfacit, & exiccat, spiritus dissipat, & exhaurit, alteratque, natium calorem inflamat, & minuit, corpus colliquit, febrem accendere potest, humores ficcant, & cõsumit, & torridos reddit, & alia præterea incommoda partim dicta, partim dicenda affert: iure optimo ea facere senescere dicuntur, vsq; crebro partes principes hepar scilicet, cor, & cerebrum (quæ veluti fontes trium facultatum sunt) offendunt: tum spiritus calorẽque

Gale. in intro. sim. pli. & alimen. & alia locis. idem lib. 2. de vic. actu. comm. 4. 12. & lib. 1. sania. tuen.

Gale. aphor. 17. lib. 2. & 15. lib. 4. & cap. 1. lib. 2. de differ. feb. & 1. sania. tuen. & alibi.

Libri primi

Gale. cap. 2. lib. 1. de diff. feb. Hippo. aphor. 4. & 3. parti. 8. lib. 6. epidemion.

Lib. 2. de victu acu. & lib. 1. Quæ medicamentis &c.

natiuum harum virtutum motores infirmant. Spiritus enim cum calore corporis & animæ actiones obeunt: qua de causa ab Hippocrate impetus facientes vocantur. Ob hæc purgantibus medicamentis, antè quàm sumantur, miscere cogimur medicamenta alia, quæ insita quadam proprietate illorum venenositati peculiariter resistent, & cor, & partes alias principes corpulque totum securum ab ea reddant. Non alia ratione odorata semina iubet Hippocrates purgantibus misceri, ne videlicet sola & syncera ipsorum facultas partes principes attingat. Sed sint eiusmodi, quæ miscentur, oportet: quæ & malignitatem tollere, vel obtundere possint, & medicamenti actionem minimè impedire. Quibus omnibus incommodis vitatis, vacuatilque humoribus noxijs mortem accelerantibus, necessum est corporis habitum meliorè reddi, ac virtutes omnes roborari, actiones perfectiores fieri, succosque benigniores gigni. Quæ omnia reiuuescencia necessario sequitur, hoc est, corporis habitudo melior, & actiones omnes vegetiores: ita vt iuniores redditu videantur, qui à malo habitu ad meliorem sunt traducti. Carterum medicamenta leniendo, emolliendo, & comprimendo, purgantia: parum, aut nihil, venenositatis habent. Ob id præscripta accidentia minimè ab his metuenda sunt.

Quæ autem id efficiunt, sunt cardiaca medicamenta, stomachica, cerebrica, & quæ alias quoque partes roborare cognoscuntur. Illud vero in omni vacuatione diligenter obseruandum est, vt cor in primis roboretur: quod symptomata omnia, quæ cor possidet, cor ipsum, seu vitæ basim, primum infestant. Secundo loco roborandus est ventriculus: quippe qui medicamentum primus suscipit. Aliarum verò partium robori non admodum, nec primo studendum, nisi cum ab ipsis vacuandum est.

¶ Quæ ratione occurrendum sit accidentibus recensitis, malignam scilicet medicamentorum qualitatem sequentibus, hac oratione generatim docet. Quoniam igitur medicamenta purgantia saltem trahendo, genere sunt deleteria & venenosa: natura & tēperie contraria sunt vitæ nostræ. Est enim illis intestinum odium cum vita nostra. Quæ cum in corde arcem & principatum habeat, eo medicamenta eiusmodi suapte natura feruntur: vnde postea per totum distribuuntur corpus. Vt enim cantharides vescicam, lepus marinus pulmones, & alia etiam alias corporis partes peculiariter lædunt: sic venenosa omnia primum volunt petere cor. Huic venenosa virtuti resistimus mixtis his, quæ partim sua substantiâ illam obtundere & hebetare possint: partim qualitibus manifestis effectis illius noxijs: partim præmuni re cor, ventriculum, & reliquas partes. At enim cordis prima & potissima est habenda ratio, idque semper per cardiaca medicamenta roborandum est. Si quidem purgantia ferè omnia, vt diximus, illud in primis infestare solent, quia venenosa & deleteria sunt. Secundo loco roborandus est ventriculus per stomachica: quoniam ipse medicamentum suscipit, cōplectitur, retinet, suoque calore fouet, in actumque redigit. Quod vbi in actum redactum est, in ventriculum conuertitur, ipsum alterat, immutatque, & peculiari quadam natura os ipsius offendit. Aliarum partium (vt hepatis, cerebri, lienis, & similia) robori non æquè attentos nos esse oportet, nisi eas ipsas partes vacuare intendamus. Tunc enim miscenda erunt, quæ illas peculiariter roborare possunt, & medicamentorum qualitibus malignis resistere. Qualia sunt hepatica, cerebrica, & splenitica, & similia his medicamēta. Ne lateat tamē appellatone partium principum interim hepar, cor, cerebrum, venire: interim his ad di testes: interim etiam ventriculum inter hæc referri.

At medicamentum facultate cardiacum quadruplex est eligendum, vel roborans tantum, vt poma dulcia & aromatica, xylaoë, doronicū, & similia: vel alterans tēperiem calidam, vt dum scammonio rosa, santala, & similia miscentur: frigidam, vt tamq̃ Indis

Ex Gale. cap. 17. & 19. lib. 3. sim. pli. medi.

Gale. comm. 12. lib. 2. acuto. & Aëtius cap. 25. Sermo. 3. lib. 1.

Gale. lib. 7. & metho. & in arte medica. & de pleci. Hippo. & Plauto. Gale. cap. 12. lib. 1. febrium.

XL

miscetur macis, & similia: Vel roborans, & simul purgationem
adiuuans, vt succus rosarum, & violarum, myrobalani emblicæ,
& similia: vel purgantis medicamenti immodicam vacationem,
& acrimoniam remittens, vt charabe, fpodium, & similia.

- Auic. lib. de
viribus cordis.

Stomachica verò medicamenta miscenda purgantibus, vt facultatum naturalium principium in eo tueantur, & temperent: cum

- 30 iufmodi eft mafliche, fpica, & fimilia: vt etiam intemperiem calidam, frigidam, humidam ficcam, immutet: qualia ex tabulis medicamentorum ftomachicorum deligere potes.

dicamentorum stomachicorum denger potes.
¶ Quibus pramunire stomachum debeamus aduersus medicamentorū purgantium vene-
nosam & malignā vim, in presentia docet. Medicamenta verō, quæ id præstant, stomachica
nuncupantur, quod & ventriculū, præcipueque os ipsius, naturali quadam proprietate robo-
rent. Sunt autē ea genere duplicia. Quædam enim eo roborare ventriculū dicuntur, quod
os, totūque ipsius corpus cogunt, confringuntque. Quæ fit vt virtutes naturales ipsius
coactæ & vnitæ a medicamento purgante non ita facile dissoluantur, & dissipentur. huiusmo-
di sunt mastice, & spica, & quæ his familia sunt. Alia purgantibus miscetur contrariā mix-
tura sortita temperiem. Quæ fit vt intēperiem, quam aliqui purgantia erant excitata, his ip-
sis facile præcaueamus. At verō quæ quibus miscenda sunt, vt intēperiem illam vitemus, ex li-
bris de medicamentorū simplicium facultate, quas tabulas vocat, discēs. Vocat autem tabu-
las, quod in tabulas & ordines fortasse esset redacta simplicia medicamentā, quæ partes ali-
as vt ventriculū, hepar, cerebrum, lienem, & similes peculiariter & potissimū respice-
rent, & iuuarent. Ex quorū nonnullis catalogum fecit in sequenti canone: generatim verō
omnia ferè in tabulas ordinelque redegit Leonardus Fuchsius in compendio Medicinæ, &
alii nonnulli: vnde cuius depromere, quod optabitur, faciliū erit. Nemo autē miretur, in ven-
triculū facultatum naturalium principium collocari. Licet enim cunctis in confesso sit, iecur

Libri primi

huius virtutis fontē principiumque esse, tamen quia illi subseruit ventriculus, ita ut citra eius opem munere suo hepar fungi non possit, ideo principium sine quo non absurdè dicitur.

Præterea de medicamentis cerebricis idem censemus; quam obrem plerique Medici (ut inquit Galenus) hieris miscuerunt nucem moschatam; quippe quam cerebrum & nervos roborare iudicauerunt. Idem præstat stœchas, gallia, castorium, & similia. De hepaticis idē statuimus, ut etiam de alijs, quæ alijs partibus familiaria sunt: qualia in tabulis medicamentorum simplicium inuenies. ¶ Cerebrica, hepatica, splenitica, arthritica, hysterica, cystica, nephritica, & similia alia medicamenta, quæ à partibus, quas peculiariter & potissimum iuuant, sumunt appellationem, non necessario purgantibus miscenda sunt: nisi cum à partibus, à quibus denominantur, vacuandum est. In quibus non satis est inuenisse virtutem naturaliter iuantem, sed præterea necessum est, ut si quam excitatura sunt purgantia intemperiem, in parte purganda, vel iam in parte sit ante, quam medicamentum sumatur, eam vel præcaueant, vel curent. At verò quod de nucē moschata Galeno ascribitur, somnium est: ut liber secretorum eidem falso assignatus, cuius nunquam ille in suis monumentis mentionem fecit. Quem etiam vel ex eo spurium & nothum agnoscas licet, quod nucis moschata, gallia moschata, macis, daronici, caryophyllorum, santalorum, rhabarbari, cubebarum, miuæ aromaticæ, & aliorum vel ignotorum vel indistorum Galeno ibi fiat mentio.

20 CANON TERTIVS.

20

Actiones medicamentorum meliores efficimus permixto aliquo, quod proprietate sibi insita perducatur eorum facultatem ad partem purgandam.

¶ Tertio modo purgans medicamentum corrigi ostendit mixto aliquo, quod à proprietate insita medicamenti actionem meliorem reddit. Melior autem euadit actio, cum eo medicamenti virtus defertur, unde præcipue & maxime purgare volumus. Hanc virtutem medicamenta ea deducunt, quæ cum parte purganda naturalem familiaritatem habent. Cuiusmodi non pauca esse veterum tum testimonia, tum experientia confirmant. Ex horum mixture hæc confurgit commoditas, ut ab ea parte maxime & præcipue vacuentur humores, quam potissimum purgare intendimus. Ne tamen intelligas medicamentis omnibus partibus alicui familiaribus temere & sine discrimine esse vtendum, licet omnia quadantenus conferant: sed calida frigidis, humida siccis, denique contraria contrarijs, quod attinet ad euidentes qualitates, esse opponenda. Conferunt enim magis, dum non solum proprietate quadam insita vim medicamentorum ad partem purgandam deferunt: sed etiam eorum vel partibus insigni intemperiei resistunt, vel secunda, vel tertia qualitate vsui sunt. De qua medicamentorum proprietate latissime à Galeno tractatur libro de compositione medicamentorum generalium, & de theriaca ad Pisonem, & cap. xxiii. lib. v. simpli. medica. & lib. ix. eiusdem operis capite de lapidibus, & lib. xi. capite de canceris, & lib. de euchy. & cacochy. & cap. viii. compo. ph. par. & de inaequali intemperie, & alijs plerisque in locis.

Scis nanque naturam hanc & illam rei virtutem tum dirigere, tum distinguere: Medicum vero naturæ dum taxat subseruire rebus iniucem, quam optimè fieri potest, mixtis. Domini enim benedicti opere factum est, ut rerum sumptarum proprietates natura dirigat, & distinguat, aliter tamen atque aliter: ut exempli gratia, agaricus cum stœchade, aut acoro, capitis affectibus pro-

Theorema secundum. XLI

desse certò cognoscitur: hepatis autem, cum intybo, tarassacon & spica thoracis, cum alhasce & hyssopo. Credendum est igitur naturam, ad partes virtute medicamentorum varia egentes, hoc & illud transmittere. Sunt enim hæc illi ceu adminicula, quæ natura sapiens distinguit, & dirigit. Quomodo, exempli gratiâ, cum artifice quadratus & oblongus lapis exhibentur, illo ad anguli constructionem, hoc ad operis rectitudinem utitur: sic naturam credimus his vel illis partibus medicamenti assumpti vires porrigere, pro rerum administratarum naturæ exigentia.

10 ¶ Quoniam proximè dictum est medicamentorum purgantium actionem meliorem perfectioremque fieri mixto aliquo, quod eorum virtutem ad partem purgandam deferat: quæ mixtio cum à Medico fiat, innuere videbamus Medicum medicamentumque huius perfectionis esse auctores, naturam verò hominis esse ociosam: docet in his longè aliter rem se habere: quin Medicum ministrum tantum esse, medicamentum adminiculum & instrumentum: naturam præsidem principemque operis. Cum enim natura in nobis sit, sicut Deus in vniuerso: ut hic totius orbis, & omnium quæ in eo fiunt, moderator primaque causa est: Sic ea, quæ ipsius vicaria est, actiones omnes, & opera, quæ in homine, secundum naturam fiunt, inchoat, limitat & dirigit. Quo fit, ut medicameta singula, quæ à Medico ministrantur, eo mittat, ubi necessitas est, & quo naturali inclinatione ipsa ferri debent. Quod opus melius & facilius perficit, cum medicamentum familiaritatem habet cum parte purganda. Tunc enim à parte, quacum familiaritatem habet, trahitur: ipsumque vltro trahenti cedit. Quod purgatrix ~~facultas comitatur~~, præsertim dum post longam ipsorum actionem & passionem in vnam formam conspirauerunt: ut agaricus cum cephalicis mixtus capitis affectibus prodesse certò cognoscitur. Idem cum hepaticis hepatis: cum thoracis thoraci: cum alijs, alijs etiam

Gale. de theriacis ad Pisonem.

25 partibus vsui esse constat. Idem igitur medicamentum ad diuersas partes mandat pro medicamenti mixti exigentia, & partis vacuandæ necessitate. Medici verò præcipuum munus est, medicamenta conuenientia parti & humori vacuando naturæ suppeditare. Hæc enim instrumenta sunt ipsi auxilientia, quibus natura commodè & prudenter singulis utitur. Non aliter atque lapicida opus angulare extructurus, ex propolis ad manum lapidibus oblongos ad operis rectitudinem, longitudinem ve vsurpat: quadratos & triangulares ad anguli extructionem assumit. Initio huius orationis in meo codice perperam legitur virtus pro natura. Nam absurdum est dictu virtutem distinguere & dirigere virtutem. Huc accedit quod paulo antè, & capite primo de electione medicamentorum, in eodem sensu naturam vsurpauit.

35 Medicamentorum igitur purgantium actiones foeliciores reddimus, his mixtis, quæ illorum virtutes ad partem vacuandam perducunt. Illa verò sunt (ut supra diximus) quorum virtus huic vel illi parti est familiaris.

40 ¶ Persequitur institutum in memoriam reuocans, quæ sint, quæ medicamenti actionem meliorem sui mixtione reddunt. Quorum singulatim in sequenti oratione mentionem faciet. Admonendus tamen es lector, foeliciorem, melioremque fore actionem, si non solum medicamenta ea cum cathartico miscueris, quæ cum purganda parte habeant familiaritatem: sed etiam si purgans ipsum familiare eidem parti delegeris. Quæ verò sint illa, in superioribus ostensum est.

45 Hoc autem loco docere libet medicamentorum cum partibus cognitionem: quæ aliorum [medicamentorum] virtutes ad partes ipsas perducit. Verbi gratia, ad caput medicamenti purgantis

Ex Gale. lib. 1. de antido. & lib. de theria. ad Pisonem.

Cephalica medicamenta.

Libri primi

facultatem facile perducūt, nux moschata, pœonia, stœchas, acorus, xylaloë, sal Indus, sal gēmeus, balsamum, xylobalsamū, carpopalsamū, anacardus, thus, ladanum, buthur, scenden, myrrha, chamædrys, chamæpitys, schænu anthos, scilla, spica, castoriū, gētiana, halsce, hyssopus, asa, strobili, piper, maiorana, sagapenum. 5

Thoracica.

Ad thoracem vero & pulmones facile perducunt medicamenti purgantis virtutem, iris, alhalce, hyssopus, crocus, glycyrrhyza, succus eius, yuæ passæ, adiantum, scilla, ammi, cardamomū, succus brassicæ, ius galli antiqui, nasturtiū, amygdalæ, strobili, pulmo vulpis, sefeli, auellana, opopanax, myrrha, sagapenum, rhasphanus, calamus aromaticus, asphodelus, volubilis maior, laurus, calamintha, sabina, violæ, aristolochia, tragacantha, gummi, thus, mel, sacchar, morū, scenum Græcum, marrubium, lilium, & similia. Quæ verò ad hepar medicamēti purgantis facultatem 10

Hepatica.

facile perducunt, sunt, spica, asarum, anisum, fceniculus, endiuia, taraslacon, amigdalæ amaræ, folium, daucus, eupatorium, absinthium, cācamum, cassutha, semina quatuor, cinnamomum, asparagi, cicerū decoctum, chamædrys, arnoglossa, volubilis, iris, laurus, schænu anthos, chamemelum, fumaria, serum lactis, fceniculi & petroselini succus, polium, scilla, & similia. Ad lienem me- 15

Splenica.

dicamenti purgantis vires perferunt, daucus, calamintha, spica, tamarix, capparis, buchor marien, cortex salicis, sal gemmeus, sal Indus, iris, acorus, marrubium, rubia tinctorum, absinthium, eupatorium, anisum, fceniculus, asparagus, cassutha, asplenon, scilla, asarum, volubilis, scordium, agnus castus, chamæpitys, 25

Arthritica.

amygdalæ amarg, aristolochia, & similia. Ad iuncturas denique medicamenti vim facile perducūt, zinziber, armal, scilla, asa, opopanax, thapsia, aqua porri, succus brassicæ, cardamomū, acorus, triplex piper, scordium, chamædrys, chamæpitys, halsce, amomū, polium, & similia. Quæ autem ad alias quoque partes medicamētorum vires perducunt, ex tabulis medicamētorum simplicium collige, nobis præstantiora & præcipua scripsisse sufficit.

¶ Quæ cum quibus partibus medicamenta familiaritatem & cognationem habeant, membratim edocet à capite primū exorsus: inde reliquas omnes primarias & præcipuas partes percurrens, corde & ventriculo exceptis. Quorum nulla hic fit mentio, vel quod de eis in proximo huic capite generatim disseruit: vel quod de cardiacis medicamentis Auicennas (à quo ille mutuò sumperat, quæ de illis scripsit) in opere de viribus cordis generatim, speciatimq; tractauit. De stomachicis non erat cur in hoc loco ageret: quandoquidem medicamenta omnia in se recipit ventriculus, suo gremio complectitur, in actumque redigit. Reliqui à recensitis partibus quæ sint familiaria, ex libris simplicium medicamentorum Galeni, Dioscoridis, & aliorum petendum est. Quo labore nos leuarunt Iacobus Syluius, & Leonardus Fuchsius, duo artis Aesculapij lumina: quorum yterq; in sua methodo in ordines & tabulas huiusmodi medicamēta redegit. Quos autores consulat, qui exactam & claram co- 40

Theorema secundum. XLII

rum cognitionem habere cupit. Nobis id laboris tātū superest, vt hinc scrupulos aliquot
tollamus: qui nouitium Medicum offendere & remorari possent. Primū occurrit pœo-
nia. nam cūm vtrāq; laudetur, mas habetur p̄stātor. Buthur Scenden quid sit, & sit ne res
vna, an duæ, & scribendum ne sit Buthur, an Bucur, plurimos video ignorare. Ego, vt planē
5 quod sentio profitear, nihil certi habeo, quod dicere possim. Opinor tamen Buthur seu Bu-
cur (vtroq; enim modo scriptum reperitur) & scenden res esse diuersas. Nam Mesues capi-
tur de catarrho apertissimē ea distinxit: &, ni prorsus fallimur, Bucur siue Buthur alipta est
moschata: & scenden algalia vulgō dicta, vel gallia elephangina. Nam galliam moschatam
noni esse ex eo conijcere licet, quod in eadem cōpositione, vbi horum nominū meminit, pe-
10 culiarem de ipsa mentionē fecit Mesues. Vnde Bucur opinamur legendum esse cum Mondī
no. Ala seu potius assa liquor Cyrenicus quibusdam putatur: sic dicta, vt mea fert opinio,
corruptē pro lasser. Strobili, conī olim dicti Atticis, pinej à quibusdā nunc vocantur. Gum-
mi absolute pronunciatū, Arabicum intelligitur. Semina quatuor tum maiora, tum minora:
tum calida, tum frigida, hepati benē facere creduntur. Buchor marien cyclāminus est Sera-
15 pioni. Asplenū à quibusdam scolopendrium dictū, cetrac Italis quibusdā nuncupatur: nō
bis vernaculo sermone doradilla. Scordium verū multis iam innotuit, falso à maioribus nō
stis allium agreste pro eo vsurpatum. Armal quid sit, docui prius. Hac breuiter, quoad li-
cuit, attigimus: circa reliqua si quid occurrat difficultatis Medicina tyro consulat doctos,
vel libros ab eis scriptos: quorum aurea nostra ætas maximam attulit copiam, & maiorem
20 fauente Deo indies afferet.

DE MEDICAMENTORVM CORRE- ctione per ea, quæ temperaturę ipsorum sunt contraria. Cap. ij.

25 **N**quit Heben Mesues: Medicamētū insignem intem-
periem corrigimus mixto contrario, quod caliditatē,
frigiditatem, humiditatem, siccitatem ipsius noxiam,
recta proportionē qualitātū vnius ad aliud (quatenus
licet) seruata, permutet. Qua de re pluribus agere non est p̄sen-
tis instituti. Qui plenam ipsius cognitionem habere cupit, legat
30 librum Haly senis, & librum Alchindi.

Medicamenta corrigere docet mixto aliquo, quod tēperiem contrariā ipsorū excessui sit
fortitū. Quædam enim calore, alia frigore, alia humiditate, alia siccitate possunt nos offē-
dere: nisi eorū noxam mixtionē aliorum contrariam habentium temperiem præcaueamus.
Neq; satis est qualitatem inuenisse contrariam, sed præterea opus est qualitatis ordines di-
55 ligentissimē expendere: & interim contrarium aliquod valentius, interim imbecillius, in-
terim æquale, pro scopis, & indicationibus varijs opponere. Alioqui si citrà, quā medicamē-
menti qualitas noxia requirit, consistat, vel vltřa progrediatur, error necessario admitte-
tur. Quam proportionem qualitatum ad vnguem teneat oportet pharmacum compositu-
rus. Sed hac de re Haly senex, & Alchindus latius scripserunt. Nobis generalem duntaxat
40 doctrinam scribentibus sufficit capita tantū rei attigisse.

DE MEDICAMENTORVM CORRE- ctione per ipsorum effectis contraria. Cap. iij.

45 **N**quit Heben Mesues: Malis medicamētorum effectibus
etiam resistimus. Qui cum medicamenta maligna (quæ tu

Libri primi

noſti) præcipue conſequantur, inſalubriter afficiūt corpus, cūm
que ipſi horrendi ſint, naturam etiam deterrent. Sunt autem hi,
conturbatio, animi deliquium, morſus ſtomachi, flatuum gene-
ratio, punctio, inflatio, incifio, vlceratio, venarū in orificijs aper-
tio, attractio immodica, viſcerum lubricitas, congelatio, ſiccatio, 5
corrugatio, inuiſcatio, ſeu adheſus, obſtructio, arctatio, & ſimilia,
quorum prius meminimus.

¶ Noxia effecta, quæ à medicamentis violenter purgantibus præcipue impendēre ſolent,
qua ratione præcauere oporteat, hoc capite docet. Excitant enim medicamenta huiusmodi,
niſi diligenter provideatur, opus quoddam violentū, & effecta ſæpè malefica, horrendaq; 10
non ſolum agro & aſſiſtentibus, ſed & Medico, corpus præuè & inſalubriter afficiunt: natu-
ram, qua hominem regit, proſternunt. Prius igitur omni cura hæc prohibenda ſunt, quam
medicamentum in corpus ſumatur. Quomodo autem ſint hæc vitanda protinus oſtendet,
vbi prius quot, & quæ ſint acciðetia illa ſiue effecta explicuerit. Inter quæ cõturbatio prin-
cipem locum ſibi vindicat, deinde reliqua ordine ſequūtur. Conturbatio vel nauſea eſt (vt 15
Mondinus interpretatur) vel humorum in corpore commotio ſiue turbatio: quam medica-
menta violenter purgantia ſæpè excitant. Inde elateria, hoc eſt, agitata & ſuccuſatoria
dicta ſunt. Per animi tubuerſionem lipothymiam ſiue animi deliquium intellexit. Hanc me-
dicamenta interdum aſſerunt tum immodicè vacuando, tum propter humorum cõtutio-
nem oſtendendo ventriculi, & illi conſentiente cerebro propter Sympathiam: tum propter 20
malignam & venenofam medicamenti virtutem. Ventriculum, & inteſtina vlcerant, pun-
gunt, incidunt, mordent, medicamenta corroſiua, acria, & vehementer calida: ſæpèque ea
accertunt conuulſionem, non aliter atq; humores rodentes & mordaces. Flatus interim me-
dicamentorum calor cauſa eſt, quæ ex humore frigido crudoque excitat. Interim 25
medicamenta ipſa ſatus materiam de ſe præbent, qualia ſere ſunt, quæ emollièdo, lubrican-
do purgant, quæq; largam habent humiditatem excrementoſam. Inflatio ſæpè à flatu eſt, in-
terim etiam ab humore, refrigerato hepate ob inſignem aliquam & largam vacuationem.
Venarum apertio & attractio immodica à medicamentis calidis & acribus præcipue fiunt.
Viſcerum, id eſt, ventriculi & cum eo inteſtinorum lubricitas ſequitur interdum (vt capite 30
ſecundo theorematiſ primi ad finem docuimus) Vel viſcerum, hoc eſt, hepatis, & ventricu-
li viſcus, retentrix proſtrata. Congelationem raro purgantia excitant, cūm eorum maxima
pars ſit calida, niſi fortè dum immodicè vacuant. Tunc enim exhaustus calor vnà cum hu-
moribus congelationis partium principum cauſa eſſe poſſunt. Vel certè per congelationē
frigidam intemperiem intellexit: quam medicamenta tum per ſe, cūm frigida ſunt: tum per 35
accidens, vacuando ſcilicet, inuehere poſſunt. Vel congelationem vocauit humorum in-
crasſationem, & coagulationem, qualis hyeme loco frigido & conſtitutione frigida eſſe ſo-
let: quam calida & acria medicamenta tollunt. Siccare omnia calida medicamenta per ac-
cidens poſſunt: ſicca per ſe. Aſtringētia corrugant, cõtrahunt & arctant partes omnes, quas
attingunt: Sæpèque humores lentos & craſſos pertinacius aſſigunt. Obſtruunt frigida: hu-
more prædita lento, craſſo, dulcia: & calida ipſa per accidens, dum ſcilicet maxima vi humo-
res attrahunt, præfertim nondum incisos nec tenuatos: breuiter nondum fluido factō corpo-
re. Similia his acciðetia non pauca à medicamentis impendēre ſolent: de quibus partim eſt
dictum in genere, vbi primarium qualitatū recensuiſmus effectus: partim dicendū eſt ſeor-
ſim libro de medicamentis ſimplicibus purgantibus.

Quibus per ea, quæ contrarios præſtant effectus, occurrēdum 45
eſt: qualia plerunq; ſunt odore, aut ſapore, aut tota ſubſtantia oc-
currentia: ob id medicamenta meliora & ſalubriora reddentia.

¶ Capite ſalutaria eorum ſcribit, quibus maligna medicamentorum effecta prohibentur,

Idem, cōm. apho-
rismi, lib. 1.

Idem, lib. 1. ſeni-
ent. de obſtructione.

Theorema secundum. XLIII

protinus sigillatim de eis dicturus. Medicamentorum igitur malignis effectibus triplici remedium genere occurrimus, his scilicet, quæ vel odore, vel sapore, vel consistentia tum nobis iucunda & familiaria sunt, tum maligna medicamentorum effecta abolere possunt. Sub quibus tribus, nempe odore, sapore, consistentia, reliquas omnes medicinarum facultates, à quartis, complexus est: vt ex his, quæ particulatim de illis scribet, ad quæ nos festinamus, facile est persuadere.

Odor enim iucundus (vt nostri) medicamentum reddit salubrius. Nam agitationem, & nauseam sedat: cor, & cerebrum roborat: animum dilatat: & gaudium generat: foetidus verò atque grauis, contraria molitur. Odoratum autem calidum, aut frigidum, medicamentis [purgantibus] opponatur, tale & quantum ipsorum in temperies postulat.

¶ Purgantibus medicaminibus, saltem trahendo, cognatum & naturale est ventriculum, & præcipue os ipsius, & cor, laedere (quam læsionem ventriculi tremor, vomitus, & nausea frequenter consequuntur) calorem nativum, & spiritum & vitalem & animale inanire, & alterare. Quæ omnia noxamenta mixtione odoratorum providemus. Siquidem odor bonus Hippocrati, læsionem, quam, aliqui purgantia afferre consueverunt ventriculo, inducit: & in iucunditatem eorundem tegit. Vnde fit, vt non aquæ medicamenta purgantia ventriculum auerteretur, neque cum motu, saltu, palpitatione, nausea, vomitu, vt si per se exhiberentur, affumat: sed libentius ea complexus in actum redigat. Norit id Pharmacopola, & vulgus ipsum: nedum Medici. Dum enim metus est, ne vomitus assumpti medicamenti sequatur, curritur ad bene odorata, vt pomum, vinum, acetum, & similia: quæ naribus obiecta, vel commanfa agitationem illam & nauseam sedant. Cor odore iucundo roborari cunctis persuasum est. quoniam potissima ex cardiacis medicamenta odore suavi & ameno commendantur. Ad hæc, nihil celerius odore nutrit, & vires deiectas instaurat, autore eodem Hippocrate. Id quod in his, qui animi deliquium patiuntur, luce meridiana clarius conspicitur. Nam exanimati odore panis, vini, acetii, & cuiusvis alterius bene odorati rei excitantur. Neque solum spiritum animale nutriendo cerebrumque ipsum, roboratur cerebrum: sed etiã intemperie ipsorum ad mensum reuocando rationalem, animum dilatant, hoc est, oblectant, gaudio exhilarant, & exultare faciunt. Foetidus & grauis odor vomitum & nausæ prouocat, omnes partes principes offendit, & quendã veluti stragulatũ facultati tum animali tum vitali affert. Argumento est aer odore aliquo tetro, vt cadaveris, stercoreis, vel alterius rei malè olentis infectus. Nã tunc tantisper anhelitum cohibemus, si nobis occurrat, dum foetor ille sentitur, & durat: & sepe non valentes tandiu retinere anhelitum, aëre illo corrupto per inspirationem in cerebrum & cor attracto, semimortui occidimus. At verò ne, dum medicamentorum malignos effectus per odorata vitare studemus, noxam aliam non minorem imprudentes inuehamus: cõsultè admonet, ea quantitate & qualitate miscenda esse odorata purgantibus, vt simul malignos effectus à medicamentis impendentes vitemus: simul medicamentorum purgantium intemperiem illorum mixtione obtundamus, & remittamus. Id assequemur, si purgantibus medicamentis calidis vt scammonio, odorata frigida vt rosas, violas, & his similia, iusta proportionem miscamus: & è regione si frigidis, calida, vt cinnamomum, xylaoen, & id genus alia, opponas. Quamquam interdum, qualitatis exigua habita ratione, alijs scopis maioribus intenti, odorata calida calidis purgantibus miscemus. Helleboro enim nigro, alijsque insigniter calidis, dauci, seseleos, cymini, anethi semina miscere iubet Hippocrates.

Ad medicamentorum præterea castigationem sapores conferunt. Sunt autem acer, amarus, salsus, dulcis, vinctuosus, insipidus, acidus, stypticus. Frangunt enim hi medicamentorum varios excessus.

Gale. comm. 12. li. 2. de visu acuto. & lib. infirmitates, quos medicamenta purgant. & c. Cor nelii. Cel. cap. 12. lib. 2. & initio lib. 5. Gale. commenta. aphor. 18. lib. 2. & aphor. 1. parti. 3. lib. 4. epide.

Idem cap. 1. li. 3. compo. ph. p. Aulic. cen. lib. de viribus cordis. Hippo. lib. de alienis. & loco pxi. me citato in epide. Gale. 9. apho. 18. lib. 2. & lib. 12. metho. Hippo. & Gale. in eodẽ loco epide. Gale. li. 7. de vitiis partu. & 8. cõpo. ph. p. cap. 4. & lib. 12. metho. Idẽ lib. 1. alimen. & alibi.

Ex eodẽ commẽ. aphor. penul. li. 1. Hippo. commen. 12. lib. 2. de vitiis acutis. & lib. quod medi. purgant. & c.

Libri primi

¶ Sapoꝛes etiam in eundem vsum vsurpari longa admodum oratione declarat: verumtamẽ prudente Medico coniectore opus est, vt intelligat, qua sapoꝛum differẽtia sit opus, ad prohibendos vel frangendos noxios medicamentorum effectus. Multifariam enim sapoꝛes id præstant, interim nanque symptomata maligna à purgantibus excitari solita prohibent: interim imbecillam actionem intendunt: interim tardam accelerant: est cum gratiora & iucundiora nature ea reddunt. Quo fit, vt foelicior sequatur actio, alias etiam vtilitates præstant, de quibus loco suo dicitur. At enim animaduertas oportet, duo totius sermonis, qui de sapoꝛibus habendus est, esse capita. In quorum priore, qui sapoꝛes quibus medicamentorum effectus sint contrarij, particulatim singulos discurrendo docet. in posteriore, qui inuicem quibus rectè & inutiliter misceantur, ostendit.

Acre enim flatus à medicamentis excitatos tenuat, & dissipat. Quo sine species acres alephanginae ipsis miscetur. tenuat enim, & resoluunt flatus, vt daucus, piper longum, sceniculus. Miscetur etiam scammonio sceniculus, anisum, polypodium, & similia: plurimumque iuuat incidendo materiam lentam & crassam, facilemque expulsiõni reddendo: id quod ipsum forsitan per se non effecerit. Scilla hieris magnis ratione eadem addita est, vt materias euulsu contumaces per hanc facilius euacuet. Præterea acre plurimum iuuat, vt medicamentum à partibus remotioribus trahat, vt thapsia in pilulis foetidis, & piper in hieris. Idem acre medicamentum actionem tardam, aut imbecillam efficaciorẽ reddit, & accelerat. Ob id ipsi turbith miscetur zinziber: raphanus, hermodactylis: carthamo, cardamomum. Necessario autem congelationem tollit, obstructions aperit, medicamentoque vim facile penetrandi impertit, cum eam per se non haberet: quæ sine scordium & diuretica acra, magnis medicamentis miscentur.

¶ Sapor acris miram habet vim in emendandis medicamentorum vitijs. Sunt enim ex his quædam natura flatuosa, quam noxam mixtione alephanginarum specierum, seminum odoratorum, piperis, & aliorum acrium prouidemus. alia in crassas & lentas materias non ita valenter agentia, ab acris incis, tenuatis, deterlis, promptissime illas educunt. alia à partibus corporis longinquis, vel nunquam traherent, vel certè non adeo insigniter, nisi acrium commixtione iuuarentur. quædam tardè vel imbecilliter actionem suam promunt, quæ actio mixtis acris tum intenditur, tum acceleratur. humorum crassitiem & veluti coagulationem tollit, intemperieque frigida necessario medetur, quia calidum & inflammabile est. unde etiam obstructions liberat, & præclusas vias medicamenti aperit: quo fit, vt altius ea penetrent. ob id scordium, & diuretica potentiora, quæ acra sunt, theriaca, mitridatio, alijsque nobilibus medicamentis miscentur. de quibus Galenus libris duobus de antidotis copiose scripsit. Poteram singulorum, quæ hic scripta sunt, causas latius percurrere. Sed quoniam facile est eas ex primo theoremate ducere, suisque effectis reddere, nolui tibi lector fastidium parere.

Amarum autem purgationem iuuat, & medicamento purganti acrimonia foeliciter permiscetur. non modo enim secundum substantiam opposita sunt inuicem, & frangunt sese: sed præter id etiam alterum vtriusque purgationem iuuat. ob id ingeniose quidam scammonio aloem miscuit: nam sese mutuo castigant.

Theorema secundum. XLIII

Amarapræterga res firmando ventriculum, flatusque dissipando iuuat: & facit, vt medicamenta, quibus miscetur, vim præseruandi à putredine habeant. nam sua virtute, præsentem putredinem tollit, & corpora roborat.

- 5 ¶ Amarum, quia humores crassos & lentos incidit, tenuat, deterget, & partes ad excretionem pungendo stimulat, iure optimo purgationem iuuare dicitur. Purganti acrimonia medicamento feliciter etiam cōmiscetur. quoniam præterquam quod purgando mutuas sibi operas præstant, incidendo, tenuando humores, & partes ad excretionem punctiōe prouocando: substantijs inter se dissident. Nam amarum substantiæ crassæ & terrenæ, sed calore tenuat, est: ac retenuis igneæque. Quo fit vt vterque nocuentis alterius, quæ ex parte substantiæ succedere solent, succurrere possit. Quomodo sese frangere intelligendum est: alioqui si eorum temperiem & actiones consideres, vt amarum acris intentionem remittere comperies, non perinde acre amari actionem frangere: quin tardam ipsius actionem accelerare, imbecilliorē roborare, in primo canone dictum est. Porro amara inimica valde sunt stomachi, nisi simul astringant, vt aloë, absinthium ponticum, & similia: de quibus loquitur Me-
15 sues. Hæc enim quatenus astringunt, os ventriculi firmant, roborantque: quatenus amara sunt, flatus discutere valent. Quæ amaritudo mixtionē astringentis substantiæ exoluit, diluiturque. Vel si stomachus frigida & humida intemperie laboret, amara sincera poterūt eum roborare. Nam cum amara calida sint & sicca, intemperiem illam corrigunt: humores
20 si qui sint, siccando, detergendo, digerendo, consumunt. Amarum etiam tum se ipsum, tum ea, quibus miscetur, à putredine vindicat, præseruatque. Nam cum putredinis mater sit humiditas excrementosa, eam amarum siccando & resoluendo consumit, tum in corporibus non modo viuīs, sed etiam demortuis: tum in mixtis medicamentis. Neque solum medicamenta, quibus miscetur, tuta à putredine reddit: sed etiam eisdem vim præseruandi corpora
25 ab eadem impertit. Id autem amarum per se inest: reliquis propter amari admixtionem.

Gale. cap. de centauro maiore in simpli medi.

Idem lib. 11. metho. & 4. simpli. cap. de abrotano, & 8. cap. de stoechade, & 3. de ratione vic. acuto. commen. 10. idē lib. 7. metho.

Idem cap. 21. lib. 1. simpli. & alibi.

Salsum verò robur addit omnibus, quæ imbecilliter, & tardè sol-
uunt. ob id salem gemmeū, aliasque salis species, prudēter quis
agarico, epithymo, alijsq; multis, miscere præcepit. His enim vis
gorem, & facilem actionem impertiuntur: licet interim eadem
30 exerceant, sitimque excitent: vt in quibusdam conturbationem
faciunt, in alijs eandem sedant. Eisdem etiam proprium est flatus
dissipare, & medicamentis, quibus miscentur, vim tenuandi, inci-
dendi [& tergendū] adhærentes, lentas & crassas materias imper-
tire: vt etiam à putredine imminente & præsentī vindicare, & hu-
35 mores partibus immerfos ac imbibitos, exiccare, obstructionē
que liberare.

¶ Salsum quia, quas contingit, partes mordet, pungit, & vellicat: facultatem excreticem, ad munus suum maiori contentione obeundum excitat: & quia materias crassas, & lentas, tenuare, incidere, & detergere potest: debilem medicamentorum actionem validiorem red-
40 dit: tardam & difficilem, accelerat, facilemque facit. Ob id laudandum est consilium illius, qui salem gemmeum, aliasque salis species, cum agarico, epithymo, alijsque tardè vel imbecilliter soluetibus miscere iussit. Pigra enim & imbecilla eorum actio, his mixtis, celerior & fortior redditur. Quanquam commoditas hæc sua fert incommoda secum: nam medicame-
ta, quibus mixta sunt, potentius deinde siccant, sitimque excitant: & quibus os ventriculi, to-
45 tūque ventriculus humoribus salis, biliosis, melancholicis, redundat: & in quibus intemperies calida sicca in toto corpore, vel saltem ventriculo, dominatur, mixtis salis, magna oritur perturbatio, & subuersio ab illis grauius offensis. At si pituita in toto corpore, vel in

Libri primi

solo ventriculo redundet, mixtione salforum perturbatio illa sedatur. Reliquos hic recensitos effectus, quia calidum siccum, incidens, tenuans, resoluens est: facile prestare potest. Quorum particulares causas naturæ peritus facile suis reddet effectis.

Vnctuosum lubricando iuuat. lubricum enim magis lubricum facit: adhærens verò, vel quod adhærendum est procliue, similiter lubricat: acrimoniam frangit, morsum ferrantem, & asperitatem lenit: medicamentum tardius operans citius descendere facit. Quibusdam tamen nauseabundum est, & stomachum infirmat.

Purgantium medicamentorum quædam leniendo, alia emolliendo, alia comprimendo, alia trahendo materias peccantes e corpore educunt. Quibus omnibus commodissime, mixta vnctuosum. Nam lubricas facilius lubricare facit: emolliens mixtum vnctuosum promptius descendit: comprimens, quod sæpe vijs præsertim siccis & astrictis adhærere solet, aggregare descendere: lenitis illis & humectatis expeditius descendit: trahendo purgantis acrimoniam & amaritudinem (quorum alterutrum ferè illis inest) frangit & obtundit: aspera lenit, & si qua tardius operantur, ea citius descendere facit. Cunctis ferè nauseabundum est, & ventriculi os relaxat, ut in primo theoremate dictum est: nisi quis fortasse contrariam in ventriculo habeat affectionem ei, quam vnctuosum habet excitare, ut asperitatem, siccitatem.

Dulce medicamentum reddit iucunda, & est fundamentum & materia nastilium: facit ut medicamenta tum lauent, tum tergeant, tum expurgent: abominationem etiam ab eisdem tollit, turbationem sedat, acrimoniam & morsum ferrantem frangit: medicamentum tardè operans roborat, adhæsum remouet, lubricare facit, corpori robur addit. Quibusdam tamen inflammationem & flatum parit.

Gale. cap. 8. & 9.
lib. 4. simplicia. &
lib. de atra bile.
& cap. 14. lib. 4.
simplicia medi.

Dulcia naturæ nostræ familiarissima sunt. Nam sanguis, qui nostra alit fouetque corpora, si secundum naturam se habet, dulcis est. Cui, quæ symbola sunt, grata solent esse: & stomacho totius corporis prægustatori. His, si quis medicamentis sumendis abominabilis & iniucundus sit sapor, tollitur, tegitur, vel certè diluitur. Sunt præterea omnium, quæ per os sumuntur, veluti basis & fundamentum, ad eorum iniucunditatem detrahendam, vel exoluendam. Nam omnia propemodum medicamenta sumenda melle vel saccharo condimus. Quamquam mel veteribus vsitatus erat, ut nobis saccharum: utroque tamè pro rei exigètia vititur. Tardam & lentam celerant purgationem, quoniam iucundius euadit totum medicamentum, & ob id melius à ventriculo amplectitur, celerius alteratur, in actum redigitur, & suam promit actionem. Ad hæc corpori robur addit, quia nutrit. At verò in ætate florentibus: temperamento totius corporis, vel ventriculi, vel hepatis, calidis: ætate, febricitantibus: promptè inflammantur, & in bilem conuertuntur. Reliqua quæ circa hunc saporem desiderabit lector, in primo theoremate comperiet.

Id. cap. 14. & 15.
lib. 4. simplicia. &
7. metho. meden.

Inspidum iuuat tum lubricando, tum inflammationem extinguendo, tum acrimoniam frangendo, tum morsum ferrantem auferendo.

Malos medicamentorum effectus inspidum corrigit, tum aquosa sua essentia lubricando, tum temperamento frigido & humido inflammationem, hoc est, intemperiem calidam tum medicamentorum, tum corporis extinguendo: eodem acrimoniam medicamentorum frangit, morsumque vlcerosum simul cum larga humiditate auferit. De quo etiam pluribus in primo theoremate egimus.

Theorema secundum. XLV

Acidum incidēdo iuuat, & simul medicamenti inflammationē frangit, morsum & acrimoniam obtundit, vim tenuandi & penetrandi eidem impertit, conturbationem & nauseam sedat, ventriculū calidum, & corpus [totum] roborat, cordis inflammatio-

5 nem à medicamento excitatam extinguit.

¶ Acidū vt acre incidit, tenuat, aperit, penetrat: quas facultates omnibus, quibus miscetur: Idem locis iam prius adductis. impertit. Differt tamen ab acri, quod hoc calfaciendo, illud refrigerādo, ea præstent. Quo-

10 ties igitur humores crassi & glutinosi, tenuandi, & incidendi sunt, si intēperies calida in corpore dominatur, ad acidum confugimus. Quod medicamenti inflammationē, hoc est, calorem immodicum ipsius, vt cordis, ventriculi, & reliqui corporis, extinguit: quia frigido tē-

peramēto est. At morsum qui potest acidum sedare, cum ipsum mordax sit: Quatuor nanq̃ Idem cap. 37. lib. 1. & 14. 16. 17. lib. 4. sapores sunt morsus participes, acris, amarus, salus, acidus: & tribus prioribus vt calidis in-

15 est mordacitas & rosio, acido vt frigido. Commune enim est calido cum frigido morsus. An ob id ipsum quod acre, amarum, salum, mordent, quia calida: acidum, quia frigidum: recte

15 frangere morsum à calidis excitatū acidum dicitur. Nam calidum, dissoluendo & fundendo

mordet: frigidum contra diuellendo, contrahendo, & condensando. An quoniam acre, ama-

rum, salum, vehementius mordent: acidum mitius: acidum mixtū illis sedare mordicationē

15 dicitur. Idem ventriculū turbatum, & nauseabundum placat, præsertim si intemperie ca-

lida laborat. quoniam eum ad naturalem statum conuertit, partes ipsius laxas & resolutas

20 in vnum cogit, appetentiam excitat.

Stypticum omnium medicamentorum vires & actiones feliciores reddit. Siquidem cor, ventriculū, & reliquū corpus ro-

borat, à subuersione & nausea liberat, acrimoniam & inflamma-

tionē frangit, repugnat medicamento veras à proprietate sic ape-

25 rienti, vt sanguis inde effluat, & excorianti viscera, & immodicē

attrahenti, vt etiam viscera supra modum lenienti.

¶ Stypticum vel quia temperamento, vel substantia, vel effectis, medicamentorum malis ef-

fectis resistit: vel quia omnes corporis partes roborat, solutas & laxas vniendo, calidas &

humidas versus medium reducendo, spiritus & caloris dissipationem prohibendo: omnium

30 medicamentorum vires & actiones feliciores reddit. Cū ratione tamen & præmeditatione

vtendum est astringentibus, alioqui si temerē exhibeantur, maximas corpori consueuerūt

35 afferre noxas. Anæstomoticis medicamentis aduersatur, hoc est, venarum orificia sanguinē

manantia claudit, quoniam huiusmodi crassarum sunt partium, frigida & astringentia citra

morsum & acrimoniam. Quæ omnia astringens sapor in se includit. Reliqui saporis styptici

40 effectus partim ex his, quæ diximus, innotuerūt: partim in primo theoremate expostiti sunt.

Cæterum medicamento soluenti acrimoniam omnium optimē

miscetur tribus de causis: prima, quia medicamento sic purgati

repugnat substantiā suā, & quadantenus qualitate. Siquidem sty-

pticum acrimoniam & inflammationē extinguit [vti diximus]

40 Ob id rectē maiores laudauerunt scammonium coctum in cydo-

nio, eorumque commixtionem. Secunda, quia ex commixtione

huius fit compressio, & facilius à corpore medicamēti expulsio.

Quo circa rectē etiam scammonio myrobalanos miscuerūt. Ter-

tia, quia ex mixtione stypticorum cum medicamento tollitur no-

45 cumentum, quod alioqui cordi, & partibus nutritorijs impende-

H iij

Libri primi

bat, uti supra à nobis dictum est. In summa, omnium medicamentorum, quibus miscetur, actionem salubriorem reddit.

¶ Hactenus docuit, qui sapes, quibus medicamentorum insalubribus effectis occurrere possint, in praesentia quoniam medicamenta ipsa purgantia propemodum omnia sapore aliquo sunt praedita, sapes ipsos inter se confert: ut ostendat, qui inuicem recte & salubriter misceantur, qui inutiliter & frustra. Primum igitur astringentem cum acri confert, quorum mixtionem tribus de causis commodissimam & saluberrimam esse praedicat: tum scilicet quoniam astringens substantia & qualitate repugnat acri. Nam acre tenuis & ignea est essentia, & temperamento calido: stypticum crassa terrenaque & temperie frigida praeditum. Semper tamen hoc siccum est, & frigidum: illud calidum perpetuo, humiditatem tamen largam interim habet, interim ea priuatum est. Hinc fit, ut qualitate non semper pugnent, ob idque Mesues fortasse dixit, & quadantenus qualitate. Quia tamen acre semper est calidum, vrens, & inflammabile: stypticum frigidum: hoc illius acrimoniam inflammandique promptitudinem recte frangere dicitur. Quapropter recte Galenus scammonium calidum, acre, inflammabile, in malo cydonio frigido astringente coqui iussit, eorumque mixtionem laudauit: ut illius calorem, acrimoniam, inflammandi promptitudinem huius frigiditas & terrena essentia hebetaret obtunderetque. Qua autem ratione scammonium coquendum sit in cydonio Galenus docuit, & Mesues capite de scammonio fusiis docebit. Et si quid aliud à coctione per ea verba, eorumque mixtionem intellexit, is erit sensus: Non solum scammonium sic coctum miscuit & laudabilius est, sed etiam ipsa vnum & idem ingredi medicamen, ut diacydonium catharticum, salutare est. Tum quoniam adiuncto styptico acri ipsi, celerius & facilius & medicamentum, & humor vacuandus descendunt. Stypticum enim suo pondere deorsum latum obuias quasque materias secum deturbat, partes in se coactas robustiores reddit. quapropter quod alioquin est, facilius expellunt. Est autem alienum non solum humor, sed etiam medicamentum ipsum. In vtrunque igitur expultrix facultas insurgit. Hac de causa laudandum inuentum illius est, qui primus myrobalanos astringentes cum scammonio miscere docuit. Tum denique quia stypticum nocumentum illud arceat, quod alioquin scammonium, & similia medicamenta, afferre solent: spiritus & caloris dissipationem, partium nempe ventriculi & cordis praecipue, secundario hepatis & cerebri lesionem. Astringentia enim non solum hac prohibent, verum etiam robur his partibus addunt. Et ne longiorem de styptico sapore sermonem faciam, non solis medicamentis valenter purgantibus, qualia sunt acria: sed omnibus quoque alijs mixtum stypticum, ipsorum actionem reddit salubriorem.

Dulce verò medicamenta omnia, praeter quam falsa, iuuat.

¶ Qui purgatricem vim dulci commiscuit, omne substatulit punctum. quoniam in cibo medicamentum dedit, quae ratio curandi Hippocrati tutissima est. Praeter id enim quod medicamenti purgantis iniucunditas tegitur, & melius à ventriculo amplectitur, celeriusque in actum redigitur: nutrimentosa qualitate, quae à dulci est, robur additur naturae. Ob id medicamentis omnibus, nisi falsis, vtilissimè miscetur. Ad haec, quoniam substantia, temperie, agendi modo, medium quodammodo obijnet, omnes alios sapes, eorumque insalubres effectus à medio extrema versus recedentes, ad mediocritatem reducere potest. Salso verò ideo inutiliter miscetur dulce, quod mixtum ex vtroque nauseam & vomitum pariat. Qui plura de hoc sapore scire cupit, legat, quae in primo theoremate, & hoc capite de eo scripsimus.

Vinctuosum commodè permiscetur acri, amaro, pungenti, exsiccanti, aegre lubricanti, mordicanti: incommodè autem dulci, insipido: acido verò mixtum promptius vomitum & subuersio dem promouet.

¶ Aqua aërea, & pingui constat substantia vinctuosum, mediocriter calido temperamento & abundè humido. Ob haec, acri, amaro, & salso, vtilissimè miscetur: quoniam calore & siccitatem eorum immodicam, morsum, rosionem, excoarationem obtundit, & remittit: & amari

Si testimonia desideras, ea pete ex primo theoremate.

Lib. 1. alimen. & capit. 14. lib. 3. simpli.

Mesues cap. vltimo de cathartico, & Paul. li. 7.

Galen. cap. de causis & de dracunculo.

Mesues cano. 2. cap. 11.

Arnaldus aphor. 32. fuorum aphorismo.

Vide cap. 1. theore. 11.

Theorema secundum. XLVI

& salſi ſubſtantiam quodammodo diluendo corrigit. Ad hæc, quia larga & pingui ſui humi-
ditate lenit, lubricat, mollit, ideo quòd in vijs adhæret, promptè lubricare facit. Dulci & in-
ſipido quorſum miſcendum eſt: nam neque ſubſtantia, neque temperies, neque effectus vlla
ex parte illa iuuare poteſt. At mixtum acido promptius ad nauſeam & vomitum ventriculū
5 ſubuertit. Nam acidum ad vomitu facilè reiiciēdas materias preparat incidēdo, & tenuādo:
vinctuoſum os vetriculi laxat, & infirmat, & materias ſic preparatas ſuſſum ſecum attollit
hinc nauſea vomitusque promptiſſimè ſequuntur.

Acidum ſalubriter miſcetur medicamento acri, dulci, inſſāma-
bili, mordenti: inutiliter amaro, falſo, ſtyptico, vlceranti, ſerranti.

10 ¶ Acidum ab acri quia temperamento diſſidet, facilè illius in ſalubribus effectis obuiā ire
poteſt: ob id ipſi, & alijs omnibus incendi aptis, mordentibꝫque foeliciter miſcetur. Dulci
tum vigorem addit, vt in primo theoremate dictum eſt, tum etiam ne facilè bileſcat, prohi-
bet. Salſo inutiliter miſcetur, quando quidem illud neque ſubſtantia, nec agendi modo po-
teſt iuuare, niſi fortè dicas contrario temperamento quadatenus præſidio eſſe. Stypticum
15 eo fortæſſe nomine quis iuuare poſſe dixerit, quòd ipſius ſubſtantiam craſſam, terreſtrēmq;
quodāmodo diluit, & quòd celeritatē intentionēmq; agendi eidē impertire valet. Sed quia
præſidium id leue eſt, nulla ipſius habetur ratio. Vlceranti, excoſiantiꝫ inutiliter miſcetur,
quoniā ipſorum malignam actionem tum quia frigidum, tum quia mordens, intendit.

Inſipidum acri, amaro, falſo, ſerranti, excoſianti, inflammanti,
20 mordenti, vtiliter permiscetur: ſtyptico inutiliter.

¶ Inſipidum ſuo tēperamento & ſubſtantiā ſapores omnes exoluere poſſe in primo theore-
mate diximus. Nullus tamen actionē inſigniter intēdere neq; accelerare poteſt: quia ipſum
tardè & imbecilliter agit. Styptico citra vltum vltum cōmiſcetur: partim quia temperamen-
to frigido conueniunt, partim quoniā nullus ab eo malignus effectus corpori iſpendet.

25 Salſum inutiliter permiscetur acri, amaro, dulci, vinctuoſo: præ-
ter quā quibus actio imbecilla eſt, vigore ob id indigēs. Omnia
enim imbecilliter & tardè ſoluētia ab acri & falſo vigore accipiūt.

¶ Salſum acri, & amaro, neq; ſubſtantiā, neq; temperie, neq; effecto, vltum vltum præſtare po-
teſt: quoniā ſerè in omnibus hijs cum illis conuenit. Dulci & vinctuoſo inſalubriter cōmiſce-
30 tur: ſiquidem ex hijs mixtum nauſeam vomitūque prouocat. Et ſi aliqua ex parte ea iuuare
poteſt, ea certè ratione erit, quòd tardam ipſorum actionē, vel imbecillam, accelerare &
intendere poteſt. Quem vltum acria & falſa omnibus imbecilliter & tardè ſoluentibus in-
diſſerenter præſtant. Imbecilla verbum, generatim initio huius rationis vſurpauit, vt tum
tardam, tum imbecillam ſpeciatim dictam actionem complecteretur.

35 Amarum quadatenus vtiliter miſcetur acri: falſo, vlceranti,
ſerranti, ſiccanti, inutiliter.

¶ Amarum & acre quadatenus vtiliter miſcentur, nam amarum craſſitie ſuæ ſubſtantiæ
acre obtundit: acre ſuo morſu, & tenuitate tardā amari actionē accelerat, & hoc modo mu-
tuo præſidio ſibi ſunt. At verò quatenus vtrunq; calidū eſt, non ita ſalubriter miſceri viden-
40 tur. Sed hoc damnum vtilitate illa maiori redimitur. Salſo, vlceranti, ſerranti, ſiccanti, inuti-
liter adiungitur: quoniā ipſorū malignos effectus intendere valet. Hactenus ſapores omnes
inter ſe contulit acri excepto, cuius peculiarem non fecit mentionē, quoniā ſingulos alios
cum eo contulit: vnde facilè eſt elicere, quibus vtiliter & inutiliter miſceri poſſit.

Sunt etiam quædam, quæ ſuæ ſubſtantię proprietate iuuant ad
45 tollendam medicamentorum malignitatem, qualia ſunt glutino-
ſa. Hæc enim reſiſtunt medicamentis à proprietate vlcerantibus
viſcera, & venarum oriſicia aperientibus. Quapropter tragacana

Libri primi

thum, aut mastiche, aut bdellium, rectè miscentur aloë, colocyn-
thidi, cucumeri agresti, & similibus. Hanc in rem quoq; ladanū
esse mirum quidam prædicat, præsertim si cum paucō oleo rosa-
to colocynthidi misceatur. Alij alia inuenerunt, vti in sermone
particulari à nobis dicitur.

¶ Triplici remedium genere medicamentorū insalubres effectus initio huius capitis pro-
hiberi dixit, his scilicet, quæ vel odore, vel sapore, vel substantiæ proprietate illis resistere
possint. De odore autem & sapore, quæ necessaria illi ad hoc institutum visa sunt, hæcenus
scripsit. supererat, vt doceret, qua ratione idem efficere possint medicamenta per suæ sub-
stantiæ proprietatem. Id quod in præsentia declarat, dicens huiusmodi esse glutinosa & vi-
scola medicamenta. Nam hæc dum substantia sua partes illinunt, & ceu tegumento quodam
induunt, interpositu suo malignos illorum effectus, vt excoriationē, vlcerationē, anastomo-
sin, morsum, punctiōem præcauent. Ob id tragacanthum, mastiche, bdellium, glutinosa &
emplastica medicamenta rectissimè aloë, colocynthidi, cucumeri agresti, venarum orificia
vel aperientibus tantum, vel simul vlcérantibus, excoriantibus, rodentibus, & pungentibus
miscentur. Ladanum etiam ex oleo rosato solutum hanc in rem cōmodissimum esse scripsit
Græcus nescio quis, cuius capite de colocynthide in simplicibus meminit. Alia alij inuene-
runt remedia, à nobis particulatim dicenda in singulis medicamentis purgantibus. Alias qua-
litates essentielles vt grauitatē, leuitatem, tennitatem, crassitiem, raritatem, densitatem: silen-
tio præteriiit: vel quod illarum non æquè sit frequens vsus: vel quod de illis obiter in sa-
poribus dixerit: vel quod ex his, quæ dixit, promptum sit cuius inire rationem, qua illas inui-
cem opponere possit.

DE PROPORTIONE RERVM inuicem miscendarum. Cap. iiii.

Nquit Ioannes Heben Mesues: Considerare autē oportet modum & proportionem in mixtione mutua rerum
prædictarum, vt ex his, licet proprietate diuersis, vna ta-
men facultas medicamento confluat. Qua igitur mēsurā vnum
alteri miscendum sit, vt salubre fiat medicamentum, indicatione
ab ipsorum proprietate tantum sumpta, hīc breuiter docere sta-
tui. Quo pacto autē medicamenta corrigantur, indicatione sum-
pta ab eorum quantitate & qualitate, liber haly senis, & Alchinda
abundè docet.

¶ De medicamentorū simplicium qualitatibus primis, de quæ earū gradibus seu ordinibus,
Galenus omnī primus, quod sciam, abundè exactèque scripsit: ex quibus cōpositorum na-
tura confurgit. Nam cōposita simplicium naturā quadantenus retinent, vel certè, quam ha-
bent facultatē, à simplicibus est. Quæ licet ita se habeant, quoniā quæ arte & methodo tra-
duntur, facilius exactiusque mentibus nostris se insinuant, ijs, quæ incondita & sine arte ho-
minū iudicijs relinquuntur: non immeritò posteriores inter arabas Haly senex, & Alchinda
inter Latinos Arnaldus Villanouanus, viam rationemque scripserunt, quibus qua men-
sura & proportionē caloris, frigoris, humiditatis, siccitatis, non minus in cōpositis, quàm in
simplicibus medicamentis mixta sint, & miscenda, haberi possit. Neq; enim temerè, & vt fors
tuit, mixta simplicia in vnius virtutis concordia conspirant: sed certa proportionē miscen-
da sunt, citra quam si consistant, vel si vltra progrediantur, vel totum cōpositum corrū-
petur, & medicamentorū in eo excedentium naturā respiciet, deniq; sperato sine frustabe

Lib. 3. metho. &
initio compo. ph.
g. & lib. 5. simpli.
ad finē, & 5. me-
tho. & initio ali-
men. & capite. 25.
lib. 1. simpli.

Theorema secundum. XLVII

ris. Certa igitur proportione & mensura singula simplicia in cōpositionem venire debent. Hæc autem tum in quantitate, tum in qualitate, tum in vi & proprietate salubri, vel insalubri humano corpori, considerari possunt. Propter hæc enim medicamentū bonum vel malum euadit. Quoniam verò de proportione quantitatis, & qualitatū primarū Haly senex & Alchindus inter Arabes accurate & eleganter scripserunt, in hoc opere illis superfedidit. De mensura autē & proportione miscendorum, à proprietate salubri vel insalubri sumpta indicatione, de qua re illi ex professo non scripserant, in præsentia disserere decreuit.

Quod autem breuiter persequi hîc statuimus, est huiusmodi. Omne medicamentum purgans aut est vehementis virtutis, aut imbecillæ, aut mediocris. Virtutem autem voco facultatem medicamenti, qua corpora nostra afficit. Virtus huiusmodi vehemens, ut diximus, est in medicamentis multum acribus, cuiusmodi est scammonium, euphorbium, almezercon, & similia; imbecilla, in his, quæ tuta & salubria sunt, ut sunt medicamenta dulcia, ut violæ, casia fistula, tereniabin, & similia; mediocris inest sub acribus, subamaris, & ijs, quæ inter hæc media sunt. Quarū magna est latitudo, ac secundum intensiōem & remissionem in bonitate & malignitate non exigua differentia.

¶ Docturus quænam sit seruanda in simplicibus proportio ad compositionem medicamentorum purgantium, habito respectu ad eorum proprietates, per medicamenta alexiteria, quæ corpus à periculis ab illis impendentibus vindicare possint, corrigendas: prius medicamentorum purgantium magnas vires, & illis contrarias alexiterias triplices esse declarat. Quorum singula breuibus quibusdam descriptionibus, vel subiectis exemplis manifestat, quibus declaratis institutum aggreditur. Initio igitur medicamentū omne purgans vehementis, vel mediocris, vel imbecillæ virtutis esse proponit. Inter hæc enim quartum inueniri nequit. Virtus autem est facultas siue potentia, qua medicamentū facit, id quod posse facere dicitur. Quod si medicamentū vnum varios potest producere effectus, varias etiam habere facultates fatendum est: quæ in temperamento medicamenti resident, ab eoque prodeunt. Vehemens facultas medicamenti inest malignis: ut acribus, qualia sunt scammonium, euphorbiū, granum cnidii. Imbecilla & debilis ijs inest, quæ medicamenta alimentosa sunt: cuiusmodi sunt dulcia, & quæ dulcedinis participia sunt, ut violæ, casia fistularis, manna. Subacria & subamara, & quæ inter hæc media sunt, mediocris sunt virtutis. Quæ verò inter hæc acria naturæ infestissima, & dulcia eidem amicissima sunt media, multa sunt, magnæque inter ea in bonitate & malignitate reperitur differentia. Intercedunt enim amara exacte acria & amara simul, & reliqua omnia, quæ in primo theoremate notauimus. Possimus etiam aliter interpretari illa verba, quorū magna est latitudo & c. ut ad mediocria tantum, & intensiōem remissionemque illorū referantur. Nam quædam ex illis magis acria, amara sunt, alia minus: quorum latissimus est capus, & quod singula magis ab amaro & acri recedunt, eodem magis sunt salutaria: quod magis accedunt, insalubriora. Quæ latitudo in vehementibus & imbecillis etiam reperitur. Aliter etiam dici potest, verba illa ad triplex medicamentorū genus referenda esse. ut intelligamus tum vehementiū, tum imbecillium, tum mediocriorum magnam esse latitudinē, & in bonitate & malitia non exiguum discrimen. Nam ad malignā reductimus in primo theoremate acria exacte, amara & acria simul, amara exacte. Diximus etiam acria omnium esse malignissima, post acria & amara simul, deinde amarum exacte. Ibi etiam in numero salubrium seu imbecillium dulcia, dulcicida, dulcia amara styptica, dulcia amara, insipida retulimus. Inter mediocria, acria & styptica, acria amara styptica, amara & styptica reposuimus. Quorum singula quod magis ab acri & amaro secedunt verum dulce, aliisque sapores naturæ magis familiares, eodem præstantiora esse dixit: quod magis ac-

Gale. lib. 1. facul. natu. & lib. de facult. natura. sub. stan. & initio lib. Quid animi mor. & c. Gale. lib. 1. alimentorum.

Cap. 1. theore. primi.

Libri primi

cedunt, eò deteriora. In quorum vnoquoq; si gradus intensiōis & remissionis consideres, immensus & infinitus mediorum inuenietur numerus.

Ad hæc, alexiterium omne in castigandis medicamentis purgantibus, aut valenter, aut imbecilliter, aut mediocriter iuuat. Iuuare intelligo, quidquid medicamēto purganti resistit, aut virtutem regit, aut intemperiem corrigit.

¶ Alexiteria seu alexipharmaca medicamina, bezahardica nuncupata Arabibus, triplicia esse, vt virtutes medicamentorum purgantium quibus resistunt, hac oratione declarat. Sūt autem alexiteria, quæ vel tota essentia, vel vna aut altera qualitate corpus à venenosa delecteriaque pharmacorum vi defendunt. Quoniam verò purgantia trifariā solent ledere corpus, proprietate, temperamento, & effectio: huic triplici lationis generi alexiteria obuiam ire debent. Quorum cuique qua ratione occurrēdum sit, particulatim in superioribus ostēdit. At verò medicamenta, quæ his omnibus noxis succurrunt, & præter id nutriūt corpus, validè iuuare ea dicit: quæ pluribus ex his, & quadatenus nutriūt, mediocriter. Quæ vno modo vel duobus iuuant, tamen non nutriunt: parum iuuare dicuntur. Sed hæc protinus ille planissima reddet.

Valenter autē iuuare id dicimus, quod præter quàm prædicta omnia præstat, etiā nos nutrire potest, vt dulcia. Parum verò iuuare id dicimus, quod vno tantum modo, vel duobus dictis iuuat, nec nutrit corpus, sed alterat tantum & permutat, vt amara, salia, styptica, & similia. Mediocriter iuuare dicimus id, quod pluribus ex iā dictis modis iuuat, & quadatenus nutrire potest, vt vinctuosa, insipida, ex austero dulcia, vt dactyli, cydonia: aut dulcacia, vt mel: aut acidodulcia, vt muza: aut dulcia & simul insipida, vt poma.

¶ Exponit, quæ valenter, mediocriter, imbecilliter, iuuare dicantur, & dulcia inter valenter iuuantia reponit. quoniam hæc excessus omnes medicamentorum versus mediocritatē reducere possunt, vt syrupus de pomis Sabor: eadem etiā nutriūt. Nam quæ nutriunt aut exactè dulcia sunt, aut dulcedine participant. Parum iuuare dices, quæ vno, vel duobus tantum modis iuuant, neque nos nutrire valent, vt piper scammonio iunctum, ventriculum, & cor, aduersus scammonij iniurias firmat, & flatuum generationem prohibet: non tamen nutrit, & intemperiem auget. Eorum quæ mediocriter iuuant, exempla copiose ipse subdidit. Hæc quadatenus nutrire dixit, quoniam, vt diximus, amara, salia, styptica, breuiter quæ exactum aliquem saporem à dulci habent, nutrire nequeunt: sed alimētum omne aut planè est dulce, aut dulcedinis particeps. Ob id, quæ mediocriter iuuant, aliquid dulcedinis habeant, necesse est. Muzum seu muza Auicēnas granata ex acido dulcia vocat. Græci μέστρον & μέστρον vocant fructus omnes, qui acidorum & dulcium sunt medij.

Si ergo vehemens medicamentum alteri plurimum iuuanti miscendum est, & vis concordantiæ proprietatibus medicamenta, vt proportionē etiā conueniant efficere: expedit augere quod plurimum iuuat, propter cōmodum, quod ab eo expectatur: & minuire quantitatem medicamenti vehemētis virtutis, à quo propter actionis vehemētiam, noxam aliquam corpori timeamus. Id igitur quod plurimum iuuat, augendum nobis est: quod verò vehemētis est virtutis, minuendum. Id quod Democritus his verbis

Gale. locis adductis.

Traditum. 2. li. 2.

Theorema secundum. XLVIII

volebat: Medicamentum ex vehemēti imbecillum efficias oportet. Quia medicamentum alteri proprietate & proportione concordanti mixtū, est salubrius: nō correctum autē, est malignius.

¶ Purgantium vires triplices esse dixit, valentes, mediocres, imbecillas: quibus alexiterias respondentes totidem esse hæcæus ostendit: quas deinceps inter se cōferens docet, quæ proportionē & mensuram inuicem illæ miscendæ sint. At verò cū medicamentorum purgantū vires sint in triplici differentia, & alexiteriarum illis occurrentium totidem sint, lex omnes erunt, ex quibus nouē consurgunt coniugationes constantes: quarum Mefues quatuor duntaxat expreflit, reliquas quinque subtrahit: quoniam ex his, quæ de illis quatuor scribet, expeditum promptūque cuius erit reliquas cognoscere. Coniugationes nouem sunt hæc.

	j	ij	ijj
Medicamentū purgans validum cū alio iuuamenti.	{ magni parui mediocris	{ purgans medicre cum alio iuuamē ti.	{ magni parui mediocris
15			{ medicamentū purgans imbecillū cū alio iuuamenti.
			{ magni parui mediocris

Cū igitur nouem sint hæc coniugationes, imple purgans validum cum alio validi & parui iuuaminis confert: & purgans imbecillum cum alio magni & parui iuuamenti. Quæ coniugationes quatuor tantū sunt: reliquas quinque silentio præterit, propter iam dictam causam. Primum igitur validē purgans medicamentum cum alio valenter purgante confert, ostenditque hanc inter ea seruandam esse proportionem, vt medicamenti iuuantis maior sit mensura, quā purgantis vehementer: & causas, cur ita hoc fieri debeat, assignat. Deinde sententiam suam auctoritate Democriti confirmat, simul eiusdem verba interpretatur. Quæ omnia ex his, quæ hic dicit, & quæ præscripsit, luce meridiana clariora euadunt. Ea etiam verba [& vis concordantia proprietatibus medicamenta & cat.] ex capite primo huius theorematismis perspicuitatem habent.

25 Quod si medicamentum vehemens alteri parum iuuanti miscendum est: medicamentum vehemens minuemus, ob id quod diximus: quod parum iuuat, minuemus similiter, quia hoc vno tantūmodo iuuat, alterando scilicet, vel permutando.

30 ¶ Si purgans vehementer medicamentum alteri parum iuuanti miscendum sit, vtriusque pauca exhibēda est quantitas: quoniam illud maligna sua vi insigniter solet lædere corpus: hoc leue præsidium affert. Solum enim iuuat illius intemperiem corrigendo, & vim malignam permutando. Quæ autem ratione horum vtrunque fieri debeat, iam prius ostendit.

Si autem medicamentum imbecillum alteri plurimum iuuanti miscendum est, imbecillum augebimus: quoniam nullam ab eo timeamus corpori impressionem: imò opus est vt aucta quātitate ipsius, vigorem virtuti adijciamus (quod etiā voluit Democritus medicamentum ex imbecillo valentius faciendum imperans) augendum quoque quod multum iuuat, ob id quod diximus.

40 ¶ A medicamento imbecillo nulla aut exigua noxa corpori impendit, quod tamē quia tarde & imbecilliter suam exerit actionem, largiori mensura offerendum est: vt aucta quantitate pensemus, quod virtuti deest. Reliqua expositione non egent.

Si denique medicamentum imbecillum alteri parum iuuanti miscēdum est, augebimus imbecillum, & minuemus parum iuuans, propter dictas prius causas. Atque hæc ferē sunt, quæ de proportionibus scire expedit. Sunt alij, qui alia quoque addant, scopis alijs intenti.

Libri primi

¶ Medicamentum imbecilliter purgans cum parum iuuante cōfert: & quæ scribit, tam sunt
 aperta, vt expositione non egeant. At enim oratio hæc paulo aliter digesta reperietur in an-
 tiquo interprete, quam nos Syluium secuti quadantenus immutauimus: quoniam sic com-
 posita sensus magis pateret. His quatuor coniugationibus in hunc modum declaratis, defi-
 derabatur, vt validum medicamentum & imbecillum cum mediocriter iuuante conferret:
 & mediocre, cum eo, quod vehemēter, mediocriter, imbecilliter, iuuat. Sed quoniam ex his,
 quæ dixit, elicere facile est, quænam inter hæc seruāda sit proportio, dicere superfluit. Quæ
 prouincia & quia nobis cōmissa videtur, & vt tyrones Medicinæ pro virili nostra iuuenus:
 breuiter de illis sic decernimus. Si medicamentum vehemens cum mediocriter iuuante mi-
 scēdū sit, illud minuendū est propter causas iam recēssitas: huius maior est exhibēda quanti-
 tas, quā parū iuuātis, quia pluribus rationibus confert: minor, quā eius quod multū iuuat,
 quia modis paucioribus vsui est. Si imbecillū cū mediocriter iuuante miscēdū sit, vtrūque
 ob iā dictas causas augendum. At si mediocre cū vehemēter vel mediocriter iuuante cōmi-
 scēdū sit, illius minuēdus est modus, horū augenda mēsurā. Quod si mediocre cū parū iu-
 uatē miscēdū sit, vtriusq; mēsurā minuēda est. Horū causas ex his, quæ diximus, quibus red-
 dere poterit. Obseruatione tamen dignum est, augendū medicamentū, nō esse æqualiter sem-
 per augendū: nec minuēdū, perpetuo æqualiter minuendū: sed pro malignitate & bonitate
 ipsius augendum vel minuendum esse. Vt exempli gratia, si purgans vehemens tribus nume-
 ris est minuendum, mediocre duobus minuendum erit. sic etiam si magni iuuaminis medica-
 mentum triplum est ad malignum, ad mediocre duplum erit, æquale ad imbecillū. Quæ pro-
 portio semper est seruanda. Quanquam quæ iuuant vehemēter, vel mediocriter, aucta ra-
 tio noxam asserre consueuerit. Quæ omnia vt tibi nouitio consulerem, sequenti schemate
 representare volui. Quæ augenda sunt, literā. A. præfixā habent: quæ minuenda, literam. M.
 M. Medicamētū vehemētis virtutis. M. Medica. mediocris virt. A. Medicamē. imbecilla: virt.
 A. Medicamētū valde iuuans. A. Valde iuuans. A. Valde iuuans.
 A. Mediocriter iuuans. A. Mediocriter iuuans. A. Mediocriter iuuans.
 M. Parum iuuans. M. Parum iuuans. M. Parum iuuans.

QVIBVS MODIS ARS MEDICA menta corrigit, & coctionis differentiæ. Cap. i. summæ secundæ.

Nquit Ioannes Mesues: Medicamentorum purgan-
 tium malitiā ars reprimat, & facultates nouas imper-
 tit, quatuor modis: coctione, lotionē, infusionē, tritu-
 rationē.

¶ Præuis omnibus, quæ ad medicamentorū castigationē pertinent, per alia medicamenta,
 quæ ipsorū excessibus contrariam sortita sunt facultatē: ad alterū castigandi modū, qui arte
 fit, orationē cōuertit. Qui licet varius multiplexque sit, vt coctio, asslatio, vsio, lotio, destil-
 latio, contritio, infusio, liquatio, dissolutio, clarificatio, vt reliquæ preparationis differen-
 tiæ: omittis ceteris, quatuor duntaxat ex his modis, coctionem, lotionem, infusionem, tri-
 turationem, in præsentia enucleare instituit, vel quod hi vulgatissimi in vsuq; creberrimo
 sint, vel quod omnes percurrere modos lōgum ipsi visum sit, peculiarēque opus requirere.
 Quarum omnium præparandi rationū si quis ad vnguem admissimque cognitionē habere
 cupit, libros de medicamentorū preparatione, & tertii de medicamentorū componendi ra-
 tionē Iacobi Syluij præceptoris mei humanissimi consulat. In illis enim quidquid circa hæc
 materia scribi potuit, fuscē adeo & apertē scriptū comperiet, vt (nisi amor immodicus, quo
 eum prosequor, me fallit) omnē equalibus suis & posteris scribendi de ea occasione sustu-

Theorema secundum. XLIX

lērūt. Nos igitur Mefue vestigia fequentes, de his quatuor preparandi modis dicturi, quedā ab eo, veluti Luna à Sole lumen, commodato accipere non verebimur.

Coctio vna est elixatio, altera affatio.

¶ Quoniam coctio non est simplex, sed eius duę species sunt, Hippocratis consilium secutus Gale. lib. 1. de natura humana.
 5 eam in duas partitur species, nēpe in elixationem & affationem. Elixatio medicamentorum, preparatio quedam est, quę ab igne fit in humido aqueo elementari, vel mixto, vt aqua, pomo, radice, succis, aquis medicatis, vel alijs rebus. Qua de causa elixanda sint medicamenta protinus subijciat. De affatione suo etiam loco dicitur.

Elixatio medicamenti humorem excrementosum resoluit, co-
 10 quit, flatus crassos, aut mordaces subuersionem & nauseam, mo-
 tusque corporis laboriosos excitantes dissipat; acrimoniam, vim
 valide ferrantem, excoriantemque frangit. Propterea scammo-
 nium in pomo vel cydonio coctum, vel in vase vitreo cum succo
 rosarum, & oleo amygdalarum, præstantius censetur, vt statim
 15 dicemus.

¶ Quem vsum elixatio purgantibus medicamentis prestare possit, deinceps exponit. In pri-
 mis eorum humorem excrementosum resoluit. quoniam calor crassa tenuat, & resoluit: quę,
 vbi liquida sunt, in vaporem versa tenuando exhalant. Humor præterea elixorum foras tra-
 hitur à calore ambiente, vnde partibus internis sicciora euadunt. Qui humor excremento-
 20 sus cum flatus materia sit, merito elixatio humorem excrementosum resoluit & coquere
 dicitur, & resolutum discutere. Idem calor flatus crassos, & mordaces vnā cum humore ex-
 crementoso ventris contentum ad nauseam subvertentes, & corpus vniuersum estuabundis red-
 dentes, tenuat, resoluit, & digerit. Medicamentorum acrimoniam, mortuum, punctionem, &
 excoiandi vim tollit, vel minuit. Ob id Galenus ari & dracuntij radices aque incoquebat, lib. 2. alimen-
torum.
 25 vt acrimoniam deponerent in aquam, in qua elixantur. Hęc omnia maligna & insalubria ac-
 cidencia scammonium in se habet, vt latissime capite de scammonio tradit Mefues in simpli-
 cibus. Quibus per coctionem ipsius in pomo vel cydonio, vel alijs ibidem fufissimē expres-
 sis beluissimē occurratur.

Attractio quoque [medicamenti] vehementior & malignitas
 30 elixatione obtunditur, vt cum medicamentum maleficum intra
 cavitatem [benigni] coquimus, vt illius virtus in hoc fracta ma-
 neat, vt exempli gratia, radicē raphani, radicibus hellebori trāf-
 fixam, sub cineribus coquimus, & eam raphani radicē damus
 edendam: quę virtutem quidem hellebori habet, sed repressam.
 35 Sic scammonium in robur, & syrupo coquimus, deinde rob sy-
 rupumque virtutem scammonij habentia propinamus. Id quod
 Philosophi vocant separationem rei secundum speciem, à re, quę
 est secundum materiam.

¶ Altera commoditas elixatione medicamenti comparatur: nam ipsorum attractio immo-
 40 dica & maligna venenosaq; virtus per eam quandoq; vel tollitur, vel certe minuitur: & sem-
 per cum eo, in quo fit coctio, quadantenus virtus comunicatur. Dum enim intra cavitatem Gale. lib. 1. alimē.
 rei alterius benignioris coquitur, aliquid virium suarum alteri remittit, impertitq; & vice
 versa id, cui incoquitur, in ipsum vires suas transfundit. calor præterea placidus & suavis ma-
 lignas medicamēti vires quadantenus obtundit. Quo fit, vt sic curatum medicamentū alio-
 45 qui malignum, salubre tutumque euadat: & ipsum in quo coxit, vires easdem, sed salubrio-
 res & mitiores obtineat. Quo ad purgandū tutō & salubriter vtimur. Hoc modo malignas

Libri primi

Paul. lib. 7. cap.
10. & Aëtius cap.
120. lib. 3.
Lib. 1. alimētorū.

Gale.lib.7.cōpo.
ph. p. inçōposito
ex capitibus pa-
paueris. Plini.li.
14.cap.9.

Medicamentorum purgantium malignas vires coctione tollimus, vel minuimus, vel salubriores reddimus: cum ea fit in herbarum, fructuum, feminum, fucis vel aquis simplicibus, vel medicatis: vel ipsis herbis, fructibus, feminibus, radicibus, & alijs medicamentis, cum eis in aqua simplicí, vel medicata coctis. quo modo scāmionum acre, vrens, pungens, vlcerans, flatulentum medicamentū, coctum cum prunis, rosís, violis, vel earum fucis vel aquis, vel cum succo cydoniorū dulcæidorum, vel aliarum similium rerum, mitius & salubrius euadit. Sic etiā Galenus dracunculi radicem aliquoties ex aqua coquit, vt acrimoniam deponat, & fit apta eclegmatibus. Alia pleraq; ob eundē vsum coquantur, vt Syluius libro de medicamentorum preparatione vberimē docuit. Interim non ipsa medicamenta cathartica, sed liquorem in quo coxerunt, ad purgationes vltipsumus. Quoniam eorum virtus in rem, in qua cocta sunt, quādiutenus translatā est, vt de cydonio & radicibus paulo ante dicebamus. Idem etiā docent apozemata quēdam, syrapi, zupapia, quibus ad purgandum cotidie Me-

Hæc orationem in
hunc locum cōsul-
to tranſtulimus.

Theorema secundum. L

omnium optimè ea miscet, vt ex illis omnibus vnica resultet virtus, ceu insita, compositam edēs actionem. Quorum si quod erit imbecillius altero, plus vel minus proportionē seruata coquendum erit.

- 5 ¶ Quartus coctionis vsus est, medicamenta viribus diuersa ita cōmiscere, vt ex eis vna virtus confurgat. Id quod omnium præparationum optimè coctio perficit, eatenus vt veram mixtionem sapē mentiatur. Quapropter nobilissima quæque medicamenta composituri coctionem ad mixtionem simplicium vsurpant. Quæ dum exactè obitur, facit, vt simplicia omnia compositum ingredientia in vnam virtutē sic conspirent, vt ea à natura composito illi inesse videatur, siue vnum siue multos vsus id medicamentum præstet. Purgaturi igitur
- 10 bilem per rhabarbarum, pituitam per agaricum & colocynthidem, melancholiam per senam & polypodium, ea in medicamen Hamech coniecta, & per coctionem mixta & attemperata, melius, tutius, salubrius, iucundius vsurpamus, quàm si alioqui citra coctionem assumerentur. Quibus etiam ex asservatione noua quædam coctio accedit. Dum enim per alio-
- 15 quod tempus asservantur, qualitibus contrarijs in se agunt, & patiuntur. Quæ actio & passio interim tantarum sunt virium, vt medicamenti vires in totum mutare possint, id quod in theriaca apertè conspicitur. Nam primis mensibus ad somnum conciliandum & aduersos calidos corporis affectus valet: quibus elapsis, contrarijs affectibus remedio est. Philonium tutius post annum à compositione, quàm protinus cūm compositum est, vsurpatur. Vnde
- 20 non ineptè quidam ætates medicamenti vt animalibus ascribunt: per quas illorum, vt horū temperamentum mutetur. Coctio igitur (vt summa quadam, quæ de ea diximus, complectamur) medicamentorum malignas vires vel in totum tollit, vel minuit, vel eorum facultates de subiecto in subiectum transmutat, vel salubriores reddit, & nouas acquirit, vel denique medicamenta diuersa pollentia ita commiscet, vt ex illis omnibus virtus vna confurgat. Ob
- 25 alios præter hos vsus medicamenta etiam coquantur, vt ob medicamenti formam destinationem, & ob sumentis palatum, ob custodiæ diuturnitatem, & vt simplicium vires in humore cui incoquantur, transeant. Quorum omnium Syluā exemplorū in libro de præparatione medicamentorū Syluij luculenter reperies. Quoniam verò non omnibus, quæ compositum ingrediuntur, eadem coctionis species congruit, sed alia vehementem, alia mediocrem, alia
- 30 imbecillā coctionem sustinent: ob id ad calcē orationis adiecit, proportionem seruandā esse in coctione, vt scilicet imbecillius non ita diu & vehementer coquatur, vt valentiora: & quò valentius vnum est alio, eo illud fortius & diutius coquendu: hoc minus & breuius. Vt coctio medicamentorum substantijs & viribus exactè respondeat, sed hoc paulo vberius in sequentibus declarabimus.

- 35 Cæterum tuum est scire quænam ex medicamentis debilem coctionem, [quæ mediocrem,] quæ valentem sustineāt. Omnia enim quorum virtus facilè resoluitur, aut substantiā constant partium firmiter contexta, vel virtutem in superficie sitā habent, debili coctione indigent. Coctio enim vehemens eorū resoluit virtutem, vt violæ, semina quatuor, adiantum album, epithymū, & generatim flores omnes. Cōtrario his modo affecta medicamēta contraria egent coctione, quæ medio modo se habent, mediocri. Acria enim omnia medicamenta cocta mitiora euadunt (coctio enim horum virtutem frangit) nisi forte aliqua ex his virtutē suā
- 40 perficiariam, aut debilem habeant. Sic etiam omnia, quæ crassæ sunt essentia, cocta meliora fiunt. Denique omne medicamentū arte & legitimè coctum, parte plurima est benignius.

Gale. lib. 6. cōpo. phagar. in dia moro, & 4. dani tuōda. & lib. 1. altimento.

Libri primi

¶ Quoniam non satis est nosse, quot modis per coctionem medicamentorum vitijs ar-
currat, sed præter id necesse est scire, quæ ex illis vehementem & longam, quæ mediocrem,
quæ denique imbecillam & breuem, quæ nullam requirant & possint ferre coctionem: ne il-
la citra legē & rationē temerē cocta vires suas amittat, vel optatas nō assequantur: hæc fru-
stra & citra vsum nota dignum coquantur: tres coctionis species siue differentias notat, ve-
hementem, mediocrē, imbecillā: quibus triplex medicamentorū genus respondere ostēdit.
De quibus idem ferē decernit, ac de vsus tempore, & duratione. Nam medicamenta, quorū
virtus facillē resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in subiecto posita raro, molli, tenui, fluxi-
li, friabili, humido, male permixto: vel superficialia, vt parum diu seruantur, ita breuius &
blandius sunt coquenda: vt viola, semina quatuor frigida maiora, adiantum album, epithy-
mum Arabicū: & vniuersaliter flores omnes, exceptis chamæmelo, schoenuantho, itō cha-
de citrea vulgo nuncupata (Neq; nobis aduocatus Paulus negans flores esse coquendos:
siquidem longam & vehementē & mediocrem, coctionem ferre non posse illos intellexit:
imbecillam non negasset) Cum moderatione tamen hæc intelligenda sunt. Nam si medica-
mentum duas aut plures habeat facultates, quarum vna vel plures superficialiæ sint, alia vel
alia in profundo rei sita, vt viola, rosa, rhabarbarū, aromata, adiantum & similia: & exigis
facultates in centro & profundo positas, non superficialias: longa coctione hic opus est.
Nam per leuem, breuem, & imbecillam, facultas superficialia trāsfertur in humorē, in quo
fit coctio: per vehementē vel longam non solum hæc, sed etiā ea quæ in profundo est. Hanc
ob rem cum hanc solam requirimus, sapē abiecta aqua in qua virtutem illam deposuerant,
ea recoquimus. Vehementem & longam recipere possunt coctionem, quæ contrārio modo
his affecta sunt, hoc est, quorum virtus agerrimē dissipatur: quia vel valida est, vel in subie-
cto magno, crasso, denso, glutinoso, duro, sicco, neruoso, membranoso, valenter permixto:
vel in centro & profundo rei sita: vt radices, ligna, acrida omnia (nisi aliqua ex his aromati-
ca sint, aut virtute imbecilli, aut superficialia) metallica, terrea, styptica quatenus talia: De-
niq; omnia, quæ crassa, & durē, sicca densa, & glutinosa sunt essentia. Quæ in horū sunt me-
dio, coctionē tolerant mediocrē, vt abstergium, alarum, agaricus, tamar Indi, coccum gni-
dium, fumaria, lenna, scilla, iris, hyssopus, thymus, turbit: semina omnia, exceptis quatuor
frigidis maioribus. Vnaqueq; ex his tribus coctionis differentiis latitudinē habet non exi-
guam. Nam ex his, quæ vehementer coqui possunt (vt de alijs duobus generibus idem polli-
cear) alia alijs diutius possunt coqui. Tunc verō coquere desistimus, cum scopū nobis pro-
positum attigimus, vel simplicē, vel etiā multiplicem. vt si medicamentū coquimus ad vi-
res eius augendas, vel minuendas, vel abigendas dum quantū satis est auximus, minuimus,
abegimus, satis coctus: eodem modo in scopis alijs. Et vt paucis rem totam cōplectamur,
medicamentū omne coquendum arte, & vt decet, coctum salubrius euadit.

At verō quæ leniendo & lubricando purgant, coctione nō ad
modum iuuantur.

¶ Quædam sunt medicamenta, quæ licet aliquam possint ferre coctionē, nullam tamen no-
ta dignam vtilitatē inde consequuntur: vt casia fistularis, tamar Indi, manna: breuiter quæ
leniendo & lubricando purgant. Coquuntur tamen hæc interdū ab autore vt in diamanna,
triphera Persica, cōpositione alkecangi, confectioe Hamech, electario rosato, capite de
manna, alijsq; locis: sed parum, nec adeo, vt vis eorū lubrica perdatur.

Ad hæc vehemens coctio, & quæ valida flamma fit, medicamē-
ti virtutem resoluit. Quare tua interest calorem coquentem sic
temperare, vt iusta proportionē & mensura respōdeat tum sub
stantijs, tum virtutibus debilibus vel fortibus rerū coquendarū.

¶ Coctio vt ab igne paruo, mediocri, & magno fieri potest, sic longo, mediocri, & breuiter
pote perferri. Ignis nunquam flammeus, neq; admodū magnus esse debet: sed paruus, vel me-
diocris, ex carbonibus lignorū fumi expertium, & iam ex toto incensilis, vel ex vitium lar-

Cap. 20. libro. 7.

Ex Gale. cap. 14.
libro. 3. simpli. &
Auicenn. lib. sui ca-
nonis secundo.

Theorema secundum. LI

mentis. Neq. solum interest, num paruo, mediocri, magno & flammeo igne sint cocta medicamenta: sed etiam num longo, breui, mediocri tempore sint cocta. Potest enim longa in igne mora validi ignis vires pensare, licet hoc vt illud non æquè periculo sit coniunctum. Refert etiam non parum vna, duabus, pluribus ebullitionibus coquantur: quædam enim vnam, alia
 5 duas, alia plures ebullitiones requirunt. Quare calor coctionis autor moderandus ita est, vt substantijs, virtutibus medicamentorū, & scopis Medici, ad vnguem respondeat. Quo circa cum medicamenta cõpositum ingredientia inæqualem requirunt coctionē, vt alia breuem, alia mediocrem, alia longam: ea industria singula coquenda sunt, vt speratas vires non amittant: vt si polypodium, hermodactylus & similes radices cum absinthio, azaro, agarico, &
 10 cum aliquibus floribus & aromatis coquenda sint, primum coquenda radices: inde in medio coctionis injiciendum absinthium, alarum, agaricum: flores & aromata, vbi iam iam extrahendum vas est ab igni.

Affatio autem in frixorio vel patella facta, medicamenti virtutem nunc auget, vt affata scilla purgator euadit: nunc minuit, vt
 15 psyllium affatum minus humiditate sua lubricat, minusque soluit: alia mitiora reddit, interdum medicamenti facultatem vnam affatio reprimat, alteram vegetiorem reddit: verbi gratia, in myrobalanis & rhabarbaro est virtus tum purgans, tum alstringens: decoctione autem virtus eorum purgatoria remittitur, attrictoria intenditur. Ben quoque vomitoria & deiectoria virtute præditum est: per affationem autem humiditas eius excrementosa & nitrosa subuersionem & nausæam excitans excoquitur: remanet autem virtus deiectoria.

¶ Altera coctionis species affatio est, quam etiam ad medicamentorum qualitates castigandas rarius, sed aliquando vsurpamus. Hæc autem medicinarum preparatio quædam est, quæ sine aliquo humore extrinsecus allato ab igne vel re ignita vt prunis, cineribus, sartagine, vitro, patella, vel alio vase fit. Varij sunt scopi, propter quos medicamenta affantur. Nam interim affatio fit, vt medicamentorum virtus remissior intendatur, quo sine affatur scilla, vt scilicet purgantior euadat. Acrida enim vbi humore superuacaneo redundat, vt scilla, mitiora sunt: quoniam illorum vis acris obtunditur ab humiditate. affata mediocriter potentiora fiunt, quia largus ille humor, qui vim acrem hebetabat, consumptus vel certè minutus est. Interim affatio fit, vt medicamenti virtus remittatur: vt psyllium affatum non æquè potenter purgat: quoniam partem mucaginis, qua purgat, coquendo amisit. Sic etiam acrida
 25 ficca vt piper nigrum, allia, coepe, multum affa mitiora euadunt. Quandoque medicamenta affantur, vt facultatem vnam vel minuant, vel perdant, & alteram intendant: vt myrobalani & rhabarbarum facultatibus diuersis prædita nempe attrictoria & purgatrice, affando purgatoriam vim remittunt, attrictoriam augent. Ben magnum vomitorium & deiectorium medicamentum per affationem alium tantum deiecit: valentiusque vel hoc solo nomine id ethicit, quod a vomitoria vi motu contrario non impeditur. Quædam affantur, vt vires novas
 30 acquirant: vt cydonium cum scammoniū in coelixatur, & rhabarbarum transfixus hellebori radicibus, & sub cineribus affatus. Alia affantur, vt facilius præparentur: vt gummi, tragacantha, herbarum, radices, flores vt rosa, crocus: vbi celer vsus pulueris requiritur. Nonnulla vt flatus deponant, vt castanea, poma. Affanda autem quædam parum, alia multum, alia medio criter, pro scopis Medici & medicamentorum naturis. Nam elixationis & affationis ratio
 35 propè est eadem in medicamentis. Vt enim rara, aut virtutem superficiariam, vel imbecillā sortita decoctionem longam non sustinent: sic neque longam affationem: si modo ita affanda sint, vt ipsorum facultas non omnino corrumpatur. In hac oratione Mefues genus præspecie semel vsurpauit: decoctionem scilicet pro affatione. Ben etiam magnum, quam bala-

Gale. in præmio lib. 2. simpli. medicamen.

vel tunc si pulverizati

Libri primi

num myrepficam Græci vocant, hic intelligitur autore ipso Mesue: licet vtrunque vomitū & deiectionem eliciat. Sed paruo non nisi in admotis vtimur.

DE MEDICAMENTORVM lotione. Caput secundum.

Otio multis modis medicamenta meliora reddit

¶ Lauatio etiam varijs modis medicamenta purgantia, vt alia omnia, salubriora reddit, de quibus in presentia differit. Quibus non inutile fuerit, lotionis modos premittere: vt norit Pharmacopoeus, qua ratione singula abluenda sint. Neque enim simplici & vnico modo fit: sed medicamentorum naturis accommodatur. Abluenda igitur (si dura, lapidosa, lapides, ossa, metallica, egrè in aqua dissolubilia, sunt) prius tenuissimè sunt terenda, quæ per se prompte dissiliunt, & dissoluntur, vt bolus Armeniacus, calx, nulla egēt tritura. Deinde ex aqua fontana, vel alia purissima manibus vel rudicula multum diutius terenda. aquæq; subinde mutanda, quoad nihil sordidū medicamenti in aqua innatet: maneatq; aqua substantiæ vel qualitatis medicamenti, quam vel quas lotionem tollere statuimus, prorsus expers. Quandiu enim aliquid eius aquæ ipsi innatabit, aut qualitatis eius quippiā sensus deprehendet, tandiu terendū & effundendū. Effunditur autē aqua per os vasis paulatim inclinati, ne motus vehemens medicamentum iterū aquæ commisceat, & cum ea effundatur. Satiū enim est aliquid aquæ prioris remanere, quàm lauadū corpus effundi. Liquida verò vt sunt liquabilia, vt pix, cera, calfacta, aquæ omnis qualitatis experti commiscuntur in vase magno oris lati, semipieno, & si aqua, cui infunditur, modicè ex igni vel sole tepeat, abluta exactius faciliusque qualitatem suam in illa deponunt. Deinde lauandū corpus conteritur, tunditur, frangitur, manibûsque impensè subigitur: vt vnaquæque abluendi medicamenti particula aquam possit cōtingere. Tandē aqua illa abiecta, similis affundatur. idque tertio, & quarto, ac toties repetatur, donec medicamentum in aqua illa deposuerit omnem illam vel substantiam, vel qualitatem nostro proposito alienam: seu quoad aqua nullam ex toto medicamento talem substantiā, vel qualitatem, vt colorem, odorem, saporem, ampliū recipiat, quàm visū, olfactū, gustatū deprehendas. Ex his quedam dum lauantur, fortiter agitari possunt: vt pix, cera, & similia, quæ vt misceantur cum aqua, facillè tamen possunt separari. alia non ita validè verberanda sunt, vt oleum, ne adeo aquæ misceatur, vt post ægrè possit separari. Nonnulla etiam Mesue integra lauantur, vt vim superficiariā à nostro scopo alienam lotionem deponant: quæ, qualia qualia sunt, citra trituram aliquam, manibus, vel re alia tandiū in aqua agitantur, donec facultatem illam exuerint, quam maceratio sola citra loturam tollere possit.

Interim enim lotio fit, vt acrimonia superficiaria alicuius medicamenti tollatur, vt cum semen vrticæ lauatur ex aqua, aut mucagine tragacanthi: ne fauces aut partes alias, quas permeat, aduratur: sal quoq; naphthicus aqua cucurbitæ, aut simili ob eandem rationem lauatur.

¶ Quatuor prestat visus lotio medicamentis. interdum enim virtus medicamenti malefica, vel in scopum presentē incommoda, cum superficiaria est, lotionem tollitur. Quo fine vrticæ semen, & naphthicum salem, hoc est, Sodomenum lauari vult Mesues. Quamquā vim hanc vrendi Galenus & ceteri Græci in semine vrticæ non agnoscunt. Ob eandē causā naphthicum salem in Syria Palestinæ lacu intra montes Sodoma vocatos reperiunt, lauat: vt scilicet amaritudinē, quam habet, exuat. Per aquam cucurbitæ tum stillaticiam, tum fuccum cucurbitæ, intelligere licet.

Interdum lauamus, vt altera virtutū medicamenti tollatur, ma

Ex Gale. cap. 15.
lib. 2. simpli. &
lib. 9. de terra. a-
gēs, & cap. 9. lib.
1. compo. ph. g. &
aliunde.

Cap. 19. lib. 4. de
ph. medica.

Theorema secundum. LII

ligna videlicet, & quæ in metu est: & melior salubriorque remaneat. Sic lapidem lazulum & Armenum lauamus, vt tantum per ventrem, & per eum clementer purgent: qui illoti vomitu & deiectione modeste purgant. Cancamum etiam lauamus, vt minus qui dem purget, tamen obstructions liberet. Aloë præterea lauamus, vt magis roboret. illota enim purgat magis, minus tamen partes nutritorias roborat.

¶ Lotio quandoq; fieri consuevit, cum medicamentum duplici est prædium virtute, quarum altera malefica est, vel certe ab instituto nostro aliena: altera salubrior & ad propositum nobis scopum accommodatior: volumus autem illam auferre, hanc relinquere, id quod per lotionem assequimur. vt lapis lazulus & Armenius, alioqui vehementer vomitoria & deiectionaria medicamina, abluti clementer solumque per inferiorem ventrem purgant, vt abunde libro secundo ostensus est. Cancamum (quam lachan Arabes vocant) illis autoribus purgandi & liberandi obstructions vim habet: at lotionem primam deponit, secundam non amittit: sed potius intentionem habet. Lotum enim validius ventriculi, hepatis, lienis, pectoris, & aliarum partium obstructions liberat. Aloë quoque lota vtimur, dum roborare potius, quam purgare studemus. Per lotionem enim astringens virtus, quæ non ita euident prius erat, emicat, existitque: purgatrix obscurior euadit. Scire tamen licet tribus de causis lauari aloë, quibus tres ablundi modi ferè respondent. Nam lauatur, vt à partibus arenosis, terrestribus, sæculentisque purgetur. Trita enim crassiusculè (quoniam per se, quæ optima est, facile liquefcit) aqua purissima commiscetur. deinde per aliquod temporis intervallum relicta, quod in ea est arenosissimum, terrestre & inutile subsidet: leue ac pinguisimum aqua innatans colligitur, & ad vsum asseruatur. ad quod assequendum vnica sufficit ablutio, nisi forte longe purissimam eam desideras: quod pluribus ablutionibus assequeris. Lauatur etiam vt deposita vel remissa amaritudine & purgandi vi, magis roboret. Trita igitur, & creta, ex aqua fontana purissima dupla aut circiter, rudicula in vase lato diu agitur, in quo tecta finitur hora quarta parte, aut paulo diutius subsidere. tum quod clarius supernatat, inclinato vase in aliud simile, sed minus, per colum setaceum transfusatur. deinde noua assulsa aqua secundo, tertio, quarto, & quinto, & sæpius, si libet, eodem modo lauatur. Nam quod diutius lauabitur, vt purior, pellucidior, roborantior erit: ita minus purgatoria amarque euadet. Tertio lauatur aloë, vt potentius validiusque roboret: vt cum ex alephanginis vel hiere picre speciebus lauatur. Quæ preparatio nutritio potius, vel infusio seu maceratio, diceretur, quam lotio: quoniam nullam ipsi aloë substantiam, aut qualitatem aufert, sed suas illi facultates impertit. Quam tamen rationem præparandi ad finem huius capituli lotionem vocat. Melius, latius sumpto nomine, cuius etiam meminisse videtur Galenus libro octauo compo. ph. p.

Interdum lotio fit, vt sordiciem à medicamentis auferamus.

¶ Lauantur aqua foris radices, herbe, fructus, semina, & pleraque alia, si luto, puluere, vel re alia sint contaminata, aqua toties mutata, donec pura maneat, & sordes omnis ab his erit de terfa, quo modo citra metum vllum medicamenta omnia lauari possunt. flores tamen raro abluuntur, quia ferè puri colliguntur, quorum aliqui ablutione possent non nihil virtutis amittere.

Interdum denique lotio fit, vt eius, quod lauatur medicamentum facultas valentior fiat: vt aloë ex aromatum decocto lauatur, vt magis roboret: ex aqua autem valenter purgantium, vt agarici, turbith, & similibus, vt purgantior euadat: ex aqua denique bdellij, aut tragacanthi, ne ora venarum sic aperiat, vt sanguis, inde effluat.

*moliste e
tra. 2. poti
legendum*

Melios cap. de lapide lazulo & Armeno.

Gale. lib. 7. methodi & alij locis.

Diosco. capit. de aloë.

Gale. lib. 7. methodi & alibi.

Libri primi

¶ Lauantur denique medicamenta, vt à liquore in quo abluuntur, nouam aliquam facultatem acquirant, vel quam habent, intendant. qua gratia aloë alioqui natura sua roborare potens, ex aromatu stomachicorum decocto lauatur, quo translatus illorum viribus in se potius roborescit, vt paulo antè diximus. Eadem ex decocto vel infusione agarici, turbith, colocyntidis, & similibus valentium medicamentorum abluuntur, vt tum validius, tum è partibus longè distantibus humores educat. Quæ purgantia si cum aromatis iam dictis coxerint, roborantior & purgantior aloë ex illis abluta euadet. Lauatur etiam ex aqua, mucagine, infuso, vel decocto bdellij, vel tragacanthi, ne ora venarum ani sic aperiat, vt sanguinem fundat: id quod citra lotionem solita est facere autore Mesue. Quamquã id vitij aliunde quam ab aloë quidam manare putant, neque defunt, qui tum rationi tum experimento inniti pro Mesue sententiam ferant: cui nos etiam nostra iustitia damus.

Manardus in epi-
stolis,
Syluius, Puter-
mus, Musa.

Quibus autem medicamentis virtus in superficie est (vt tarassacon, intybo, rosis, & similibus) illa lotionem dissipatur, cætera magis & minus lauentur, quatenus scilicet eorū virtus ferre potest.

¶ Quædam scribit esse medicamenta, quæ penitus lotionem recusant, ea scilicet, quorum virtus superficialis est, quam lotionem dissipari affirmat. Qui, si diuinam intelligit lotionem facile assentior, quoniam ea aliquid virium in superficie sitarum deperdere valet. alioqui ad tergendas medicamentorum lodes vt lutum, puluerem, & si qua alia inquinamēta sint, non modo rosas, intyba, cichorium agreste (quod ille tarassacon vocauit) sed violas, flores omnes, medicaminūque omne genus tutò & citra periculum viriū leniter ablui possunt. Neque metuendum tibi est, hac lotionem superficiali vires dissipatum iri. Nam si leuem coctionem ferre possunt, quis non intelligit leuiter quoque ablui posse? Lotio enim medicamentorum naturis respondere potest, & debet. Quædam enim sapius & validius abluenda sunt, alia leuius breuiusque, prout cuiusque medicamenti natura & medica indicatio postulat. Vnde nonnulli lotionis scopos in quibusdam medicamentis numero definiunt, quædam se mel, alia ter, alia sæpius lauare iubentes.

DE CASTIGATIONE MEDICAMENTORUM per infusionem. Caput. iij.

Inquit Heben Mesues: Infusio quoque medicamenta efficit meliora. nam quandoque per illam [nouam] quandam affectionem acquirunt: quandoque eam relinquunt in re, cui infunduntur.

¶ Tercio modo medicamenta salubriora reddit Medicus per infusionem seu macerationem, quam veteres ad purgationem interdum vsurpauerunt: seculo nostro solennis & frequens est, præcipue vbi agris placere studemus. Fit hæc contritis vel concisis prius crassiusculè medicamentis infundendis (nisi ipsa minuta sint) deinde maceratis in aqua simplici, vel liquoze medicato, pro scopis Medici diuersis. Debet autem tum aqua tum liquor calere magis minus calore à sole æstate, igitur hyeme. In illis autè breuius aut diutius relinquenda sunt, pro medicamentorum natura & Medici indicationibus. Vt enim quadã parum diu coquenda, sic infundenda: quod virtutem vel imbecillam, vel superficiali, vel in subiecto raro & laxo sitam habeant. Contraria, nempe facultatem vel non facile exhalabilem habentia, vel in profundo sita, vel in subiecto crasso & denso: diutius infundenda sunt. Vtrūque horum medicamentorum genus Medicus diutius aut breuius macerat pro necessitate & indicationibus varijs. Quibus scopis intentus ille nonnulla per femihoram, horam, horas plures, non item totam, diem, biduum, triduum, menses macerari finit. & si accelerandi necessitas est, leuis feruor supra cineres calidos, vel carbonēs omnino incensos, ex liquore in quo infundenda

isso est, medicame-
ntis contritis
uore aliquo calido,
natio seu maceratio,
ob scopos medicorum
varios, & varia medi-
camentorum natura fit.

Galen. lib. 4. de
tactu.

Theorema secundum. LIII

erant, infusionis loco erit. Neque nos fugiat minorem esse vim infusioni & apozemati, quam toti substantiæ rei, si nihil extrinsecus accedat, quod medicamento vires intendere possit, in quo video quosdam dubitasse. Ob id Mesues in simplicibus purgantibus infusum & decoctum largiori mensura exhibet, quam substantiam ipsam medicamenti. Modus autem liquoris ad infusionem satis erit, cum infusa prorsus liquore tegentur, nisi alius sit Medico scopus. His obiter & per transennam decursis, ad verborum expositionem accedamus. Infusio, inquit, medicamenta meliora efficit bifariam: tum quia per eam nouam affectionem & facultatem medicamenta contrahunt: tum quia vires suas in humore cui infunditur transferunt, qui humor post oblatum suauior salubriorque est. Quæ duo membratim & articulatè ipse in sequentibus declarat.

Nouam autem affectionem acquirunt per infusionem medicamenta, tum quando malefica eorum virtus aliquantulum obtunditur (vt exempli gratia, abscinditur acrimonia superficialia, ferans ab almezecon & Alcebrâ per eorum infusionem in aceto: & turbith lacti recens mulso infusum, & siccatum, ventrem turbare desinit) tum quando infusio medicamenti virtutem auget (sic turbith succo cucumeris agrestis infusum materias à partibus remotis valentiùs educit: & hermodactylus in aceto scillæ, aut ipsius, vel raphani succo infusus à iuncturis multo potèntius trahit: & agaricus in secaniabin maceratus vigorem acquirit) tum quando infusio medicamentum lubricare facit, vt colocynthidos medulla mucaginè tragacanthi imbuta ventriculi villis adherere desinit, cito permeat, nec sedi, nec vesicæ nocet: sic itè scammonium oleo violato infunditur, & similia.

¶ Triplicem affectionem contrahere medicamenta ex infusione tota hac oratione docet, idque subiectis exemplis facit, quod quæ tradit dilucidiora euadât. Quæ cum partim ex se, partim ex secundo libro lucem habeant, frustra duximus de illis latius differere.

Relinquitur autem facultas medicamentorum per infusionem in re, cui infunduntur, cum liquores recipiunt in se virtutem rei in ipsis infuse: vt aloë infunditur in quibusdam succis, qui nacti per infusionem virtutem aloës propinquantur. Quod ob varios vsus facimus: interdum vt medicamenti virtus promptius penetret ad partes remotas: qua de causa aloë in aqua aromatū infunditur: interdum vt medicamenti virtus mitior fiat, vt dum scammonium panno ligatū infunditur in coctione alicuius rob, vel syrupi: interdum vt facultas vna separetur ab altera, vt videre est in rhabarbaria & myrobalanorum infusione: nam virtus purgatoria ab eis separatur, & in liquorem transit, astringentiam retinent. Quandoque non tantum virtus & proprietas transit in infusionem, sed quorundam etiam aliqua substantia, vt in infusione cassiæ, tamarindorum, & similibus est videre.

¶ Non solum liquoris, in quo infunduntur medicamenta, vires in ipsa transferre tentat Medicus per infusionem, quod vel malefica eorum virtus obtundatur, vel imbecilla augeatur, vel

Manar. episto. vltima lib. 17.

Libri primi

eorum noxam, quam alioqui suo adhæſu & mora partibus, per quas tranſeunt, afferre poterant, lubrica ipla reddendo prohibeat: ſed etiam vice verſa medicamentorū facultates in liquorem macerando tranſmutare conatur, quò ipſorum virtus promptius ad partes remotas penetret, alioqui non penetratura (vt aloë in decocto aromatum maceratur, vt infuſum non ſolū ab inteſtiniſ & ventriculi capacitate purget, ſed etiam à ſima hepatis gibbæque, & corpore ipſius ventriculi humores imbibitos educat) vel vt medicamentorum vehementiam & malignitatem diluat, & obtundat: quo ſine ſcammonium nodulo ligatum maceratur in ſapa cydoniorum, fructuum, ſyrupo roſato, vel alijs paululum calentibus, quo ſcammonij virtus facilius in liquorem tranſeat, & edomitam blandioremque eam experiamur ſumpta infuſione. Vel cum medicamentū varias & contrarias habet vires, quarū vnam dūtaxat in ſcopum propoſitum optamus: vt eam liquor ad ſe trahat, alia in re infuſa relinquatur, vt in myrobalaniſ & rhabarbaro infuſi uſu venire oſtendit. Quòd ſi infuſa ſubſtantia molli & tenui ſint (vt caſia fiſtula, tamar Indi, manna) aut valentiùs colando exprimantur, non modo medicamentorū facultas tranſit in liquorem, in quo macerata ſunt, ſed etiam ali quid ſubſtantia eorum.

DE MEDICAMENTORVM CASTIGATIONE per trituram. Caput quartum.

Tritura etiam medicamentis caſtigandis admodum conſert. Nam quedam paucam requirunt trituram, alia multam, alia mediocrem. Quæ cum ita ſe habeant, ſcias oportet, quod à nobis prædictum eſt, eſſe ſcilicet medicamenta quedam, quorum virtus promptè exhalat, qualia ſunt, quæ ſubſtantia conſtant parū firmiter contexta: nam huiuſmodi pauca egēt tritura, vt ſcammonium Antiochenum bonū, nam craſſum multam requirit triturā. Medicamēta enim omnia quanto craſſiore, vel tenuiore ſunt eſſentia, tātò largiore, vel parciore egēt tritura. Dixit de tribus preparandorum medicamentorū rationibus, reliquū erat, vt de quarta tritura ſcilicet diſſeretur. Quæ pro medicamentorū naturis & Medici ſcopis varijs varia ratione obitur. Nā quedam paucam requirunt trituram, quoniam multa & mediocriſ eorum virtus vel remittitur, vel in totum diſſipatur: qualia ſunt virtutem vel imbecillam, vel ſuperficiariam, vel in ſubiecto raro habentia: breuiter omnia ea, quorū virtus promptè diſſipatur, vt ſcammonij Antiochenū (id enim maximè probatur Meſue) paucam breuēque requirit trituram, ne partes ipſius tenues villis ventriculi vel inteſtinorum adherentes, lædāt vlnereque: & per conſenſum cor & cerebrum aſſiciant, dyſenteriam, colicum dolorem, tenefmū inducant. Muſa ad pilulas formandas curioſius teri poſſe profeſſus eſt. Sunt qui opinentur non eſſe diu terendum ſcammonium ob aliam rationem, ne ſcilicet longa trituratione viſ ipſius pereat: quoniam in ſubiecto raro & tenui eſt. Qui ſenſus magis eſt ad mentem Meſue. At craſſum, quod ſuccus ex radicibus expreſſus eſt, multam requirit triturā: quoniā virtus ipſius in ſubiecto denſiore & craſſiore reſidet. Sunt alia, quæ multum teri poſſunt, vt virtutem validam, profundam in ſubiecto denſo & craſſo ſitam: in ſumma virtutē diſſipatū difficilem ſortita. Quæ mediam inter hæc duo extrema ſortita ſunt naturam, mediocriter quoque teri debent: vt proportionē quadā tritura coctioni reſpondeat. Ob id trituram nihil clariorem tibi reddidit coctionis cognitio. Pro ſcopo etiam Medici vario medicamentum nunc craſſius, nunc tenuiùs, terenda ſunt. vt cum per rhabarbarum, aſarum, nitrū, thymū, calaminthem, irin, hyſſopum, pulegium, origanum, cuminum, conſiliū eſt vrinas mouere, ea curioſiſſimè terimus: negligenter verò cum aliuū mouere conſtituimus. Quòd ſi aliqua ſint

In pilulis ſine qui
bus.

Gale. lib. 4. ſini-
te. ſecunda.

Theorema secundum. LIIII

medicamenta, circa quorum trituram non videantur cōsentire autores, dicentes alij pauca, alij mediocri: alij multa, alij mediocri egere tritura: ne ob id effendaris. Nam cū huius medij magna sit latitudo, in ea quadā sunt extremis adeo propinqua, vt vix secerni queāt. Sic agaricum medicrem sustinere triturā Mesues scribit, alij paucam, nō tamen paucissimā. Illud tamen perpetuum est, medicamentorum tritura ex eorum essentia esse mensurādā. vt Galen. lib. 4. de pō. ph. g.
 5 quæ crassiori sunt essentia, & agrius tenuia & leuia puluerando euadunt, plus diutiùsque terantur: quæ tenuiori & prompte comminuuntur, & parcius & breuius. Est tamen extremi, vt medio sua latitudo. Ex his enim quæ multum teri possunt, alia plus alia minus: vt inter ea, quæ paucam requirunt trituram, quædam paucam, alia pauciozem, alia paucissimam exigūt.
 10 Neque fugere nos debet, medicamenta quadam parum terenda esse, quia ipsa leui percussu in partes exiguas abeunt: vt amyllum, agaricus trochiscatus, cerula & pleraque alia: alia ne tritura vires amittant, vt flores propemodum omnes, scammoniū bonū, & similia: alia quia negligentius trita ad scopum Medici sunt accommodatiora, licet ipsa multam possint ferre trituram: vt cū aluum tantum mouere volumus per rhubarbarum, vel ea ad cōtensionem tantum præparamus. Contrā pleraque multum diūque terenda esse, vel quia ægerime dissoluitur, vel quia tenuissimus requiritur puluis, licet ipsa non admodum difficulter in pulueres abeant.

Tritura autem tribus de causis necessaria est, vel vt mistilia melius in vnum misceantur, vel vt nouam facultatem medicamenta
 20 acquirant, vel denique vt vis aliqua eorum malefica obtundatur. Primæ partis exemplum est tritura theriacæ, & aliorum medicamentorum.

¶ Triplici nomine medicamenta teri ostendit, interdum vt simplicia, ex quibus compositum constans est, celerius suam promant actionem, inuicemque agant & patiantur. Nam si-
 25 gula quò minorā sunt, eò celerius alterantur à nobis, & vicissim nos alterant: & e regione quò sunt maiora tardius & difficilius à nobis alterantur, & in nos agunt. Ad hæc, ipsa inter se medicamenta quo subtilius trita sunt, eò promptius in se agunt & patiuntur, & post mutuam actionem & passionem in vnam virtutem simplicem, vel compositam conspirant. Vt enim
 30 Deus & natura ad mixti compositionem elementa tota per tota cōfundunt: ita interim Medicus naturæ imitator simplicia medicamenta viribus diuersa miscere nititur, vt, quod ex eis confurgit, mixtum naturale sapè mentiatur. Id vt exactius assequatur, simplicia omnia medicamenta in partes minimas ad sensum diuidit, vt in theriaca, mithridato, & alijs nobilibus medicamentis. Interdum teruntur medicamenta magis vel minus, vt facultatē acquirant à priore diuersam. trita enim tenuissimè in omnes partes corporis digeruntur, & feruntur: contra crassius & negligentius trita in ventre harent, vt quæ angusta venarum oscula
 35 subire nequeant. Interdum quædam teruntur, vt vis ipsorum malefica tollatur.

Secundæ partis exemplum nobis exhibet Galenus, cū inquit. Cuminum leuissimè triui & pulueraiui, cūque prius esset deiectorium, factum est diureticum. Nos autem dicimus, purgatoria acria tenuissimè puluerata promptius penetrare & peruenire
 40 ad eas partes, per easque vacuare, ad quas prius peruenire nō poterant, neque per eas vacuare.

¶ Secundam partem exemplo subiecto illustrat, probatque. Galenus enim libro sanitatis tuendæ quarto de diacalaminthe verba faciens, scribit, medicamentā crassiusculè trita in ventre hærere, neque venas exiguas transcendere posse: contrā accuratius trita in totum corporis habitum maximè digeri distribuque. Ob id quoties aluum deicere consilium est per dioscoliticon medicamentū, non solum cuminum, verū etiam reliqua simplicia compositum ingredientia vt pipet, rutam, nitrum, negligentius & crassius terere: accuratius & tenuius, si per-

Libri primi

illud vrinas mouere studium est. Quod præceptum non solum in diospolitico, diacalaminthe, & diacymino, sed in alijs omnibus medicamentis diligentissime obseruandum esse consilium idem. Quamobrem acria medicamenta purgantia in puluerem tenuissimum redacta, angustissimas hepatis venas permeant, & vretica fiunt, vt rhabarbarum, alarum, & similia his. Idcirco ea crassius teri volunt, quoties per ea aluum tantum mouere instituimus: vt diutius in ventre immorantia ex reliquo corpore in eum, partem vacationi accommodatissimam, trahant: & ne ad partes principes tota ferantur, easque ledant: ad quas facultatem, vel vaporem, vel certè portionem ipsorum paucissimam ferri satis est. Hinc vnica excipienda est colocynthis, quæ in tenuissimum puluerem redigi debet: vt statim dicturi sumus. Subtilius terenda sunt, si vrinas, sudores, menses mouere, obstructions liberare, cupimus: vel per insensibilem transpirationem vacuare: vel si cor, hepar, cerebrum, reliquasque corporis partes longè ab ore distitas roborare volumus.

Tertiæ partis exemplum tradit filius Serapionis, inquit, oportet vt colocynthis medulla, quam tenuissime fieri potest, pulueretur, neque mediocri ipsius tritura contentus esto. Nam si quæ ipsius pars sensibilis relinquatur, ea villis ventriculi, & spiribus intestinorum adherens, humore inibi reperto, tumet, partemque diastas tumefacit, aut vlcera: tenuissime autem trita hæc efficere desinit.

¶ Evidentissime hoc exemplo probat trituram medicamentorum noxias & maleficas vires corrigere posse. nam colocynthis medulla, nisi in puluerem minutissimum redigatur, partes spongiosæ & bibulæ, humore, quæ in ventriculo & intestinis offendunt, imbutæ, tumet: quibus astrictæ & pertinaciter hærentes, præcipue intestinorum inuolueris propter molliem, sua perquam acri & mordaci natura ipsa vellicant, mordent, in tumore præter naturam attollunt, & per consensum toti nervoso generi negotium facessunt, tormina, contractiones, tenesmus afferunt. Quibus incommodis prospicimus eam curiosissime, & quoad possumus, tenuissime puluerantes. Quod vt assequamur, sæpe terenda, cribrandaque est, & nouissime ex hydromelite teri debet, deinde rursus cribrari. Nam quantum trita & cribrata sit, iniecta in aquam nullam sic rursus tumet, vt non videatur esse cribrata. Cura igitur præcipua nobis esse debet, vt ipsam ex hydromelite demum tritam, quam leuissimam reddamus, vt nulla ipsius præ exiguitate pars sit, quæ sensu percipi possit, sed omnes partes post trituram vnum corpus repræsentent. Colocynthis igitur, tametsi per eam aluum deicere tibi decretum est, in puluerem minutissimum redigi debet. Neque cum zezare crassius terenda est, ne tenuissime trita partes quas permeat, venasque ipsas vlceret. Tantum enim abest, vt per trituram accuratam illud acquirat, vt nisi sic teratur, illa, & longè maiora incommoda afferat, vt abundè paulo ante docuimus, & idem Mesues libro secundo confirmat. Cui suffragantur ex Gracis Aëtius, & Paulus, & Actuarius: ex Arabibus Auicenna: Serapio nusquam (quod sciam) trituræ ipsius expresso meminit.

Rhabarbarum verò contrà quàm paulò ante dictum scammonium habet: nam purius & grauius, est melius, probèque tritum vegetius euadit: rarum verò & laxum impensius pulueratum, virtutem propè omnem amittit.

¶ In fronte huius capitis dixerat scammonium laudabile, quale est ipsi Antiochenum, quod sui generis notas ad vnguem explet, pauca egere tritura, contra crassum & infimū multum terendum esse: quoniam hoc crassiori, densiori, grauioriq; essentia constat: illud tenuiori, rariori, & leniori. Nunc in rhabarbaro contrario modo rem se habere ostendit. nam purum, id est, non adulteratū, & sui generis notas exquisitas habens, quod est præstantius, exactius terere consilium: immodice rarū & laxum (nam alioqui sua est raritas & laxitas) crassius & neglegentius: quoniam primum illo modo tritum vigorem acquirit, purgantiūque sit, alterum

Aëtius capit. 15.
sermo. j. lib. 1.
Paul. cap. 4. lib.
7. Actuarius. in an-
tidotis.

Theorema tertium. LV

impensius tritum vim purgatricem propè totam amittit. Est tamen certus modus & finis tritura rhabarbari optimi: nam si in pollinem conuertatur, licet hepar, partèsque alias longius ab ore distitas roboret, diureticumque magis euadat: obsecratis tamen & imbecillius per secessum purgat.

5 Tritura autem omnis, qualiscumque ea sit, clementer fiat oportet, & pro terendorum substantiæ ratione. Quæ enim est violentior, virtutem dissoluit.

¶ Siue pauca, siue mediocrius, siue multa futura est tritura, clemens esse debet, non violenta nec operosa: ne vehementiori percussu vires prorsus amittant medicamenta, aut certè exanimentur. Non tamen ob id omnia æquali vi terenda sunt, sed alia vehementiore ictu, alia clementiore egent, prout natura medicamenti terendi est. Nam crassa, dura, solida, densa, mentbranosa, fractu contumacia, valida vi in profundo sita prædita validiorè ictum citra metum viriù sustinent: quorum contraria minori vi teri debent, ne viribus dissolutis inutilia fiant.

THEOREMA TERTIVM, SERMO VNIVERSALIS NOCVMENTORVM, QUAE

in corpore excitantur purgationis
tempore, in tria capita diuisus.

20 **N**quit filius Mesues: Post hæc occurrendum est malis accidentibus, excitatis post sumptum medicamentum, terrorem timoremque afferentibus: quæ clementum & materia multorum morborum, & senij mortisque acerbæ sunt.

¶ Tertium aggreditur theorema ad solum ferè Medicum attinens. Nam Pharmacopoeus nil ex his, quæ deinceps scribuntur, inconsulto Medico, attentare debet: ne falcem in alienam messem mittens plus noceat, quam prosit. Traduntur igitur hoc theoremate accidentia (symptomata Græci vocant) quæ tantisper dum purgatio fit, corpori à medicamento superuenire solent. quæ Medicum, assistentes, ægrumque non mediocriter confueuerunt terrere. Sunt quæ ea elementum siue principium, materia & occasio multorum morborum, vt anxietatis, oris ventriculi morfus, κατὰ τὸν ὄν Græci vocat, delirij, syncopes, spasmus, repentinæ mortis, aphoniæ, aliorumque malorum: senij, prematuræque mortis. Senij nanque afferunt medicamenta immodice vacuando humores probos, vna cum vitiosis, spiritus, caloremque siccando, aut aliter alterando: instrumenta naturalia & vitalia debilitando. Ad quæ intempestiua mors (quæ acerbæ & præmaturæ dicitur) necessariò consequitur. Sunt autem accidentia illa vniuersalia, quibus morbi plerique, senium, & mors intempestiua succedunt, tria proptinus dicenda: quibus qua arte & ratione prospiciendum sit, in sequentibus docebit. Antiquus interpretes malè, tempestiue, legit, vbi nos, acerbæ, cum Syluio vertimus: quoniam tempestiuum Latinis dicitur, quod maturè suoque tempore fit, qui sensus non est ad mentem auctoris.

40 Ea autem sunt, humorum commotio citra vacationem: vacuatio illegitima & laboriosa: vacuatio denique largior, quam necessitas postulat, interdumque immoderatissima.

¶ Symptomata, quæ in corpore purgationis tempore excitari solent, sunt hæc: humorum à medicamento purgante commotio citra vacationem: vacuatio illegitima & molesta: vacuatio multo largior quam necessitas postulat. Intra hæc enim accidentia omnia medicamen-

K

Libri primi

tis consueti succedere purgationis tempore generatim continentur: eademque morborum & accidentium omniū, quæ purgandi tempore superueniunt, elementum causæq; sunt.

Quæ tria ob tres item causas contingunt, vel propter incompetentiam vitiumque medicamenti: vel fumentis, vel accidentium superuenientium utriusque. Quæ omnia si commodatè se habent, scire licet magni esse momenti ad corpus incolume seruandum.

¶ Singula accidentia proximè commemorata suis causis reddit. Nam quod medicamentum sumptum non vacuet, aut illegitimè & laboriosè, aut supra modum vacuet: vel in medicamento, vel in egro, vel in his, quæ utriusque communia sunt, vitium esse ait. Si enim in his nihil peccatum est, sed omnia ritè & ex arte sunt peracta: iusta, facilis, & optata sequetur purgatio: neque metus erit, ne aliquod ex dictis accidentibus negocium faciat. Ex hac oratio ne quædam rescimus, quod superuacuet & otiosum videretur idem toties repetere, sententiam tamen auctoris pro virili nostra reddere conati sumus.

Incompetentia autem medicamenti est, vel quia ipsum est genere re malignum, aut si malignum non est, notas fortasse non habet omnes boni medicamenti, vel proportionales artificiales, quarum ante meminimus. Vitanda igitur sunt medicamenta, quæ nec arte, nec ratione alia fieri meliora possunt: & in eligendis, obseruanda sunt conditiones, & proportionum modi.

¶ Purgatio malè procedit vitio medicamenti, quia vel illud est genere malignum & deletarium, ut lathyris, scammonium, tithymalus, euphorbiū, thymelea, quæ non sine molestia & labore purgare solent: vel si benignum est, quia à suo genere disiecit, qualia sunt medicamenta ex accidente maligna, de quibus latius theoremate primo egimus: vel quia non est legitimè correctum & castigatum, de qua præparandi ratione theoremate secundo abundè disseruit. Vt igitur prospera sequatur purgatio, vitanda tibi sunt medicamenta, quæ nec artificis quadruplici industria, nec missione aliorum medicaminum, possunt meliora fieri: eligenda verò quæ notas sui generis ad vnguem explent, probèque à Medico castigata sunt.

Vitio autem fumetis purgatio malè procedit, quia is est ex eorum numero, quibus est interdictus medicamentorum vsus: vel quia præparamenta ea non præcesserunt, quæ re vera securum reddunt corpus ab impendente periculo, sunt autem horum præcipua, materiæ euacuandæ æquatio, viarum & meatuum necessarium præparatio, aluius laxa & lubrica reddita.

¶ Quandoque qui assumpsit medicamentum in causa est, quod nulla vel illadata sequatur purgatio. Quidam enim à purgantibus medicamentis prorsus abstinendi sunt: quo in numero continentur, qui optima & inculcata sanitate fruuntur, quique nullam actionem sensibili ter læsam habent, neque semina aliqua morbi intus gerunt. Plethorici quoque sanguinis missione potius, quam purgatione egent. Virium naturalium, vitalium, animalium imbecillitas, ob inanitionem euidenter vel occultam, vel alterationem prægressam, purgationem vitandam indicat. Qui etiam ex quacunque occasione vomunt, vel ante quam medicamentum assument, exoluntur: inepti sunt ad purgationes inferiores, de quibus nobis sermo est. Iam vtero gerentes ante quartum mensem, & post sextum purgari recusant. Præterea obeli admodum natura, & prægraciles non sine metu purgantur. Temperamentum quoque hominis vehementer calidum & siccum, aut frigidum & humidum cathartica non citra noxam experitur. Corporis quoque raritas purgationem, ut sanguinis missionem impedit. Qui dynteria, & quouis alio alui profluvio facile corripuntur, purgatione interdici sunt, nisi sistenda purgationis causa fiat. Pueri item ac senes: & mulieres, quibus menses validè pur-

Aeti. cap. 23. Ser-
mo. 3. lib. 1. Aui-
cent. sen. 4. lib. 1.
Bippo. & Gale.
aphor. 16. & 17.
lib. 2. & 16. lib. 4.
& Gale. lib. 4. de san-
gui. mis. & Aui-
cent. lib. 1.
aphor. 16. lib. 2.
Aeti. lib. 4. & Ga-
le. lib. 4. de theri-
ad Pilo.
Bippo. & Gale.
aphor. 1. lib. 4.
Gale. lib. 4. de san-
gui. mis. & Aui-
cent. lib. 1.
Pilo. & Apho. 24.
lib. 1. & 4. lib. 2.

Theorema tertium.

LVI

gantur, & quibus sanguis vel alius quiuus humor aliqua parte immodicè prorumpit: qui in choleram, cõuulsionem, vel aliũ quemuis morbum, ex eo, quod vacuantur, vel cõmouentur humores, facìle incurrunt: purgari minimè debent. Blesi etiam cautè purgandi sunt. Similiter qui certam & præscriptam habent viuendi rationem, vt qui semel in die cibo vtuntur, 5 eõq; simplici & paucò. Tum quibus præcordia tument, intentaq; aut supra modũ calida & ignea sunt: aut si inibi, vel in partibus, per quas medicamento transitus est, sit inflammatio, vel vlcus. Ad hæc, qui vita institutum laboriosum habent, vt messor, fossor, remiges, fabri ferrarii, baiuli. Præterea qui non dudum cibo & potu se impleuerũt, vel aliter magna cruditate laborant, ante coctionem & humorum præparationem, purgandi non sunt. Neq; 10 medicamentis eos aggredi oportet, qui assidue & quauis de causã animo linquantur, egrè- que reuocantur. Neque eos quibus alius astricta est. Et qui medicamentis purgantibus non sunt assueti, cautè & vrgente necessitate purgandi sunt. Cũ enim hominis proprietatem ignores, metus est, ne plus iusto vacues, vel nullo pacto vacationem moueas: vel si moueas, non tamen sufficienter vacues. Quidam etiam medicamenta in alimentum sapius cõuertũt 15 nihil per inferiora excrementes. Hæc ex Hippocrate, Galeno, Aërio, Auicenna collecta sunt: quæ sic præcipiuntur, vt nunquam ab eis discedendum sit, nisi cum cautione & præmedita- tione summa. Scire tamen licet in aliquibus ex his casibus clementioribus & blandioribus medicamentis nos posse vtĩ, cũ eo tamen, vt nulla inde insignis noxa corpori sequatur. Præter hæc vt legitima rectaque sequatur purgatio, quædam præire debent, vt materiæ euacuan- 20 dæ præparatio: meatuum, quos vacuandus humor medicamentũque permeare debet, ad- apertio: naturæ ad promptam deiectionem assuefactio. Aequari humores recetiores dicunt, cũ crassi tenuantur, viscosi, hærentesque inciduntur & detergentur, multi minuuntur: vt minorem humorũ modum facilius natura moderetur. Viæ meatũque aperiuntur, obstru- ctionibus ventriculi, hepatis, venarum, melaicarum, intestinorũque liberatis: & consti- 25 patione, & quouis alio obice e via sublato. Natura etiam ad promptam faciliẽque deiectionem cibis humidioribus, lubricantibus, leuiterque irritantibus, vel clementibus medicame- tis, assuefit: & postea cuius medicamẽto quantumvis clementis cedit. Os quoque ventriculi roborare consilunt tũ Græci tũ Latini auctores, quò validius ad inferiora pulsio fiat. Quæ 30 omnia diuino illo oraculo Hippocrates complexus est: Corpora (inquit) cũ quis purgare voluerit, oportet fluida facere, per quæ verba fluida facere, omnia ea, quæ in secunda huius orationis parte diximus, complexus est, vt auctor est Galenus.

Aphor. 12. lib. 6.
Auic. & Aëtii.
ibidem.
Aphor. 24. lib. 1.
& lib. quos medi-
ca. & c. & 13. me-
tho.

Cõment. aphor.
22. & 24. lib. 1.

Gale. cõment. 11.
libro. 2. de victu
acuto. cõtera ex
Aëtii. & Auicen-
na petuntur.
Gale. lib. de the-
ri. ad Pisonem.

Ex cõment. apho-
24. lib. 1.
Gale. cõment. apho-
1. libro. 2. & lib.
quos medica. & c.
& alibi.
Aphor. 21. parti.
2. lib. 2. epide.
Gale. lib. 4. sani-
tuen.

Corn. Cel. capit.
18. li. 1. & Hippo-
& Gale. 6. epide.
parti. 5. apho. 28.
& aphor. 13. li. 4.

Aphor. 9. lib. 2.

Vitio denique accidentium superueniẽtium extrinsecus error prouenit, si in victus ratione, in sex rebus non naturalibus tibi notis peccetur.

35 ¶ Vitioia demum sequitur purgatio, si in sex rebus non naturalibus aliquis admittatur er-
ror. Sunt autem illæ ær, motus quies, cibis potus, somnus vigilia, excretio retentio, animi
affectus: quas Galenus, alibi in quatuor, nempe sumenda, admouenda, educẽda, facienda inclu-
sit. Aër enim immodicè calidus vel frigidus siue partium anni, siue regionis, siue præsentis
sit. Aër enim immodicè calidus vel frigidus siue partium anni, siue regionis, siue præsentis
40 est causã, vt fufius in primo theoremate declarauimus. Asthorum etiã congressus, ortus &
occasus magna religione quidã obseruandos putant: tibi etiam quatenus tunc aliqua infir-
gnis in aère sit mutatio, obseruandos hortor: alioqui lotium potius, ceteraque signa medi-
ca purgationẽ suadentia vel dissuadentia consulenda sunt, præsertim in acutis, in quibus oc-
casio est maximè præceptus, moraq; sæpe exitium affert. Exercitatio & quies si intempestiue
45 sint, impropera vacationis possunt esse causã. Nam protinus a sumptione medicamenti
quiescendum est, ne intempestiuo motu naturam euertamus, vomitũque eliciamus, lente &
leniter, si per vires liceat, nec sit alia cõtraria indicatio, ambulare oportet, tum maximè, cũ
in agendo tardare videtur. Ieiuno & concoctione absoluta in valida purgatione offerendũ
50 triculos imbecillum sit, & bilem facìle contrahat, quæ animi deliquium minetur, nisi cibus

Gale. esp. 35. ar-
tis Medicæ, & li.
1. sani. tuen.
Gale. cõment. an
aphor. 1. lib. 4. &
Auic. cap. 1. & 5.
sen. 4. primi.
Aëtii. ca. 14. lib.
3. Gale. cõment.
aphor. 5. lib. 4.
Manar. epist. 1.
lib. 2.
Aphor. 14. & 15.
lib. 4. Auic. sen.
4. primi. cap. 4.
Gale. in fine lib.
3. sani. tuen. & 2.
alim. cap. de po-
m. & cap. 2. lib.
p. de causis sym-
pto.

Libri primi

Paul. cap. 6. lib. 7. Auicenn. cap. 5. fen. 4. lib. 1.

Textu & cōmen. 12. & 13. lib. 2. de ydruacutorum.

Cap. 6. lib. 7.

Ex Auicenn. cap. 5. fen. 4. lib. 1. & rectoribus quibuidam.

Ex lib. 2. alimen. cap. 4. de gēim.

offeratur : tunc enim exhibendus panis ex vino aquoso, aut Ptisana, aut chondri cremor, aut simile aliquid, idq; nōdum incepta vacuatione, ne cibus corrumpatur, sed protinus ubi medicamentum fuerit epotum, sic enim ad celeriores medicaminis motionem etiā pondere suo opitulatur. Et si metus est, ne medicamenti reliquiae in descensu gulę & ori ventriculi adherentes lationem aliquam insignem afferant, vt strangulationem, iugulum suffocatorium, quam lationem medicamenta maligna precipue minantur : ptisana cremorem, vel iulculum insulsum, protinus a sumpto medicamento ex consilio Hippocratis & Galeni porrigimus. Eodem modo si natura imbecilla videatur, & ad medicamentum in actum redigendum pigra, ad eam excitandam iulculi parum salubriter offerimus. Alij etiā offeruntur cibus, in quibus vel cibum dare ante absolutam purgationem solemus, vel certē dare, vel subtrahere non admodum refert, quos hic percensere longum esset. Somnus quoq; vt vigilia inoportuna purgationē alioqui probē institutam vitare solent. Paulus a somno in totum abstinendum esse censuit, donec medicamentum suam perfecit actionem. Alij pro natura medicamenti, & sumentis, interdum vigiliam, interdum somnum laudant. Nam si catharticum medicamentū est debile, & ager stomacho est imbecillo, somnum vtilem esse putant, vt per eum reuocato calore ad interiora celerius & facilius suā medicamentū promat actio nē, quōd si validus & robustus ventriculus est, illis autoribus, interdicens somno ad perfectam purgationem homo est, nisi forte per eum hypercatharsin curare velis, alioqui periclitabitur, ne victo a natura medicamento in alimentū conuertatur. At verō si medicamentum purgans validum fuerit, vel durum & solidum, ad tempus dormire licet. Vbi verō natura excernere cepit, in totum somnus prohibendus erit, donec purgatio fuerit consummata. Interdum tamen leuia quędam medicamenta imperamus, & vt quouis tempore & pleno & vacuo corpore indiscriminatim sumi possunt: sic postea agrum dormire, vel vigilare parum referre putamus. Ad hæc excrementorū retentio, vt excretio immodica, illegitima purgationis possunt esse in causa: vt animi motus, de quibus omnibus abundē in primo theoremate disserimus. Ad hæc referas licet animi affectus, rei horrendæ aspectum, status, & cuncta alia, quę improspere vacuationis possunt esse causa.

CAPVT PRIMVM TERTII THEO-

rematis, si medicamentum commouet
quidem, sed non vacuat,

Xponamus iam singulas huius diuisionis partes, primumq; si medicamentū nō vacuat, vel tardius vacuat. Particulatim trium prædictorum accidentium, morborūque ea minantium tū causas, tum signa, tum curationes traditurus, ab eo exorditur, quod primum in diuisione proposuit, nēpe qua ratione cauendum sit, ne medicamentum humores tantum commoueat, vel parum vacuet: aut saltem si illud vitari nō potest, quo modo prouidemus, ne vlla inde insignis noxa sequatur. Quod vt facilius præstet, huius accidentis causas sigillatim ante omnia enumerat: post quo pacto illis speciatim prouidendum sit, ingeniosissimē docet. Sequuntur accidens hoc ventriculi grauitas sensim incrementē humore, oris ventriculi compressio, alięque mala partim dicta, partim dicenda.

Id autem accidit, vel propter imbecillitatē virtutis non valentis in medicamentum agere, quo fit, vt nec illud in eam agere possit: vel propter status crassos medicamentum leuantes, aut in meatus corporis occultos, poros vocant, impingentes (vnde febres putridæ, syncopē, repentina mors) vel ob facultatis expultricis imbecillitatem; vel ob meatuū, per quos vacuandum est, obstru-

Theorema tertium. LVII.

ctionem, & constipationem : vel ob materiam expelli contumacem, quæ commouetur quidem, sed expulsionem resistit, & latius in corpore spargitur, & increfcit : aut quoniam medicamentum sua natura est imbecillum, remissumue in agendo.

- 5 ¶ Summatim intra sex causas includit omnia ea, quæ in causa esse solent, quod medicamentum humores citra vacationem comoueat: vel parum, vel longo post tempore, quam sumptum est, vacuet. Quartum prima est natura, seu caloris naturalis imbecillitas. Cum enim medicamentum in corpore agere non possit, quin prius a natura, hoc est, calore nativo, seu virtute naturali alteratrice, in actum reducatur: reduci autem nequeat a colore lauido & imbecillo, sequitur, ut nec illud in naturam seu corpus agere possit. Quamobrem nullam vacationem promouebit, quin vel in corpore corrumpetur, vel indidem nihil aut parum alteratum excernetur. Altera causa huius accidentis flatuum & crassities, & multitudo, esse solet. Nam interdum medicamentum, quod suo momento naturali que inclinatione deorsum materias protrudit: flatibus natura sua contrario motu sublati, & secum medicamentum & humores commotos
- 15 rapientibus, reluctantem medicamenti naturam, vomitum elicit, si temerarius eorum impetus ventriculum versus casu feratur. Quod si in partem exitu carentem, vel principem inclinet, metus erit, ne inde febris putrida, syncope, repentina mors consequantur. Nam si in latentes corporis meatus (quos *ωσπορος* Greci vocant) medicamentum humoresque commotos una trahentes flatu impetu fecerint, ibique infixi manserint, eos obstruet: unde febris ferè succedere consuevit. Quippe cum commoti humores in loco calido & humido sint, perspiratque
- 20 cedere consuevit. Quippe cum commoti humores in loco calido & humido sint, perspiratque careant, nec amplius a natura regantur, putrescant necesse est. Omnis enim humor quicunque sit, si coctionem non recipit, diutius in corpore manens putrescit. Sin in cor, vel aliam principem partem peruenierint, syncopen repetitamque mortem soliti sunt accersere. Tertia causa impeditur vel imperfecta vacationis, facultatis expultricis imbecillitas est. Licet enim reliqua omnia recte se habeant, si hæc ut decet, suo non fungitur munere, nulla aut imperfecta sequetur purgatio. Varia autem sunt causæ, propter quas hæc virtus suum officium non facit, quas Galenus libro sexto de causis symptomatum persequutus est. Quæ cum ita iacet, ut nec medicamentorum, nec humorum ab eo attractorum stimulus nec moles ad opus suum probe obeundum eam excitare valeant, medicamentum nihil aut parum aut tardè purgabit. Quarta
- 30 & quinta causa ad impedimentum facultatis expultricis referenda sunt. Licet enim ipsa valida sit, si meatus, per quos vacuandus est, sint obstructi a stercore, flatibus, humore, vel aliter quomodocunque impediti: vel si humores per medicamentum euacuandi crassi, tenaces, herentes, impactique sint: nulla, aut imperfecta, sequetur purgatio. quoniam medicamentorum tractui non cedunt, imò omnes angustas vias obstruunt, & impediunt: quin potius longè latèque per vniuersum corpus diffusas humor vacuandus, largior copiotiorque euadit: quoniam reliquam humorum molem inficit, & in suam naturam conuertit. Sexta & vltima huiusmodi accidentis causa est medicamenti oblati imbecillitas. Est autem imbecillum vel natura, vel quia ipsius exigua est exhibitæ quantitatis, pro humore vacuando, corporis natura, & reliquis limitationibus necessarijs. Tunc enim vel superatam a natura in alimentum animalis conuertitur, vel deleteriâ vim contrahit. Quandoque (quod magis mireris) immodicâ medicamentum praesertim malignioris quantitatis impeditur vacationis volunt esse causam. Naturâ enim medicamenti venenosam exitiosamque vim praesentientem, non audere illud aggredi aiunt. Interim eadè per vias impetu facit, eoque medicamenti vim dirigit. Hominum itè proprietas accidentis huius causa esse solet. Quidam enim non magis a medicamentis mouentur, quàm si alimentum familiare sumperint: quin potius sæpè ea concoquant, & nutrimentum ab eis aliquando sentiunt. Has & reliquas omnes (si quæ præter recensitas erunt) causas, ad tres illas vniuersales, ægrum, medicamentum, & sex res non naturales referas licet.

Quibus causis omnibus, qua ratione optima prospiciendum sit, accipe. Si ob naturæ imbecillitatem id contingit (quod sensu

Libri primi

deprehendere potes. aut enim ex morbo reualefcit homo, aut alia simili caussa imbecillus est) & medicamentum leniēdo & lubrificando est purgatorium, cibo naturam mox roborante dato post potū aquæ minimū frigidæ: medicamēti actio adiuuatur.

Et Auicē cap. 9. fen. 4. primi.

Paulus cap. 6. lib. 7.

Aphor. 16. & 18. lib. 1. & libro 8. metho.

Paulus ibidem.

Gale. cap. ultimo artis Medicæ, & practico tum turba.

Gale. cap. 2. lib. 3. de causis symptomatum.

Hippo. & Gale. lib. 2. de victu acuto rum, & lib. Quorū medi. &c.

Et aphor. 15. lib. 4. & 1. fanit. tuenda, & 2. alimen. & 3. de causis sympto. cap. 2. de facul. expultrice.

¶ Quia ratione his causis prospiciendum sit, in presentia docere aggreditur, ab ea, cui principem locum dicauit, orsus. Sed cum medicamentorum genera quatuor in superioribus notauerit, quedam eorum in simili caussa peculiarem prouidentia exigere ostendit. Si ergo quia natura seu virtus naturalis alteratrix imbecilla est, nulla, pauca, vel tarda sequitur purgatio: medicamentumque assumptum ex genere lenientium, vel lubricantium est: audacter forbilis & calidus, & concoqui facilis cibis offerendus est, ut ius pulli, vel iuuenis gallinæ, panis ex vino aquoso, vel optimo probe diluto, ptisanæ cremor, oua forbilia, vel similis alius. Pritus tamen quam cibis offeratur, potui danda est aqua, non gelida: ne calorē natium vel extinguat, vel imbecilliorē reddat: nec vehementer calida, ne eundem resoluat: nec tepida, quonia hac magnopere ventriculum resoluit laxatque, & vomitum prouocat, sed velut ex sole calens vel temperata. Ea enim lauādo medicamentū promptius descendere facit: cibis naturam roborat, suoque pondere idem deturbat, præsertim si ipse vi emolliendi præditus sit: qualis ferè liquidus esse solet. Notæ verò imbecillitatis sub sensum cadunt, ut conualescentia, senium, victus parcus & parū nutriens longo tēpore præcedens, & similes alia: quæ in semiotice parte Medicinæ ab autoribus plerisque docentur. Alij post cibū sumptum volunt præcipere Meliū, ut potui huiusmodi aqua detur: quibus susfragari videtur Iacobus Syluius vir oculatissimus. Sed tu eam sequere intelligentiam, quæ proxima vero videbitur.

Si ob flatum, & malam qualitatem (quod præcedentia flatuum signa, aut intemperies æqualis, vel inæqualis declarant) clysteribus, aut vomitu vacuandum est: deinde his pugnandum, quæ flatus dissoluere, aut malam qualitatem permutare posse, nosti.

¶ Causa efficiens in generatione flatuum calor imbecillus maxima ex parte Galeno est. Nam frigus exauctum flatum excitare non valet: ut nec vehemens calor, nisi forte materia ipsa sua parte natura flatulenta sit. Eorum materia est humorū mala qualitas, hoc est, cruditas, crassities, lentor eorum siue sint in toto corpore, siue in aliqua ipsius parte, ut ventriculo, intestinis. Si igitur flatus, quos ferè humorū cruditas, crassitudo, & lentor comitatur, in caussa sint vacuationis impedita, vel pauca: clysteribus, aut vomitu euocandum est medicamentū, pro ut impetus ipsius feretur. Deinde incidentibus, tenuantibus, resoluentibus, flatus discutienti sunt: materiæque ad educationē preparanda. Vtrumque cuminum, anisum, fœseli, daucum, & quæ huius sunt naturæ tum simplicia, tum cōposita præstant: post aliud exhibendum medicamentū purgans, quæ citra molestiam vllam iuste vacuabit. Flatuum notæ sunt, ructus, crepitus, motus celerrimus materiæ contentæ in interioribus, palpitatio, & quedam alia. Cruditatis, crassitiei & lentoris humorū quedam etiam notæ sunt, quas ex colore cutis, vrina, præcedente victus ratione, alijq; signis, colligas licet.

Si quia facultas expultrix est imbecilla, aut medicamenti actio debilis, aut remissa: aquam modicè frigidam damus, & horā post, astringentium aliquod, ut cydoniū, pyrum, vel simile. Hæc enim potenter medicamentum ad inferiora detrudunt.

¶ Frigida potus quia retentricæ ventriculi vim subuertit, medicamentū retentum descendere facit, & eius imperfectā vel tardā actionē intendit, vel accelerat: suo quoque pondere & humiditate non parū in id conferente, præsertim si leuis sequatur deambulatio. Norunt id vulgares, quippe cum eis ex animi sententia alius non descendit, dormituri largam frigidæ copiam assumentes, eam lubricam reddunt. Sed id sæpe non sine discrimine salutis tetatur. Nā inde colicus dolor, iliacus, aliæque mala interdum pullulare solent. Melius modicè fri-

Theorema tertium. LVIII.

gidā imperat, ne vires naturales prosterнат. Omnis enim immodica intēperies deicit vires. Gale. libro. 3. de caus. sympto. cap. 1. & aph. 2. o. lib. 2. Auen. cap. 8. fen. 4. lib. 1. & A8. ti. cap. 117. lib. 4.
 Sic igitur per frigidā potū retentrice vi euerſa, & post horā expultrice per cydonia, pyra-
 punica, & his ſimilia aſtringentia, roborata: facilis purgantis medicamenti, & humoris cō-
 motū expulſio fiet. Id ſe feciſſe narrat Galēnus in iuuenē, qui ſcammoniū ſumpſerat purgan-
 5 di gratiā, & horis quinque à ſumpto medicamento nondum purgauerat: excepto quod ille
 frigida potū non imperauit. Quam hīſtoriā fuſe ſcriptam, aliaque nō penitenda comperies
 libro ſecundo alimentorum poſt caput de pomis.

At ſi viarū & canalium obſtructio in cauſſa fuerit, clyſteribus
 affectui conuenientibus medendum eſt, & alijs omnibus, quę cō-
 10 ſtipationem expedire dictū ſumus.

¶ Si ad votum Medici non reſponderit venter, quia ſtercus durū aridūque, vel humores
 craſſi, lentī & multī, vel ſtatu craſſi: inteſtina obſtruunt, & conſtipant, per quę tranſitus eſt
 medicamento & humoribus ab eo purgandis: in hoc caſu clyſteribus affectui conuenienti-
 bus pugnandū eſt, vt pote ſi ſtercus durū impedit vacuationis cauſſa fuerit, ex leniētibus,
 15 emollientibus, & lubricantibus clyſter conſtare debet: ſi verō humores craſſi, vel lēti, vel
 multi intercluſerint illa, ex incidentibus, tenuantibus, digerentibus cōponendus eſt. In eun-
 dem vſum reliqua omnia vſurpabimus, quę conſtipationem expedire ſuo loco dicemus.

Quibus auxilijs, ſi purgatio non procedat, nulla inde noxa in
 ſignis metuenda eſt.

20 ¶ Quoniam duo medicamentorum genera, de quibus ſermo haſtenus fuit nobis, clementia
 ſunt, & quadantenus alimenti naturam reſipiūt, licet ea vacuationem nō promouerint, nul-
 la inde noxa inſignis metuenda eſt. Cocta nanque & ſuperata à natura in alimentum anima-
 lis conuerſantur.

Si autem medicamentum purgans comprimendo nō vacuet,
 25 aquam frigidam priorum nonnulli propinandam cenſent, quod
 adaucta per aquam grauitate, citiūs lubricet, ac deſcendat. Sed er-
 rauerunt illud ſimpliciter aſſerentes. Nam vt verum ſit in habē-
 tibus liberos corporis meatus, in habentibus tamen hos obſtru-
 ctos, aut inteſtinorum anfractus arctatos, augetur per aquam fri-
 30 gidam anguſtia, quare ijs exhiberi non debet. Id igitur diligen-
 ter diſcernendum tibi eſt, quod cū intellexeris, potandam tunc
 dabis tepidam. Nā & lubricare cogit, nec eſt quod timeas ab ea,
 quod nuper diximus.

¶ Dicturus quid nobis moliendum ſit, ſi medicamentum purgans comprimendo non va-
 35 cauerit: erroneam veterum quorundā opinionem prius reſellit. Cenſuere enim nonnulli
 hoc caſu aqua frigidā potandam eſſe ægrum, illa ducti ratione, quod ea medicamentum in
 inteſtinis hærens lubricet, & deſcendere faciat. Nam grauitate ſua naturaliter fertur deor-
 ſum, ſuāque humiditate lubrica inteſtina reddit. Ad hæc pondere inutili tūm aqua, tūm me-
 dicamēti natura grauata ad excretionem excitatur. Quam opinionem eo ſolū nomine re-
 40 prehendit, quod vniuerſaliter citraque limitationem eā protulerint. Eſt enim quando vti-
 liſſime exhibetur, tunc ſcilicet dum in inteſtinis primis que venis nulla obſtructio, nullaque
 conſtipatio eſt: quoniam tranſitus illi eſt liber & amplius: alioqui ſi viæ illæ ſint occluſæ vel
 anguſtæ, quia vel obſtructæ, vel conſtipatæ, vel aliter impeditæ ſunt: augetur per aquam fri-
 gidam anguſtia, & ipſa tūm ſibi tūm medicamento viam præcludit: & ita quod remedio ſpe-
 45 rauerat fore Medicus, præſentaneū attulit damnum. Si igitur obſtructæ vel conſtipatæ, vel
 aliter occluſæ ſint illę vię, tepida, non frigida porrigenda eſt aqua. Ea nanque non ſolū nō
 parit viarum anguſtiam, verum etiam eas ſuo calore dilatat, & rarefacit, medicamentūque

Libri primi

ipsum humiditate sua lubricat.

Omne præterea medicamentum comprimendo purgās, quod cunque id sit, nisi vacuet, timendū tibi est, ne partes anfractuosas, alioſque meatus, exiles præſertim, lædat. Quapropter expellens dum à corpore est prædictis tum lubricantibus, tum ad inferiora trahentibus.

¶ Si purgantia comprimendo medicamenta non vacuauerint, metus est, ne intestina præſertim gracilia, aliōſque meatus exiles, vt venas mesenterij, obſtruendo lædant. Comprimentia enim meatus omnes conſtringunt, arctioresque reddunt, ſicuti in primo theoremate fuſius perſecuti ſumus. Ob id enitendum est ea à corpore conſeſtim expellere partim prædictis lubricatibus, vt aqua calida ſimplici, vel cui paululum olei amygdalarum dulcium adiectum sit, vel iuſculo inſuſo pulli, vel iuuenis gallinæ, vel ſimili aliquo: partim clyſteribus reuel-

lentibus medicamentum ad inferiora.

At verò ſi medicamentum diſſoluendo purgatorium fuerit, & ex his quæ vitanda diximus, nec vacuauerit: generabit anxietudinem, æſtuationem, conuulſorium quendam motum, in quo partes extenduntur & retrahuntur: totius corporis laborioſos motus, capitis dolorem, *σφοδρῆναι*, dolores oculorum tam vehemētes, vt hi foras elidi videantur, cordis morſum, & in quibuſdam præſocationem.

¶ Si deniq; medicamentum aſſumptum diſſoluendo & attrahendo purgatorium ſit, nec vacuauerit: quid agendum Medico ſit oſtendit. Verū quoniam trahentium medicamentorum duo genera notauit in primo theoremate, genere toto vel ex accidēte maligna (qua fugienda proriſ dixit, niſi magna aliqua neceſſitas ad eorum vſum nos trahat) & benigniora clementioraque, quibus tutius vtimur: de malignis toto genere vel ex accidente primū agere proponit: ante omnia tamen morbos & ſymptomata, quæ cohibita illorum vacuatione conſequentur, enumerat: deinde qua ratione huic malo medendum ſit, tradit. Si igitur medicamentū diſſoluendo purgans genere malignum non purgauerit, vel citra iuſtum modū purgauerit, in corpore retentum anxietudinē, aliāque recenſita mala inuehit. Eſt autem anxietudo (quam barbari anguſtiam vocant) inquietudo quādam & cruciatus, cū corpus modo huc modo illuc conuertitur, & in varias figuras mutatur, nuſquam nullōque modo conqueſcere potens. Hanc anxietatē pariunt tum medicamentum ipſum, tum humores ab eo attracti, dum ſuo morſu, vel alioqui qualitate moleſta, os ventriculi oſtendūt. Aſtuationem quoq; id eſt, vexationē, inquietudinē, & anhelationē aſſert: eorum exemplo qui æſtum vehementem patiuntur, vel in modum maris, cū ventis ſurſum deorſumq; citra intermiſſionem vllam agitantur. Conuulſorius motus qualis ſit, ipſemet explicuit, dum addidit, in quo partes extēduntur, & retrahuntur. Idem etiam ex vomitu diſcere eſt, neq; ſolum conuulſorium motum, verū etiam interdum conuulſionem accerſunt. Totius corporis motus laborioſos, vt crurum & brachiorum frequentem iactationem, inæqualemque totius corporis motum, crebrā & repentinam decubitus mutationem. Dolorem capitis, oculorū, ſcotosia ſeu ſcotodiniā vapores tetri, mordaces, à medicamento & humoribus in caput elati inuehant, quæ accidentia plenius theoremate quarto explicabimus. Cordis morſus, oris ventriculi eſt affectio, Græcis *καρδιακὸν νόσος* nuncupata, cū illud veluti rodetur ab humore, vel à medicamento acri, & corroſiuo humoribuſque eodem ab ipſo attractis. Vulgo namq; os ventriculi cor vocatur, quia ſimiles affectus & ſymptomata atq; cor conſuevit aſſerre, & cor ipſum in conſenſum ſæpe trahere. Quadam etiam ſtrangulatoria ſunt medicamenta vel ſuapte natura vt helleborus vterq; elaterium, thapſia, agaricus, vel quia maximam humorum vim ad ventriculum traxerunt: quæ retenta os ventriculi comprimunt, lan-

Ex Gale. commē.
aphor. 9. lib. 2. &
lib. 4. ſani. c. 11.

Gale. cōſecta. 58.
lib. 7. aphor. 11.

Paul. lib. 3. Gale.
de placi. Rhippe.
& cap. 7. lib. 1.
de cauſis ſympto.
& cap. 1. & 5. li.
5. locorum affect.
& 3. de criſ. &
6. ſani. c. 11.
Mſu. in ſimpli.
Aſci. Gale. lib. 2.
alimen poſt cap.
depenſa.

Theorema tertium.

LIX

cinant, diuellunt, & syncopen stomachicam interim excitant.

Quàm potest igitur celerrimè à corpore expellèdum est vomitū, aut deiectione [potius] exhibitis rebus, quæ illa sua virtutè prouocent, quò facilius fiat expulsio. & si motus ipsius ad superiora fuerit, compescatur is motus, & ad inferiora retrahatur clysteribus, etiam valenter trahentibus, si necessitas postulat.

¶ Qua via & ratione remedium huic malo afferendum sit, iam docet. quia tamen & alterando & vacuando illi mederi licet, primùm quā methodo quod infestat è corpore educi debeatur, tradit: protinus docturus quo pacto per alterantia malignam ipsius vim vel tollamus, vel obtundamus. Medicamentum igitur huiusmodi si diutius in corpore citra vacuationem immorari videatur: quàm celerrimè potest fieri, è corpore educendū est vomitu, si eò sponte sua ferri videatur, vel adhuc in ventriculo sit, in eoque nauseam, ructus, morsum, strangu-
lationem excitarit: aut potius deiectione, propter causas recensitas in secundo theoremate. Quæ ut minori negotio perficiantur, non temerè feceris, si aliqua leuiter vomitū vel deiectionem irritantia obtuleris. Præcipuo tamen studio enitendum est, etiam si medicamentum ad superiora vergat, ut ducta aluo vacuetur: in quam rem clysteres non modo molles, sed acres etiā & valentes vsurpandi sunt. Quo casu grauia interim succedunt symptomata ut carus, scotoma, delirium, capitis dolor. At verò medicamenta, quæ vomitū & deiectionē
inferere. Paulus si morbi magnitudo vrgeat, vel si æger vellicetur, distendatur, lancinationem experiat: iniecto clystere si venter non respondeat, & accidentia permaneant, lauare liberaliter inungendo iubet.

¶ Quandoq; etiam multorum eiusmodi medicamentorum malignitas reprimitur. Rufo autore, potu aquæ vehementer frigidæ, & in eadem infusione: quoniā acrimoniam frāgit. Omnia enim quæ eam, & acrimoniam, & inflammationem, & furiosum impetum tollunt, partim dicta, partim dicenda, in id conferūt. Sicuti & theriacæ species, quæadmodum proximis capitibus dictū est.

¶ Quoniam pleraq; medicamenta maligna sunt acria, inflammabilia, & obuias qualq; partes furentis in modū lædentia: iure suo alterantia, & quæ contrarios possunt prestare effectus, ut alexiteria, glutinosa, vinctuosa, eorū malignitatē & venenosam vim obtundere posse dicūtur. de quibus in secundo theoremate copiosè satis dictum est, dicitur etiā in sequentibus. Frigidæ igitur potus eo maximè nomine cōmendatur, quòd sua qualitate medicaminis acrimoniam hebetet, & inflammandi promptitudinem, ceterasque noxas imminentes vel presentes vel tollat, vel minuat. Interim etiā debilitata retētrix vi expultrix ad opus suum excitatur, pondere & lubricitate sua non parum iuuante aqua. In quam etiam rem theriacæ species insigniter conferunt. Vocat autē species theriacæ medicamenta omnia, quæ aduersus malignam & letalem medicamentorū vim à proprietate valent. Sunt verò huiusmodi medicamenta tum simplicia tum composita non pauca prodita literis, de quibus longam in superioribus habuimus orationē. Rufus (cuius etiam frigida potus inuentum est) eidem frigida sic affectos infedere iubeat, opinatus in eundem scopum non parū infestum illum conferre. Paulus uti dixi, balnei vsu & vntionem commendat.

Si autem medicamentum benignum sit, tamen non vacuarit, sed anxietudinem, ventris tormina, æstuationem corporis, capitis dolorē vertiginosum, scotodiniā seu oculorum obtenebrotationem, halicas, & oscitationes excitet: citò expellatur collyrijs & clysteribus trahētibus illud ad inferiora, sumptis primū astrin-

Ad finem cap. 6. libro. 7.

Auicf. cap. 9. fen. 4. primi.

Diosco. cap. de di-
stamno. & de pi-
pre, & de hiacin-
to, & alibi. Gale.
lib. 2. de antido.
varias theriacas
cōpositiones no-
tat.

Libri primi

gentibus ipsum deturbaturis, vt cydonijs, mastiche, & similibus. Plurima enim talia medicamentum ad inferiora valèter compellunt. Quòd si hæc non profuerint, & accidentia praua multiplicentur, & materia tenuata sursum feratur: secunda necessario vena est, primum axillaris, deinde vena malleoli: est enim utilis valde in hanc rem.

¶ Si medicamentum dissoluendo purgans neque genere neque accidente malignum vacuationem non promouerit, aut citra modum vacauerit: qua ratione sint nobis cauenda vel cohibenda mala, quæ inde succedere solent, oratione hac edisserit. Succedunt verò eadem ferè accidentia, quæ prohibitam & imperfectam medicamentum maligni vacuatione sequi dixit: intentione tamen & remissione non aliter ac ipsa medicamenta bonitate & malitia inter se differunt. Quod igitur barbarus interpret angustiam verterat, anxietudinè interpretatur, à priori sententia non discedentes. Per mordicationem ventris, vel cardigmon, vt prius vel potius tormina intelligit. Tormina verò nobis significant hic idè quod Græcis σποδός, nè per dolorem, morsum, cruciatum intestinorum à medicamento, vel humoribus acerbis & mordacibus eò attractis excitatum. vertigo quid sit, & quò à scotodinia differat, abùde in quarto theoremate docebimus. Illud verò diligenter obseruandum est, ἄλκας quod alij ἄλας vocant, quosdam pandiculationem vertere: quibus suffragari videtur Melues oscitationem illi ascribens: alios anxietudinem, quibus nos assentimur, interpretari. Quæ opinionum differencia ex commentario Galeni quinquages. sex. lib. septi. Aphorif. manifestè videtur. Nā eo loco anxietudinis & pandiculationis meminit, non quòd vtrunque ἄλκη cōplecteretur, sed quòd oscitatio, cuius Hippocrates mentionem fecerat, affinis valde affectus esset pandiculationi: & quia remedium, de quo ibi agebatur, vtrique affectui erat commune. Vtriusque enim symptomatis causa est humiditas flatuosa, vel spiritus vaporosus, in musculis corporis contenta, ad quæ expellenda natura violento motu mouetur: in pandiculatione quidem omnes corporis musculos, sed præsertim artuum distendit: in oscitatione verò musculos tantum maxillam inferiorem aperiens. Neque ob id inficiamur pandiculationem medicamentum quandoque excitare posse humore vacuando in flatum conuerso. Præhæbitis in hunc modum significationibus harum affectionum, præsidia, quæ causam illas excitantem tollant, deinceps tradamus. Igitur vt primum poterimus, è corpore expellendum est huiusmodi medicamentum, & humores ab eo commoti. In quem usum astringentia, vt cydonia, pyra, mastiche, & his similia sumuntur. Hæc enim pondere suo medicamentum & humores ad ventriculum & intestina attractos secum deturbant. ad hæc, os ventriculi roborant: quo fit vt valentius ea deorsum protrudat. Veteres mastiches leuissimè trite drach. quatuor, vel tres, ex aqua calida magno successu propinabant. Recentiores mastiches modum temperant, & ex iure pulli gallinæ, vel gallinæ, vel simili cum momento olei amygdalarum dulcium, eam exhibent. Post collyrijs, balanos Græci vocant, & clysteribus paulo acrioribus naturæ ad excretionem follicitare iubet. Quæ omnia si frustra tentauerit Medicus, & prædicta symptomata inualescant, vel perseuerent in eodem statu: si cum his ita affectus multi sanguinis sit, oculos rubros, emissitios prominentesque habeat, non ex natura, sed ex medicamento potius: & corporis tum plenitudinem, tum grauitatem sentiat: venam secare iubet, axillarem siue internam primum, deinde venam internam malleoli: illam basilicam, hanc sapphenam Medicorum vulgus vocat. Paulus, quem Auicenna sequitur est, sanguinem mittere iubet, non tamen secandam venam designat. Illud silentio inuoluendum non est, collyrium medicamentum esse oculorum morbis dicatum, in eaque significatione ferè semper à recentiori Græcis & Latinis tum Græcis tum Latinis vsurpari. Interdum tamen medicamentum teres ad digitum formam & longitudinem ferè coactum sic vocari: quod per naturalia mulierum inditum pessus Græcis & Latinis dicitur, barbaris pessarium: per anum verò idem immisum ad irritandam expultricem vim βλάγος Græcis, Latinis glans, barbaris suppositorium vocatur. Vbi etiā

Auic. sem. 3. primi, doctri. 2. ca. 13.

Gale. libro. 2. de caus. sympto. & 6. aphor. prædicti.

Aetli. sermo. 3. li. 1. & Auic. capit. 8. sem. 4. primi. Gale. lib. 6. fami. tuen. Paul. cap. 4. lib. 7. & Aetli. ibid. Aetli. 4. Auic. 3.

Cap. 6. lib. 7. Paul. Ant. ibid. Ex Diosc. capit. de dracunculo. Guido & reliqui barbaro latini. Columella cap. 6. lib. 4. Celsi cap. 4. & 5. lib. 7.

Theorema tertium. LX

fistulosa & cauernosa vlcera sunt, vt in pudendis mulierum, ano, alijsq; partibus cauerno-
fis & profundis, collyrijs vtimur, quo medicamenta ad intima fistula demittere possumus.
Hinc facile patet collyrium non ineptè pro balano vsurpari, vt quidam non omnino indo-
cti contendunt.

5 At verò ex his omnibus præcipuā spēm in clysteribus pro va-
rio affectu compositis habeto. hi enim euidentē vtilitatem affer-
re solent, à magnis terroribus hominem vindicantes.

¶ Inter omnia, quæ hæcenus scripsit remedia ad medicamentum (qualecunque id sit) detur Aulc. fen. 4. p. 1
mi cap. 17.
bananum, vel impediendum, ne maligna ipsius & humoris cōmoti vis per corpus grassetur:
10 primas obtinet clyster, præsertim si is pro corporis dispositione & affectu compositus sit: vt
si leniēs & emolliens fuerit, cūm stercus durum & siccum retenti medicamenti causa est: si
incidens, tenuis, flatus digerens, dum humores crassi, lenti, vel flatu, vacuationē impediūt:
si etiam leui & molli clystere retentum medicamentum speramus posse detrahi, acriori fru-
stra nō fatigetur eger: & si desperamus leuiori posse euocari, acriori tūc vtamur. Hoc enim
15 modo compositus præterquā quoddā summā euidentēque vtilitatem affert, medicamen-
tum & humores vacuando, terrentia symptomata morboſque sedando: nulla ab eo noxa
corpori impendit.

Vomitus autem tunc est prouocandus, cūm pharmacum ge-
nerat cordis morsum, & nauseam, & ipsum genere est strangula-
20 torium, & singultum suffocatorium excitat: sed ne tum quidem
clysteres negligē, imò maxima in eis sit tibi fiducia, præsertim cū
ventrem, aut hypochondria angit medicamentū, & torminibus,
& æstuatione ea fatigat.

¶ Interdum etiam aduersus hoc accidens vomitum vsurpamus, tunc maxime dum purgans Gale. libro. 2. de
placitis Hippo. &
Plato. & cap. 7.
lib. 1. de sympto.
causis, & alibi.
25 medicamentum cordis, id est, oris ventriculi, generat morsum (hoc enim iam omnes equi-
uoco nomine vocare cor diximus) vel nauseam prouocat, vel genere est strangulatorium
(vt helleborus albus, aduersum quam noxam veteres, cū sumpturi erant helleborum, cor-
pus cibo premunire solebant, vt autor est Dioscorides) vel singultum suffocatorium exci-
pat (vt cū aliqua ipsius pars in transitu in ore ventriculi hæsit, quæ morſu & vellicatu con-
30 uulsorium motum, & strangulatoriū affert) Sed ne tum quidē clysteres, aciores præsertim,
negligendi sunt, quoniam reuulsis quæ ledunt deorsum, insigniter iuuare solent. præcipue
tamen commendantur, cū medicamentū ad intestina iam descendit, & partes quæ citra vni-
bilicum sunt, præcordiaque ipsa, hypochondria Græci vocant, morſu, rosione, tensione, &
æstuatione vexat.

35 **¶ SI MEDICAMENTVM ILLEGI-
timè & laboriosè vacuat. Cap. ij.**

40 **M**edicamentū illegitimè & laboriosè vacuare dicimus,
quod vacuat quidem, sed non quod vacuari oportuit:
& quod cum vehementi corporis turbatione, vt sub-
uersione, vomitu, torminibus, æstuatione purgat.

¶ Expolitis prædijis, quibus enitendum nobis est medicamentum in corpore retentum &
humores ab eo commotos educere, vel si quid vacuationi defuit, restituere, tum affectibus
huic accidenti solitis succedere mederi: dicendum est, quid agere oporteat, si medicamentū
vacauerit intra modum, sed illegitimè & cum labore. Illegitimè vacuare dicitur, dum alie
45 num & non cognatum sibi, quamquam corruptum, educit humorem: & cū benignum &

Libri primi

Gale. cap. 1. & 2.
lib. 8. capo. ph. p. naturalem educit, neque copia, neque qualitate peccantē. Cū labore vacuat, vbi inter pur-
gandū magnam corpori affert perturbationē, vt subuersionem (hoc est nauseosam dispo-
sitionem, ad quam vomitus interdū sequitur, interdū animi deliquium propter consensum,
quem cum cerebro habet os ventriculi) vomitum, tormina, æstuationem, & huiusmodi alia
terrentia symptomata scripta à Galeno commentario in aphorismum. ix. libri. ij. & libro 5
quarto sanitatis tuendæ. Quæ omnia, vt auxilia, quibus aduersus hæc nos vti oporteat, fu-
sids in sequentibus docet.

Si igitur vacuauerit corruptum quidem & impurum, sed non
quod oportuit, necessārio iteranda vacuatio est, vt ea ipsa materia
vacuetur, quam prius vacuare intenderas: alioqui latius in corpo 10
re spargetur, & increfcet, ob agitationem & commotionem in eo
factam, & aliarum materiarum in ipsam conuersionem: quo mo-
do in lacunam dum diuersa tum pura tum impura affluunt, & to-
tam tandem impuram reddunt.

¶ Licet Medicus recte coniecerit humoris peccantis speciem, & medicamentum illi vacuan 15
do familiare obtulerit: contingit tamē interdum vt alius ab eo, quem educere instituerat va-
cuetur humor. Is autem quandoq; vitiosus est, sed medicamento exhibito minimē familia-
ris: quandoq; bonus & naturalis neq; quantitate neq; qualitate peccans. Tum huius tum il-
lius educitio, illegitima & improspira purgatio dicitur. Quod autem alius à sperato humor
corruptus vacuetur, in causa esse solet humoris tum situs, tum quantitas, tum qualitas. Si 20
enim per medicamentum educendus humor vltra hepar sit in venis, vel habitu corporis vt
melancholicus: & in ventriculo, venis mesenterij, intestinis alterius generis humor sit, vt pi-
tuitosus, vel biliosus: dum medicamentum melanagogum ventriculum & partes alias mor-
det, pungit, vellicat: facultatem expultricem suscitāt, quæ humores obuios & propinquos
vnā cum medicamento deturbat: quo pulso si sit vacuatio solet. Quamobrem medicamen- 25
tum aliud offerre compellitur Medicus, quod optatum humorem educat. Quantitas & qua-
litas humoris eiusdē accidentis causa esse possunt: vt si pituitam in corpore redundare con-
iecerat Medicus, & illi vacuandæ medicamentum conueniens obtulerat: sit tamen alius hu-
mor in corpore vt biliosus, atrabilarius, qui naturæ magis infestus est, & morbum potius so-
uet: naturam irritatam à medicamento credendum est expulsum eum, cuius quantitas vel 30
qualitas longē infestior illi est, errorēque Medici occultaturam, si modo natura medica-
mentū dirigere & limitare valet. Vt enim in purgationibus immodicis sanguinē nunquam
ea nisi vltimum relinquit: quia familiaris & amicus illi est, alioqui quia leuis & fluere prom-
ptus proximē post bilem educendus erat: ita confidēdum est ex corruptis humoribus eum
primum educiturū, qui in corpore largissimus est, vel qualitate maximē infestus. Quam ob 35
rem cū alius à vacuato humor in corpore peccet, alio exhibito medicamine educendus
est. Nam nisi vacuetur, quia agitur & commotus à medicamento est, diffusus per corpus
vniuersam humorum molem corrumpet, sibiq; similem reddet. Non aliter atq; dum in lacu-
nam aque tum puræ tum impuræ confluunt, tota tandē lacunæ aqua sordida impuraq; euadit.

Quod si non corruptum, sed bonum educat humorem, æstua- 40
tionem in corpore generat: at cum medicamentum excrementa
vacuat, nulla est æstuatō. Cū igitur qui medicamentum sum-
psit, æstuat, vexabitur, summo opere debilitabitur: scito vacuari
benignum & necessārium, quem natura expellere recusat. Igitur
quā celerrimē tale medicamētum è corpore expellendum est, 45
& ipsius vires continuo frangendæ: quæ duo aqua calida in ho-
ras pota prestat. Ea enim pota medicamentum lubricando cito

Theorema tertium. LXI

deturbat, & ipsius virtutem frangit. Alia etiam idem potētia nos plenius trademus.

¶ Si coniectura falsus Medicus (quod in hominem etiam doctum incidere potest) benignū & necessarium eduxerit humore, quibus signis id cognoscere liceat, & qua ratione mala, quę inde provenire solent, præcauere, vel saltem cohibere possit, nunc scribit. Sic enim natura in massa sanguinis concorde pace ligavit humores quatuor alioqui naturis dissidentes, vt mutuas operas sibi præstent. Sanguis & bilis natura calidi, tenues, fluxiles humores pituita & melancholia frigidis crassis, & ad motū pigris temperantur: & e regione horū frigiditas, crassities, lentitudo, illorū mixtione diluitur. Sanguis humiditatem bilis & melancholicus humor moderantur: bilis acrimoniam, morsum, amaritudinem pituita & atrabilarius humor obtundunt. Hanc humorū symmetriam seruat homo tantisper, dū sanus est, & recte valet: cuni ab ea symmetria insigniter recessit, morbo conflictatur. Recedit autem dum a mensura iusta & qualitate naturali exorbitant humores: vtrunque sub vocabulo corrupti & impuri prius complexus est. Accidit interdū vt vnus ex tribus præcipue humoribus quantitate vel qualitate peccet: interim duo, interim tres. Quoties igitur medicamentum oblatum nullam cum peccante humore familiaritatem habet, sed cū bono & naturali: illegitima, symptomatica, & laboriosa sequetur purgatio. Siquidem dū medicamentum ipsum proprium & familiare sibi conatur educere humore, natura contrā retinere, quia necessarius est ad massam sanguinis contemperandam, & ad animalis tutelā, magna in corpore lucta & conturbatio fit. Quippe medicamentū, quia malignum & deleteriū est (de his enim nunc est nobis sermo) sanguine ac carnes colliquat, vt ex ipsis propriū attrahat humore: non secus ac cū sano purgans medicamentū porrigitur, apho. xxxvij. lib. ij. & xvj. lib. iij. Quod dum fit, qui medicamentū assumpsit, æstuat, vexatur, viribus admodū deiectis languet, vertiginē, tormina patitur, cōuellitur. Quę omnia Hippocrates in aphorismis illa oratione complexus est. Sin minus, contrā: hoc est, si boni & naturales humores vacuētur, purgatus grauius & molestē id fert. nepe æstuat, vexatur, viribus exoluitur, vertiginē, tormina patitur, cōuellitur: neque purgatio cōfert. Quę certa sunt inditia vacuati humoris boni & naturalis, non maligni & infestantis. Nam cum hic vacuatur, nullū eorum accidentium adest, quin faciliē vacuationē fert ager, & in ea delectatur: quam corporis quies, somnus, & euidentis vtilitas cōsequuntur. Igitur cum primū videris agrum huiusmodi accidentibus infestari, medicamenti vires frangē de tibi, & idem ē corpore expellendum nulla interposita mora. Vtrunque aqua calida paulatim & ex intervalis pota præstat. sunt etiam pleraque alia remedia dicenda a nobis capite sequenti, & in simplicibus libro secundo.

Vomitum autem & animæ subuersio accidunt, vel quia medicamentum suapte natura est vomitorium, aut si non sit vomitorium, quia alia atque alia faciunt illud vomitorium: vt stomachi imbecillitas, aut stercus siccus, aut viarū arctatio, aut quoniam medicamentū est abominabile, aut quoniam idem a flatibus leuatur.

¶ Symptomatica etiam & laboriosa purgatio dicitur, quam vomitus, animæ subuersio, tormina, consequuntur: quorū trium accidentiū causas & curationes deinceps scribit. Vocat autem subuersionem, dispositionem nauseosam, ad quam vomitus interdum sequitur, interdū animi deliquium succedere potest propter consensum, quē os ventriculi cum cerebro facultatis animalis sede habet. Horū accidentium causā eēdem planē sunt ijs, quę ex deiectione reddunt vomitoriū medicamentum. de quibus capite secundo primi theorematibus abundē est dictum.

Quod si vomitus accidat ob stercus siccus, viarum obstructio nem: clysteres necessarii sunt, & ea, quę obstructionem liberant: quę si non sufficiunt, præstat vt vomitu expellatur medicamentū.

Libri primi

Quibus præsidij occurrerent sit accidentibus proximè dictis, partim in præsentia docet, partim in præcedentibus declarauit. Nā si vomitus vel nauſea accidat, quia medicamentum natura sua est vomitoriū: qua ratione facultas hæc vomitoria ab eo auferenda vel caſtiganda fit, in ſecundo theoremate explicuit. Si ſtomachi, hoc eſt, oris ventriculi imbecillitas, vel medicamenti horror, vel abominatio vomitum promouerint, qua methodo is cohibendus fit, in ſequenti oratione fuſè edifieret. At ſi ſtercoris ſiccitas, inteſtinorū obſtructio, ſtatus, medicamentum deorſum deſcendere prohibeant: quibus auxilijs aduerſus hæc vti debeamus, hæc oratione declarat. Si igitur ficcius ſtercus in inteſtinis adhæret, clyſteres, qui vim habeat emolliendi uſurpabimus. Si humores multi, craſſi, lēti, vel ſtatus, vias obſtruxerint: ex incidentibus, tenuantibus, detergentibus, reſoluentibus clyſteres componemus: & alia tum ſumpta, tum admota vim diſſipandi ſtatus habentia in eundem uſum aſſumemus. Quæ omnia ſi fruſtra tentata fuerint, vomitus eliciendus eſt: poſſimūm ſi aſſumptū medicamentum genere vel ex accidente malignum & deleterium fuerit.

Quod ſi quia ſtomachus imbecillus eſt, aut quia ſumptū medicamentū eſt abominabile, vomitus timeatur: hoc modo tegeas oportet. In primis caue ne, qui ſumpſit medicamentum, protinus ſe moueat, ſed eo ſumpto diu à corporis & animæ motibus, quoad eius fieri poterit, abſtineat, donec in medicamentum ipſum natura vndique agat. Niſi enim natura agat in ipſum, non aget ipſum in naturam. Tum etiam æger flores, plantas, aliaque iuuauiter olentia, odoret: qualia ſunt menta, ſampluchus, maiorana, citri folia & fructus, apium, abſinthium, roſa, cydonia, ceſtianum, bolus aqua roſata & aceto aſperſa, lutū, quo abluitur, nutritum roſis recentibus, & aqua roſarum. Friſtio etiam extremarū partium, & earum conſtrictio dolorifica, in idem iuuat. manus item ac pedes aquæ præ calore multum mordēti impoſuiſſe ſimiliter in idem conſert. Protinus autem à ſumpto medicamento ſtypticum aliquid mordeat, & bibat quaſi lambendo. Facies aqua roſata, vel alia ſuauius olente, leuiter aſpergenda eſt, præſertim nauſea incipiente. Gaudium etiam & deliciarum cura, ſimiliter à vomitu liberant. Vbi verò anima ſedata fuerit, ambulet, & leniter, lentèque moueatur. Iuuat enim hic motus, vt docuit Hippocrates.

Si ſtomachus imbecillus eſt, aut ſumptum eſt medicamentum abominabile, obidque vomitus timeatur: ei, qui medicamentum ſumpſit, motu corporis & animi tatiſper interdices, dum natura medicamentum amplexa ipſum alteret, & tranſmutet: alioqui non acturum naturam, ſicuti in ſuperioribus oſtenſum à nobis eſt. Motum verò tum corporis tum animique vim eliciendi vomitum habere ſuprà etiā expoſuimus: quo loco diuerſis temporibus initium corporis motum vim deijciendi aluum & promouendi vomitum, habere declarauimus. Ad hæc, flores, plantas, fructus, & reliqua ſuauius olentia naribus obijcienda in eundem ſcopum. vt enim grauolentia ſtomachum ſubuertere ſolent, & ad nauſeam & vomitū prouocant: ſic odorata corroborant, & nauſeam & vomitum compellunt. Inter quæ menta, ſampluchus, maiorana, citri tum folia tum fructus, apium, abſinthium Romanū, roſa, cydonia, ceſtianum malū, bolus terræ Armeniæ (Auiſennas, & Raſis bolus choraſcenus legunt, quæ Gradi in cōmentarijs Armenū eſſe putat) vel alterius, vel panis, vel alterius rei, aqua roſata & aceto aſperſus, terra, qua panni abluiuntur, roſis recētibus, & aqua roſata nutrita. Præterea articuli artus, & ad articulos vinculis dolorificis ea compræhendiſſe, nō mediocriter iuuare

Auiſennas cap. 9.
lib. 1. ſen. 4.

Auiſennas cap. 5. ſen.
4. lib. 1.

Initio theore. 1.
& 2.

Capit. 2. primi
theore. & initio
huius.

Meſu. cap. 1. ſecū
di theore. & Auiſennas
loco proximè ad
duſto. & Gal. ca.
3. libro. 8. compo.
ph. p.

Raſis cap. de cho
lera morb. & Gra
di in eūdem locū.

Theorema tertium. LXII

tum Mesues tū Auicennas scribunt. Galenus (veteris veraq; medicinz interpretes & propaga-
tor) de eadem re sic decernit: Vbi deorsum humoris impetus fertur, vt hemorrhoidibus, al-
uo, vtero, immodicē fluentibus, vel ex vulnere partibus inferioribus sanguinē vltra modū
fundentibus: brachia plaribus & vehementibus vinculis vincienda sunt: sanguine verò è na-
5 ribus immodice manante, & vomitu infestante, vel superiorum partium vulnere profun-
dente sanguinem: crura pluribus & valentioribus vinculis stringenda. Neque ab re sic præci-
pit, quoniam tum vincula, tum frictiones ad se humores prouocant. Quam limitationem in
aqua quoque vehementer calida seruandā puto: nam & ea vomitui sistendo creditur vtilis,
quia moriū, & calore ad se humores, euocat. Calere verò supra mediocritatem debet, vt nō
10 modo calore, verūm etiam dolore materiam reuellere possit: alioqui pedes & manus calfe-
cisse ad vomitum promptius eliciendum confert, vt autor est idem Galenus. Præter hæc, vt
primum medicamentum assumptū, stypticum aliquid mordeat, mandat, & substantiam vel
succum transfugiat: aut succum eiusdem facultatis, vt cydoniorū, punicorum paulatim bi-
bat. Hæc enim quia os ventriculi firmant, constringunt, materias deorsum pellunt: vomitū
15 & nauſeam sedare possunt. Tum etiā facies aqua rosata vel alia suauī odore prædita impro-
uiso agro leniter aspergenda est: sic enim expauescēto & refrigerato homine, calor natiuus
vnā cum spiritibus & humoribus, quasi animans, ad interiora defugit. Ab his gaudiū & de-
litiarum cura vomitū amoliri solent. Mens namq; nostra à medicamenti apprehensione ad
alia, quibus magnopere capitur distracta, non solum vomitū prohibere, verūm etiam vom-
20 torum medicamentū, deiectionum reddere potest. Amici igitur agro gratissimi cum visant,
qui biandē alloquentes ea proponant, & narrent, quibus ille magnopere delectari consue-
uit. Musica instrumenta, cantilena iucundē, vox sonora & suauis, in eundē scopum nō parū
conferunt. Breuiter omnis volendus est lapis, quo agrum à medicamenti assumpti cogita-
tione auertamus, donec natura placata medicamentū vndiq; contineat, amplexetur, alteret,
25 in actūque redigat, nauſea & horror cesset. Quo tempore leuiter & lentē ambulare, quō
promptius medicamentū descendat, non parum cōfert, vt docuit Hippocrates. Quanquam
ille eo loco de vomitorio medicamento loquitur, sed tamen ratio illa deiectionio quoq; ac-
comodari potest, modo diuerso tempore exerceatur, vt ex Galeno docuimus. Hæc tibi Me-
sues scribit remedia ad vomitū prohibendum. Prodest etiā fasciā lintea aceto rosacco im-
30 buta coilum obducere: os protinus à sumpto medicamento vino vel aqua abluerē, cucurbi-
tulam leuem ventriculo attigere, somnū, nisi quid prohibeat, conciliare, solido medicamen-
to vt pilulis, bolis, vti. Medicamenti odorem ingrātū fallere oportet compressis naribus: sa-
porem, præmanso tarchon, vel simili re. Alias etiam alij scribunt artes ad vomitū prohiben-
dum, odorem, saporem, colorē, ingrātum tegendum: quos is consulat, qui harum rerum ple-
35 nam cognitionē habere cupit. Hactenus auctoris mentem pro virili nostra planam fecimus.
Superest scrupulos quosdam tollere, qui nouitios Medicos malē habere possent. Ex quibus
primum occurrit sampsuchus & maiorana, de quibus certant nostri seculi Medici, & adhuc
sub iudice lis est. Nonnulli enim arbitrantur sampsuchum & maioranam (quæ Græcis ama-
racus dicitur) plantam eandē esse, soloque nomine differre. alij herbas diuersas esse conten-
40 dunt, & tum hi tum illi rationes & auctores superesse sibi putant. Quam litem neutiquā hic
dirimere statuimus, quoniā multum otij & verborum requirit: sed admonere dūtaxat non
tantum apud hunc auctorem, verū etiam apud Cornelium Celsum separatim ceu plantas di-
uersas notari. Cestianum pro matianum substituiamus, licet apud Auicennam quoq; & Ra-
sium matianū legatur, & in hoc autore capite sequenti, & theoremate. iiii. capite de imbecil-
45 litate stomachi. quoniam apud Galenum, vbi de eadē disserit materia, Cestianum & Cestia-
na legimus. Est autē Cestianum mali genus astringens citra cocturā, coctum verò stomacho
gratum, Romæ frequens, & vulgo sic appellatum (Eius loco sumi potest quodcūq; malū,
modo mediocriter asstringat) fortasse sic dictum, quod à Cestia gente in confinio Perfidis
Romæ sit translata planta, vt Persicum, Punicum, Armeniacum, Persium, & pleraq; alia
50 ob similem causā fortuitur appellationem. Lutum, quo pannus scilicet abluatur, id est,
Cimolia terra. Nam lanifici & fullones hac vtuntur ad eluendos pannos. Illud verò: super

Auicē. ibidem.
Gale. libro. 1. ad
Glaucōnem.

Auicē. cap. 5. §. 8.
sen. 4. primi. &
Gale. Paul. Alti.
locis adductis.

Arist. proble. 10.
secti. 27.

Auicē. cap. 5. lib.
1. sen. 4.
Aphor. 14. & 15.
lib. 4.

Gale. commen. in
aphor. 15. lib. 4.
& Auicē. ibidem.

Syl. & Musa.

Hermo. Manar.

Capit. 11. lib. 5.
Capit. 8. sen. 4.
primi.
7. & 13. metho.
meden. & cap. 1.
lib. 2. & 4. cōpo.
ph. p. & ca. 5. lib.
9. in cōpo. Andre
machi.

Plini. lib. 2. cap.
109.

Libri primi

medicinam autem stypticam & c. hoc modo legendum putamus: super autē Medicinam stypticam mordeat & c. ut sit sensus, post sumptum medicamentum purgans aliquid edendum vel bibendum est, quod vim alstrictoriam habeat. Nam & Auicennas, a quo Mesues sententiam illam mutuauit, pro nobis apertē facit, iniquens, & cum ipsam biberit, desuper rem stypticam bibat. Hæc nostra est sententia, quisque suum sequatur iudicium.

Tormina autem medicamentum excitat, quod stomachum, & partes, quas permeat, pungendo lædit: aut quod immodicē trahit humorem tam benignum, quam malignum; aut quia partes, per quas transit, praua intemperie afficit. Ob id citò virtus eius frangenda & infirmenda est, ipsūque cito etiā a corpore expellendum, ut supra à nobis dictum est, & mox dicitur.

¶ Laboriosa quoque & symptomatica est purgatio, quæ cū torminibus, & partium internarū cruciatibus fit. Accidunt autem tormina & cruciatus, vel quia medicamentum calidum & siccum insigniter, ac re vrens, corrosiuū est, ut scammonium, euphorbium, mezereon, & alia id genus (Hæc nanque partes, quas permeant, & in quibus morā trahunt, pungunt, rodunt, vlcérant, intemperie simili suæ afficiunt, inflammant, febres suscitant) vel quia immodicē trahit tam benignum, quam malignū humorem, ut supra hoc capite comprehensum à nobis est, & cap. ij. primi thes. Aduersus hoc accidens pugnandū est partim alterantibus ut potu frigidissima aqua, & in essu in eadem partim vacuantibus ut clysteribus, & remedijs alijs in sequentibus dicendis.

CAPUT TERTIUM, SI MEDICAMENTUM IMMODICÉ VACUAT.

Vacuatio immodica fit ex potu medicamēti tribus de causis; interim ratione fumentis, interim ratione sumpti medicamēti, interim ratione eorū, quæ vtrique superueniunt.

¶ Ex tribus accidentibus, quæ purgationis tempore succedere diximus, tertiu erat hypercatharsis, id est, a medicamēto purgante vacuatio immodica: de quo (ne quid prætermittat) in præsentia latissimè disserit. Primum purgationis immodicæ causam vel in fumente, vel in medicamento, vel in his, quæ vtrique sunt communia, latere proponit, deinde speciatim diuisione includit causas, propter quas vnumquodque horum causā huius accidentis potest esse. demū qua ratione quibusque præsidijs singulis ex his causis occurrendū sit, vberimè docet. Quibus declaratis finem huic theoremati imponit. Orationis ordinē non nihil immutauimus, ut præcedentia sequentibus membratim responderent.

Ratione fumentis id accidit, quod is materia ad fluendum paratissima redundet: vel propter venarum ipsius imbecillitatem: vel quoniam earum orificia ampliora sunt: aut propter imbecillitatem partiū seruientiū expulsiōi: aut quia ex his est, quibus purgatio est interdicta, quos in libro de pharmacía declarauimus.

¶ Persequitur institutum, primum declarans particulatim causas, ob quas ratione eius, qui medicamentum sumit, purgatio immodica succedere solet. Quarum prima est materia paratissima ad fluendum multitudo. Vbi enim magna est materia vis, sæpè accidit, ut oblato medicamento quantitate mediocri, qualitate benigno, vel certè ad vnguem castigato: immoderata tamen sequatur purgatio, adeo ut ager interim in diarrhœam, vel dysenteriam incadat. Cum enim in corpore materia excerni paratissima redundet, quouis leuissimo impulsu tanto impetu quandoque natura mouetur, ut cū maximè appetit, impetū cohibere nō

Theorema tertium LXIII

possit. Non aliter ac globus & cylindrus loco decliui & prærupto constituti, & leuissimo quoque impulsu deuoluti, præcipientes celerrimo motu feruntur. Deinde venarum imbecillitas, & orificiorum ipsarum apertio, eiusdem accidentis possunt esse causæ. Vnde verò imbecillæ sunt in purgationibus immodicis, tum ob ingentem earum lassitudinem (qua scilicet dum à purgante medicamento morderentur, ac veluti emulgerentur, afficiebantur) tum ob intemperantiam, quæ purgationibus immoderatis succedit. Quæcunque enim humorem penitus vacuaueris, intemperantiam consequi necesse est. Orificia aperiuntur, ob medicamenti immoderatam vim, ob quam etiā mordicatio provenit. Ab his, facultatis intestinorum retentricis prostratio, idem malum inuehere potest, præsertim si tum ora vaforum laxa aperta que sint. Eueria enim natura tum bonos, tum malos humores, veluti pertusum dolium, quidquid in fufum est, effluere finit. Præterea si purgatus ex his sit, quibus purgantium medicamentorum vsus interdictus est, cuius modi sunt, qui in lenteriam, dysenteriam, colicacum affectum facile incidunt, licet oblatum medicamentum quantitate & qualitate moderatum sit: metus est tamen, ne immodica sequatur purgatio. At enim quibus sit à medicamentorum purgantium vsu abstinendum, in libro de ratione purgandi & medicamento rum purgantium vsu explicuit. Qui liber (quod sciam) non extat, potest tamen facile resarci ex libris Græcorum & Arabum.

Gale. cap. 4. lib. de diff. sympto. Capit. 26. & 27. lib. 3. simpli.

Gale. ibidem.

Ratione verò medicamenti, quoniam id venarum ora pungit, mordet, aperit: aut quoniam idem intemperatius cor reddit: aut quoniam portio aliqua ipsius ventriculi, vel intestinorum villis adhæsit: aut quia largius sumptum est: aut quoniam qualitate maligna venenolius est. Tuum autem est accurate discernere ista.

¶ Si medicamentum assumptum purgationis immodicæ causæ est, id accidit, vel quoniam venarum ora pungit, mordetque: quæ sic affecta, quod molestum est, dū excernere nituntur, orificia sua referant: quibus apertis & quia humor pellitur inde, ubi est, & quia trahitur alio, & quia nihil est, quod eum remoretur, ultra modum supraque mensurâ fluit alius. Vel quoniam medicamentum intemperantius reddit cor, calidius scilicet, ut sammonium non correctum mixtione alterius, quod temperiæ contrariam sit sortitum. Cordis nanque temperamento everso, vitalis facultas destruitur. vna verò ex tribus facultatibus eueria, reliquæ duæ sæpius everti solent: hinc est, quod ijs, qui animo linquantur, frequenter alius resoluatur. Mondinus in commentario, corpori legit, ubi in antiqua versione, in nostro duntaxat exemplari, legitur cordi. Quæ lectio mihi magis arridet. Nam in Auicenna, à quo non modo sensum, sed & verba transtulit Mesues, corpori legitur, capite septimo sen quartæ primi in hunc modum. Aut propterea quod ex ea coplexionis malitia corpori acquisita fuerit. Omnis enim interperies immodica (auctore Galeno) vires deiicit, quibus deiectis confertim fluere possunt humores, medicamento eos euocare. Vtrinque lectionis meminisse libuit, ut optio esset lectori hanc vel illâ sequi. Aut quoniam pars aliqua medicamenti acris & rodentis, ut scammonij, colocynthidos ventriculo, intestinorum villis inuolucrisque adhæsit: quæ dū continuo morfu & velliçatu ea irritat, largior, quàm par esset, vacationem elicit. Id metuens colocynthidæ accuratissime teri iussimus. Largior denique medicamenti quantitas, & qualitas maligna & deleteria, à Medico iuxta traditam methodum minimè castigata: immodicæ effrenisq; vacationis interdum causam esse, aliquoties in superioribus ostensum est. Ob id actum agere neutiquam necessarium duximus. Vt igitur instanti malo accommodatum remediū auerit Medicus, singulas ipsius causas exactè discernat, oportet. alioqui si mali origo eum fecerit, nisi temeraria via occurrere non poterit: quare quod pro auxilio afferet, vel morbum augebit, vel nihil iuuabit: vel si iuuerit, fortuna beneficio, non artis, id fiet.

Gale. cap. penul. & vlti. lib. 3. simpli. medicæ.

Idem lib. 9. metho. meden.

Capit. 1. lib. 1. de sympto. causis, & lib. 1. sani. tuen.

Gale. lib. 12. metho. meden. de de iore colico. Aeti Paul. Actua. in c. thartici. Cap. 1. theore. primo & secum.

Ratione denique rerum vtriusq; superuenientium idem euenire solet. australis enim constitutio, ut inquit Galenus, si diu duret, aperit, rarefacit, humores ad fluendum idoneos reddit, aquilonia verò

Libri primi

diu durans fluxiones etiam comprimendo & exprimendo excitat. quapropter pharmacum dari prohibent, praesertim ijs, qui prompte laeduntur ab ipsis. Potus quoque largior aquae frigidae idem efficit. In summa error omnis circa sex res non naturales mali huius causa esse potest.

Hippo. & Gale. aphor. 5. 12. 13. & 17. lib. 5. ¶ Interdum neque medicamentum, neque aeger, immodicae purgationis causa sunt, sed aliud quid, quod neque huic, neque illi peculiariter ascribi potest. Ausser enim si multo ante preualuerit, quam medicamentum assumatur: vel si assumpto eo flauerit diu: quia calore humores liquat, fluere facit, vias laxat, corpus vniuersum humidius reddit, intestina lubrica fiunt, facultas retentrix imbecillior euadit, excrementa humidiora sunt: ob haec, aluus humida lubricaque est. si (inquam) tum medicamentum purgans egro propinetur, purgatio immoderata iusta de causa sequi consuevit. Neque solum verum id est, sed (quod potius est mirandum) Aquilones venti si ante, vel postquam sumptum est medicamentum, diu flauerint: eiusdem symptomatis causa esse solent. Quippe frigiditate sua humores intro compellunt, ac veluti manu exprimunt, fluereque faciunt: non aliter ac ab spongia compressu manuum contenta aqua elicitur. Idque maxime accidit, si austrina tempestas precesserit: quonia tum corpus & humidius & plenus est. Ob id per has tempestates periti Medici medicamenta purgantia dare reculant, ijs maxime, qui assumptis illis fluore alui facile corripiuntur. Igitur professoris Medicinae est, pregressam tempestatem memoria tenere, presentem agnoscere, & futurae presentire, ne quod pro salute remedium adest, exitio sit. Signa vero quibus ventum futurum praenoscere liceat, ex Aristotele, Ptolomeo, Theophrasto, Plinio & alijs discere possumus. At vero quae haec nus diximus, non videtur consentire ijs, quae alibi Hippocrates scripsit. Nam in aphorismis Aquilonem aluum cohibere & siccare memoriae prodidit, reddita huius rei causa: initio par ticulae tertiae libri sexti epidemion Austrum vi & potestate sistere aluum pronunciauit, cum ait, Si cutis est raritas, ventris est densitudo. Austrum enim cutim rarefacere in confesso est omnibus. Sed tollitur ambiguitas dicendo impedire nihil, diuersis rationibus idem cohibere aluum, & laxare. Aquilo igitur quatenus corpus vniuersum exiccat, contrahit, validius nutriri facit, excrementa diutius in corpore retenta, siccata & exsucta, tardius descendunt. Quatenus vero corpus cogit, & humores intro compellit, aluum resolvere potest, tunc maxime, cum ipsum prehumidum est natura, vel ex accidente, & fluxio, qua excitat, in ventrem impetum facit. Eodem modo Ausser ob predictam a nobis rationem fluidum ventrem reddit: si vero cutim vehementer rarefaciat, & humoris impetum eo conuertat, aluum suppressere potest. Preter haec, potus aquae frigidae largior idem malum inuehere potest. Nouit id vulgus, quippe qui nullum hoc praestantius remedium ad citandam pigram aluum praedicet esse, quod tamen non citra insignem noxam experitur sapere. Nam illa virtutem retentricem prostermit, & non raro ultra modum aluum fluere facit: quandoque tormina excitat: nonnumquam alia quoque mala accersit. Ad haec, error quiuis insignis circa sex res, quas Medici recentiores non naturales vocant, hypercatharsin excitare valet.

Huic igitur vacuationi immodicae, ne vires prosternantur, occurrendum erit, cognita prius causa fluxus, sumpta indicatione ab ijs, quae precesserunt: interim per ea, quae medicamenti virtute infirmant, frangunt, ipsumque a corpore expellunt: interim per ea, quae canalium, & partium expulsionem seruientium, & orificio rum venarum virtutes vniunt, & constringunt: interim per ea, quae laboriosam agitationem, aliosque motus a medicamento in corpore excitatos, sedant: interim per ea, quae motu contrario fluxui ventris mouent, & concitant medicamentum: interim per ea, quae

Theorema tertium. LXIII

animam recreant, cor roborant: interim per ea, quæ medicamentum incrassant, & compingunt. Intra hæc enim tota hypercatharticos cura continetur.

¶ Vniuersam immoderatam purgationis curationem summa quadam cōplectitur, quam intra sex modos certis causis respondentes includit: quorum singulos latissimè in sequentibus expositurus est. In primis igitur admonet huius accidentis causam effectricem cognoscendam: quoniam ea cognita curatio ipsa expedita, facilisque est. Hanc verò præcedentia, hoc est, æger, medicamentum, & quæ neutrius illorum propria sunt, declarant. Varia itaq; remedia, Gale. lib. 7. metho. meden. de quorum singulis, quodiorum genera, pro vt accidentis causæ variant, vsurpanda sunt. de quorum singulis, quoniam peculiaris priuatusque est habendus sermo, superfedere dictis latius est, ne in sequentibus texta retexere cogat.

CANON PRIMVS.

15 **S** igitur immodica vacuatio ratione medicamēti accidat, ob aliquam ex prædictis causam, præstantissima curandi ratio est, frangere medicamēti virtutem, ipsumque à corpore expellere.

¶ Si vitio medicamenti quantitate vel qualitate peccatis (omnes enim, quas prius recensuit, causæ in has duas incidunt) vltra modum vacuatio fiat: qua methodo, quibusque auxilijs aduersus hoc accidens vtendum sit, hoc canone edisserit. Remedia verò, quibus hoc malum expugnandum est, duplicia esse scribit, partim vacuantia, partim alterantia. Vacuantia medicamentum ipsum e corpore educunt, nec amplius grassari in illud sinunt. Alterantia vim eiusdem maleficam, qualiscunque ea sit, frangunt, obtunduntque. quare sublata immodicè purgationis causâ, effectum tolli necesse est. Quæ verò & qualia sint auxilia aduersus hoc accidens vsurpanda in sequentibus docet.

25 Tria autem esse remediorum genera medicamenti purgantis expulsionem accelerantia probati auctores scripserunt, nempe lauantia, tergentia, comprimentia. Ex lauantium genere est aqua calida (quæ, vt nosti, medicamenti malignitatem frangit, immutatque) aqua hordei, mucago psyllij, & seminum cydoniorum, 30 Ex tergentium genere est sacchar rubrum, mel, aqua vuarum passarum, secaniabin, & similia. Comprimentium generi annumeratur cydonia, Cestiana mala, pyra, mastiche, myrobalani, & similia.

¶ Plana & cuius exposita sunt, quæ hic scribit, & in superioribus fufius à nobis declarata: quare hoc loco ea nobis solum delegata videtur provincia, vt subobscuriora verba dilucidemus. Rubrum sacchar ipsam sacchari spurcitie, quæ coctione separatur, quibusdam significat. alij micæ sacchari ex ipsis metis, vel fragmentis concussu elisas sic vocant. Aquam, secundo & tertio loco pro decocto vsurpauit: id quod Arabibus celebre est, Secaniabin oxymel significare Mesuæ in antidotis, omnibus est in confesso: quanquam non malè in eundem usum hydromel vsurpari potest. Myrobalani sint conditi, si haberi possint, vt agro gratior res sint. earum item puluis ex aliquo liquore huic affectui apto sumptus, in eundem usum commendatur.

Ruso etiã autore, medicamenti maligna & furiosa virtus interdum frangenda est, tum maximè, cum assumptum medicamentum expulsum est difficile. In quæ usum aliquam ex mucaginibus

Libri primi

proposito affectui idoneam cū aqua tepida, & paucō oleo amygdalino post sumptum medicamentum idem propinat, præsertim dum ipsum ē corpore educere studet; horis postea duabus comprimens aliquid exhibet. Sic enim medicamenti virtutem totam expellit, vt nullum vestigium ipsius superfit. Galenus quoque autor est, aquam calidam lauare, expurgare, medicamentūque purgatorium, etiam si alicui parti hæserit, deturbare: frigidā verò, quod villis viscerum adheret, impingere. Serum denique lactis caprini, vt Ioannitius ait, cū melie & paucō sale probè deterget, & medicamenti nullum vestigium relinquit.

¶ Veterum testimonijs confirmat, quæ dixit, nempe triplex remediorū genus aduersus hypercathartim valere, quoties à prædicta causā traxit originem. In primis Rufum in testem adducit. Is enim malignam medicamenti vim & quantitatem iustum excedentem modū exhibita mucagine psyllij, vel cydoniorum, vel rei alterius facultate non dissimilis, cum aqua tepida, & olei amygdalini vel rosacei, momento: & horis post duabus elapsis, comprimete aliquo, vt myrobalanorum infuso, pyro, cydonio, obiato moderabatur. His nanque non solum medicamenti furiosa vis hebetatur, verum etiam ipsum ē corpore expellitur, vt ne vestigium quidē ipsius in corpore reliquum fiat. Ea verò, quæ in hunc vsum assumit Rufus tribus illis contineri generibus nemo dubitat, Calidā aquā lauare, medicamentūque ipsum, si cui hæserit parti, deturbare, verum est: non tamen id apud Galenum comperio: nisi forte aquam calidā cremorem ptisanæ vocet, quem Galenus lauare, & detergere fatetur. Frigidā vero in hypochondrijs hære, & in hepate, renes, thoracem, pulmonē, egrè distribui idem Galenus literis mādauit. Serum denique lactis, vt Ioannitius autor est, cui aliquid mellis, & nonnihil salis commixtum sit, reliquias omnes medicamenti purgantis depellit.

Comē. 13. lib. 2.
de vītu acuto.

Comē. 39. lib. 3.
de pītu acu.

¶ CANON SECVNDVS.

Meatuum verò & partium expulsionī seruientiū virtutes vni mus, & roboramus, sumptis modo quo possumus optimo, vel etiam clystere, si opus est, & necessitas postulat, iniectis odoratis rebus sistētibz stypticis, cōstipantibus, & poros, ex quibus materiæ manant, cogentibus.

¶ Si quia venarum ora laxa aperta que sunt, & retentrix virtus tum earum, tū intestinorum prostrata deiectaque humores sponte fluant, nihil eorū fluxum cohibente: venarum ora, & intestina roboranda, & constringenda sunt. Id quod quæ poros claudere, & cōstipare vias, ex quibus materiæ fluunt, valent: facili possunt. Est tamen ad eorum rectum vsum partis laborantis summa præcipuaque habenda ratio. Nam si in ventriculo, gracilibus intestinis venis mesenterij, causā mali sit: sumenda sunt per os prædicta remedia. si in crassīs intestinis, vti sum sit, clysteribus occurrendum est. si denique vtrobique huius affectus causā subsit, tum sumptis, tum iniectis, tum admotis opus est. Quibus remedijs roboratis partibus, & præclusis vijs, per quas sponte sua fluebat humor, sicut vacuatio cōsuevit. Remedia vero, quæ id par ticulatim præstent vfu recepta, in sequentibus latissimè tradit.

Galen. lib. 4. & 5.
& 13. metho.

Quæ propè omnia mastiche præstat, in ea enim est virtus partes vniens & roborās. Si igitur mastiches drachmæ dug, aut tres, cum succo cydoniorum propinentur, virtute comprimēte medicamenti reliquias, expellet, ac demum astringet, vt Hamech vi

Theorema tertium. LXV

sum est. Si etiā ventriculus, reliquisque v̄eter oleo rosato, quā
 pati potest, calidissimo illinantur: deinde puluis mastiches, & gal
 la, aut rosarum, superspargatur, ad idem mirificum esse depræ
 henditur. Idem eodem Hamech autore, præstabit tragacantha as
 5 fata à drachmis tribus ad drachmas quatuor, ex lacte dulci, aut
 acido, vt affectus exiget, cocta, & epota. Experientia etiam cōper
 tum est, nasturtij semē tostū à drachmis duabus ad aureos duos,
 & cum succo cydoniorum, aut myrtorum coquendo impingua
 tum, deinde potum, in id esse omnium valentissimum, præsertim
 10 si semen non sit tritum, nam terendo lentorem amittit. Corian
 dro autem tunc vtere, cum incrassare, & cōpingere materias stu
 des. Terra verò sigillata, & sanguine draconis, cum vlus suspica
 ris. Spodio, quando dolores punctorios sedare intendis. Acacia,
 sanguine draconis, charabe, dum sanguinis deiectione sistenda est.
 15 Succo item barbæ hircinæ, quando venæ & laxiores meatus re
 fundunt materias ad intestina. Adipibus, in puncturis, & intesti
 norum moribus, & ex coriationibus. Mucagine psyllij, in expel
 lendis reliquijs medicamenti. Narcoticis deniq; vbi stupefacien
 dum est, conciliandus somnus, materiæ incrassandæ. Id quod po
 20 ~~streumum est tentandum~~, rebus alijs omnibus iam frustra tenta
 tis, desperata salute, & in magnis, periculosisque causis.

¶ Quandoquidem remedia, quæ aduersus hypercatharsin valent, quoties à proximè dicta
 causa originē duxit, varia, & multiplicia sunt: aliquot eorum in præsentia recenseat: quibus
 obiter subnectit præsidia nonnulla aduersum idem malum, licet ab alia pendeat causa, va
 25 lentia: de quorum aliquibus seorsim in sequentibus verba facturus est. Quoties igitur vaso
 rum & corporis totius laxitas, & infirmitas tum eorum tum intestinorum, origo huius mali
 fuit, nullum est præstantius remedium mastiche: quandoquidem omnia ferè in se complecti
 tur, quæ aduersus hoc symptoma desiderari possunt. Nam modicè astringit, roborat, & quia
 astringens, & quia odorata, & quia calida, & quia v̄triculo, intestinis, hepaticis amica. Quæ
 30 omnia euidentius, salubrius, meliusque præstat, si cum succo cydoniorū propinetur, vt præ
 cepit Hamech. In idem etiā vtile est ventriculi regionem, totūq; v̄terem inferiorem oleo
 rosato, omphacino, melino, myrtino, vel simili alio, quā pati potest, calidissimo, vngere:
 post mastiches, gallæ, rosarū, nucum cupressi, vel rei alterius similibus prædictæ viribus, pul
 uerem superspergere. Ad hæc, tragacantha asia mensura præscripta in lacte dulci, vel acido,
 35 pro vt affectus exiget, cocta, ex eoq; assumpta ad idem valere idem Hamech autor est. Nam
 lac ipsum per se ad leri consumptionē coctum, aluum fluentem sistit. Affectus verò lac dul
 ce exigit, quoties ventriculus totūque corpus non est immodicè calidū, vel frigidum: alio
 qui si intemperie calida laboret horum alterutrū, vel vtrūq; lac acidum aptius est. Traga
 cantha, nisi sit assata (nam tunc siccat aluum supprimit deiectionem humorūq; mor
 40 tamen ipsa ea ratione iuuare, quatenus vi sua emplastica medicamentorū humorūq; mor
 sum sese opponens, & tegumēto quodam muniens obducensque partes: eludit, & valorum
 ora obstruit. Id quod emplasticis omnibus commune est. Semen nasturtij aluum turbare
 scripsit Dioscorides, & idem experientia comprobatur: qua nisi Arabes frixum asseuerant,
 eam suppressimere: id quod maximè præstabit, si, vt iubet Mesues, præparetur. Sistitur etiam
 45 fluens aluus incrassatis refrigeratisq; humoribus. Id quod frigida medicamenta extra con
 9

Astruc. sermo. 1. lib.
3. cap. 45.

Astruc. lib. 2. & Ga
le. lib. 9. medio.

Gale. ex vino ma
ceratam eā exhi
bet. lib. 9. compo.
ph. p. cap. 5.
Gal. lib. 3. alimē.
capit. de lacte &
Astruc. lib. 2.

Dioscori. Serapi.
Mesu. in superio
ribus, Gale. lib. 9.
cōpo. ph. p.
Astruc. cap. 1. 13.
tracta. 2. lib. 2.
Astruc. lib. 2.

Libri primi

trouerſiam præſtant: inter quæ Arabes penè omnes coriandrum perperam reponunt ſecuti Dioſcoridem. Cuius nec nomini nec autoritati pepercit Galenus libro ſeptimo ſimplicium medicamentorū. Ibi nanq; cum nominatim perſtringit, quòd dixerit coriandrum eſſe frigidum, longa oſtendens oratione calidum eſſe. Illud etiā mirari ſubit, quid in cauſa ſit, quòd Medicorum vulgus ſemine coriandri vtatur aduerſus cephalalgiam, nulla adhibita limitatione: vel certè, qui ſapientiores ex his videntur, aduerſus calidū huius partis affectum: cūm ex Galeno conſtet coriandrum eſſe calidum, & Græci & Arabici autores odore ſolo caput tentare ſcribant, inter venenarū reponant, præſertim ſi frequenter & larga quantitate ſumatur. Nec aſcribenda ſolū pernicioſa eius vis herbarū eſt (vt quidam volunt) verū etiam ſemini, vt autor eſt Dioſcorides. Quidam preparato eo vtuntur, ſed non ob id deſinit eſſe coriandrum, hoc eſt, capiti inſeſtiſſimū: vt Muſa in ſimplicibus diſerit. Cæterum Galenus capite quarto libri octauo compo. phar. par. in aſcetiſibus frigidis ventriculi cochleari menſura ante reliquum cibum coriandri dat, deinde vinum meracū oſtendit. Ex quibus coniectura ducimur magnam ipſius copiam pernicioſam eſſe: parum ſalubriter poſſe uſurpari. Quòd ſi vlcus coniciſ eſſe, remedijs aduerſus vlcera valentibus tibi vtendum eſt: nempe tergentibus, ſiccantibus, & aſtringentibus. Quòd ſi in partibus ſuperſis ſit, prædicta remedia ſumen da ſunt: ſi in inferiſ, clyſteribus iniicienda: ſi vtrobiq; vtrāq; ſuccurrendum eſt. In quam rem medicamenta omnia aduerſus inteſtinorum vlcera ab autoribus ſcripta uſui ſunt. Terra Lemnia, ſiue ſigillata vera atate noſtra rara inuentu eſt: quam tamen inſtitores multiſariam mentiri conantur. Spodium lotum, quia valenter & citra morſum ſiccatur, modicèque aſtringit: ad vlcera cancroſa, rodentia, aliaque omnia maligna, præſantiſſimū medicamentum eſt. Miror autē Arabes inter cardiaca medicamenta ipſum reſoluiſſe, cūm græcis nunquam per os exhibeatur verū ſpodium: & ipſi natura maximè aſſinis pompholyx naturæ noſtræ inimica, vt erugo, æs uſum, æris ſquamma, cadinia, lithargyros, ceruſſa, iudicetur Galeno, Sententia mea, ſpodium verū, hoc eſt, metallicum, à medicamentis cardiacis exauſtorandū relegandūque eſt, quoniam tantum abeſt, vt ſacramento cardiacorum, hoc eſt, experientia & ratione comprobatum, introductum obſtriſcūmque ſit: vt venenoſum deleteriūque ſit in corpus aſſumptū. Quo ſit, vt aduerſus cordis affectus iure illi pugnare non liceat. Quæ pro ſpodio uſurpāt tum Græci tum Arabici autores propter veri ſpodij penuriam: licet vel omnia, vel eorū plurima tutò per os ſumi poſſint: non tamen vices ſpodij ea ratione præſtabunt. Quandoquidem hoc non ſolū ſumendum eſt, verū etiam in medicamentis ſtomaticis, & clyſteribus reſpuendum. Quid igitur in compoſitionibus cardiacis Arabum pro ſpodio aſſumendum erit? Si quid in eius locum ſubſtitui debet, eboris ramenta, vt mea fert opinio, omnium commodiſſimè uſurpabuntur. Quoniam ebori præctici omnes cardiacam vim concedunt. Dioſcorides aſtrictoriam in eo agnoſcit, qua roborare ſtomachum & viſcera non ab re credere poſſumus. Paulus libro quarto capite de elephantiaſi eius ramenta imperat. Si verò ſanguis immodicè per anū fluat, ſi nihil impediatur, venæ ſectio humeralis dextri brachij opus eſt. Quod ſi quid à venæ ſectioe nos auertat, ea, quæ ſanguinē à virtute occulta vel manifeſta ſupprimunt, uſurpāda nobis aduerſus hoc accideſ ſunt: cuiusmodi ſunt acacia, ſanguis draconis, charabe, lapis hematites, corallium, charabe (Latiniſ ſuccinum dictum, Græciſ electron) polygonon, plantago, hypociſthis, & reliqua, quæ vel naturaliter, vel virtute manifeſta, ſanguinem ſupprimunt, qualia ſunt aſtringentia frigida, morſu vacan tia. Acacia vera eſt ſuccus ſpinæ in Aegypto naſcentis, qua cūm careamus, non ineptè in eius locum ſuccum prunorū ſylueſtrium ſuſtituimus. Sanguis draconis, qui in officiis noſtris habetur, factitiuſ eſt, nec inutilis proſuſ ad id, cui dicatur. Barba hirci, ſeu hircina, Græciſ tragopogon dicta, diuerſa res eſt ab eo, quod Arabum interpres hoc nomine ſignificare volunt. Hi enim non herbam illam, quam Dioſcorides ſub eo nomine bellè depinxit, intelligunt: ſed hypociſthidem, cuius nomēclaturam inde fortaliſ duxerunt, quòd ex altera ciſthi ſpecie, ladanium, quod barbis, & cruribus caprarū hircorūque inter paſcendum haſerat, colligatur: à quo toti plātē nomē indunt. Hypociſthis iuxta ciſthi radices naſcitur, vt nomē ipſum præſert, ſloris punici ſimilitudine. Vires habet acacia, excepto quòd aliquantū ma

In ſimpli. & li. 2. de antido. ex Aſclepi. Dioſco. lib. 3. & 6. Paulus lib. 5. & 7.

Gale. lib. 4. metho. & Aſti. ibid. Paul. cap. 4. 2. li. 3. Auic. lib. 3.

Aniſ. traſſa. 2. lib. 2. & lib. de vi ribus cordis. Gale. ca. 5. lib. 9. compo. ph. p. & Aſti. ibid. Paul. lib. 3. Gale. lib. 9. ſimpli. cap. de pompholy.

Aſti. ibidem.

Lib. 2. Dioſco. lib. 3.

Theorema tertium. LXVI

gis siccatur, & astringit. Succus ex folijs cisthi, & hypocisthidae exprimi potest: cuius pleriq; in locis meminit Galenus: quāquam vniuersa plantę partes, vires habet astringentes, siccantes, ad fluxum quemuis sistendum idoneas. Pinguia, oleosa, anodyna, tunc precipue vsui sunt, cum intestina in humorum acrimiam descensu punguntur, roduntur, excoriantur: a quibus irritata expultrix deiectionem promouet. At pingua & oleosa medicamina dum par-
 5 tes sic infestas illinunt, presentē dolorem sedant, & intestina ceu lorica & tectorio quodam aduersus descendendum humorum offensam muniunt, eosque mixtione sui quodammodo tēperant. Sed pluribus de his Galenus, Aëtius, Paulus, Auicennas, alijq; tum Gręci, tum Arabes, tum Latini, autores proprijs locis agunt. Quod si medicamēti rodentis & acris pars ali-
 10 qua in ventriculi fundo, vel intestinis hęrens immodice purgationis causā fuerit: aliquo ex lubricantibus medicamentis deturbanda est, cuiusmodi sunt seminis psyllij, & cydoniorū, & tragaantha mucago: oleum dulce, amygdalinum, butyrum, aliaque sexcenta. Vitis iam malo: alijq; remedijs frustra tentatis, & ipe adempta per ea symptoma posse curari, deplo-
 15 ratōq; agro, nisi temeraria quaq; via succurratur, viribus tamen non proflus deiectionis: Thuri- cididis consilium sequendum est, agentes aliquid, vel periclitari, hoc est, aliquid nonnulla fiducia, vel cum periculo, molendum esse. Pręstat enim tentare anceps remediū, quā nul-
 20 lius ad ventris profluvium sistendum: & quia humores incrassant, refrigerant, ad motumq; pigros reddunt: & quia stuporē partibus dolore affectis afferunt, dolorisq; sensum sic sub- mouent: licet alioqui ipsa sint noxia, vtilia censentur. Siquidem dolore per ea sedato, conciliato somno, statō fluore: remedijs affectui conuenientibus pugnare possumus, & salutem
 25 agrotanti restituere, quod alioqui sublato agro minimē licuisset. Verum exactiori diserta- tione de his canone sexto huius capituli suus reddetur locus.

**Porro inter constipantia, vniuentia, roborantia, sistentia, medi-
 camenta primas tenent mastiche, rosa, semen rosarū, xylaloē cru-
 30 da, balauitium, acacia, succus barbę hircinę, galla, gummi, terra Lemnia, spodium, acini granatorum, rhus, ammi, semen portu-
 laca, fructus tamaricis, coriandrum, semen arnoglossę, folia &
 grana myrti, cuminum aceto infusum torrefactumque, anisum si-
 militer infusum, cortex thuris, coagulum leporis, sanguis draco-
 nis, semen nasturtij assatum, gallia, tructus rubi, & similia.**
 35 ¶ Aliquot recenset medicamina, quę constipando & occludendo meatus patulos, tum laxas distalesque partes vniendo in vnumque cogendo, tum imbecillas roborando: immodicū alui fluorem sistunt. In quo numero astringentia omnia, quatenus astringunt, continentur. Quo-
 40 rum precipua, maximęque vulgata enūmerat hic, quę basis fundamentumque omnū ferē compositionum, quę in hunc scopum preparantur, sunt. xylaloē, hoc est, lignum aloēs, cru-
 dam desiderat Melues. quoniam si coquatur, vires aromatics amittit, & velut exanimata nul-
 45 larum ferē virtum euadit. Coqui autē Arabibus scribit Cassius coqui dixit ad oris collutionē com-
 titā, quāq; ab his in vsus multos seruari. Dioscorides coqui dixit ad oris collutionē com-
 tendandi habitus gratiā. Terra Lēnia vera, sigillata vulgō dicta, rara est nunc inuenti, adul-
 teratę & cōmentitię maximus vbique prouentus. Gummi absolute pronuntiātū Arabicum
 45 intelligitur tam Arabibus, quā Gręcis. His etiam rhus dicitur, quod illi sumachi vocant.
 Ammi, seu ami, quod in tabernis pharmacopolarū apud nos venditur, nihil cum vero semi-
 ne ammeos cōmune habet. Neque video quare ammi verum sistat ventrē, nisi per accidens,
 reuulsis nimirum fluentibus per aluum humoribus ad vrinarias vias. Cuminum in aceto ma-
 ceratum & in vase fictili modicē frictum validius resolutam aluum supprimit. Coagulum

In lib. cōp. ph. p. 1
 & lib. 1. de and-
 do. & detheri. ad
 pisonem.

Gal. cap. 13. & 14
 lib. 2. simpli. me-
 di. & lib. 12. me-
 tho. meden.

Aëtii. lib. idem.
 Pauli. cap. 4. 2. lib.
 3. Auicenn. cap. 7.
 fen. 17. tracta. 2.
 lib. 1.

Vide caput de tri-
 tura. 2. theore.
 Gale. lib. 10. me-
 tho. meden.

Corn. Cel. cap.
 10. lib. 2.
 Gale. lib. 1. 2. me-
 tho. & cōmen. 2.
 libro. 2. de vitiu
 acu.

Aëtii. lib. idem.
 Gale. intro. li. 2.
 de locis affectibus

Hippo. aphor. 13.
 lib. 4.

Libri primi

Gale. lib. 4. fani.
eusa. ob aliū co
pūstigit macerāt
que cuminum.
Gale. lib. 10. sim-
pli. medi. Corne.
Cel. cap. 9. lib. 6.
Mesuer. capit. de
gallia alephangi.
secti. 8. cōditiōi.
Gale. lib. 4. fani.
tus. in cōpo. dia-
trion pipere con-

omne acri, digerēte, ac siccante vi præditum est: leporinum tamen omniū præstantissimū exi-
stimatur. dicā tamen cum Galeno me non audere acri vti remedio aduersus affectum astri-
ctionem poscentem. Gallia, moschata, Sebellina, alephangina, magna, trochiscortū nomina
sunt: quibus omnibus astringendi vis insita est: attamen dum simpliciter & citra limitatio-
nem gallia apud Mesuem reperitur, alephangina sumenda est, saltem in cōpositionibus no-
bilibus. Neque hic legi potest, Gallē, quandoquidem in hac oratione galla iam meminerat.
Nec refert galliam compositum esse medicamen, siquidem composita medicamenta non so-
lum inter simplicia quandoque ponuntur, verū etiam simplicium nomen sibi assumunt,
præsertim dum ea ex paucis simplicibus constant. Rubi fructus vocat, caput ipsum, quod la-
nuginem quandam intra se cōplectitur. Reliqua simplicia hic recensita præstare posse, quod la-
optamus, testibus, & rationibus, & experimento, facile est addicere.

Composita etiam quædam in hoc symptoma necessaria sunt,
vt saccharum rosatum cum mastiche, & gallia: & ex cydonijs ma-
lis compositiones, & alia id genus.

¶ De medicamentis compositis huic scopo necessarijs agere incipit, ad quorū vsum sola ne-
cessitas nos traduxit. Nam præclaris nobiscum actum esset, si medicamentis simplicibus so-
lis liceret expugnare affectus omnes medicamentis egentes. Causas verò, quæ ad eorū vsum
nos impulerūt, enumerare longū esset, poterit tamē qui volet, eas ex Iacobo Syluio, nūquā
sine præfatione honoris mihi nominando, discere. Igitur aduersus immodicū alui fluorem
astringentibus remedijs trifariā vtimur, partim per os sumptis, partim corpori admotis, par-
tim clystere iniectis. Primum agit de his, quæ ore sumuntur: inter quæ saccharum rosatum,
hoc est conferuam rosatam vocatam vulgò primum reponit, maxime si ea antiqua sit, & cū
mastiche & gallia alephangina exhibeatur. Compositiones item ex cydonijs malis vt miua
cydoniorum, diacydonium cum saccharo concinnatum, & similes alie, aduersus idem sym-
ptoma valent.

Inter quæ nostrum electarium Diacyminum elegimus ad cohi-
bendum alui fluorem medicamentū purgantis actionē in corpore
refrigido sequentem. Nam viscera roborat, & calfacit, flatus dissi-
pat, & digerit, hæmorrhoidum fluorem & flatus compescit. Re-
cipit autem ligni aloës, spicæ, galliæ moschata, cyperi, calami aro-
matici, ana drach. duas, cymini Carmani per diē noctemq; aceto
macerati & torrefacti drach. tres: seminis porri torrefacti drach.
vnam semis: myrobalanorum emblicarum succo cydonij ma-
ceratarum & tostiarum drach. du. & dimidiam: seminis nasturtij
tosti drach. sex: seminis vuarum passarum drach. quinque: bacca-
rum myrti tenuissimè tritarum drach. sexdecim: balaustij, con-
charum vstarum, thuris, fructus tamaricis, ana drach. duas & ses-
missēm: ammeos drach. tres: omnia terantur tenuissimè, & in vi-
no odorifero frangantur, post siccantur: deinde iterum frangan-
tur aquā cydoniorū, aut aquā baccarum myrti, & hypocyttidos,
& siccantur, vbi erunt probè siccata in vase vitrato, terantur ite-
rum, & excipiātur miua. Dantur drach. tres cū syrupo cydonio-
rum, aut myrtino.

¶ Electarium hoc diacyminum vocatū Mesue inuentum est, & vim mirā habet ad sistendam
aluum a medicamento purgante, vel aliter, immodicè citā. Nam præterquam astringitione vti

Theorema tertium. LXVII

trē cohibere potest, diuretica vi humores ad vasa vrinaria reuellit. Sed quia calidū est, tunc imperari debet, cum corpus natura, vel acquisito tēperamento, vel morbo, frigidū alui fluore laborat. Reliqua prastare posse, quę fronte promittit simplicia illud ingredientia declarant. Cyminū Aethiopicum cōmendat Dioscorides & Galenus: Mesues Carmanū, ex Carmania regione Persidi proxima fortē in Arabiā allatum. Carmenum sententia Syluij malē in vēteri versione legitur. Semen porri torrefit, vt exuta acrimonia, vim astringendi possideat, vt autor est Dioscorides. Circa simplicia alia, si cui aliquis occurrat nodus, eos consulat, qui de illis ex professo scripserunt, & quibus curæ fuit antidota edisserere.

Diosco. lib. 3. &
Gale. lib. 4. fani.
tuen.

Ruel. Manar. Mu
sam, Syluij, fuch.
&c.

☞ TROCHISCI AD FLVXVM.

10 **T**rochisci à nobis inuenti ad eundem fluxum, præsertim diurnū, efficacissimi. Balaustiorum, corticū glandium aceto maceratorum & tostorum, rhois, baccarum myrti, hypocisthidos, ana, drach. du.; cymini Carmani, gallarū aceto maceratarum & tostarum, capitum granatorum, fructus tamaricis, 15 macis, xylaloēs, galliæ aromaticę, mastiches, spice, ana, drach. vn. Seminis oxalidis, gūmi, boli Armenicæ, seminum vuæ passæ tostorum, ana drach. vn. & semis; seminum coriandri aceto maceratorum & tostorum, drach. du.; cum vino austero finge trochiscos ponderis drachmæ vnus: quorum vnus dandus est cum syrupo 20 cydoniorum, vel aliquo robub styptico.

¶ Hi trochisci inuenti à Mesue aduersus alui fluorem frigori coniunctum, maximum vsum præstant: vltimū verò tunc maxime sunt, vbi ventris fluxus diutinus est. Granatorum capita calicem, ni fallor, vocat, à quo flores & pomum prodeunt: vel basim ipsam mali granati, cui pediculus hæret. Per galliam aromaticā idem nunc intelligit, quod prius per alephantinam. Nam alephantin, seu alefangin Arabibus aromata significat. Oxalis herba Græcis ea est, quæ nunc acetosa nomine cunctis nota est. Datur ex his vnus cum miua, vel syrupo cydoniorum, rob de sumach, de cydonijs, de pyris.

☞ ELECTARIVM.

30 **E**lectarium sistens ventrem immodicē fluētem propter medicamentum purgans, in corpore calidiore, Recipit, baccarum myrti drach. duodecim; rosarum, spodij, sumach, fantali albi, rubri, lutei, balaustiorum, gummi, ana drach. vnam & semis; granorum mali punici acidī allatorum drach. septem; coriandri aceto macerati & allati drach. quatuor; seminis acetosæ, seminis 35 plantaginis, seminis rosarum ana drach. vn. Hæc omnia probè contrita frangantur omphacio, & siccētur: vel succo myrti & acetato, deinde excipiantur miua facta ex succo cydoniorum & acetato. Dantur dragmæ tres cum syrupo cydoniorum acidorum.

☞ TROCHISCI.

40 **C**ompositio trochiscorū à nobis inuenta mirè valens ad fluxum ventris & excoiationem intestinorum. Recipit autē,

M

Libri primi

spodij drach. septem: feminis rosarum, & rosarum ipsarum, acacig, balauftij, sanguinis draconis, ana drach. du. & semissem: feminis oxalidis drach. vn. & semis: oxyacanthæ, carnis rhu, feminis plâtaginis, feminis portulacæ affati ana drach. vn. & sextâ drach. vnius: gummi affati drach. vn. fiant trochisci ponderis drach. se-

missis. Da cum aqua Sauich. ¶ Præscriptæ compositiones duæ aduersus ventris fluorem immodicum vsurpandæ sunt, cum corpus calida intemperie laborat, quoniam illæ refrigerandi vi pollent. Oxyacantha, Arabibus nominatur berberis, cuius bacculas Mesues hic desiderat. Rhois seu sumachij fructus in vsu frequenti medicis est, à quo, cum recens est, pulpa detrahitur, quæ caro vocatur Mesue. Sexta drachmæ obolus est. Sauich vocât Arabes, granû cortice nudatû. Vnde sauich hordei, aqua est, in qua delibratû hordeû coxit: sauich alica, aqua, in qua deglubata alica coxit: quæ, nisi mea me fallit cõiectura, nõ aliud sunt ab ipso cremore hordei, & alica. Cremor hordei siue ptissanæ calidas præter naturam partes refrigerare potest, exasperatas mediocri suo lêtore lenire, & aduersus medicametorû & humorû morsum ceu lorica quadâ munire.

• DIMACH BONVM.

Dimach bonum, & experientia probatum salubre ad fluxum ventris: ventriculi, hepatis, & viscerum aliorum imbecillitatē. Recipit, acacig, sumachij, hypocythidos, galæ, iadani, calami aromatici, rosarum, feminis ipsarû, fantali albi & rubri, galliæ moschatæ, ramich, mastiches, xylaloës spicæ, thuris, costi, myrrhæ, cyperi, absinthij, ana drach. du: probè omnia terantur. Deinde accipe succi rosarum, succi foliorum myrthi, & foliorum rhamni, aquæ rosatæ, & vini austeri ana vnc. vnam & semissem: in quibus calfactis macera die ac nocte tortelarû de seni drach. tres, dactylos siccos duodecim numero, gûmi affati drach. quinque, miuæ glutinosæ bonæ vnc. tres: quæ omnia lento igne coque ad mellis spissitudinem: tum iniectis pulueribus tere tantu diu in mortario, donec totum glutinosum euadat; deinde extēde linteo, & fusti xylaloë, & parti impone.

¶ Dixit de his medicamentis quæ ore sumpta ventrē immoderate fluentē sistere valent: nunc ad medicamenta, quæ ad mota parti eundē præstant vsu, transit. Vocant autem illa Arabes dimach, quod Latini emplastrum seu epithema potius à Græcis mutuato nomine vocât. Efficax est hoc aduersus immodicū alui fluxum à medicamento purgante in corpore frigido excitatū. Ventriculus nonnunquam à Galeno refertur inter viscera. Ramich cõpositio quædam est ex varijs cõstans simplicibus, de qua in trochiscis agitur. rhamni picturâ vide apud Dioscoridē, vires ex Galeno pete. Die ac nocte iubēs aliquid macerare periphrasi spatium viginti quatuor horarum describit. Tortellas de seni, ni fallor, vocat panē liquore idoneo, vt aqua rosarû, mersum, & aliquoties assatū, vt bis coctus: inde enim lentorem & vim astrin-gendi contrahit. Miua cydoniorum, vt syrapi omnes, longa cõctione lentescit. Imponendū autem est emplastrum hoc toti ventri.

• DIMACH ALIVD BONVM.

Theorema tertium. LXVIII

Ccipe rosarum, & seminis earum, pulpæ rhois, fantali albi & rubri, spodi, sanguinis draconis, succini, balauftij, gallæ, acaciæ, hypocisthidos, galliæ moschata, corticum mandragoræ, capitū granatorū, ana drach. tres: caphuræ drach. vn. & tertiam drach. vnus: redige hæc in puluerem terendo; tūc accipe succi extremitatum vitis vnc. du: omphaciū vnc. semis sem: succi extremitatum myrti & acetī ana vnc. vnam: quibus infunde die ac nocte sauiū hordei vn. tres: gummi vnc. vn. baccarum myrti tenuissimè tritarum vnc. tres: quibus adde miuæ acetatæ vn. tres: coque igni lento ad viscosam spissitudinem: tunc in mortariō simul cum pulueribus iniecta, contundendo permisce, post extende linteō, & xylaloē suffi, partique impone. Est enim sanum atque expertum.

¶ Medicamentum hoc ventri impositum eius fluore sistere vsus confirmavit, cui ratio quæ attestatur: quandoquidem ex his constat, quæ id efficere valent. Eius autē præcipuus est vsus, vbi corpus immodicè calet. In quo pondera aliquoties mutauimus vnc. pro drach. substituentes, minorem existimantes quantitatem illā, quā, vt satis esset scopo auctoris. Suffragantur coniecturæ nostræ characteres quibus drach. & vnc. signantur, nempe 3. & 5. a quorū utroque in alterutrum facilis est lapsus. Hanc ob causam laudandum est Galeni consilium iubeentis medicamentorum pondera & mensuras, & numerorum notas omnibus suis literis scribi. Admonendus præterea lector pondera & ponderum numerū, quæ in nostro exemplari habebantur, non omnino respondere ponderibus & numeris exemplaris Syluij. Extremitates vitis myrtique, caules recentes tenerosque tum sarmentorum tum myrti vocat: quos Græci generali nomine asparagos nuncupant.

Lib. II. de antidot.

25 Clysteribus quoque, si necessitas & affectus postulant, vtendū, compositis ex rebus inseruientibus scopis varijs, quos tu nosti: qualis fuerit optimus ex butyri drachmis triginta, sanguinis draconis drachmis tribus, aut pluribus, aut paucioribus, pro necessitate.

30 ¶ Clysteribus etiam expugnandum hoc accidens est. Componendi verò hi sunt ex rebus, quæ scopis varijs, initio huius canonis expositis, inseruire possint: quos recensere hic superuacaneum duximus.

2. CANON TERTIVS.

35 **R**euellimus item medicamentū ad loca ventris immodicè fluentis contraria, balneis, frictionibus, sudorem prouocantibus, diureticis, vomitorijs, cucurbitulis, vinculis partium extremarum constringendo dolorificis: in summa omnibus, quæ medicamentum extrorsum, & à vijs, per quas primū fluebat, tum trahere, tum reuellere possunt. Id enim perquā necessariū est.

40 ¶ Tertio modo alium immodicè fluentem suppressimus aliō auersā materia, quā à medicamento cōmota fertur. Nam eo modo, excreticis facultatis impetu in aduersā partē conuerso, humores per sedem vi medicamenti fluentes sisti solent. Auertitur autem materia par

Libri primi

tim ad cutim, vt balneo, fricctione, sudore: partim ad vesicam, vt diureticis: partim ad os, vt vomitorijs: partim eò, quo remedia applicantur, vt cucurbitulis, vinculis dolorificis. Quo pacto verò singula ex his hoc præstent, generatim iam attigimus, vbi excreticis facultatis impetū humoresq; artificis industria aliò rari diximus: speciatim autē idē docebimus, cū de horū singulis priuatus sermo fiet. Præter hæc, vñctiones & admota quædam ad cutim tra-

hætia, infusus in frigida, præsertim astringēte, theriacæ assumptio, & alia deniq; omnia, quæ, in quāuis aliam à sede partē, materias euocare possunt, in idem symptoma vtilia experimur.

Ex his autem balneum & fricctiones plurimum conferunt ad huius symptomatis curationē: præsertim ex aqua dulci, cui chamemeli, absinthii, sampsuchus, folia citri, & similia incocta, efficiatius ipsum reddiderūt, quia poros dilatant, & corpus roborāt.

Plini-nepos epif.
ad Apollinarem
lib. 5. vitruuius
cap. 10. lib. 5.

Gale. cōm. 4. 9.
lib. 3. de vic. acu.
& lib. 10. metho.
& 3. sani. euen.
Corne. Cel. cap.
17. lib. 2.
Gale. cōm. in. 3.
pho. 1. lib. 4. & A.
ti. cap. 166. Ser.
mo. 3. lib. 1. Paul.
cap. 7. lib. 7.

¶ Balnei artificialis partes præcipue, quinque sunt, apodyterium, laconicum, solium, baptisterium, & quinta quæ detergēdo sudori inferuiebat. Quid singule ex his quatuor natę sint agere, Galenus abundē docet libro decimo methodi medendi: primam tamen silentio præterit, vt quæ deponendis vestibus tantū vsui erat. Nobis, omisiss reliquis balnei partibus, de folio, quod & caldarium vulgò nuncupatur, dicendum hic est: quādoquidem balnei nomine absolute prolato hanc partem cum vulgò intelligit. Hæc itaque multiplices aquas olim cōtinebat calidas, mediocres, tepidas, minus tepidas, & quæ ad frigidum magis inclinabant, vocabaturque solium à vasis quibusdam, in quibus continebatur aqua, quorum figuram describit Vitruuius. Potest hoc, vt laconicū, totius corporis materias liquare, & ad cutim trahere. Vnde fit vt actionem purgantis immodicē medicamenti impedire possit: quoniam calor balnei, vt externus, medicamentum vnā cū humoribus ad cutim rapit, & facultas excreticis impetum eodem conuertit. Quoteis ergo fluxus immoderatus est, & vires valent: audacter vtire balneo, & eo sudorē prouoca partim in coctis herbis ad id conferentibus, partim tecto probē toto corpore, ne balnei calor foras exhalet. Sed viriū maxima hic est habenda ratio: quoniam per immodicā vacationem sepiusimē solēt esse imbecille, quas balneū proferre cōsuevit. Cū ergo illę imbecillæ erunt, brevis erit mora in balneo, & si opus erit, frequēs, ne vires reliquas dissipet. De fricctionibus in sequētib; priuatus sermo habebitur.

Imperiti autem artis stypticis lauant, ignorantes tale balneum constringere & materias vaporesq; intro cōpellere: quæ res fluorem auget. Præcipuus igitur scopus tibi sit poros rarefacere, & foras, quibus potes modis, attrahere. Sic enim fit materię in vaporē resolutio, acriūque fumorum exclusio. Fac ergo sudare egrum in balneo, vel aquæ calentis vapore.

¶ Balneum, quo vtendum nobis est ad reuellendam materiam immodicē per aluū fluentem, ex aqua dulci fit, vt proximē dixit: in qua si ea, quæ poros aperire, dilatare, materias ad se attrahere possunt, coxerint: efficacius id iure existimatur. Quo humores per anum fluentes ad cutim reuocantur, per eamque partim sudore, partim in vaporem conuersi, vacuantur. Ob id prouocandus est sudor vel sicco calore vt harena calida, clibani, laconici, vel aliter: aut humido, vt solij: quò alius immodicē cita aliò rapta materia cohibeatur. In quem vsū ne vsurpato balneum astringens cum imperitis quibusdam, quoniam hoc (siue naturale sit vt aluminosum, salsum: siue artificiale, vt quod maceratis vel incoctis astringētibus paratur) cutim densat, & fluxiones eò promouet, quò medicamentum purgans attrahit. Id quod immoderatis fluxus causa est. Attamen infessio in astringente aqua vtilis est: si quid fluxiones à sede repellit, infernas partes roborat, meatus angustiores reddit. Inde fit, vt materię repulsæ & interceptæ resistant.

Fricctiones item primū leues, post valentiores, vt pati poterit

Corne. Cel. cap.
17. lib. 2.

Gale. lib. 8. metho.
& 1. ad Glauco.
& 1. simp. medica.

Theorema tertium. LXIX

æger: idētidem repetatur, donec multus reddatur sudor, idēmq; frequentissimē tergendus est, vt alteri vel sudori, vel vaporī exclu-
di parato, impedimento non sit. Dū enim relictus sudor poros
occludit; abstersus verò facilem præstat alteri egressum. Fricuisse

5 etiam artus multum iuuat.

¶ Fricitio qua parte exercetur, in eam reuellit materiam. Interest tamen, num mollis an du-
ra sit, an harum media: & num pauca, multa, mediocris. Siquidem mollis corpus rarefacit
emollitq; dura densat, & durat: mediocris mediocriter afficit. Multa corpus extenuat, me-
diocris implet, pauca nec auget, nec minuit, nec omnino euidentis aliquid videtur efficere, nisi
10 quod parum calfacit. Id quod cum omni frictione cōmune habet. Licet igitur durā validē
humores reuocet, quia densat & constringit, eorum vacationē prohibet. Quamobrem à
molli incipiendum est, inde ad mediocrem transeundum, demum ad duram. Quod si à dura
incipiamus, reuulsionis gratia id fiet, vt scilicet spiritus & sanguis ad cutim trahantur. Vel
potius pro dura multa substituenda est, quia digerit, & resoluit, & poros peruios sudori &
15 fiatibus relinquit. Moderanda tamen ea est pro virium ratione. Nam si hæ imbecillæ sint, cre-
bra exiguaque vtendum. Quam tantisper continuare oportet, donec multus copiosusque
reddatur sudor. Is autem frequentissimē detergendus est, ne refrigeratus & cuti inharens
nouum aduenientem exire prohibeat, & velut operculum corporis poros occludat. Lin-
teum autē, quo abstergendus est, tepescere prius oportet, ne frigore poros contrahat. Pau-
20 lus sudorem abstergere vetat opinatus alium elicere alium: sed mihi sententia prior magis
arridet. Artuum, brachiorum præcipuē, frictio in eundem scopum vtilissima est: quoniam lon-
gissimē reuellit materiam, & sudorem maximē prouocat.

Gale. lib. 2. &
sani. euen. & Co
ne. Cel. capit. 11
lib. 2.

Paul. cap. 7. li.

Celsus ibidem.
Gale. lib. 5. san-
tuen.
idem lib. 8. me-
tho. mede. & Ar-
ro. proble. 12. f
cti. 2. & Cere-
Cel. cap. 6. lib.
Cap. 46. libro.
Cel. ibidem, At
stote. proble. 4.
5. c. 2. 2.

At vero vulgus & imperiti artis, omnes à medicamēto indisci-
minatim lauant, ignorantes balneum foras trahere (vt Galenus

25 dixit) simul etiam ignorantes materiæ reliquias virtute medica-
menti ad partes expulsionī dicatas iam repentes, in oppositū mo-
uere, ac facultate sua ad corpōis partes reuocare: atq; tunc qui-
dem facile erat iuuare, vt prōptius reperēt, vel saltem exolueren-
tur: nunc autem difficile. Præterea si ea fiducia adhibetur balneū,
30 quod virtute ipsius attractio ad exteriora, & ignobilia fiat, nō mi-
nor est error. sit enim trāsmisio ab ignobilibus ad ignobilia, per
nobilia: id est, ab intestinis, ad cutim, per venas. Ad hæc, natu-
ra melius per propinquiora vacuat, maximē si viæ sunt conue-
nientes. Inquit enim Hippocrates, Materia euacuanda per eam
35 partem ducenda est, ad quam magis declinare videtur, dum mo-
do ea sit cōueniens. Errāt igitur omnes sine discrimine post sum-
ptum medicamentum lauantes; quoniam obstructions & cutis
vitia excitant.

Aphor. 21. lib.

¶ Vulgaribus quibusdam, & imperitis artis Medice, solenne est post sumptum medicamen-
tum, nullo habito delectu, omnibus imperare balneum: quorū consuetudinē rationibus tri-
40 bus increpat. Prima est huiusmodi. Balneum (vt Galenus autor est) foras & ad cutim, partē
contrariam ei, ad quam Medicina ducit, nempe ventriculum & intestina, humores attrahit.
balneum igitur medicamenti purgantis actionem impedit, & quidquid materiæ ab eo com-
motum erat, & expeditē vtilitēque fluebat, ab intestinis ad cauitates internas, habitumq;
45 corporis reuocabit. Vnde fiet, vt humores, qui alioqui sponte fluebāt, vel leui subsidio flui

Aphorif. 5. lib.
& c. men. 58. h
3. de viciu acu

Libri primi

erant parati: nunc vi balnei ad corporis partes penitiores & angustas retracti egerrimè educantur. Non est igitur temerè quibusvis imperandum balneū. Altera ratio est, si ea ratione ducti balneum comendant, quòd ab ignobilibus partibus intestinis, foras & ad ignobilissimam partem cutim, transmissio fiat: Quas inde, si materia crassa, lenta, multa sit, obstructio-
nes contrahere: si acris & mordax, mortuum, rosionem, vlcera pati: & cutis vitia deformita-
tè que vtralibet sit, in confesso est. Tertia ratio. Vacuatio, qua per conuenientes meatus, & propinquiores sit, presertim si humoris impetus eò feratur, praestantior ea est, quæ per distā-
tissimos & non ita congruos, & alio repète humore celebratur: atqui ad intestina loca pro-
pinquissima, aptissimaque vacuandæ materiæ, humores à medicamento commoti fluunt: ad
cutim partem remotissimam, neque perinde aptam, non nisi vi caloris trahuntur. præfere-
nda igitur vacuatio ea est, quæ per intestina fit, ei, quæ per cutim. Quamobrè non est incōsul-
tè eis qui purgātur, & purgatis, præscribendum balneū: sed hac limitatione adhibita impe-
rādum est. Si medicamentū immodicè videatur purgare, ad sistendam purgationem vtilissi-
mè vsurpatur. Si abundè vacauit, non ab re quandoque imperatur, quò fuliginosa excre-
menta, & humorum aliqua reliquæ, ad cutim vel in aliqua alia parte residentes vacuentur:
alioqui vbi immodicè vacuatum est, vel imperfectè, vel in ipsa purgatione nunquam vtile
est. Ad quem modum (si quid iudico) Auicennas interpretandus est, vbi post exactam pur-
gationem consulit balneum.

Re vera autem non congruit balneum post medicamentum, nisi cū purgatio immodica est: tunc enim ventri constringēdo
est vtile. Postquam verò in balneo diu sudatum est, tunc roboran-
tia & astringentia exhibe, siquidē inde duos attinges scopos: quo-
rum vno efficias, ne viscera laxa materiam recipiant: altero, vt ma-
terię ad oppositum conuertantur.

Nunc docet vtile esse balneum cū purgatio immoderata est. Eo autem intrepidè provo-
candus est sudor, quò validius humoris fluentis impetus primo relicto itinere ad habitum
corporis cutimque retrahatur. In quo postquam diu sudauerit, exhibebis ea, quæ vim astringen-
tioriam habent, qualia sunt, cydonia, pyra condita, myrobalani conditi, diacydonium, ele-
ctarium diarhodon, aromaticum rosatum, & alia sexcenta. His enim partes a balneo laxas
astringes, imbecillas roborabis, & vt fluxiones minus promptè recipiāt, efficies: eo humorē
fluentem ad corpus vniuersum reuelles.

Quòd si hæc non contulerint, corpus eius totum pannis lineis
aqua insulis tandiu vndique verberetur, donec cutis ipsa rubeat,
& inflatur, deinde fricetur, vt fudet. Sedere autē in balneo super
calidos lateres, aut lapides leues & raros: alijs verò ilia, ventrem,
lumbos, calfacere, in id multum confert. Extremorum item liga-
turę per institas comprimendo dolorifice materiam per aluum
fluentem ad contrarium conuertunt.

Dolor & calor, fluxionem ad se prouocant, quos verberatu & frictione excitat, sudorē
que promouet, qui ad sistendam aluum non obscuram vim habet. Sessio autem, quæ super
calentes lateres vel lapides laues & spongiosos fit & eorum admorio ilibus, ventri, lumbis,
ea solum ratione conferunt, quòd sudorem eliciunt: alioqui calore maiorē fortè fluxionē
prouocarent. Extremas quoque partes, brachia presertim, per angustas fasciolas comprē-
dite dolorificis vinculis, non inutile est: siquidem alio auertunt materiam, quā fluebat.
Vbi in veteri lectione legebatur latera, ilia vertimus, non hypochondria cum Syluio: quo-
niam protinus latera & hypochondria tanquam diuersa ponet.

Diuretica etiam, id est, vrinam promouētia, idem possunt. Mi-

Theorema tertium.

LXX

ctus enim noctu plurimus deiectionem minuit, vt inquit Hippocrates, in aphorismis. Quoniam (vt ait Humain) largior vrina, vt etiam sudor, multam deiectionem sistit; quia materia in alias partes, quam ad intestina fluit, quin potius ab intestinis, & hepatis caua parte ad renes, vel partium cavitates retracta, stercus siccum, & ad excretionem pigrum relinquitur in intestinis.

¶ Alius generis medicamenta non ignobilia, aduersus idem malū valentia scribit, quæ Græci diuretica vocant, Latini vrinam mouentia, seu promouentia non ineptè reddunt. Hæc humores per alium fluētes & fluere paratos insita sibi facultate ad vrinarios meatus reuelunt. Eiusmodi ferè omnia calida sunt, acrida, siccantia, & incidentia, odorata, quanquam sint nonnulla, quæ tenuitate substantiæ vrinas mouent: alia propemodum tota in vrinas abeunt, vt aquosa vina, eò quòd in se parum habeant alimenti, quæ improprie diuretica vocantur. Quoniam igitur diuretica proprie dicta humorem penè totum ad renes diuertere faciunt, siccū necesse est relinquatur stercus: quare pigrius descendit. quòd si largior potio sumpta sit, vel distributio impedita, quoniam totus propemodum humor vnā cum sicco excremento est, alui excrementa facilius descendunt. Id quod Hippocrates sacro illo oraculo (Mischio noctu plurima facta, paruam significat deiectionem) pronuntiauit. Si enim aluus tarda & pigra est, vrina copiosa esse solet: & vice versa, si vrina rarò & pauca redditur, deiectio largā consequi esse. Quoniam facultatis excreticis impetus totaque materia in hanc, vel illam partem conferim inclinant. De sudore iam satis multa diximus. Humain est Ioannitus aphorismorum expolitor.

Vomitum quoque prouocare aduersus hoc symptoma conducit, vt inquit Hippocrates. Vētris enim fluor vomitum, & vomitus alui fluorem, interdum curat. quoniam scilicet ad oppositum trahitur id, quod illorum caulia erat, vt ait Humain.

¶ Longas immoderatasque deiectiones supprimit vomitus spontaneus, vel petitus: & vice versa deiectio fortuita, vel arte excitata vomitū sistere potest. Quoniam excreticis facultatis impetus materiaque ipsa in partem ei contrariam auertitur, per quā primū fluebat. Quam sententiam Hippocrates in aphorismis his verbis cōprehendit: Longa diarhoea habito, spontaneus vomitus superueniens, diarhoeam soluit. Qua oratione aperte non docuit alui profluuiū vomitum remedio esse, sed vomitui alui profluuium. quoniam tamē vtriusque eadem est ratio: facile inde elici poterat. Quæ verò facile intelliguntur, in aphoristica doctrina subcicenda sunt. Idque non tantum in aphorismis, sed in alijs etiam operibus familiare fuit Hippocrati. Cuius mētem aptè hic Mesues ipse omisiss verbis exposuit. Reliqua, quæ Humain assignat, ex Galeni cōmentario in præscriptum aphorismū sumpta sunt. Quo loco hortatur Hippocrates, Galeno auctore, vt quæ naturā prospero successu huius naturæ mittit & discipulus Medicus ea imitari conetur: quæ si natura non moliat, arte ea tentet in simili dispositione. Cum ergo longo ventris profluuiū vexatur, spontaneo vomitu perueniente liberetur a morbo, reuulsa materia huius symptomatis caulia à partibus infernis ad supernas: si quis tam largo ventris profluuiū vexetur, nec vomitus sponte naturæ sequatur, medicamentis, vel inferis in os vel digitis, vel plumis, vel aliter illicendus est, si vomitus quem malè habeat, deiectio acrioribus clysteribus, vel aliter prouocanda.

Ad hæc cucurbitulæ in eundem scopum viles sunt, hypochondrijs, ventri, ilijs, lumbis, atfixæ.

¶ Cucurbitula nobile planè auxilium est ad reuellendas validissimè materias in eam partē, cui affixa est. Affigenda igitur est parti diuersæ ab ea, quæ laborat, quoties per eam fluxiones sistere tentas. Ob id consultè Mesues ad fluorem ventris sistendum hypochondrijs, ven-

Aphor. vlti. li.

Gale. cap. 21. li. 5. simpli. & Corn. Cel. cap. 1. li.

Manat. epi. 2. li. 19.

Aphor. vlti. li. 4. Affu. in li. de vrinis. & Gale. aphor. 25. & 33. lib. 2.

Aphor. 45. lib. 6.

Cel. cap. 6. lib. 1. & 8. li. 2. Hippo. & Gale. aphor. 15. lib. 6. & in libello de hiru. reuul. & c. 1. ad Glan.

Gale. commen. in aphor. 1. li. 1. & alibi in aphor. & li. 2. fani. tuen. & cōmen. in prognos. 16. lib. 2. Ex cōm. in aphor. 2. & 21. lib. 1. & vlti. lib. 4. & cap. 87. artis medicæ, & Aulicæ. in primo. Gal. lib. de reuul.

Gal. li. 13. metho. & in libello de hiru. reuul. & c. Corn. Cel. cap. 1. li. 2. & c. 1. li. 2. & c. 1. li. 2.

Libri primi

cap. 7. lib. 7. triculi regioni, ilijs, & lumbis, eam imponere iubet. Paulus supra ventriculi regionem eas affigendas censet.

Vincula item dolorifica, & frictiones extremorum, idem possunt: præsertim si ab axillis, & inguinibus incipiendo descendant.

cap. 7. & 10. lib. 7. ¶ De vinculis & frictione satis multa (vt reor) in superioribus diximus. Incipere autem, auctore Mesue, debet iuxta trunci corporis radicem, hoc est, iuxta axillas, & inguina: inde versus artuum extrema, vt versus manus, & pedes, reducenda sunt. Paulus vbi immoderate alius profuit, vel vomitus quem male habet, artus vinculis excipere consilium, vt symptomata super primantur, nulla adhibita limitatione, num brachia in illo, in hoc crura vincire conueniat.

lib. 1. ad Glauco- de curatione deliqui animi. Nos Galeni sententia inherentes, de hac re sic decernimus. In alui profluvio spontaneo, vel per medicamenta petito, crura vincire & fricare minime congruit: ne maior fluxio in laborantem partem prouocetur: sed brachia potius, vt ad ea retrahatur materia. Si vomitus vrget, crura vinculis comprehendenda fricandaque sunt, non brachia: Nam vincula & frictiones eo solum nomine hoc casu probantur, quod illa dolore, hæ calore fluentem materiam versus se retrahant.

¶ CANON QVARTVS.

15

Aboriosam autem agitationem & fluctuationem in corpore quiete & somno sedamus. Cum enim vacuationem ab helleboro immodicam sistere voles, somnum & quietem impera, inquit Hippocrates. Quietem interpretor (inquit Heben Mesues) tum corporis, tum animi, idque sensuum obiectis iucundis adhibitis. Somnus etiam inducendus est demulcentibus melodijs, cantionibus somniferis, & musicis omnibus instrumentis: ad hæc remedijs somnificis, rebusque omnibus, quæ sahara curant. Somnus enim profundior & quies maxime omnium, agitationes sedant. Dixerat enim Hippocrates, quies agitationem se-

Aphor. 15. lib. 4. tem impera, inquit Hippocrates. Quietem interpretor (inquit Heben Mesues) tum corporis, tum animi, idque sensuum obiectis iucundis adhibitis. Somnus etiam inducendus est demulcentibus melodijs, cantionibus somniferis, & musicis omnibus instrumentis: ad hæc remedijs somnificis, rebusque omnibus, quæ sahara curant. Somnus enim profundior & quies maxime omnium, agitationes sedant. Dixerat enim Hippocrates, quies agitationem se-

Aphor. 14. lib. 4. dat, argumento est nauigatio, quæ motione turbat corpora.

Hippoc. & Gale. aphor. & comm. 14. & 15. lib. 4. Aet. cap. 45. sermo. 1. lib. 3. Paul. cap. 7. & 10. lib. 7. Auic. fen. 4. primi cap. 5. Arist. de probl. 2. 3. 5. 6. 7. 8. Gale. commen. in apho. 15. lib. 4. & Arist. in libello de somno & vigiliis. & cap. 7. li. 2. de par. am. & Gale. aphor. lib. 2. & Hippo. apho. 12. parti. 4. lib. 6. epi. de. & aphor. 29. parti. 5. lib. 6. epi. de. & Arist. li. 3. hibo. cap. 19. Paul. cap. 98. li. 1. & 41. lib. 2. Aet. ca. 2. lib. 6. & ca. 116. lib. 5. Cel. ca. 32. lib. 2. & 18. li. 3. & alij sexcenti auctores. ¶ Quies & somnus vacuationes omnes immoderatas, humorumque commotiones maxime omnium sedare possunt, sudore excepto, quem somnus promouere consuevit, vt Aristoteles autor est. Quies verò tum corporis, tum animi intelligenda est, vt Heben Mesues interpretatur. Animus quietus tunc esse dicitur, cum, discussis cogitationibus & affectibus, securus est. Illa autem ijs, quibus maxime capitur, obiectis procuranda est, vt musicis instrumentis, cantilenis ad numeros compositis: quas quis voce submissa, sed perquam suauis, & amœna, canat. Ad hæc, narratione rerum iucundarum, & discussione curarum tristiumque cogitationum. Quæ omnia ad somnum quoque conciliandum vtilissima sunt: per quem calor, spiritus, & sanguis ad intimas corporis partes sese recipiunt: sensus & voluntarij motus otiantur. Quæ testimonio Hippocratis confirmat, inquit enim, Cum biberit quis helleborum, ad motiones quidem corporum ducere magis: ad somnos verò atque quietem, minus. Indicat autem nauigatio turbari motione corpus. Et statim subiungit, Cum volueris magis ducere helleborum, moue corpus: cum verò sistere, somnum facito, & non moueto. Ex quibus aphorismis luce clarius apparet, quietem & somnum alui fluorem sistere: motum contrà, promouere. Quod verò ait, dixerat enim Hippocrates & c. argumentatio est ducta à contrarijs, si motus corpora turbat, quies sedabit. Somnus inducitur partim ijs, quæ diximus, partim remedijs alijs somniferis, de quibus auctores agunt in curatione sahara, hoc est, in somnia seu dormiendi potentia.

Theorema tertium. LXXI

Præterea in hoc affectu à cibo & potu omnino abstinendū est, nisi syncopen, hoc est, præcipitem virium lapsum, timeas; hi enim agitationem augent, non remittunt.

- ¶ Quia natura alimento conuenienti destituta primum quæq; ad se rapit humorem, benignum si suppetit, si deest, excrementa ipsa maligna auidissimè attrahit, & attracta retinet: ob id in hoc affectu inedia maximè commendatur, quò fluentes humores ad se retrahat, illisq; pro nutrimento abutatur, vel certè melius oculisq; concoquat. Quòd si inde virium præceps lapsus, quam Græci syncopen vocant, impendeat: nutriendum est, Sed alimētum, quod eo casu exhibendum est, tale esse debet, vt simul instaurare, & fouere vires, simul ventrem astringere possit.

● CANON QVINTVS.

- Copus tibi sit præcipuus animum exhilarare, & roborare cor, per sex rerum non naturalium genera, quæ tu non sti. Aer igitur domus, in qua æger est, temperatus sit, non frigidus (nam frigidus humores intrò compellit, quos foras trahi salubrius est) nec calidus, siquidem hic resoluit, & infirmat. Cibus etiam & potus, vt reliqua omnia, deligenda tibi sunt, quæ roborèt cor, & animū recreent, de quo post plenius dicturi sumus.
- ¶ Vacuatio omnis immodica non eo solum nomine periculosa est, quòd per eam necessarij ad lymmetrium maffi sanguinis humores educantur, & interdum sanguis ipse, quem vita comitatur: verum etiam quòd cum humoribus quantumvis prauis & malignis maxima calor natiui & spiritus educio fiat, vnde certissima mors impèdet, nisi proba ratione victus præcaueatur. Cuius præcipuus esse debet scopus roborare cor, fouere spiritus caloremque natiuum, animum recreare. Nam medicamenta purgantia ferè omnia cum principes partes ladan, quia veneni participia sunt, cor in primis petunt, infestantque: in quo vita principium finisque est. Victus ratio omnis intra sex res, quas recentiores Medici non naturales vocat, continetur, aërem, motum quiete, cibum potum, somnū vigiliam, excretionem retetionem animi affectus: seu intra sumenda, admonēda, educēda, faciēda. Aer igitur cubiculi, in quo æger decubuit, tēperatus esse debet: nā calidior discutit, & resoluit, viresq; deicit: frigidior humores intrò compellit, fluoremque auget: quos ad fluxionem sustendā foras ad cutim trahi fatius esse diximus. Quòd si talis non sit, arte ad temperiem reducendus est. Alimenta sint boni succi & facili cōcoctionis, odorata, vel odoratis condita (huiusmodi enim cordi amici sunt) & modicè astringentia, vt simul cordi roborando, & affectui curando seruiant: temperamento, affectui corporis, & reliquis alijs indicationibus, cōgruant. Reliqua omnia procuranda tibi sunt, quæ cor robovent, vel saltem impedimenta, quibus infirmatur, tollant, animū recreent, quorum singula latius pollicetur se traditurum in frequentibus: id quod canone primo capitis quinti quarti theorematibus præstitit: vel in tertio libro in sermone de affectibus cordis fecisset, nisi maximo mortalium damno acerba morte fuisset præuentus, quam prouinciam Petrus Apponenfis suscepit, eamque pro sua virili obiuit.

● CANON SEXTVS.

- Ongelare autem & stupefacere perfugium est vltimum, tuncque solum ad id perueniendū, quando prædicta omnia nihil contulerint, & salus propè desperata est, nā tunc

Libri primi

narcoticis, & medicamentis fortibus tibi vtendū est, qualia sunt
theriace, philonium, & similia.

Gale. initio & fi-
ne lib. 12. metho.
& lib. 9. compo.
phil. cap. 4. & ca.
18. di. 5. simpli.
Paul. cap. 11. di. 7.
Gale. cōm. 8. 12. li.
2. de vie. acu. &
cōm. apho. 3. li.
6. & ad finem li.
5. metho. & 3. eiur.
di. & localis.

Gale. cap. 17. 18.
19. lib. 3. simpli. &
initio lib. 12. me-
tho. & lib. 5. ad
finem.

Recens hic idem
nobis atq. narco-
ticum significat.
Trac. 1. (summe-
lib. 5. & Gentili-
fuliginas. Sera-
tradatu. 7. de an-
tidotis. Aëtii. cap.
93. sermo. 1. lib.
4. Gale. li. de the-
ri. ad Pisonem.
Paul. ca. 11. li. 7.
Aëtii. ibid. & Ga-
le. secundum le-
ctionem Aëtii. 4.
Gale. Aëtii. Paul.
Auen. serap. fi.
in codicibus mē-
dum est.
Gal. li. 4. metho.
Gale. & Aëtii. vt
remur. ibidem.

Gale. initio. 12.
metho. meden.

Lib. 1. de antido.

Narcoticis medicamentis improprie anodyna vocatis tum demū vtendum consulit, cūm
desperatus est ager & frustra omnia alia remedia tentata sunt, neque alia ab hac salutis spes
est. Ceterum vires, dum hęc imperantur, collabuntur quidem, sed adhuc valent. Nam si ha-
vehementer resolutæ sint, ab his abstinendum est. Ob id pueris, senioribus, grauidis, & alijs
imbecillioribus, vel prorsus offerenda non sunt, vel certē quantitate exigua. Quæ licet sub-
stantia & viribus aduersa sint nobis, eorum tamen aliquam portiunculam ad vsum nostrum
accommodantes, sapē non vulgarem vtilitatē percipimus. Nam humores incrassant, fluxio-
nes siccant, somnum inducunt, doloris sensum vel submouent, vel obtundunt. Sed commo-
ditas hac sua ferre solet incōmoda secum. Quoniam totum vel pars cui admoventur, sensu
& motu priuatur, calore nativo ferē destituitur, & quandoque viuere definit: & si paulo li-
beralius ebibantur, mortē asserunt. Tutius his vitmur, quoties affectus à causa calida pen-
det: periculosus cūm à frigida. Ex quibus duo præcipue medicamenta vsu & experientia no-
bilitata sunt theriace & philonium. Theriace cūm est recens humores incrassare, fluxiones
sistere, somnum accerere, doloris sensum auferre, breuiter omnia, quæ leuiora narcotica
potest. Recens est ad finem sexti mensis Auicēnē: quem Medicorum vulgus ceu ducē sequi-
tur. Serapion ad tertium vsque annum recentem esse scribit. Aëtius post vnum mensem eius
vsum commēdat. Galenus aduersus lethales corporis affectus vt morsus & ictus animalium
venenatorum, lethalia pharmaca, pestem denique post quintum à compositione annū vsur
pandant, consulit: alioqui post duodecimū. Paulus in illis affectibus post septimum, in alijs
post decimum annum. Inter quos autores tam variē inter se dissidentes litem dirimere pro-
virili meā nitar, nostram prius in hunc modum interponens opinionem ex eisdē autoribus
excerptam. Theriace duodecim eget mensibus ad exactam ipsius coctionē, neque ante elap-
sum id temporis intervallum ea vitmur, nisi vrgens aliqua necessitas eam validiorem & vi-
gētiorem requirat: vt cūm quis à virulentis feris, aut cane rabido morsus est, aut pharmacis
lethalibus petitus, aut peste correptus (nam tunc post quintū, sextum, septimum à composi-
tione mensem salubrius eam vsurpamus) vel nisi narcoticas ipsius vires requirat: quas pro-
tinus à compositione valentiores habet ad sextum vsque mensem: inde opij vigor paulatim
languescit, exoluiturque: & calfacientium vis existit, emicātque: quanquam ad finem anni
nondum percocta est: Quoniam igitur duodecim mensium spatio ad coctionem plurimum
eget, recte eōusque recens appellari potest, quia vero post elapsum quintum, sextum, septi-
mū mensem, iam vtilis est aduersus lethales prædictos affectus, nō ab re recens ab Auicenna
& alijs, ad id vsque tempus appellatur: quoniam post illud iam præstat promissas vires, cūm
prius narcotica maximē esset. Hęc nostra est sententia. Nunc variæ horum autorum opinio-
nes vel lectiones componendæ sunt. Primum codex Galeni de theriaca ad Pisonem mendo-
sus esse conuincitur, quoniam Aëtius, non minus verba quā sensum Galeni fideliter & cu-
riose referens, mensem pro anno in eo legit, vt Auicennas. Neque rationes desunt, quibus no-
stra hac sententia communiri possit. In primis si narcotica vehementiora, quale est philo-
nium, post decemniū languidis sunt viribus & ferē inutilia, quoniam stupefacientium vis
resoluta & victa est à calidis: quo pacto simile erit vero theriacē ad duodecimū annum nō
dum esse percoctam: cūm in illo paulo plus maius pondus sit narcoticorum, atque aliorum
cassificantium illorū malignam vim, melle excepto, quo omnia incorporātur: in hac opium
(quod solum ex narcoticis compositionem ingreditur) pars minimū vigesima ad reliqua
medicamenta vehementer calida sit: deinde mel & vinum addantur: quorum singulum opij
vim frangere potest? Deinde Antoninus Romanorum imperator (vt scribit Galenus) vix
duobus elapsis à compositione mensibus antidoto vsus est, non moratus ipsius coctionem:
quo adeo recenti nunquam vsus fuisset, si duodecim annorum spatium ad coctionem requi-
rere præsertim cūm ipse corporis iuandi gratiā, & ad præcautionem ea cotidie vteretur.
Ad hęc libro quinto methodi Galenus scripsit, theriacen quatuor mensium somniferā esse, 50

Theorema tertium. LXXII

se, fluxiones siccare, & leniter crassare: quoniam adhuc eo tempore prævalentem habet vim opij, quod in antiquata ignauum redditur. Si igitur duodecim annorum spatio ad coctionē egeret, quorū illud adhuc, & illud leniter, additur: cū toto illo anno & sequentibus prævalentem haberet opij vim, neque leuiter crassaret. Quoniam ergo plurimum duodecim eger mensibus ad exactam coctionem (quod tempus haud modicum vocauit) & quinto, sexto, septimo mense vsurpatur salubriter aduersus dictos affectus, licet tunc opij vis iam exoluta: rectissime dixit quarto mense prævalentem adhuc habere opij vim, & fluxiones leuiter crassare. Recte itaque Auicēnas & Aëtius vbi nunc annus est in codice Galeni, mensis legunt. In hoc etiam vnum mensem pro quintū mensem perperam legi, ex eodem libro Galeni cōtendimus: licet theriaca ante quintum mensem (vbi quis illi est assuetus, & exactissime, & e præstantissimis medicamentis est composita) tutō vsurpari posset: vt Antoninus Imperator citra noxam vllam ea vsus est. Neque Serapionis & Pauli codices vitio carent, vel certē ipsi met autores corruptum Galeni codicem nacti sunt. Illud verō omittendum non est, theriacen veterē, si potens & valida sit, alui fluorem à medicamento purgante excitatum potētiū, quā recentem sistere. Idq; vnum ipsius periculum est, quo inualidam vel potēte esse conuincimus. Valida enim vigenſque sua ipsius potentia medicāminis purgatorij virolas vires euincens, & humorum ad ventriculū confluxum in cutem subito reuellens, neutiūquam purgationē fieri permittit. Inualida & vetustate confecta eam nō perinde impedire potest. Hæc obiter & per transennam de theriaca notanda duximus, circa quā si quis contrariam nostrā tueatur sententiam, supplex oro, ne nos maledictis incessat, sed iudiciū nostrum æqui bonique consulat. Neq; enim ceu suprēmi iudices, sed tanquam pedarij senatores sententiam dicimus, vt liceat ad superiores iudices rem referre. Philonium à Philone Medico Tharsensi præstantissimo nuncupatum & inuentum, nobile in hunc scopum medicamentum est: cuius non minus exactam descriptionem, quā expositionē apud Galenum comperies. ~~Libro nono de morbis et cunctis vitiis, ubi dicitur, quod si quis vltra inueterauit, sanguis est viribus. Leuiores narcotica annicula tutō vsurpantur. Scire tamen licet quāto vniuquodq; ex his cōpositioni propinquius est, tantō esse efficacius periculosiūque: quāto remotius, tantō imbecillius & salubrius. Caterum vt admodū recentia fugienda sunt, ne insigniter lædant: sic antiquata & inualida vitanda, ne spem nostram frustrentur.~~

Gale. lib. de the-
riac. ad Pilo.

Hippe. apho. 49.
& 50. lib. 2.
Gale. lib. 1. de an-
tido.
Gale. lib. de the-
riac. ad Pilo. Aë-
t. cap. 95. de mor-
bis. lib. 4. Paul. ca-
7. lib. 7. Auicē-
& ser. locis ad-
ductis.

Gale. cap. 4. lib.
9. compo. ph. p.
Idem lib. 12. me-
tho. meden.

Ex cōmen. Gale.
in apho. 31. lib. 6.
Gale. ibidem &
in fine lib. 12. me-
tho.

Canone. 3. & 5.

At verō grauissimē errāt, qui initio narcoticis curāt. Hæc enim verē non curant, sed incrassant congelantque materiam: quō spē cicim falsam cohibita materię exhibent, quæ non multo post im-
petū maiore ruit, quā prius, relictis in corpore congelationis,
& mortis quibusdam rudimentis. Vera autē curatio fuerit abla-
tio causæ fluorem excitantis, & partium virtutumque earum in
vnum coactio, & roboratio, vt diximus.
¶ ~~Et si increpat, qui curationē à narcoticis seu stupefacientibus medicamentis exordiu-
tur: quandoquidem eiusmodi medicamina vehemētes fluxiones reprimūt, sed externi pro-
hibent incrassatis, congelatisque humoribus. quo fit, vt multus in vêtre colligatur humor,
non aliter atq; cū riuius sistitur obice proposito. Vnde dolores non mediocres à tentio-
ne, vel dissolutione continui sæpē excitantur. Et paulō post impetu maiori collecta mate-
ria confertim ruit, vt aqua riui obice detracto: interim tamen corpus congelatum est, ca-
lor natiuus sopitus ferēque extinctus, quæ mortis principia quædam merito cēsentur. Non
est igitur curationis initium à narcoticis faciendum, sed vniuersum corpus vacuandum est
prius, nisi ipsum spontē immodicē vacuetur, causæq; fluorem excitans submouenda, siue
in medicamento, siue (vt prius dixit) in suscipiente, siue in his, quæ vtriq; superueniunt,
deinde partes corporis, quoad eius fieri potest, roboranda sunt, & omnia denique artis re-
media tentanda, quibus omnibus victis ad narcoticorum vsum tandem descendendum est,~~

Libri primi

vt proximè subiunget.

Vbi verò necessitas inuitat, hoc est, quando prædicta omnia nō contulerint, narcoticis vti audemus, prius tamen castigatis secundum modos & conditiones, quibus nocumēta emendantur, quæ ab eis impendēre solent. Impedent autem à narcoticis nocumen-
ta multa, nam vitæ contraria sunt, quia congelant, stupefaciunt, & mortificāt, præcipuè si simplicia sint, & eò magis si sint recētia.

¶ Ab vsu grauius sopientium seu narcoticorum maximè abhorreere debet Medicus, nec vnquam illis vti, nisi iam frustra remedia alia fuerit expertus: atq; tunc aliorū mīstione ita temperanda sunt, vt nulla ab eis noxa corpori impendēret ex his, quas alioqui per se afferre solent. Danda præterea non sunt nisi adhibitis limitationibus infra dicendis. Nocumēta ab eis incumbētia maximè præcipua sunt, congelatio, stupefactio, mortificatio, corporis totius, vel partis, cui admoventur. Nam vehemēter frigidi (quale est narcoticum) proprium est congelare, & ad immedicabilem frigiditatem perducere, sicuti in primo theoremate dixit. Idem stuporis causa est, quia neruorum spiracula (per quæ spiritus animalis sentiendi & mouendi vim transferens distribuitur) contrahit, & densat: ob id spiritui illi viam præcludit. Mortificat, quoniam calorem cordis extinguunt, quo extincto mors sequitur. Ex his igitur, composita simplicibus præferenda sunt, & antiqua recentibus: vt minori detrimento scopum propositum attingamus. Nam composita calida recipiunt, quæ narcoticorum exce-
dentem vim tum frangunt, tum altius penetrare faciunt. Recentia tum simplicia, tum composita prævalentes, & vtiliores, quæ robrem insigniter lædere possunt. Hac de causa à compositione leuiora narcotica annotina ante quàm ad vsum traducantur, voluit esse Galenus: vehementiora minimum bima: antiqua valde, æquæ atq; recentia fugienda, quemadmodum paulò antè diximus.

His autem narcoticorum noxis, ars tribus remediorum mīstis generibus præcauet, & horum actiones salubriores reddit. Primum miscetur narcoticis, quæ eorum congelationem resoluunt, auferuntq; vt castorium, piper, crocus: hæc enim sunt veluti the-
riaca narcoticorum: piper quidem & castoriū resoluendo & dissipando: crocus autem coquendo, & narcotici vim cohibendo. Secundò miscentur, quæ vires firmant, & spiritus instaurant, qualia sunt cardiaca, & stomachica vitæ commodantia, vt spica, daronicum, zedoaria, & similia. Tertiò miscentur, quæ materias de parte in partem fluentes agitataeque sistunt, & cohibent, vt myrrha, thus, gummi iuniperi, & similia. His enim narcoticorum malis
gnitas reprimitur.

¶ Triplici remediorum genere malignos narcoticorū iam dictos effectus prohibemus, eorumque actiones salubriores efficimus. Primi generis remedia concoquunt, attenuant, siccant, resoluunt, discutit: quibus necessario frigoris excessus narcoticorum hebetatur, eorumque vis ad partes penitiores corporis deducitur: & cōgelatio, stupor, mortificatio (maligni medicamentorum effectus) exoluuntur, & temperantur. Huiusmodi sunt castorium, piper, crocus. siquidem hæc maleficos narcoticorum effectus non aliter arcent atq; theriaca veneni vim. Nam piper & castorium exoluunt, & obtundunt eorum virtutem, quandiu concoctio medicamenti durat: & corporis nocentes humores incidunt, tenuant, resoluunt, discutunt: flatus digerunt, & dissipant. Crocus eadem coquit, & stupefacientium facultatē eodem modo, tum roborato corde, cohibet. Nonnulli castorium inter concoctoria medi-

Theorema tertium. LXXIII

camina reponunt, vt myrrham: Galenus pyrethrum, euphorbium, piper, inter discussoria, & resolutia refert. Secundi generis remedia vires firmant, & spiritus vitales instaurant. quibus roboratis & instauratis, valentiùs narcoticorum malignis effectis resistitur: inter quæ cardiaca & stomachica medicamenta recensentur, de quibus in secundo theoremate dictum est. Tertij generis remedia præfenti duntaxat scopo accommodantur, impeditura
 5 alioqui medicamentorum sopientium actionem, ne altius & in partes corporis profundas penetrent. Nā cum ipsa naturali sua frigidityte meatus densent, & astringant, impedimento sibi ipsis sunt, quò minus in penitiores partes penetrare possint: quàm densitudinem & astringentiam astringentia, si misceantur, impensius augent. Cæterum quia scopus nobis propo-
 10 situs est alui fluorem sistere, id quod narcotica validius præstant, si astringentia illis misceantur, consulte in hunc scopum & similem, ea commisceri consulit. Ad tria nanque compositurus eiusmodi medicamenta respicere debet, nimirum vt sensus tactus obtundatur: vt nihil noxæ ex hac stupefactione in particula relinquatur: vt denique dispositioni auxilietur.

Veruntamen si narcoticis abstinere potes, præstantius quidẽ
 15 fuerit, sin vt cogaris, præstat, vt potui non dentur: sed emplastris tantum tutius adhibe: aut si per hæc parum proficitur, saltem balanis, & clysteribus. Quòd si potui dare cogaris, cum præmeditatione & cautè dabis.

¶ Quam parum tutus sit vsus medicamentorum stupefacientium, & quanta cum præmeditatione & formidine adhibenda ea sint, facillè hinc, & ex his, quæ hæcenus diximus, constat.
 20 Vitanda igitur sunt, quatenus licet, & fieri potest, quod si virgens aliqua necessitas nos compellat eis vt, tutiores modi præferendi sunt. In primis igitur narcotica, vt reliqua omnia à quibus aliquod comminet vitæ periculum, tutius admoventur, emplastris, vnguentis, lenimentis, & alijs remediis generibus, quàm iniiciuntur balanis & clysteribus: tutiusque eadem
 25 iniiciuntur, quàm sumantur. Quòd si sumenda omnino sunt, neq; alia salutis spes est, maxima cum præmeditatione & cautione offerenda sunt.

Antiquata enim minus nocent, quoniam narcotici virtus coquitur, & resolvitur rerum aliarum mixtione.

¶ Si sumenda omnino sunt, vetera tantò minus sunt noxia, quantò sunt vetustiora: cæterum
 30 admodum vetera languidis sunt viribus, eoque parum nauiter cuius gratia parata sunt, perficiunt. Recentia prævalentes narcoticorum vires habent, periculosaq; sunt. Eligenda igitur non admodum recentia, ne insigniter nos ledant: nec admodum antiqua, ne spem nostram frustrantur: sed mediocria, vt ad votum citra periculum respondeant.

Nunquam etiam oportunius dantur, quàm fero sub somnũ:
 35 quia somnum inducunt: somnus autem, vt scis, agitationes sedat. Sunt qui dant manè præsertim, quando egrum insomnia nō torquet, tuncque minus crebram desurgendi necessitatem, morsum obtundendo, faciunt. Mox etiam à cibo exhibenda nō sunt, nec plenis corporibus, nec impuris, purgatis autem salubriùs dantur.

¶ Quoniam dixerat cū formidine & cautione sumenda esse huiusmodi medicamina, limitationes alias scribit observandas in horum vsu. Primum paulò post cœnā dormituris, vel ea
 40 hora, qua æger per sanitatem dormire consuevit, imperanda sunt, si capitis dolor vehemens, vel vigilie, vel alui immodicus fluor, vrgent: quoniam, conciliato somno, humorum commotiones fluxionēque sistuntur, vt canone quarto ostendimus. Quòd si peruigilium non torqueat, diluculo etiam salubriter dantur horis quinque ante cibũ, si per vires liceat: quo
 45 humori acrimonia ab eis obtusa rariùs ad onus ventris deponendum surgere cogatur æger. Quod aduersus hoc malum non leue præsidium est: nam crebra surgendi necessitas sæpe in

Libri primi

Gale.cõmẽ.apho.
31.lib.6.

Gal. cap. 3. lib. 8.
compo. ph. p.
Gale. capi. 17. 18.
19. lib. 3. simpli.
medi.

Gale.commen.in
apho.31.lib.6. &
initio lib.2.de lo-
cis affectis.
Idem lib.6.cōpo.
ph.p.&cōmē.12.
lib.2.de vit.acu.
& alibi.
Idem lib.12. me-
tho.

Ex initio & fine.
lib.12.metho.me
den.

Digitized by Google

Theorema tertium. LXXIIII

ter astringens, vtile fluori alui à medicamento, alijsque fluoribus
vētris, vfu probatum; recipit thuris drach. vnam, coaguli leporis
drach. duas, opij drach. vnam, gallarum drach. tres; fiant ex his
trochifci drachmę semiffis. Datur autem vnus potui.

- 5 ¶ Medicamenta aliquot narcotica in hunc & similem præcipue cōposita vsum scribit, alio- Gale. capit. 17. &
19. lib. 3. sumpti. &
cap. 4. li. 9. cōpo.
P^h. 2.
qui in aliis fortasse vfu non adeo vtilia, quoniam cū narcotica ipsa per se tardi sint mo-
tus & transitus, astringentia mista illis motus & transitus difficultatem augent. Sunt tamen
in hunc scopum & similem, vt ad fluxum quenuis sistendum vtilissima. Quale id est, quod
scripsit Iſraelita vfu & experientia probatum, in quo legendū opinor drachmę seniffis (vt
10 in nostro exemplari Lugduni excusio) non drachmę vnus cū quibusdam. quoniam si drach-
ma vna semel detur, duodecim opij grana semel dabuntur: qui modus opij iusto maior est:
præsertim cū castigantia medicamenta calida imbecilla admodum sint.

Compositio catapotiorum filij zezaris vtilis ad alui fluore, vi-
scerumque fluxionem; recipit bdellij, gummi iuniperi, opij, thur-
15 ris minuti, myrrhę, croci, ana: fac catapotia ciceris magnitudine,
da vespere à tribus ad quinque.

- ¶ Catapotia filij zezaris describit non solum scopo nostro vtilia, verum etiā fluxionibus Gale. cap. 7. lib.
5. cōpo. ph. p. &
lib. 9. bis.
ad viscera, & a visceribus, sistendis accommodissima. Thus minutum micæ thuris concussu
elisas, thuris & corticis non nihil participes vocat, quæ manna dicitur Græcis. Serapion, vel
20 Dioscoridem non intellexit, vel certe corruptum codicem nactus est: quippe cū Dioſco-
ridis verba referens, thus minutum ex cortice thuris combusto fieri scribat.

~~Compositio trochiscorum à nobis inuenta efficax ad immodi-~~
cum alui fluorem, à medicamento purgante excitatū, & ad cho-
leram morbum, alijsque ventris fluores: animum præterea ro-
25 borat, vomitum à caussa frigida sistit, somnum conciliat; recipit
autē cyperi, thuris minuti, ammeos, galle, croci, gallię moschatę,
caryophyllorum, balauftij, chamępityos, malicorij, myrrhæ, spi-
cę, ana drach. duas; hyoscyami, opij, ana drach. vnā & semiffem;
fac trochiscos aurei vnus; datur vnus.

- 30 ¶ Si aureus Mesuę sesquidrachmā capit, vt quidem volunt, grana tredecim & semis & quar-
ta grani semel dabuntur. aut igitur modus minuendus est, aut aureus Mesuę drach. vnam &
semis non continet, sed paulo plus maior est drachma. Nos aureum pro denario, hoc est, se-
ptima vncię parte vbique vsurpari ab hoc autore opinamur: licet in his, quæ ex Græcis tran-
stulit, aureum interim pro drachma vertat: vt in hiera Archigę, à Paulo descripta, & in alijs
35 ex Paulo & alijs Græcis sumptis. Id quod pro me potius, quam in me facere videtur. Nam &
Latinis Medicis solenne est in vertendis Græcis denarium pro drachma reddere. Aureus igi-
tur Mesuę, vt denarius, vna septima grauior est drachma: hæc autem in his trochiscis grana
octo & semis narcoticorum recipit, aureus nouem vel æquat, vel parum admodum superat.
Qui modus magnus quidem est, sed cum ratione adhibitus tollerari potest: præsertim cū
40 multa medicamenta narcoticorum vim castigantia compositionem ingrediuntur. Serapion
in hiera picra pro drachma Galeni aureum vertit. Quod si aliquando aureus aliter sumatur,
vt apud Serapionem in probanda theriaca, & Auicennam in curando ascite, & alios nonnul-
los: dicendum vel equiuocum esse nomen, vel codices esse corruptos.

Compositio alia trochiscorum à nobis inuenta, in præsentem
45 scopum efficacissima & ad omnem alui fluore, & vomitū à caussa
calida: recipit verò spodij, seminis rosę, acacię, hipocysthidos, ba-

Libri primi

laustij, sanguinis draconis, gallæ, croci, ana drach. duas: boli drach. vnam & semissim: opij, hyoscyami, ana drach. vnam: fac trochiscos drachmæ semissis. Datur vnus cum aqua rosarum.

¶ vtilis sunt hi trochisci in presentem scopum, hoc est, aduersus hypercatharsin, & quævis alui fluorem, & vomitum: modo à causâ pèdeant calida. Ex quibus minor præscribitur modus quàm ex superioribus: quoniam omnia simplicia, croco excepto, temperamenti genere cum narcoticis conueniunt: quare cum narcoticorû vires nihil, aut parum frangantur, non sine discrimine vitæ fumerentur, nisi exigua eorum exhiberetur quantitas. Dantur ex aqua rosarum, vel alio liquore affectui idoneo.

THEOREMA QVARTVM.

10

Vartum theorema est, de castigatione nocumentorû post purgationem relictorum: id autem in tredecim diuiditur capita.

¶ Quartam & vltimam presentis instituti partem enarrare proponit: in quibus auxilijs, nocumentis, id est, morbis & symptomatis in corpore post purgationem relictis, mederi oporteat, declarat. Quod munus ad Medicum duntaxat expedit, quandoquidem Pharmacopoeus nihil horum attentare debet. Hæc operis pars, vt tredecim sunt maxime infirmitates, præter naturam purgationi succedentes, ita tredecim capitibus absoluitur: vt capita singula singulis affectibus respondeant.

DE FEBRIBVS PURGATIONI succedentibus.

20

Nquit filius Mesues: De morborum autẽ curatione post purgationem succedentiũ medicamenti purgãtis causâ verba faciamus, primũque de febribus.

Gale. lib. 8. meth. meden.

¶ Quid hac oratione agere proponat, ignorat nemo, De febre verò primũ differere instituit ea fortasse de causâ, quòd hac nobilissimum symptoma actionis lasce sit, totũque corpus occupet. Interim tamen admonitos vellem lectores, Mesuen non in vniuersum de his morbis & symptomatis præcipere (id enim instituti sui limites egreditur) sed de his tantũ, quæ ratione medicamenti purgantis, vel propter peccatum aliquod in sex rebus, quas non naturales recentiores vocant. Ad hæc enim causæ omnes & curationes, quas deinceps tradit, referendæ sunt: sicuti ex ipso met autore promptissimè elicitur.

Has autem medicamentũ purgans excitat, vel quòd ipsum immodicè calidum & acre malam temperiem in corpore relinquit, vel quòd materiam expellendam conculcauit, non expulit: ob id putrescit, & febris causâ est, vel quòd motus aliquis corporis, aut animi superuenit ei, qui valenti medicamẽto vacuatur. Aut quia à frigore pori densati, vaporum exhalationẽ prohibuerunt. Vel quia sole materia, id est, humores commoti, inflammantur. Aut quia post medicamẽtum citius iusto cibum sumpsit, quo factum est, vt medicamenti pars aliqua vnâ cum alimento penetrarit in venas: quãobrem aut fluxus valens concitatur, aut materia con-

Theorema quartum. LXXV.

culcatur & putrefit. vel quia, quæ materiam præcoquere & expul-
sioni preparare debebant medicamento, præmissa non sunt: quæ
propter dum medicamentum purgans in crudam materiam ope-
ratur, interdum naturæ dissolutio fit, nec vacuatur humores, sed
5 potius cōculcati putrent. In summa error omnis in victus ratio-
ne harum febrium potest esse causa.

¶ Causas omnes febrium superuenientium purgationi in vnum coniecimus locū, quia dein-
ceps cum Medicis tantum sermo futurus est nobis, quibus ex cōmentarijs Galeni, aliorū-
que doctorum, qui penè infiniti sunt, nō difficillimū est has, vt reliqua omnia quæ deinceps
10 traduntur, paulo latius apertiusque discere. Quamobrem nemo speret nos sequentia adeo
late fuisseque, vt præcedētia, exposituros, quin nostro videbimur munere fundi, si summos tā-
tum rerum, fontes mostrantes, ex quibus materiam yberimam, qui vult, possit haurire, at
tigerimus. Igitur febris vsum medicamentorū maximè attrahendo purgantū sequitur, quia
ipla calida sunt & sicca acria: quo fit, vt intemperie calidam siccam excitare, humores incē-
15 di aptos inflammare, possint: præsertim si homini bilioso, iuueni, operoso, ætate, in regione
& aëris constitutione calida exhibeantur. Quibus motus & interdum constipatio subfi-
dio sunt. Iam si materia crassa, glutinosa, affixa, & in vna corporis parte pertinaciter hærens
sit: tractui medicamentorū resistit, & interim magis magisque impingitur, affigitur, & con-
stipatur: maximè si medicamentū comprimendo purget. Quæ quia calidior motu & consti-
20 patione euasit, putrescit & corrumpitur. Nam cum coqui non possit, putrefcat necesse est.

Motum tum corporis tum animi febrē excitare posse Galenus non vno in loco testatus est.
Ob id prædemonstrat Hippocrates monuit, externa esse vitanda: inter quæ animi affectus conuul-
25 merantur Galeno. Frigus quia poros cutis constringit, effluuium excrementorum acriorū &
mordacium potest prohibere: quæ quia retinentur, & recenta putrent, febrē excitare valēt.

Solis calor vehemens humores a medicamento commotos, nondum tamen vacuos, incen-
30 dit, inflammatque: vnde febris excitatur. Alimentum præmaturè datum causam eidē malo-
afferre solet: quia nonnihil medicamenti cum alimento in venas digeritur, quod retentum
materiam conculcavit, & putredini parauit, & inde febris excitatur: excrementum alui fluore,
concitatur, quoniam alimentū secum deturbat. Vfus etiam præparantium expulsionem medica-
35 mentorū, vbi necessarius est, neglectus, vel aliter omisus, febrem aliāque mala inuehere po-
test. Nisi enim cruda materia coquatur, crassa incidatur & extenuetur, lenta detergeatur,
meatus, per quos transmittenda est, referentur, lubrici fiant: tractui medicamentorū mini-
mè cedit: quin conculcata putret, & interdum tormina, vertigines, fastidia, animi deliquia,
sequuntur. Et, vt semel dicam, error omnis insignis in victus ratione, hoc est, circa ea res nō
40 naturales, febrium purgationi superuenientium causa esse potest.

Cognita igitur febris causa, sumpta indicatione ab ijs, quæ præ-
cesserunt inducētia eam, medebimur interim per opposita causæ
efficientis, eam scilicet submouētia: interim per ea, quæ febris ve-
hementiā remittūt. Interdum enim causæ febrem gignenti maiō-
45 ri studio resistendum est: interdū febri, præsertim cum malignior
est. Quæ duo tibi diligenter sunt discernenda.

¶ Curationis ordo hic est, vt primum submoueat id, quod maximè vrget, id est, a quo ma-
ius periculū instat, siue morbus, siue symptoma sit. secundo loco, vbi nihil vrget, ordo a causæ
50 sis sumendus est, supramè omnium causa primum occurrendo: deinde ei, sine quo non, quod
ab eis pendet. Cognoscenda est igitur febris effectrix causa, eaque primum submouenda,
nisi ea sit febris magnitudo, quæ præsentem perniciem, nisi occurratur, afferat. Quo casu
oportebit hac prius, per refrigerantia & humectantia remissa, deinde ad causam, quæ mor-
bum fouet accedere, quæ etiam per contraria, hoc est, per ea, quæ eam submouent, curanda

Libri primi

Gale. libr. 11. metho. & cōmen. in aphor. 23. li. 3. & 4. metho. latē.

est. in cuius cognitionem præcedentia nos inducent. Quæ si externa sit, desitque curationis indicatrix non erit, ad affectum tamen noscendum sensum rationemque fugientem non inutilis est eius consideratio. Exactè igitur discernas oportet, vtrum morbo vel symptomati, an causa potius occurrendum sit, vt probè curationem instituas. Discernes autem, si ei, a quo maius impendet vitæ periculum, præcipuè sis intentus.

Si igitur causa febris frigus poros defans fuerit, adhibe ad curationem, quæ diximus poros aperire, & vapores transpirabiles reddere, quas ad res sudoris prouocatio est in primis utilis.

Gale. li. 11. metho. Hippocli. de Rat. & Aphor. 22. lib. 2.

Perpetuum est, contrariis tum causas, tum morbos, tum symptomata expugnanda esse. si igitur quia frigus poros cutis densauit, & acrium excrementorum effluuium cohibuit, febris subsequuta est: vera curatio erit aperire poros, & liberum vaporibus exitum parare. Sic enim, causa submota, febris cessabit. Remedia verò poros aperiētia & transfluxilem cutim reddentia sunt balneum, mollis frictio, vnctio ex oleo vel vnguento calidis, tenuibus, laxantibus: sudor operimentis, laconico, vel vt cunq; aliter prouocatus. De quibus canone tertio theorematum tertij dictum est.

Gale. li. 8. metho. & 1. ad Glau.

Si autem in causa fuerit calor inflammans, vel medicamentum acre multum & inflammans: curatio adhibenda est per ea, quæ calorem extinguunt, & acrimoniam obtundunt, refrigerantia scilicet post dicenda.

Idem ibid. & li. 1. de diff. feb. & de caus. prouocat.

Si solis vel medicamenti nimis caloris febrim excitauerit, refrigerantibus remedijs partim sumptis, partim admotis id malum expugnandum est. Capiti tamen in primis consulendum, si astus febris excitata causa fuerit. nam hoc primum maximè que omnium corporis partium a sole afficitur.

At si causa est materia expellenda quidem, sed quæ non expulsa est, sed conculcata putret: æquata prius materia, & expulsionioni parata, vacuanda est.

Si materia commota quidem, sed non vacuata, febris causa fuerit: æquanda ea est, hoc est, expulsionioni paranda, deinde alio exhibito medicamine vacuanda, vt capite primo tertij theorematum præceptum est.

Si à motu corporis aut animi post medicamentum febris est: curare, vt febrim ab his natam curari, scis.

Qua ratione febrim à motu tum corporis tum animi curare oporteat, abundè Galenus libro octauo methodi, & primo ad Glauconem docuit: alijq; Medici tum veteres, tum recentiores copiose de ipsius curatione scripserunt, quos, qui plenam horum cognitionem habere cupiunt, consulant.

Si propter festinam comestionem sequuta est febris: abstinentia à sumpto medicamento eam curat.

Morbo ex repletionem curat vacuatio: inedia vero vacuat per accidēs, quoniam in locum perediti nihil succedit. Vel potius dicendum est, per abstinentiam naturam medicamenti reliquias in corpus cum alimento distributas vincere, non aliter atq; cum quis esuriens medicamentum assumpsit. Quo fit, vt nulla inde noxa corpori impendat, & presens tollatur.

At si febris multum ardens fuerit, calorem flammeum extinguentibus cura, aërem appara, cibum, potum, vnguenta item & emplastra, cordi, & hepati refrigerantia adhibe: & odoramenta frigida, & medicamenta cardiaca frigida: postremo balneis temperatis humectantibus vttere, & reliquis omnibus, quæ contra fe-

Theorema quartum. LXXVI

brium ardorem à peritis scripta sunt. Si autem pigra febris est, interdum causa curationem ad se conuertit, vt æquetur, resoluitur, amoueat: interdum febris, vt ipsa discutiatur.

- ¶ Dixerat interdum maiori studio resistendum esse causæ, interdum morbo: quando igitur illi, & quando huic præcipue occurrendum sit, nunc docet in hunc modum decernens. Si magna fuerit febris, ei primum sedandæ intentus sis oportet: quoniam maximum ab ea impendit periculum. Magna hic dicitur febris, vbi magnus est factus à naturali habitu recessus, hoc est, vbi magnus vehemensque, in corpore viget calor. Quo casu præcipua cura est nobis febris magnitudinem submouere, vt libere possit causam oppugnare possumus. Nam vt illa re medijs dicendis remitti potest, sic prorsus submouebitur nunquam, nisi causa, quæ eam excitauit, auferatur. Calor febrilis sumptis & admotis frigidis actu vel potestate, vel vtroque modo, si non extinguitur, certe resoluitur. Inter quæ aer primam præcipuamque vim habet: quippe qui inspiratus recta fertur ad cor, per diahtolas arteriarum attractus ad arterias: & vtroque calore, spiritum, sanguinem pro sua qualitate afficit. Si igitur hic loci, temporis status, regionis ratione frigidus non sit: arte talis est parandus. Parandi modus à Galeno traditus est libro nono & decimo methodi medendi. Cibus & potus potestate refrigerantes toti corpori refrigerando inferunt: qui si actu etiam frigidi sunt, quatenus tales, ventriculum hepatisque frigiditate illa præcipue afficiunt: quæ viscera cum sint coctionis instrumenta, alijs etiam partibus alterationem impertiunt. Emplastra, vnguenta, & reliqua remedia topica (vbi nulla corporis pars peculiariter laesa est) cordi & hepati maxime admoeri debent: cum eo tamen, vt ea non magnopere frigida sint, siquidem illud in sano homine perpetuo ferere debet: hoc calorem suum tueri, vt peculiare munus exacte obire possint. Odorata vi refrigerandi præcipue admotus nobis summe conferunt: nam inspiratione per nares cerebrum refrigerant roborantque. Cardiacæ medicamentâ frigida in huiusmodi febribus non vulgariter iuuant: quia cor per eas in primis laborat. Cuius flammæ calorem cardiacæ medicamentâ prædita refrigerandi vi exolunt, vitamque timentur. Ad hæc, balneum renouatque remedia ad febris discussionem à Medicis scripta in eundem scopum vsurpanda sunt. Quibus omnibus adhibitis præclare febri consultum erit. At verò si febris non admodum urgeat, neque insigniter maligna sit, curationis initium à causa sumi debet: quoniam nisi ea submoueat, nunquam cessabit affectus, non omnino tamen negligentia est febris, sed eius aliqua etiam habenda est ratio: sic tamen vt prima præcipuæ cura causæ habeatur.

Gale. lib. 10. metho.

Idem lib. 4. metho. & ad Glau.

Idem lib. 1. de vfu. respira. & de vfu pulm. & de vfu. par. ti.

Idem lib. de vfu. pulsum. Come. Cel. cap. 8. lib. 4.

Idem initio lib. 10. metho.

DE DOLORE CAPITIS POST purgationem. Caput secundum.

- ¶ Olor capitis à purgatione accidit, aut propter sublationem vaporum ad caput, quos medicamentum mouet, & subleuat, præsertim cum laboriose, aut imperfecte vacuat: aut quoniam materiam mouet quidem in capite, sed non educit: aut propter aliquid extrinsecus superueniens capiti eius, qui vacuatur, vt calor, frigus, & similia.

- ¶ Dum medicamentum purgans actionem exerit, humorum molem vniuersam commouet, agitque: quo fit, vt vapores multi & copiosi moueantur, maxime si commota materia nullo modo vel certe imperfecte vacuetur. Qui cum natura sua ferantur sursum, ad caput corporis, in fumibulum ire contendunt. Qui si acres ac mordaces sint, rodentem dolorem in eo excitant: sin multi, tæsiuum. Sed ferè fumi materiam naturam, ex qua resoluuntur, retinent. Quod si humores in capite commoti sint, non tamen educti: dolor grauis sequetur, rodens, vel resolutione vacans, pro natura humoris. At si causa aliqua externa vt frigus, calor, clamor, contem-

Gale. lib. 2. com. po. ph. p. capit. de cephalæa, & lib. 1. tepide.

Libri primi

tio, vim & medicamēti calidioris & ficcioris potus, plaga, vel similis alia doloris origo fuerit: sensum fugere minimè solet.

Hunc etiam dolorem curamus, cognita prius ipsius causa. Si enim à vapore sursum ascendente est, ad contraria reuelimus per ea, quæ diximus. Si verò iam sit elatus, idemque calidus fuerit, humeralem venam incidimus; si autem frigidus est, curamus, ut ceteros dolores à simili causa excitatos. Ad id autem secta malleoli vena remedium est præstatissimum. Si denique crassus est vapor & frigidus, curatur remedijs affectui cōgruentibus, tibi nō ignotis. Verum si post factam vacuationem, quæ relinquitur, materia in causa est: ubi cocta erit, purgatio iteranda est. Quod si intemperies à medicamento excitata malum altulit, curanda est alterantibus contrarijs conuenientibus.

Gale. li. 7. metho.
& initio lib. 2. cō
po. ph. p. & libro.
1. Galeni. t. uen.

Cognita morbi effectricè causa, ipsa curandi ratio sese offert: quam nisi submoueris, nunquam perfectè curabitur affectus. Si igitur certò noueris vapores, qui in caput efferuntur, dolorem accersisse, remedijs repulsorijs primùm tibi est vtendum: quibus deinde mitigatoria ac concoctoria miscenda sunt: post discussoria addenda, repulsorijs paulatim detractis. Sed inter hæc, reuulsoria remedia summopere conferunt, cuiusmodi sunt clysteres validi, vincula & frictio. His similia in hunc usum ab autoribus scripta. Ad hæc, roborandum est caput, ne influentem statum recipiat, neque gignat: quin conceptum in se attenuet, concoquat, ac dissipet. Quod si iam elatus in caput omnino sit, idemque calidus fuerit, non neglectis nunc dictis remedijs, venæ humeralis sectio non obscurè confert. At si fuerit frigidus siue crassus siue tenuis: incidentibus, tenuantibus, flatus dissipantibus, meatus, per quos excernatur dilatantibus, partim sumptis, partim iniectis, partim admotis, vtendum est. Aduersus quod malum venæ malleoli sectionem non vulgariter conferre scribit. Cæterum si reliquæ humorum in corpore commotæ, sed non vacuatæ, causa mali fuerint: ubi percocta erit materia, alio exhibitio medicamine educenda erit. Sic etiam si medicamentum purgans, quia calidum siccum, acre, dolorem excitauit: remedijs contrario temperamento sortitis, equali tamen excessu, expugnandus est. Horum omnium qui plenam exactamque cognitionem habere optat, librū secundum Galeni de compos. ph. p. Aëtium, Paulum reliquosque Medicos tum Græcos, tum arabas, tum Latinos consulat. Cōsultò enim ea præteriuimus, quæ quisque nullo negotio ex alijs decerpere poterat.

DE VERTIGINE POST PURGATIONEM. Caput tertium.

tionem. Caput tertium.

55

Vertigo inde accidit, quod vapores à medicamēto moti & sublati caput petunt, ibique motum rebus agitatæ similē excitant, qualis est aquæ in gyrum commotæ, & rerum leuium flantibus ventis vertiginosis: qualis item est aquæ vorticibus circumactæ ob alterius occursum. Sic illa accidit, quoniam vapores siue fumi in caput elati & in cerebri vetriculis & arterijs circum acti vnā secum spiritum circumagunt, & maximè quo loco sensuum instrumenta terminentur. Quapropter imaginantur

Theorema quartum. LXXVII.

ager omnia super seipsum volui, & terram sub pedibus tremere & moueri

- ¶ *Ἀίτιος*, id est, vertigo, dicitur, cum caput circum agi videtur: *σκοτεινός*, id est, tenebrosus vertigo, cum simul circumagi videtur, simul tenebrosus est visio. Latinis vertigo dicta est à vorticibus aquarum, quod caput non dissimuliter illis moueri videatur: tum quod omnia, quæ vident, in orbem ferri illis appareant. Symptoma est sensuum præcipue visus, & interim partis imaginatiue: nam imaginamur externa omnia etiam quæ circumagi. Sensuum instrumenta, hoc est, nervi, præcipue tamen visorii, in hoc affectu leduntur. Accidit autem post purgationem, ob inordinatam spiritus flatuosi motionem ex infernis ad superna transmissi. Spiritus enim animalis, primum instrumentum animalium actionum, vna cum vaporibus in caput elatis, errabundo motu fertur, & parti apprehensiuæ, ut oculis, fallam præbet imaginationem. idem accidit ebrijs, quibus cuncta circumferri apparent, quoniam dum spiritus animalis sic obuoluitur, acies visus in vnam rem figi non potest. Refert autem nihil visum, an rem visui obiectam moueri. Si phialam aqua plenam circumagas, vel corpus veritas: phiala, & te quiescente, motus aque, & spirituum in gyrum perseuerat. Vertiginosus verus, Græcis typhon dictus est, qui in gyrum conuertitur, & eundem ambit locum, vna leuiora omnia ut festucas, plumas, puluerem, aliaque grauiora circumfert. Flumina vbi incurtere in aliquod saxum ad latus ripe prominens, vel flumen contra fluentem ut alterius fluxum remorari possit: contorquentur in se aque, & in orbem sine exitu flectuntur: ita ut circumlate in se forbeantur. Motus hic deprauatus spiritus animalis, in cerebri potissimum ventriculis, & arterijs carotidibus fit: quoniam bona ipsius pars in illis residet locis, quæquam re vera per totam cerebri substantiam diffusus fit.

Gale. lib. 4. de vi
acu. & cap. 8.
lib. 3. loco. affect.
Manar. li. 17. epi-
Ro. 11.

Arist. probl. 20.
secti. 1. & Aphro-
di. probl. 67. se-
cti. 2.
Aristo. de mundo
& in meteo. sene-
ca li. 5. naturalium
questionum cap.
13. Arist. probl.
7. secti. 23.

- Istud autem symptoma hoc modo curabis, si sanguinem abundare videris, ~~non enim in eadem~~ scarificatio item cartilaginis aurium, & cucurbitulæ ceruicibus & cruribus affixæ, in id admodum conducunt: & præter hæc victus ratio tenuis, quæ sanguinem minuatur, post quæ omnia confert aqua dulcis balneo lauari.

- ¶ Si sanguis abundare videatur, humeralis vena secanda est: præsertim si in capite tantum plenitudo appareat, viresque consent. nam si in toto corpore quantitate peccet, media vel axillaris iuxta huius aitoris mentem aperienda est. Græci in affectibus capitis & colli humeralem tum ad reuellendum tum ad euacuandum incidunt: in qua nec acervatim & semel, nec protinus à purgatione vacuandum, sed paulatim & ex intervallis, & iusta interposita mora, ne vires collabantur: congruam mensuram detrahendam censent. In ipso tamen impetu morbi sanguis vacuandus non est: sed vel expectanda est omnino quies, vel certe remissio. Post sanguinis missionem cartilaginis aurium scarificatio non in postremis confert: quoniam tum humores, tum vapores eo reuellit. Cucurbitulæ ceruicibus: hoc est, occipitio affixæ fortiter tum vacuant, tum reuollunt: dorso verò natibus, poplitibus alijsque partibus distantioribus admota longius quidem retrahunt, sed non æquæ, nec ita citò partem affectam onere leuant. Si tamen occipitio primum, deinde omoplatis, post natibus, demum poplitibus assignantur, interposita aliqua mora, prius quam auferantur à singulis harum partium, longè vtiliores sunt. Victus ratio tenuis fit ex cibis boni succi, parum nutrientibus, vacantibus flatu, frigidis, ventriculo, & ori ipsius gratis, vrinam cientibus. Alijs etiam ab his remedijs tum repellentibus, tum vacuantibus, tum roborantibus ad hunc affectum expugnandum vtendum est: quæ nos consultò omisimus, quandoquid illa & Græci, & Arabici, & Latini autores abunde tradunt. Ceteris omnibus peractis curationi colophonem addit balneum aquæ dulcis, in quo collo tenuis manendum & modica duntaxat calida frorandum caput: deinde vbi è folio egressus fuerit, ter, aut sæpius frigida aspergendum est.

Lib. 1. cap. de vee
tigi.

Gale. lib. de san-
gui. missi. & de sa-
ni. tu. Aeti. ca. 7.
sermo. 2. lib. 2.
Paul. Auiet. Gra-
di.

Mesu. hic & li. 3.
cap. de vertigine.
Gale. commen. in
aphor. 69. lib. 5.
& cōmen. 10. lib.
2. de viciuacu.

Aeti. ibidem.

- Si autem vertigo est ab humorum copia, curatur educto humore, vomitu, aut deiectione, post quæ cerebrum, his quæ affectui con-

Libri primi

ueniunt, roborandum est. Frictio quoque partium inferiorum, & vaporum resolutio, & in contrarium reuulsio: & partis transmittentis (vt ventriculi, hepatis, lienis, folliculi fellis, aut alius) correctio, confert.

Rafin. p. ad Almi. ¶ Si alius à sanguine peccet humor, isque ad os ventriculi spontè feratur, subuersione nau-
seamque proritet, nulla repugnante indicatione, vomitu euocandus est: alioqui auertendus
vomitus, quoniam caput replet. deinde medicamento humori peccanti educendo idoneo
vtendum est. Sin illa symptomata abfuerint, cathartico medicamento aliquoties iterato (si
opus fuerit) redundans humor extrahi debet. Materia igitur à parte affecta partim vacua-
ta sensibilibiter, partim resoluta calfacientibus idoneis, partim repulsa frigidis, partim retra-
cta frictione alijsque remedijs: caput roborandum est. ne in posterum materiam nec flatum
recipiat, neque gignat. tum etiam parti, quæ humores vel flatus transmissit, prouidendum est
remedijs affectum illius expugnantibus. Cætera, quæ ad vertiginis exactiorem curationem
desiderari poterunt, ex præscriptis autoribus petantur.

DE VISVS IMBECILLITATE

post purgationem. Caput tertium.

Visio fit imbecilla, interdum ex siccitate immodica vacua-
tioni superuacua succedente; interdum ab humore in ner-
uis cauo coacto, quem medicamentum liquauit quidem,
sed non vacuauit; interdum à vapore crasso, turbido, quem medi-
camentum ad caput, & videndi instrumenta subleuat.

Gale. lib. 10. de visu
Paul. & Aet. cap.
47. sermo. 3. lib.
2. & Aristot. pro-
ble. 14. sect. 11. ¶ Visus imbecillitas visoris facultatis symptoma est: cuius cum variæ sint causæ, eius tamè,
quæ purgationi immodica succedit, tres præcipuè maximèque vulgatæ sunt. Prima siccitas
totius corporis capitique, præcipuè tamen oculorum. Nam à spiritu visorio, humoribus, tu-
nicisque oculorum astatim per purgationem vacuatis vel siccatis, visus obtundi hebetarique
solet. Altera, liquatus commotusque in capite, vel oculo à medicamento humor, non tamen
vacuatus: qui nerui optici cavitatem occupauit, morbumque in figura fecit. Per quem quo-
niam liberè non potest influere visorius spiritus, visio imbecillior redditur. Tertia, vapor
crassus turbidusque à medicamento excitatus, sursumque ad caput, & oculos tandem elatus:
ubi cum visorio à spiritu confusus visui tenebras offundit. Optici nerui caui dicuntur, non
quod reliqui omnes cavitatem non habeant (sunt enim omnes veluti canales quidam, per
quos sensus motusque in totum animal dispenfatur) sed quod hi sensui manifestam, ceteri
insensibilem cavitatem obtineant.

Si igitur visio imbecilla sit ob siccitatem vacuationi immodicæ
succedentem, humectantibus curanda, cibo, potu, & reliquis omni-
bus, quæ corpus totum, & visus instrumenta [præcipuè] hume-
ctant: cuiusmodi sunt, balneum, somnus, corporis nutritio, & alia
huiusmodi.

Apud Gale. Aet.
Paul. Ralium, &
alios prope infi-
miton. ¶ Si immodica siccitas visus imbecillitatem attulerit, cibo, potu, proba nutritione, balneo,
somno, & cæteris corpus totum, & oculos præcipuè humectantibus expugnanda est: quo-
rum amplam copiosamque materiam apud eos, qui curandi methodum conscribere, compe-
ries. Cibus & potus æqualiter totum corpus humectant: oculos tamen præcipuè humecta-
bunt, si illis optica medicamenta alimentosa miscueris. Balneum aquæ dulcis mediocriter
calentis humores liquat, & madorem quandam partibus omnibus impertit. Diu tamen in
eo immorandum non est, alioqui partim sudore immodico prouocato, partim resolutum

Theorema quartum. LXXVIII

vaporem humoribus, siccabit. Balneum oculi, hoc est, humidum fomentum, oculos peculiariter iuuat, quoties à prædicta causa originem duxit. Somno humectandi vim tum Philo-
sophi tum Medici concedunt: per quem non obscure oculi humectari videntur. Probatum
tatio summo studio procuranda est: nam aliter frustra ingeruntur cibi.

Gale. lib. 10. metho. meden. & Rasis in 9. ad Al-
ma. Gale. comen-
in aphor. 31. lib. 6.

5 Si ab humore, quem medicamentum in visus instrumenta coëgit; curatur catapotijs coccijs, & ex hiera, & ex aromatibus, quorum descriptionem habes. Destillato quoque in oculos succo chelidonij, & sceniculi; & felle alcubugi, aut ericij, aut aquilæ, aut capræ, aut collyrio ex fellibus.

10 ¶ Si à medicamento liquatus commotusque humor, non tamen vacuatus, sed in opticis nervis conceptus, visus imbecillitatis causa fuerit: primum is congruis medicamentis educendus est, ut catapotijs coccijs, hiera Galeni, alephanginis, si bilis vel pituita à capite detrahenda est: alijs, ut Indis, de lapide lazuli, & Armeno, si forte melancholicus humor vel melancholia: quarum descriptionem in antidotis scripsit autor. Deinde ad topica remedia, quæ ro-

15 borare visum, acutere, humores crassos tenuare & resolvere possint, veniendum est. Huius generis sunt chelidonij maioris, sceniculi, aliarumque non paucarum stirpium succus in oculos destillatus: fel quoque alcubugi, ericij, aquilæ, capræ, & ex fellibus collyria, si oculis illinantur, mirè iuuant. Alcubugi perdicem interpretantur nonnulli, interpretes Serapionis in simplicibus capite de fellibus dorog perdicem reddit. In synonymis Auicennæ, & fen. xj. lib.

Gale. lib. 4. cōpo. ph. p. & li. 10. sim-
plic. cap. de bile. &
alii plerique au-
tores.

20 ij. capite de tremore cordis calido alcubugi perdicem significare volunt, ut Gradi. in commenta. in nonum ad Almanfo. Rasis cap. eodem quo Auicennas. Pandeſtarius alcubi pro alcubugi legens (nisi mendosus sit codex) perdicem vel Phasianum significare scribit. A quibus omnibus (si codex mendo vacat) dissentit Melues, quippe qui capite de debilitate visus fella alcubugi perdicem interpretatur. Nos quidquid sit alcubugi, certo scimus fel

25 perdicis ad oculorum imbecillitatem, suffusiones, aliæque huiusmodi mala non vulgariter conferre.

Castellid. 1.

Si ex vapore crasso & turbido, curatur vacuata materia, à qua resoluitur, & repressis vaporibus sursum ascendentibus, per partium infernarum tum frictionem, tum exercitationem; & instillatione collyriorum, sicut diximus. Ad hæc, ante cibum quidem ventriculus excrementis purgandus est, ut hieræ picræ infuso, aut aloës, aut absinthij decocto, aut oxymelite scillino; post pastum vero vapores à cibo leuari solitos prohibendi sunt, coriandro videlicet, cydonio, & similibus. Post, quæ visum roborant, oculos

35 tergent, ut necessitas exigit, admouenda sunt.

¶ Quandoquidem flatus humor tenuatus est, vaporis materia humor esse solet, quemadmodum suffus in primo theoremate docuimus. Humor igitur, qui flatus causa est, submouendus primum, tum vapores iam geniti & in capite contenti reuelliendi reprimendique sunt. Reuellimus frictione, exercitatione partium inferiorum, alijsque remedijs vulgo notis. Reprimimus collyrijs, & alijs ocularijs medicamentis refrigerandi, vel astringendi vi præditis. Ve-

Aphrodi. proble. 58. secti. 2.

40 runtamen ante hæc omnia humor qui flatum generabat (ut proximè diximus) ieiuno stomacho purgandus est medicamentis humori educendo, & parti vacuandæ appositis. Quibus omnibus ex arte administratis, vaporum ascensus in caput aptis in id remedijs prohibendus est. Demum ad remedia à proprietate occulta & manifesta oculos roborantia, & tergentia, si quæ sint sordes, transeundum. Roborant oculos, quæ visum acutunt, spiritus augent, partes oculi aduersus iniurias tum externas tum internas muniunt. Utendum igitur so-

45 lum, roborantibus, vel tergentibus, vel vtriusque, prout affectus exigit: vel his vteris remedijs,

Libri primi

quantum tibi videbitur. nam tergentia & roborantia interim plus, interim minus, desiderantur. Remedia apposuisse, nisi Medicorum libri illis referti essent.

DE VENTRICULI IMBECILLITATE post purgationem. Caput quintum.

Commune nomen est imbecillitas ventriculi, nam interdum in toto ipsius corpore reperitur, tuncque omnium facultatum, quarum ipse est principium, sequitur imbecillitas: interdum parti ipsius superiori est propria, & tunc appetentia fit imbecilla, interdum parti ipsius inferiori, quam coctio imbecilla sequitur: interdum fundo ipsius villisque retinentibus, 10 cui retentricis imbecillitas succedit.

Ventriculus (quem recentiores Medici cum Celso stomachum vocant) multis morborum generibus expositus est: sed imbecillitas, qua de nunc agitur, varias ob causas provenit. Quam eo nomine quidam promiscue vtantur, infirmitatem impotentiamque ipsius ad naturales actiones obeundas indicare volentes. Sed huius infirmitatis causam si non intelligunt, 15 in varios necessum est incidant errores. Mesius vbi hac imbecillitate partes primae affectas, signaque illa indicantia exposuit: causas laesarum actionum, quantum scopo illi proposito ex vi esse visum est, exacte declarat: deinde indicationes curatrices scribit: postremo remedia particularia singulis causis respondentia. Ventriculus quanquam actiones habet toti corpori communes, tamen corporis ipsius quaedam sunt partes, quae in actione certa videntur habere prerogativam. Quandoquidem eius suprema pars (qua os ventriculi peculiariter, cor, & stomachus abusiue nominatur) vi appetendi non solum naturali, verum etiam animi praedita est: qua de causa exquisitus est in ea sensus supra reliquas corporis partes. Quam obrem abolita, debilis, depravata appetentia hanc praecipue partem male habere indicant. Coctio alimenti in fundo ipsius perficitur: quare carnosus magis ea parte factus est. Hac ita 25 que vitiosa argumentum est affectum ad fundum eius referendum esse. Quod si idem fundum, pylorus, & obliqui villi, qui retentioni inferuiunt, vitium contraxerint: retentrix facultas vitatur. At si totum ventriculi corpus malum occupauerit, actiones omnes ipsius laedi necessum est. Habes totius & partium ventriculi usum, lesionem, signaque discutiendarum affectionum partium. sequitur vt de causis proposito nostro accommodatis agamus. Nam reliquas ventriculi actiones vt attracticem, expultricem, sub his tacite complexus est.

Accidit autem ventriculi imbecillitas post purgationem, vel quod ipsa ventriculi intemperiem pariat; aut quonia immodica inanistio extenuat, rarefacitque ipsius corpus: aut quia humor benignus supernatans vacuatur, & noxius poris immerfus, aut adherens, 35 aut imbibitus relinquitur: aut quia pars aliqua medicamenti in ventriculo permanet villis eius adherens: aut quia in eo mouit materiam, sed non expulit: aut quia medicamentum ipsum est adhaerens, & multum acre, quare vehementer afficit, & vlcerat ventriculi superficiem. Agens nanque in rem exactio sensu praeditam, 40 vehementius imprimitur.

Causas imbecillitatis ventriculi post purgationem exponit ad medicamentum purgans, vel ad humorem vacuandum referendas, vt recte Mondino visum est. Purgatio, seu potius medicamentum purgans imbecillitatem ventriculo parit, quia intemperiem insignem est ca

Theorema quartum. LXXIX

lidam siccam excitare potest. Cum enim medicamenta omnia vehementer purgantia calida sint & sicca, pro sua intemperie alterare afficerque non solum ventriculum, verum etiam vniuersum corpus, febremque in eo suscitare valent. Iam immodicam inanitionem ventriculi corpus colliquare extenuareque, rarefacere laxumque reddere, & vacuato calore etiam cum humore benigno frigidam siccam intemperiem gignere posse in confesso est. Humor in ventriculo vel est in capacitate ipsius, vel tunicis imbibitus, immersus, adhærensque. Ille quouis medicamento detruditur, hic non nisi validiori, quin si astringentibus ut absinthio, aloë expurgare hunc coneris, benignus, si quis sit in capacitate contentus, educetur: malus noxiūque magis affigetur, imbibetur, hærebit. Porro præterea medicamentum oblatum genere vel ex accidente esse malignum, cuius acrimonia, morsum, vellicatumque non ferens ventriculus, protinus a se expulit, quæ humor tantum in capacitate contentus secutus est: præsertim si imbibitus, adhærens, immersusque, humor crassus lævisque est, nec vacuationi per medicamenta incidentia, tenuantia, tergentia preparatus. Si medicamenti acrioris reliquæ ventriculi villis hæserint, dolorem rodentem, vicus, conuulsione, aliæque grauissima mala, prius dicta, inuhere possunt. Qui sic affectus qui potest recte actiones suas obire? Quod si commouit materiam, sed non expulit: necessarium nauicabundus erit, appetitu priuabitur, tremet, estuabit, vexabitur: cui, nisi cito prouisum fuerit, si malignus multusque sit humor, periculum est, ne animi deliquium, syncope, conuulsioque succedat. Denique medicamentum acre, mordax, vrensque, imbecillitatis causa esse solet. quoniam cum ventriculus exquisitissimo sensu præditus sit, mordendo, rodendo eum vehementer afficit. Nam pars quauis quod exactiori sensu à natura donata est, eo mitiora leuioraque medicamenta requirit. siquidem acrioribus vehementioribusque (ut cætera sint paria) grauius afficitur, quam quæ obtusior sensum habet.

Hinc autem verbo, quoniam multorum aliorum elementum est, occurreremus, cognita prius ipsius causa, sumpta indicatione ab his, quæ ipsum excitant: partim per ea, quæ corrigunt quantum incommoda medicamentum ventriculus accepit: partim per ea, quæ imbecillitatis causas auferunt, corriguntur: partim nunc per ipsum roborantia: partim per ea, quæ prohibent materias ab alijs partibus in ipsum effundi. Id quod frequenter contingit, præsertim cum materię redundat in aliqua parte vicina, eaque robusta: & ventriculus imbecillus est, & ad recipiendum paratus. Agens enim & si imbecillum, facile imprimit, cum rei adest preparatio.

Vniuersales scopos, quos intueri oporteat, qui ventriculi imbecillitatem curaturus est, nunc proponit: traditurus mox speciatim materiam, per quam eos possit attingere. In primis consulit, ut hunc ventriculi affectum omni adhibita cura submoueamus: quandoquidem multorum morborum, nisi tempestiue occurratur, elementum principiumque esse solet. Nam cum ventriculus publicum instrumentum sit, habeatque actionem toti corpori communem, si quod in eo vitium sit, vniuersum corpus lesionem sentiat oportet: præsertim cum ipsum per nervos, arterias, venas, cum partibus principibus, cerebro, corde, hepate, maximum habeat consensum: quibus per consensum læsis, corpus vniuersum offendi necessum est. Cognita igitur imbecillitatis causa, indicatione sumpta ab his, quæ eam excitare possent paulo antedixit: in curatione hoc modo te geras oportet. Primum causa submouenda est, nisi vrgens aliquid curationis ordinem pervertere compellat, qua sublata, communis noxa, quæ in ventriculum purgantia imprimunt, corrigenda, deinde ventriculus roborandus. demum si qua in eum fluxio ab alijs partibus transmittatur, prohibenda, & ventriculus roborandus, ne amplius eam recipiat. Est verò fluxionibus recipiendis opportunus admodum obnoxiusque ventriculus: quippe ut ab eo alimentum in omnes corporis partes dispensatur, sic illa excre-

Gale. commen. in aphor. penult. lib. 7. & alijs locis si prius adductis. Gale. lib. 7. meth. tho. & 8. cõp. ph. p. & 6. sani. tuen.

Gale. commen. in aphor. 1. lib. 5. & libr. de tremore. palpi. & c. alijsque locis.

In 2. theore. cap. de titura. Gal. in libris. meth. tho. & de compo. ph. p. passim.

Ex libr. 4. de vit. parti. & de facu. natura. & cap. lib. 5. de locis a. fectis. & 8. cõp. ph. p. & ca. 7. li. de causis. sympt.

Lib. 4. metho. alibi aliquoties.

Idem lib. 3. fac. natu.

Libri primi

ta in illum transmittere consueverunt. Id quod tunc maximè fit, cum ipse imbecillus est, & pars transmittens robusta. Ille enim quia imbecillus, resistere nequit, sed promptè recipit: hæc quia robusta, vehementer à se expellit quidquid qualitate vel quantitate ipsi molestum erat. Agens enim, licet alioqui natura debilius, promptè agit, si passurum corpus ad patientem paratum est: quo modo ignis scintilla ferro è silice excussa fomentum celerrimè incendit, si hoc ad incendium concipiendum idoneum riteque paratum sit. Sed quia de corrigenda fluxione, ut de alijs, quæ hic recensuimus, speciatim dicturus est, supersedendum his hoc loco duximus,

20 CANON PRIMVS.

Vm medicamentis purgantibus propè omnibus propriū sit, stomacho nocere, multisque causis & modis ipsum la-
cellere, ob suæ substantiæ contrarietatem & actionis vio-
lentiam in ventriculum ipsa recipiētem, ipsiusque naturam: mul-
ta curā his tum causis, tum modis molestiarum resistendum esse
dicimus, his præsertim, quæ ipsum roborāt, quibus succedat qui-
es somnusque: ut alimentis his delectis, gradatimque datis, quæ
ventriculum roborent, eiusque partes in vnum cogant, ut lassitu-
dinem, quam purgans medicamentum ipsi impressit, abigant.

¶ Expositurus qua ratione & via, quibusque remedijs, his tum causis tum modis imbecil-
latis ventriculi particulatim occurrendum sit: primū incommodum, quod à medicamen-
to ventriculus accipit, quo pacto auferendum sit docet. Quanquam videri poterat curatio-
nis ordinem à causæ oblatione incipere debuisse, nisi quis dixerit, deleteriam medicamenti
vim ante omnia discutiendam: ne si primo quoque tempore illi non provideatur, ventricu-
lus insigniter laesus actiones proprias exactè obire non possit. Sed hanc lesionem Hippocra-
tes eiusque affecta Galenus feminibus odoratis, alijsque rebus similibus, purganti medica-
mento mixtis præcauendam esse censuerunt. Sed dici etiam potest, ventriculi imbecillitate
causamque ipsius ad tempus latere posse, deleteriam medicamenti vim medicamenti saltē
vehementioribus inesse nulli non esse perspectum: ob idque huic primū esse cautum, secū-
do causæ. Sed his obiter dictis, ad expositionem propositæ orationis accedamus. Quoniam
maxima purgantium medicamentorum pars ventriculo, sed præcipuè ori ipsius, nocere cō-
suevit (siquidem dum ad fundum ventriculi deferuntur, os ipsius non qualitatem medica-
menti purgantis modo, verū & substantiæ, quæ in transitu hæret, præsertim si liquida sit,
aliquid assumens, vehementer ladi consuevit) præcipuo studio huic noxæ consulendum
est. Nam eiusmodi medicamenta substantiā vetriculo totique corpori aliena sunt, actionis
violentia ipsum imprimis ventriculum offendunt. Nam ab eo amplexa alterantur, in actum
que rediguntur, quem postea ipsa pro sua qualitate quandiu in eo detinentur, alterant, &
afficiunt, ipsiusque temperamentum facultates actionesque omnes ab eis prodeuntes per-
uertunt. Deligenda igitur alimenta boni succi, concoctū facilia, roborantia, & calida vel fri-
gida, humida, sicca pro indicationis varietate. atque ea primū exigua sint, deinde gradatim
facienda est accessio. ne si multa, semel offerantur, vires ventriculi obruāt subito. Cui quies
tum corporis tum animi succedat oportet: ut melius exactiusque actiones suas ventriculus
perficiat, roboreturque. Nam corporis motus cibum in ventriculo fluctuare facit, prohi-
betque ne ab eodem circumplectatur, retineatur. quin vomitus interdum sequitur, præser-
tim si motus concitator sit. Motus animi coctionē impedire posse in confesso est tum Phi-
losophis, tum Medicis. nam spiritum caloremque natium ad cerebrum confertim effundit
facit: quare cibis non bellè coquitur: quin vel acefcit, vel corrumpitur. Somnus postea

Theorema quartum. LXXX

temporis intervallum elapsus à cibo initus, non mediocriter confert, de quo paulò pòst latius differemus.

Neque imitandi sunt, qui post purgatorium medicamentum festinanter iura pingua, & pulmenta mollia propinant: cum hæc ventriculū laxent, & emolliant, & repleant, & fastidiū nauseam que generent. Quanquam iusculum huiusmodi sorbere interdū confert, tum præsertim, quando necesse est medicamentum violētius à partibus nutritorijs deturbare. Lauat enim & citò lubrica re facit.

¶ Damnat abusum quorundam post purgatorium medicamentum iura pingua pulmentarique temerè quibusvis imperantium: quæ ventriculū alioqui à medicamento offensum laxatūque impensius tum offendunt, tum laxant, tum emolliunt, tum replent, tum cibi fastidium nauseamque inuehunt. & quia in ore ventriculi supernatant, neq; ad fundum ipsius, locum concoctioni dicatum, deferuntur, si non vomuntur, certè cruda permanent, vel tardè coquuntur. Larga namq; humiditas vinctuosa, pinguisque huiusmodi accidentia stomacho imbecilli (quo in numero magna pars purgatorū sunt) facile conciliat. Neq; ob id diffitemur iusculum huiusmodi interdum conferre, quin ad expellendas medicamētū malignioris reliquias, & medicamenti perniciosam vim transgēdam, salubriter vsurpari profitemur. alioqui purgatis minimè conuenit.

Gale. cōm. 1. 8. li.
1. de vict. acutorum.

Dandus itaque tunc cibus est, qui vētriculi partes laxas in vñ cogat, ipsumq; ~~roboret~~ *roboret, qualis maximè fuerit subacidus, aromaticis & itypticis conditus, vt miua, & segles, & similibus.*

¶ Cibi naturam & qualitatem congruam huic accidenti expendit: ceterum cum quæ sine imitatione scribuntur, præcepta medica, periculosa bona ex parte sint, imbecillis stomacho ob purgationem vnica victus ratio, quæ omnibus competat, præscribi nō potest. Nam cum variae sint causæ, quæ stomachum imbecillum reddere possint (quas prius reddidimus) pro causarum varietate, natura peccantis humoris, morbo, temperie, alijsq; indicationibus medicis, ratio victus imperanda est. Semper tamen qualiacunq; sint remedia calida, frigida, humida, sicca, roborare debent, ne vires ipsius dissipetur. Si igitur ventriculus laxus sit & diffusus, exhibendus cibus est, qui partes ipsius laxas cogat, ipsumq; roboret. Si simul intemperie calida tantum laboret, nulla reclamante indicatione, subacidus & subausterus idoneus est. condiendus igitur oxalide, vna acerba, succo granatorum, miua sine aromatibus, similibsq; alijs. Quibus nonnihil aromatum misceri potest, vt robori partium principum prouideamus. Quod si imbecillitatis causa intemperies frigida fuit, calida tum alimenta, tum condimenta deligenda sunt, vt diacydonium cum aromatibus, miua aromatica, menta, cassia, caryophylli, aromatica species, & huius generis alia, quæ simul roborent, simul calfaciant. Iam si intemperies sicca malo principium attulit, humidis propugnanda est, vitanda æterba, austera, salia, amara, acrida. Sin humida, quæ vitanda diximus, præcipienda. Semper enim ei, quod exuperat, contrarium inducendum est, neq; protinus vbi ventriculus imbecillitate laborat, ad astringentium vsum confugiendum. nam is error iam inde à Galeno reprehensus est: sed cum octo sint intemperies, cuiq; contrarium obijciendum est, qualitis tamen gradus pro excessu & indicationibus consentientibus vel repugnantibus temperandus, vt libro septimo methodi copiosissimè docetur. Segles condimenti genus esse hinc coniectura ducor.

¶ Paucus autem dandus est, quantus scilicet ventriculū grauaturus non est, gradatimque augendus, donec ad consuetam ventriculo quantitatem ventum sit.

Libri primi

Gale. cōm. 13. li. 2. de vic. acu. & 7. metho. & Hippo. & Gale. apho. 13. 14. 17. lib. 1.

¶ Modus cibi exiguus primū est: nam multum natura ex purgatione agitata labefacta coquere nunquam poterit. Tantum igitur cibi prima die exhibendum est (neque enim idem omnibus conuenit modus) quantum cuiusque naturā domare posse cōijciēt Medicus, deinde paulatim sensumque augenda est quantitas, donec ad consuetam vētum fuerit. Vbi enim est imbecilla virtus, paulatim & sapē nūtriendum est, vt Gale. & Hipp. autores sunt.

Cibis autē & iusculis omnino mīscere oportet mentā, omphacium, cydonia, Cestiana mala, succum granatorum, & rhois, aromata, cydonia condita, mīuam.

¶ Iuscula paranda ex carne veruecina, hēdina, gallinarū, pullorum gallinaceorum, perdicū, caporū, turdorum, turturū, phasianorum, attagenarum, merularū, summatim animalium boni succi, & facili concoctionis: inter quæ monticolæ aues, & quæ in dumetis versantur, non immeritō referes. Sint etiam vniuersæ eiusmodi animantes tum quæ volatu, tum quæ pedibus fidunt, iuuenes, exercitio vtentes mediocri, & alimento cōgruenti, & libere. Qua item forbilia, tremula, gallinaceorum testes conueniunt. Alteranda verō sunt eiusmodi iuscula menta, aromatibus, & huiusmodi alijs stomachicis calidis, astringentibusque medicamētis: si indicationes curatrices frigidam intemperie imbecillitatis causā indicant fuisse. Quod si vice versa calida intemperies mali origo fuerit, tunc omphacio, cydonijs, granatorum succo, rhois culinarij alijsque huius generis. Breuiter cibi boni succi, coctū faciles, ventriculo grati, astringentes roborantesque imperandi sunt: contrarium semper ei, quod imbecillitatis causa fuit, opponendo, non neglectis alijs indicationibus. Cestiana etiam hoc loco promatiana substituius in eadem persistentes opinione: quanquam quod ad curationem attinet, parum referat, num cestiana, an matiana legatur, siquidem vtroque nomine, mala astringentia intelliguntur: quæ, vt reliqua omnia astringentia frigida, non sunt temere cuius intē perantia prescribenda, sed calida & humida, elque soli ad vnguem conueniunt. Imperantur tamen ferē modicē astringentia, calida, vel frigida, prout res exigit, post purgationem medicamenti præsertim malignioris: tum quoniam os ventriculi à cathartici offensum laxatumque est: tum etiam quoniam robori ipsius perpetuo consulere oportet.

Scandiana Celsus commendat.

Gale. lib. 7. metho. meden. & li. 8. comp. ph. p.

Bibant autem vinum odoriferum tenue, leue, aquā veluti ex sole parum calente congruenter dilutū: pauca quoque rosata adiecta. Dulce autem vinū huic affectui non congruit, vt nec crassum nec turbidum.

Gale. lib. 6. & 7. & 12. metho. & apho. 11. lib. 2. & li. 3. de victu acu. & 5. sanita. tuen. & de enchy. & ca. cochy. Gale. lib. 10. metho. ad finem.

¶ Si febris adest, vinum odoriferū, tenue, aquosum, ολιγοφόρον ab Hippocrate dictum, ὕδατος δὲ ab alijs, concedi potest, cuiusmodi ferē sunt aiba: quædam etiam rubra talia cōperuntur. Huius generis vina spiritus caloremque natium amissa instaurant, facili concoquantur, & distribuantur, vires reparant. Dilui autem debet aquā fluuiali, vel fontana, vel alia cocta veluti ex sole tepente (qualis quæ fontana vocatur est, quæ frigoris quod ferit, & teporis qui resoluit est media) cui nōnihil rosacea, vel canelata, vel mastichinæ vocatarum ad roborandum admixtum fuerit. Modus autem aque neque excedat, neque deniciat, sed congruens esto: quem Medicus indicationibus, ita conijciēt: vt tum vini, tum aquæ, vitatis in modis, vtriusque emolumentis fruatur. Dulce vinum vt crassum & turbulentum neutiquam huic affectui congruit: illud quia obstruit, flatuosum est, nauicam vomitumque parit: hoc quoniam agrē concoquitur, distribuiturque. Si febris adest, præsertim acuta, exhibenda est aqua, in qua passulæ coxerint, aut parum sacchari triti in calicem conijciendum: vel si videri ratione nonnihil vini concedatur, ita temperandum erit, vt rectē ager se vidisse, non bibisse vinum (vt est apud Galenum) dicere possit.

Lib. 3. de vic. acu. cap. de aqua.

Aqua præterea tum calida, tum exquisitē frigida prorsus vitan

Theorema quartum. LXXXI

da est: illa enim ventriculum laxat, virtutemque eius dissipat: hec imbecillum calorem ipsius extinguit.

¶ Impense frigida stomacho imbecillis minimè congruit, quoniā ventriculi partes nēro-
sas ferit, calorem natium extinguit, concoctricem vim vel abolet, vel infirmat. calida spiri-
tum, calorem, humores ipsius resoluit, & dissipat, eiusdem corpus laxum reddit: quo fit, vt
actiones suas minis exactè obire possit. Sit igitur nec exactè calida nec frigida, qualis est,
quæ vlgò fontana dicitur.

Potus verò sit parvus: & licet videantur sitire, potu largò eorū sitim placare ne tentes, nam sitis tolerantia ventriculū roborat.

¶ Iusta purgationis indicium sitis est, sicuti capite sexto huius theorematis latius tradetur.
Quæ largo potu sedanda non est, quoniam is in ventriculo fluctuaret, eūmq; relaxaret, im-
becilliorēmq; efficeret, præsertim si retentrix ipsius virtus imbecilla sit ob redundantem
humiditatem. Parcus igitur esto, nam melius coquitur, distribuitur, nutrit, vnde ventricu-
lus robustior euadit. Ad hæc, dum non ita copiosa humiditate redundat, retentrix facultas
validior est, totūmq; ipsius corpus intentum coactūmq; est magis. Ita tamen moderan-
dus est, vt affectibus ventriculi respōdeat, nam largior sit, si calida sicca intemperies ventri-
culum imbecillum reddidit: parcius, si frigida humida: & in alijs cōiugationibus similis ser-
uanda est ratio.

Vitent præter hæc pinguis, fructus, pisces, cibos coctū difficilis
& mali succi, coitum & iram. Hæc enim post purgationē cor-
pus senescere faciunt, aut in morbos præcipitant.

¶ Pinguis quamobrem vitanda sit in superioribus cōprehensum est. Similiter fructus & pi-
sces reliquosque cibos mali succi, & coctū difficiles fugiendos esse neminem latet. Vt bo-
ni succi & coctū faciles deligendos. Sed quoniam fructuum pisciumque, vt aliorum ciborū
varia est materia, virēsq; dissimiles sunt: in illis deligendis prudenter se gerat Medicus opor-
tet, causis imbecillitatis ventriculi contrarios facultate cibos aptans. Eligenda hæc materia
ex libro. viij. methodi, & libris de alimētis, de enchy. Latinis, Græcis, Arabibusque scriptori-
bus. Hic est sententia nostra auctoris verus sensus, alioqui si piscibus fructibusque imbecil-
lis stomacho omnino interdicit: præceptum vniuersaliter recipiendum nō erit, vt ex libro
septimo methodi cuius perspectū est. Coitus imbecillis stomacho ex purgatione rarus sem-
per malus: quoniam calorem natium dissipat, coctionem impedit, corporis vires resoluit,
benignum humorem exhaurit: vnde corpori alimentum detrahitur, vacationi superaddi-
tur vacuatio, agitatione corpus fatigatur: frequens & intempestiuus vt omnibus prauus, sic
his perniciosissimus est. Ira, vt reliqui animi motus, vt tristitia, timor, læticia immodica, odi-
um, & id genus alij, vehementer possunt & corpus immutare & omnes ipsius actiones tur-
bare. Dum enim calor, spiritus, & sanguis vel magno impetu foras resiliunt, digerunturque,
vel intrò conflunt, conculcantur, suffocantur, consumuntur, incenduntur: corporis econo-
mia turbatur, exigua aut nulla facultatis naturalis habetur ratio, quæ cum aliarū fundamē-
tum basisque sit, necessum est, vt etiam hoc nomine hæc duæ læsionem sentiant.

Somnus verò post purgationem vētriculum & corpus reliquū
emendat, & pristino vigori restituit. Ventriculi enim molestias
ex vacationis agitationibus succedentes ipsi sedat.

¶ Ventriculus, dum medicamenta in se concepta alterat, & rursus ab eisdem alteratur, non
parum lædi, turbarique solet: quas læsionesurbationesque optime tollit somnus. Nam vir-
tus naturalis, retracto per eum calore nativo ad intimas corporis partes, & præcipuè labo-
rantes (nam eo maxime natura calorem, sanguinem, spiritus mittit, vbi maior est necessitas)
validior euadit, & exactius actiones omnes absoluit. Quare in ventriculi imbecillitate ma-
ximè commendatur. Perturbationes omnes tum corporis tum a nīmi sedare idem potest,

Libri primi

Idem comm. in
apho. 15. li. 4. Ari
sto. lib. de somno
& vigilia.

quoniam facultas animalis ferè tota per somnum ociosa est: naturalis maximè est in labore, partes corporis omnes quiescunt, & refocillantur. Non est tamè protinus à cibus ineundus, nisi longum peruigilium præcesserit. In morbis biliosis & melancholicis maximè commendatur: in pituitosis & soporiferis vt caro, apoplexia, catalepsi, & similibus, non semper post purgationem in laude est, quin sepius omni conatu est arcendus, ad eum prouocante morbo affectione. Peritus artifex quantitatem, tempus, ordinemque ipsius, in singulis morbis accuratè præscribit. Mesues ventriculi imbecillitatem citra alius affectus complicationem considerat.

Deligatur itaque cibus & potus talis & tantus, quies, aër temperatus, gaudium, delitiæ, & reliqua id genus victus ratio. 10

¶ Recolit, & summa quadà cõplectitur, quæ de victus ratione imbecillum stomacho post purgationem dixit, dicique poterant: & concludit vniuersam victus rationem horû ad præscriptas regulas esse temperandam, & excessus omnes pro viribus fugiendos, mediocritatem in omnibus amplectendam.

Balneum verò his est nocentissimum, nisi immoderatiùs vacuètur: tunc enim necessarium esse dicimus. Et hæc ferè sunt, quæ vni cuique post vacationem sunt obseruanda.

Auic. sen. 4. primi. Hippo. lib. 1. de vic. acut. & Gale. in comm. & apho. 31. lib. 6.

¶ Balneum aquæ dulcis & temperatè calidæ post exactam corporis totius vacationem, si vires non impediunt, ad purganda excrementa ad cutim & habitum corporis hærentia non temerè Auicenna altera vacatione die imperatur. At si corpus vniuersum, vel ventriculus infirma sint, vitandum censet, quoniam ventriculi, vt corporis totius, partes laxat, vires resoluendo dissipat. Non tamen ob id omnibus ventriculo imbecillis interdiciendum balneum est, vt ex libro. vij. methodi medendi Galeni cunctis liquet. Quod si hypercatharsis quem vrgeat, vtile balneum est, sicuti in superioribus est comprehensum. quoniam excrementa, quæ per aluum feruntur, ad corpus vniuersum reuellit: qua etiam ratione corpori noxam affert: ea tamen maiori vtilitate redimitur. Nam nisi fluens aluus sistatur, præsens imminet corpori mors. Et cuncta ferè quæ hæcenus ventriculo imbecillis obseruanda diximus, purgatis omnibus conueniunt. 20

• CANON SECVNDVS.

Nauferendis verò causis imbecillitatis vetriculi, vniuersale præceptum est, vt quæ illas auferunt res, omnino etiã ventriculum roborèt: vt simul seruetur facultatum fons. Quam rem præstabunt cardiaca & stomachica medicamenta. 30

¶ Ostenso qua ratione noxa à medicamentis ventriculo impressa submouenda sit, consequens est docere, qua methodo imbecillitatis ventriculi causis mederi oporteat. Id quod in hoc canone generatim edisserit, totius curationis summas cursum attingens. In primis vniuersale quoddam præceptum scribit in curatione omnium partium principum, & habentiũ officium toti corpori commune (quales maximè sunt cerebrum, cor, hepar, ventriculus) obseruandum: nempe non solum dispositionis, quâ hæ partes patiuntur, habendam esse rationem per contraria eam curando: verum etiã viribus illarum consulendum esse, per ea quæ illis partibus familiaria sunt. Sic enim harum partium vires tuebimur, vel certè parum imminutas seruabimus. Quod si neglectis viribus affectui duntaxat curando intenti simus, sapè fiet, vt ijs remedijs, quibus aduersus affectum præter naturam pugnamus, partium prostrernamus vires. Ad quarum euersionem totius corporis imbecillitas necessario sequitur: siquidem harum partium noxa cum toto corpore communicatur. Dum igitur ventriculi imbecillitatis causas submouere studes, tum ipsius, tum cordis roborem considerandum est. 40

Gale. libr. 7. metho. ad finem. & alibi. A. Quæ. li. 1. de vrinis. Gale. lib. 8. cõpo. ph. g.

Theorema quartum. LXXXII

Quoniam hoc vitæ principium fonsque est: citra cuius actionem ne momento quidem animal vivere potest. Adde, ventriculo cum corde maximam esse familiaritatem. vnde fit, vt ferè similes affectus patiantur, similibusque remedijs gaudeant, & vtrunq; alterum in consensum trahat. Ille hepârque facultatum naturalium sunt principia. quorum dum vacas curationi, perpetuo astringentia medicamentis affectui curando idoneis commisceas oportet: alioqui harum partium labascent vires, totumque corpus non vulgare noxam sentiet, maxime si resoluentibus & laxantibus medicamentis vtaris.

Si igitur imbecillus sit ventriculus, ab intemperie per medicamentum excitata, curabis idoneis ei intemperaturæ remedijs.

¶ Ventriculus intemperies octo pati potest, quarum singule propriam curationem desiderant: quas excitare solent medicamenta purgantia vel facultate sua prima, vel immodice inanendo, vel replendo attractis eò humoribus, non tamen vacuatis. Qua methodo vnaquæque ex his sit curanda, abundè Galenus docuit libro. vij. methodi, & viij. compo. ph. p.

Si autem imbecillus fuerit, ob id quod purgatoriũ medicamentum latera eius rarefecit, ac extenuauit, curatio est difficilis. Enitendum tamen est, vt curetur partim victus ratione, virtutem eius paulatim instaurante, quiete videlicet, & alimento boni succi celeriter nutriente, sed paucò (qualis est vitellus oui recentis & forabilis, hepar galline pinguis & iuuenis, alæ auium, & pullorum vinum odorum) partim sumptis medicamentis virtutem ipsius congregantibus, qualia sunt medicamenta astringentia odorata, sed non valenter. Emplastra quoque ex medicamentis odoris astringentibus ipsi imposuisse confert. Conseruant enim ipsius calorem, qui forsitan alioqui ob eiusdem raritatem resolui periclitabatur. Quod si res adeo excedat, vt ad hecticam ventriculi sit peruentum: curatur modis omnibus humectando, quandoque per ea, quæ corpus: quandoque per ea, quæ vires instaurare tum diximus, tum dicemus.

¶ Calida extenuantia medicamenta, quo in numero omnia valide purgantia continentur, vsu frequenti vniuersum corpus, sed præcipue & primum ventriculum siccant, rarefaciunt, colliquant, extenuantque. Quare ad actiones omnes obeundas imbecilliores eum reddunt. Omnis enim intemperies insignis vires infirmit. Siccitas ventriculo, vt cuilibet alteri corporis parti, contingit consumpto sanguine, qui in proprijs exilibus arterijs venisque continetur. Quæ facillima sanatu est modice calfacientibus, & tutò nutrientibus. Altera est siccitas ex consumptione humoris, qui in corpore ipsius veluti ros sparsus est, proueniens. Tertia partium concretarum vt carnis & adipis colliuationi succedit. Vtraque ex his curari quidem potest, sed non sine maxima difficultate. Quandoquidem citra nutritionem curari nequit. Hac autem nisi alimentum conueniens ingestum sit, coctum, distributum, appositum, agglutinatumque fieri non potest. Harum verò actionum, vt nutritionis ipsius, primum instrumentum natiuus calor est. Is autem per has dispositiones languidus imbecillusque est, tum quia pabulo munimentoque consuetis destitutus emarcuit: tum quia bona ipsius pars resoluta est. Quo fit, vt non facile possit alimentum necessarium ad renutritionem vincere, vnde maximus excrementorum proventus est, quæ rursus ipsum suffocant. Quoniam igitur naturalis calor imbecillus est, paucum alimentum semel afferendum, idque sit boni succi, & non coctum facile, celeriter nutriens, minimeque glutinosum, atque excrementosum. Quorum materiam particularem, vt reliqua singulatim agenda, vt voti sis compos, ex libro septimo

Gal. lib. 1. sanita. tuen.

Gale. libro. 7. metho. & li. de caus. sumpto.

Ex lib. 7. metho. eiusdem.

Aphor. 13. 14. 15. 17. 18. 19.

Libri primi

methodi medēdi Galeni petes. Nam ea omnia huc transferre, prāterquā quod supernacaneum, longum esset. Quarta prāter has siccitas est, vbi verē solida ventriculi substantia redita est sicciior, marasmiusque eum occupauit, cuius curatio desperata est: proba tamē ratio victus instituenda, vt quoad licet & fieri potest, vita producat. Hec ex libro septimo & decimo methodi medēdi, & libro de differentiis febrium, cursim collegimus, quos libros qui exactiorem doctrinam habere cupit, consulat.

Si prāter ea ventriculus imbecillus fuerit, ob id quod humore benignum eduxit medicamentum, & prauum reliquit: aut quia mouit quidem materiam, sed non vacuauit: eo humore vacuato curabitur, si ventriculum quoque postea roboraris.

¶ Primo & secundo capite tertij theorematism abundē edoctum est, qua ratione accidentibus his purgationis tempore succedentibus medelam asserre oporteat. Sed vētriculum prāterea roborare consiliū, nec immerito, quandoquidem tum à medicamento, tum ab humoribus cō attractis offensus, imbecillior redditus est. Qua verō methodo roborandus sit, paulo post subiunget.

Quod si imbecillus est, quia medicamenti portio villis ipsius adhæret, curabitur his, quæ diximus.

¶ Medicamentorum reliquæ ventriculi vel intestinorum villis adhærentes, quibus remedijs deturbandæ sint, capite tertio tertij theorematism diximus.

Si denique vlcus in vētriculo factum in causa sit, idque sit recēs, curandū est per ea, quæ simul glutinant, & toborant: si vetus, per tergentia aliquando, nonnunquā per glutinātia & roborantia.

¶ Vlcus recens & vetus eandem semper curationem indicat, nil planē indicante discrimine quod à tempore sumitur. Quo pacto verō gulæ & ventriculi vlcera sint curanda non hinc, sed ex tertio & quarto methodi medēdi Galeni tibi discendum est.

¶ CANON TERTIVS.

Res autem scopi sunt in roborādo ventriculo imbecillo. Primus, causam lædentem auferre, quemadmodū ante docui. Secundus medicamentis in id aptis ipsius lassitudinem tollere, vt etiam diximus. Tertius, exhibere cibum, potum, & alia omnia, quæ roborant, & virtutem instaurant, adiuuantibus in id aromaticis stypticis, & rebus alijs subacidis, præsertim primum, aut secundum gradum non excedentibus, quibus natura gaudet. In singulis autem ex his tribus scopis cor vitæ thesaurum roborare conuenit.

¶ Dum robori ventriculi studet Medicus, tribus præcipue scopis intentus sit oportet. quorum primus est, auferre id, quod imbecillitatis ipsius causa est. Nisi enim id auferatur, imbecillitas perpetua erit: & eo sublato, effectus tolletur. Quæ verō sint causæ imbecillitatis ventriculi, quæque ratione eas submouere oporteat, canone secundo huius theorematism edoctum est. Alter scopus est, auferre offensam, quam medicamenta purgantia illi attulerūt: id quod qua methodo, quibusque remedijs præstari queat, in primo canone eiusdem theorematism ostendit. Tertius est, robori ventriculi, totiusque corporis facultatibus ipsum dispensantibus alimentis familiaribus, & medicamentis primum & secundū gradum non transcendentibus reliqua enim mediocritatem excedunt, qua maxime natura gaudet: auctiora verō

Aphor. 57. li. 2.
& aphor. 27. par.
3. lib. 4. epide.

Theorema quartū. LXXXIII

excessum omnem) sumptis & ad motis prouidere. sed & de his primo canone differuimus. In singulis autem ex his tribus scopis cordis robori per medicamenta cardiaca consulere oportet. Nam id vitæ seu curæ (vtrōq; enim modo legitur) thesaurus, principiū, & fons est. Siquidem in eo vita est, & spiritus, calorq; vitalis ibidem residet, indidemq; in partes omnes viuentes dispensatur. Curæ etiā thesaurus non immeritō dici potest, quādoquidem omnis noster conatus eō præcipue dirigitur, vt hoc ceu arcem vitæ ab impendentibus periculis defendamus.

Aristo. lib. de iu-
uē. & senec. vita.
& morte & spira-
tione & departi-
animalium.

20 CANON QVARTVS.

10 **V**acuato ex vētriculo humore ad ipsum affuso, si voles ne amplius hunc recipiat, bifariam id efficies: primo reuulsa materia ad contrarium, quam fluebat, per frictionem extremorum, aliāque iam dicta, præter balneum. Secundo, virtutem ventriculi in vnum cogendo, ipsumque roborando, ne quod ab alijs partibus ad ipsum trāsmittitur, recipiat. Virtus enim vni

15 ta contrarium fugat, non recipit.

¶ Quia ventriculus ob aliquam ex recēditis causis est imbecillus, solent autē partes omnes excremēta sua in partem imbecilliore deponere: fluxionibus totius corporis redditus est obnoxius. Quamobrem vacuata materia iam in ipsum anula medicamento apto, necesse est fluentem ad contrarium reuellere, & ventriculum roborare, ne fluxionem amplius reci-
20 piat. Reuellemus vinculis, frictionibusque artuum, cucurbitulis, diureticis, sudorem prouo- cantibus, omnibus deniq; quæ materiā ad cōtrarium, quā fluit, locum, trahunt, de quibus capite de hypercatharsi copiose differuimus. Balnea tamen, licet ad cutim reuellant, in hunc vsū inutilia sunt. Nam fusam a se materiā ad fluendum excitant. Roborabimus tum alimentis familiaribus & subaltriçtoria vi præditis: tum medicamentis stomachicis modi-
25 cèque astringentibus per interiora & exteriora adhibitis. His enim ventriculus partim nu- tritus, partim in vnum coactus, robustior euadit, quamobrem humores in ipsum cōfluentes non modo non facile recipit, verum etiam valide a se propellit.

Gale. lib. 1. comp.
ph. g. & 3. de fa-
cul. natu.

Idem lib. 1. comp.
ph. g. & 6. & 8.
comp. ph. g. & alibi.

20 DE SITI POST PVRGA- tionem. Caput sextum.

30 **S**itis antē quandoq; fit, quā purgatorium medicamen- tum vacuet; interdum purgationem ipsam sequitur; in- terdum immodicam purgationem.

¶ Sitis Galeno & Aristotele autoribus appetitus est frigidus, vel humidus, vel vtriusq;. Causa
vel est solus caloris excessus non deficiente humore, vt in hydropse: aut siccitas immodica,
35 citra caloris incrementum, vt in hydrophobia: aut tam caloris, quā humiditatis excessus, vt in ardente febre, & tertiana. Est quando bilis, vel pituita fallā, melancholia in ventricu- lum affusa, vel ibidem genita, sitis causa sunt. Interim alimenta, vel medicamenta calida, vel
40 siccā simul, sumpta, vel ad mota sitim excitant. Quidam ex cōsuetudine siticulosi sunt, quia cōr habent calidius. sed horum sitis respiratu aëris frigidioris, potius quā potu, sedatur.
¶ Sed hæc omnes sitis causæ ad tres primas calorem, siccitatem, vtrūq; cum humore, & absq; eo rediguntur. Hæc interim medicamentū purgantis actionem anteuertit, quandoq; iustam
sequitur purgationem: interdum immodicæ purgationi succedit, quorum omnium causas
pæcatus tradet.

Gale. cap. 30. lib.
1. simpli. & Arist.
capit. 3. lib. 2. de
anima. & sec. 27.
proble. & Aphro-
di proble. 55. sec.
2. & 28. eiusdem
& alibi.

Gale. cōmen. 19.
lib. 4.

Libri primi

Si ante vacationem excitetur sitis, eius causa est, vel medicamentum, vel ventriculus, vel humor vacuandus. Medicamentum quidem, calidum, acre, falsum, amarum, aut aliter exiccans. Ventriculus verò, qui medicamentum in se recipit, naturā calidus, aut siccus, aut calidus simul & siccus. Humor vacuandus in ventriculo contentus calidus & acer ut bilis, flaua praesertim, & falsus humor.

Gale. in simplici.
& 7. metho. me-
den. & cōmen. in
aphor. 19. libr. 4.

¶ Quod sitis medicamenti purgantis actionem praeruat, ob tres accidit causas. Nam si medicamentum assumptum calidum sit, acre, falsum, amarum, aut aliter siccans, ut nitrosum, acerbum, austerum: ventriculus, praecipueque os ipsius (in quo sitis animalis sedes est) dum elementares qualitates in actum promit, immoderatus tum calfacit, tum siccatur, quibus ex necessitate sitis succedit. Ventriculus calidior, vel siccior, vel calidior simul & siccior, siue naturā, siue eo tempore, quo medicamentum assumptum est, huius intempestiua sitis, causa esse potest. Humor etiam vacuandus in ventriculo contentus calidus & acer, ut bilis, praesertim flaua (nam atra altera tantum qualitate sitim excitat, nisi adusta sit. haec namque sitim potenter prouocare valet) pituita falsa.

Hi autem ubi probe a medicamento vacuantur, sitis cessat: nisi forte intemperiem in parte reliquerint.

¶ Signum scribit, quo a posteriori cognoscere possimus, num excitata ante purgationem sitis humores tales in causa fuerint. Si enim ab illis sitis erat, eis vacuatis, sitire desinet purgatus: quoniam subacta causa effectum tolli necessarium est. Cum eo tamen, ut educti humores intemperiem calidam, vel siccam, vel calidam siccam, in parte non reliquerint. Nam si hoc est, illis vacuatis sitire non desinent.

At si ventriculus humore crasso, lento, & pituitoso, abundat: sitis non gignitur. Quod si tunc proba medicamenti actioni succedat sitis: signum bonum est.

Gale. comm. in
aphor. 19. libr. 4.

¶ Adione medicamenti purgantis sitim esse excitatam tum demum cognoscimus, cum sumptum medicamentum temperatum vel certe non insigniter calidum fuerit: ventriculus eius qui purgatur, natura vel purgationis tempore, frigidior, vel humidior: humor denique in eo residens pituitosus aut aquosus. Hic enim non prius siti, quam vniuersus humor vacuandus eductus fuerit. Dum enim excrementosus ille humor integre eductus est, quo a siti vindicatur ventriculus, sitis in ore ipsius excitatur. Hanc ob causam proba vacationi (hoc est, nec immodice nec laboriosa) succedens sitis iuxta purgationis signum merito censetur.

Philothous in ed-
dem aphor. 19.

Id quod Hippocrates innuit, dum dixit, si quis ob suam plenitudinem non sitiatur purgatus, iterumque sumpto medicamento non sitiatur, iterum atque iterumumat, donec sitiatur. Qua sententia voluit Hippocrates (ut Rufus est interpretatus) confertim exquisitissimè [corpus] esse vacuandum, donec sitiatur. Immemor ille sermone, quem in epidemijs scripsit Hippocrates in hanc sententiam. Per opus medicamenti purgantis non est veniendum ad ultimam vacationem, quod haec naturam terret. Ob id salubrius esse expetitus sum (inquit Galenus) vacationem iterare, quam semel multam facere.

19. libr. 4.

¶ Confirmat Hippocratis testimonio sitim purgationi succedentem laudabile esse signum, quoniam indicat humorem vacuandum prorsus eductum esse. Ceterum aphorismus Hippocratis, quem hoc loco citat, sic scriptus est. Qui in medicamentorum potionibus sumit pur-

Theorema quartū. LXXXIII

gantur, haud sitiunt: hinc desinunt, prius quā sitiant. Quo indicat iustā vacationis signum esse sitim, & medicamēti purgantis actionem nondum esse absolutam, & minimē interceptiendam exoluendamque quoad sitis excitetur. Hunc tamen humorem vniuersum & semel vacuari prohibet Mesuēs: id quod Rufum voluisse scribit, sed paulatim & per intervalla. Quandoquidem immodicas & repentinas vacationes, tanquā naturā inimicas, Hippocrates & Galenus perpetuō damnarunt. Nos etiam Mesuē subscribimus, si semel & confertim vniuersum humorem educendum censuerit Rufus, verentes ne subita & vehemēti illa vacatione, vires collabantur. Si quid tamen iudicamus, Hippo. de vacatione, quā semel, & vnicō medicamento purgante fit, eo aphorismo loquitur: quam non esse ante exoluendam precipit, quā assumptum medicamētum purgans induxerit sitim. Quāquam nō diffitemur purgationem, vt sanguinis missionem, interdum partiri debere, vbi semel & vniuersum vacuare non est tutum: latius existimantes primum leuare aegrum, deinde perpurgarē, quā simul omni vi effusa precipitare. Quōd si quæ humoris reliquæ supersint, nisi multæ sint, vacuandas naturā committimus.

Aphorif. 3. lib. 1. & 15. lib. 2. & 11. 5. metho. & 7. fa. h. tuen.

Gale. lib. de san. qui. mis. 4. & 5. nica. euf. & prim. ad Glau. Cel. ca. 10. lib. 12. Auic. fen. 4. primi cap. 3.

15 Hac igitur ratione sitis à purgatione laudatur. Sitis verò talis signum laudabile est Ioannitio, si tria alia signa laudabilia simul cum ea adsint, leuitas, iucunditas, quies.

¶ Si medicamēti purgantis actionem anteuertat sitis, causā vel in ventriculo suscipientis, vel in humore vacuando, vel in medicamento oblato diximus esse: quare tunc non est iudicandum nobis purgationis modū esse iustum à siti sumpta indicatione, sed ad alia nunc dicenda adijcere animum oportet, nempe ad quantitatem, iocunditatem, leuitatem, quietē. Nam si vacuatus humor quantitate & qualitate coniecturæ Medici artificiali respondeat, & aeger ex vacatione leuius habeat, hoc est, in ipsa euacuatione non grauetur, & vacuata cachymia morbus morbiq; accidentia vel tollantur vel sedentur: ad hæc, dum sic vacuatur,

Hippo. & Gale. apho. 2. 3. 23. 25. lib. 1. & Philoth. ibidem.

25 si quodammodo recreetur & delectetur: tum si vacationem quies sequatur, siue per eam intelligatur priuatio motus & agitationis corporis, siue somnus (vbi enim vis maxima peccatum humorum est, eorumque malignorum, iniquis homo est, in somno torquetur: quibus vacuatis corpus quiescit, & somnus sequi consuevit) tunc iustam legitimamque fuisse vacationem affirmare possumus, sitis nulla habita ratione: à qua sepius vindicantur aegri vacuato humore, vel medicamento intempestiuam sitim excitante. Atuerō vbi causā producentes sitim ante vacationem absint, sitisque purgationi succedit, tum absoluta purgationis signum est, reliqua signa recēsitā legitimam probāque fuisse purgationem declarant. Dum enim immodica sit inanitio, vel alijs à peccantibus educuntur humores, aeger malē habet, stare loco certo nescit, grauius angitur, viribus exoluitur, linquitur animo, cōuellitur.

Auic. cap. 4. fen. 4. primi.

Aphorif. 3. lib. 2. & 16. lib. 4. & 9. lib. 2. & 5. euilid. & 5. metho. & 4. fa. tuen.

35 aliaque sexcenta mala patitur. Immoderate autem actioni purgantis medicamēti succedens sitis non est, quā Hippocrates intellexit. Nam inanitio immodica hecaticam, & attenuationem ventriculi, & sitim, & asperitatē excitat: quo fit vt illa terroris signum sit potius, quā commodi alicuius.

¶ Quia purgatione immodica humores tum maligni tum benigni educuntur, corpus vniuersum, & propiā, hoc est, alimēti penuriā laborat: quare siccatur, extenuatur, consumitur, tabescit. vnde sitim & asperitatem a siccitate immodicē aucta sequi necessum est. Cui nisi occurratur, mors certissima homini impendit.

Gale. lib. 1. facul. natu. Cel. ca. 22. lib. 3. Hippo. & Gale. lib. de natu. hum. & 7. & 12. meth.

45 Siti verò, quā Hippocrates intellexit, sola tollerantia & somno succurrendum esse dicimus. His enim sic sedatur, vt simul confortio roboretur. Ne igitur potius multum confidenter mox propina, hic enim virtutem abolet, sitimq; potius auget quā minuat.

Libri primi

Ad hæc, obstructions prauas excitat, quibus hydrops interdum succedit.

¶ Sitis, quæ iustæ & legitimæ vacuationi successit, abstinētia potus, & somno horis duabus a cibo inito placatur. Venterculus enim largo potu laxatus, fluctuationem patitur, virtutis coctricis & retentricis noxam experitur: quare non belle cōcoquit, neq; sic distributio congrua. vnde per accidens sitis intentioris largior potus causa est. contra abstinētia roboratur & firmatur, cibum melius complectitur, coquit: vnde chylus & sanguis fit, & ille ventriculum, hic tum illum, tum vniuersum corpus nutrit & humectat. Hanc tum nutritionē tum humectationē somnus a cibis accelerat. quia per eum fit calor natiui intrō reuocatio, ob id coctiones iuuat, ipsæ etiā natura sua refrigerat & humectat. Præterea obstructions excitat potus largius in ipsa purgatione vel post ipsam sumptus. quoniam inanitæ partes vehementer & confertim ad se rapiunt crudum humorem: hic autem tum multitudine tum crassitudine meatus obstruit: frigore contrahit & densat, hepatis vehementius refrigerat: ad quos affectus hydrops sequi consuevit.

Aphor. 27. lib. 5.
Nippo. lib. 6. epi-
de parti. 5. apho.
29. & alibi.
Gale. lib. de san-
gui. mis. & 4. fa-
ni. tuen. & 3. me-
tho. & de caus.
morb. & 5. de lo-
cis. affectis ca. 6.

Cum verò sitis est a calore ventriculi, blandè tractanda est, quoad medicamenti purgantis actio erit absoluta. Tunc enim si ventriculi intemperies perseveret, sitim curato his, quæ intemperie congruenter permutant. Cauendum autem tibi est, ne naturam potu multo obruas, sed potius frangenda sitis est his, quæ lambendo sumuntur, qualia multa a doctis scripta sunt.

¶ Dum sitis a calore ventriculi est propter causas iam recensitas, blandè tractanda est, donec purgantis medicamenti actio omnes suos numeros habuerit: alioqui si ante peractā purgationem potum offeras, naturam abduces ab opere incepto, & vehementiam operationis franges, alimentum medicamento miscebis, & interim in corpus distribuetur vtrunque, aut tardius deicietur venter, euocata natura ad opus nouum. Id quod veritus Hippocrates alimentum in accessionibus interdicit agris, & post paustum Galenus potū prohibet, donec cibi sint concocti, nisi vehementer sitierint. nam tunc tantillum indulget, quod & desiderium soletur, & sitim leuet. Hippocrates protinus a sumpto cathartico pusanam sorbendam consulit: sed id facit, quoniam medicamenta omnia seculo ipsius cōsuetæ agitata, maligna, erodentia erant: quæ dum ad fundum ventriculi feruntur, vestigium sui, non qualitatē tantum, & substantiæ in oesophago relinquunt. Sed pusana detergendo, quod vijs adhæsit deorsum trahendo, & qualitatem medicamēti vijs impressam temperando & permutando, noxas auertit, quæ, alioqui corpori a medicamento imminēbāt. Nobis insolens est post sumptum medicamentum aliquid offerre, nisi casus aliquis ex his, quos supra retulimus, offeratur: aut nisi vehemētissima sitis egrū vrgeat, vt eam commodè ferre nō possit. Sed tunc exhibenda ea, quæ medicamenti actionem iuuent potius, quàm impendant, quæque intolerabile illam sitim exoluant. Remedijs, quæ id præstare valent, scatent doctorum libri.

Casti 12. cōtin.
Aphorif. 8. 10. 11.
lib. 1. Gale. lib. 7.
metho.

Si denique sitis vacuationem immoderatam sequatur, curanda est victus ratione modis omnibus humectatē, & prædictis roborante, non neglecta concoctione.

¶ Si immoderata vacuatio sitis causa fuerit, post statum fluorem alui victus ratione humectante & roborante expugnanda est, cautione tamen adhibita, vt coctio sumptorum fiat. Nam nisi illa probe coquantur, damnum potius quàm vilitatem afferent. Alimenta ergo talia & tanta sint, qualia & quanta ventriculus vincere poterit. cuius etiam robori consulendum est, vt melius suo fungatur munere per ea, quæ canone tertio capitis quinti huius theorematibus designamus.

Theorema quartum. LXXXV

DE SINGVLTV POST PVR
gationem. Caput septimum.

Ingultus ventriculi motus est cōuulsorius: quo partium
ventriculi motu violento aggr̄agatarum ad sese contra-

ctio fit. Is autem in medicamentorum vsu duobus modis
contingere solet: nam aut interuenit purgationi, aut succedit.

¶ Singultus cōuulsorius motus est facultatis expultricis ventriculi conantis expellere hu-
mores, vel res alias ipsi noxias imbuentes corpus ipsius. Differt à vomitu cū alijs nomini-
bus, tū quod per vomitū conetur ventriculus expellere, quē in sui capacitāte sunt: per sin-
gultum, quā corpus ipsius imbuerit, vel impacta illi sunt. Dicitur cōuulsorius motus, quia
re vera cōuulsio non est: nam hæc propriè loquendo musculorum tantum affectio est, at
qui nec ventriculus nec os ipsius musculus esse censetur. Dum expellere nititur ventricu-
lus, quæ ipsi molesta sunt, cōtrahit sese, & valide agitur, nō aliter atq; cū partes conuel-
luntur. Excitatur non tantū ab inanitione & repletionē, sed etiam ab acris & serosis
humoribus, & medicamentis stomachum mordentibus, alijsque ipsi infestis. Accidit nonnū
quam initio purgationis, interdum medio ipsius superuenit, quandoque absolutam purga-
tionem consequitur. Causas autem, propter quas sic accidat, in sequentibus edisserit.

Interuenit quidem, interdum medicamenti purgantis ratione:
interdum ob materiæ motū per ipsum naturam. Medicamenti
ratione, quia ipsum aut suo calore immodico & acrimonia [ven-
triculum] ~~mordet~~ aut siccitate eū corrugat & coarctat. Ob ma-
teriæ verò per medicamentum motū naturam, cū ipsa in ven-
triculum effusa, aut calida, acris, mordax suo morfu cōuulsione
excitat; aut crassa frigida eundem grauat & replet: aut in flatū est
soluta crassum, replentem ac extendentem ipsius tunicas.

¶ Tantisper dum purgatio fit singultus accidere cōsuevit interim ratione medicamenti, in-
terdum ob materiæ naturam ab ipso commota. Medicamenti ratione cū ipsum vehemen-
ter calidum, siccum, acre, rodensque fuerit. Nam vehementius calfacto, siccato, puncto, ero-
so, & exucto ventriculo vomitus sequi solet. Mordax item materia vt eruginosa in ventri-
culo contenta & tunc à medicamento exagitata, vel aliunde eò attracta idem symptoma ex-
citare valet. Ad hæc, si ea multa, crassa, & lenta fuerit, nec victus ratione extenuante, neque
medicamentis in id aptis ante purgationem præparata, singultum ex repletionē prouocat.
Præterea si materia illa crassa frigida in flatu fuerit soluta, illi tendēdo & replendo ventri-
culi tunicas singultire hominem cogunt.

Succedens autem singultus actioni medicamēti purgantis, ob
siccitatem ab immodica vacuatione excitatam fit: quæ aut nondū
consummata est, sed cōsummatē proxima: aut iam consummata
est, quæ Hippocrati timoris est signum.

¶ Vt pessima censetur cōuulsio, quæ ab inanitione est: sic etiā singultus. Vbi igitur hyperca-
tharsi succedit singultus, sepius mortē portēdit: quoniam siccitate cōsummatū, vel cōsumma-
tæ proximā arguit: quā illa nullū remedijs locū reliq; hæc agrē & difficulter sanari potest.

Singultus igitur, quem medicamentum purgans per se excita-
uit, curatur his vicissim adhibitis, quæ ipsius virtutē alterant. Fa-
ctus autem à materia, quam medicamentum purgans mouit, cu-
ratur, blandè acrimoniam ipsius frangentibus, donec ipsa mate-

Libri primi

riam vacuetur. deinde alteranda sunt vestigia, quæ ipsa impressa reliquit.

¶ Medicamentum purgans singultum natura sua excitare valens calidum, siccum, acre, corrosiuum diximus esse: his igitur aduersus singultum à medicamento excitatum pugnandum est, quæ ipsius calorem, siccitatē, acrimoniam, morsumque hebetare possint: cuiusmodi sunt, quæ temperamento, sapore, & essentia sunt contraria, vt fusissimè in secundo theoremate ostendimus. Si materia calida & mordax singultum attulit, primo quoque tempore vacuanda est vomitu aut deiectione. interim tamen maligna ipsius vis obtundenda est, remedijs proximè aduersus singultum à medicamentis dictis: deinde intemperies relicta alimentis & medicamentis contrariam temperiem fortitis expugnanda est. At si quia multa crassa, lenta, frigida singultum promouit, vbi incisa & tenuata fuerit, educenda est. Si flatus crassius causa huius symptomatici fuit, eo per medicamentum tenuantia & resoluentia digesto, malū cessabit.

Factus vero à siccitate non consummata humectatibus iuuatur: quin & interdū sanatur. A siccitate autē iam consummata factus, vix curari potest, vt inquit Hippocrates in aphorismis: id quod posteri quoque asseruerunt.

¶ Siccitas consummata, quā in moribundis & in immodice inanitis singultus arguit, curari nequit. Dicitur autem consummata, vbi solida familiarium substantia reddita est ficcior. Cum enim basis & fundamentum virium coquentium, distribuentium, sanguinem facientium, nutrimentum in his partibus sit, illis siccat, eorum calor pabulo destitutus evanuit: quare cum nihil sit, quod actiones illas naturales facere possit, neque alio quam nutrimento siccitas illa corrigi queat, nil nisi mors inde expectari potest. Triplex ab hac siccitas est, pinguedine & recente carne liquatis: sanguine in capillaribus venis contento, consumpto & siccato: propria humiditate, vnde partes nutriuntur, consumpta: prima facillimè, secunda difficillius, tertia curatur quidem aliquando, sed difficillimè.

DE DOLORE VENTRICULI post purgationem. Caput octauum.

Ccidit autem vetriculi dolor, vel ob intemperiem ipsius similem vel diuersam à medicamento purgante excitatā: aut quia ab eodem vlceratus est: aut à flatu calido, acri, pingente, aut crasso, frigido, quem medicamentum mouit, non dissipauit

¶ Dolor omnis ab alteratione subita vel solutione continui est. Causæ igitur doloris vetriculi ad has duas vniuersales reducendæ sunt. Medicamenta calidiora & ficciora intemperiem subitam in eo excitare valent, quam alterationem dolor consequitur. Ea verò intemperies interim sola est, interim cum materia à medicamento attracta, vel ibidē residente (sic enim interpretor ea verba, similis vel diuersa) ante quam medicamentum purgans exhibetur. Soluitur continuitas rodendo, si acre & rodens medicamentum, vel flatus fuerit: tendendo, si flatus à medicamento commotus, non tamen dissipatus, crassius & frigidus sit.

Si ob intemperiem sine materia est, curabitur contrarijs alterantibus, quantum cōuenit. Sin cum materia est, ea prius coquenda & expulsionī paranda, post vacuanda. Si ob cōtinuitatis solutionem, curetur modo iam à nobis dicto. Si à flatu calido, vel frigido: resoluatur his remedijs, quæ docti scripserunt.

Lib. 12. metho. & cōmē. in aphorismis. lib. 5.

Aphor. 4. lib. 5.

Gale. locis adductis. & de placitis Hippo. & Platonis. & de differē. feb. & aphor. 7. lib. 2.

Gale. lib. de inaequali tempore. & de cōpo. pho. in remedijs Archige. ad dolorē capiti. à ventri. pendentem & lib. de differe. caus. morbo. & sympto. & 12. metho.

Theorema quartū. LXXXVI

¶ Si nuda intemperies doloris causa est, remedijs cōtrarijs & aquali gradu pugnātibus auferenda est. Sin materiam habeat coniunctam, ea prius est paranda, si modo citra vllam præparationem educi nequeat: deinde cōgruenti medicamento inde pellenda. At si quia soluta est continuitas rodēdo dolor excitatur, ea methodo tradita à Galeno percurabitur. Flatus, 5 quales quales sint, medicamentis resoluentibus expugnandi sunt, quorum tum simplicium tum compositorum non exigua est sylua apud doctores.

DE VLCERE INTESTINORVM post purgationem. Caput nonum.

10 **I**n testina vlcera aut à medicamenti facultate, aut à materia acri, incidente, vlcera, à medicamēto mota. Diximus autem medicamenta, quibus est vlcera ac incidentia di proprietates, de quibus etiam rursus dicemus in simplicibus.

¶ Post peractam purgationem vlcera in intestinis nōnunquam comperiuntur: ea autem inter dum medicamentum excitauit, interdum ab humore acri & pungente sunt. Medicamen- 15 tum genere vel ex accidente malignum, præsertim si accuratè castigatum non sit, quas contingit partes rodēdo & mordēdo vlcera, vt de colocynthide capite de tritura ostendimus, & de scāmōnio scripsit Galenus. Humor naturā acer & mordax, vt saluus, biliosus, adustus, dum per intestina descendit soluere eorum continuitatem consuevit.

Distinguēda verò tibi sunt intestina vlcera, sint ne superiora 20 ~~[an inferiora]~~ an media. Quam rem ex doloris & pūcturæ situ discernes: tum etiam ex strepituum differentijs, alijsque signis à peritis scriptis. Qui etiam methodum curadi vlcera intestinorū, superiorum, mediorum, inferiorum, conscripserunt; ea que tibi ex illis cognoscenda est.

25 ¶ Quandoquidem partis affectus situs, qua parte remedia adhibenda sint, ostendit, diligenter inquirere oportet, num vlcera post purgationem relicta in superioribus sint intestinis, an in medijs, an in inferioribus. Nam si in superioribus sint, per ea que ingerūt per os sunt curanda, si in inferioribus, per ea, quæ injiciuntur per sedem. Nam quod per os sumitur, ad 30 intestina crassa integris viribus peruenire nequit: quod per sedem infunditur, intestina gracilia permeare non potest. At si media, vel omnia intestina laborent, vtrinque succurrēdum.

Nota verò, quibus situs partis affectus dignoscitur, hæc ferè sunt, ramentum, tempus exitus, 35 mitionis modus rasura & cruenti alicuius, doloris locus, & strepitus. Nam ab inferioribus intestinis maius & crassius ramentum detrahitur, non permistum excrementis, morsus, dolor, strepitus (Βορβορυγμός Græcis dicitur, vulgò gurgulatio) sub vmbilico sentitur, & 40 morsum confestum excretio sequitur, pinguedo quedam mucosa deraditur, antequam ramentum & sanguis sequantur. Sanguis tenuior, viuidior, & rubicundior effluit. Contrà à superioribus minus & gracilius & membranofum magis ramentum, & tum ramenta, tum san- 45 guis, tum sanies, tum pus vehementius sunt commixta excrementis. Dolor, morsus, & strepitus supra vmbilicum sentiuntur, & quæ dolorem excitant, longo post tempore excernuntur: sanguis crassior & nigrior, & sæpe in grumos coactus excernitur. Si in medijs vlcera sint, medio modo se habent hæc omnia. At enim quibus remedijs aduersus hæc vlcera, quæ- 50 cūque sint parte, pugnare oporteat, superuacaneum duximus his ascribere: quandoquidem doctorum libri his latent.

Quod si suspicio est à medicamenti reliquijs vlcera excitata esse, 45 curabis virtutem medicamenti fragentibus remedijs, & e cor-
P η

Lib. 3. 4. & 5. m. cho.

Lib. 12. metho in dolo. colice curando.

Lib. 4. & 6. med. & 1. locorū affect.

Ex lib. 1. & 6. 6. locis. affect. alijs autoribus.

Mefues.

Libri primi

pore expellentibus. Si à materia acris & vlcerante: eam coque, & blandè clementerq; expelle, ne noxam noxâ cumules. Post hæc glutinantibus dictis vtete.

¶ Causis vlcus in intestinis excitantibus, vlceribusque ipsis qua ratione occurrendum sit, in presentia edisserit: in hunc modum decernens. Si medicamenti assumpti reliquæ vlcis excitati causa fuerint, medicamenti virtus exoluenda primùm est: deinde ipsas medicamenti reliquias è corpore deturbare conuenit. Medicamēta verò quæ hoc præsent, canone primo capitis & theorematis tertij exposita sunt. At si materia acris & mordax vlcus fecit, vbi eam expulsionem paraueris, & meatus, per quos educenda est, peruios reddideris, clemētibus quoad licet medicamentis educenda est, ne in descensu rediuium vlcus faciant. Deinde remedijs tergentibus & glutinantibus probaque ratione victus est tibi vtendum. de quibus Galenus libris primis methodi, & duodecimo in curatione colici doloris ab scammonij reliquijs. Referti etiam sunt doctorum libri remedijs, vbi de dysenteria agunt: quam obrem su peruacaneum duximus, quæ ab illis doctè, copiose, scripta sunt, huc citra necessitatē vllam transferre. An vero humores omnes ante quàm vacentur, coquendi sint: & num intestinis vlcere laborantibus liceat medicamentis per inferiora purgātibus vti, his inter Medicos est. Nonnulli enim asseuerant omnes humores indiscriminatim esse coquendos ante purgationem, & tutò purgare licere per inferna in dysenteria, alij contrarium mordicis defendunt: habentque tum ij, tum illi autores & rationes, quibus suam opinionem defendere nituntur, & vtrique ad probationem suæ scētæ vsum in testem adducit. Quæ cum per varia volumina, perque magnæ contentionis disputationes à Medicis nostri seculi sæpè tractata sint, & tractentur: statius duximus sententiam nostram silentio præterire, quam eam nudam nulla ratione fultam in medium proferre. Quo enim maiori opereq; peculiari opus est ad refellendā auctoritatem rationesq; dissoluendas, & nostram confirmandā & foluendam.

Ex Gale. lib. 4. & 11. metho. med. & practica scriptoribus.

DE CRUENTA DEIECTIONE post purgationem. Caput decimum.

Diectio sit cruenta vel intestinis vlceratis, vel venarū orificijs à medicamento adeò patefactis, vt sanguine manent, vt à colocynthide, cucumere agresti, & similibus: vel ob id quòd vacuatio tam immoderata per medicamenti superfluam attractionem excitatur, vt vis alteratur naturæ, cogaturque ipsa magno suo incommodo sanguinem trahenti violentius medicamento permittere.

¶ Sanguis vel ab vlcere à medicamento vel humoribus excitato commixtus excrementis interim fluit: nonnunquam non ob id, sed quia venarū ora, euerfa earum retentrice vi, à medicamento maligno genere vel ex accidente laxa aperta que reddita sunt. Id quod humorem ipsum acrem & mordacem efficere posse Galenus testis omni exceptione maior est. Iam medicamentum immoderatiùs purgans eiusdem accidentis causam interim esse, copiose admodum in superioribus est ostensum.

Gale. commen. in aphor. 47. lib. 6.

Vlcerum autem curationem iam diximus. Si verò accadat propter venarum immodicam apertionem, curatur iam tradita methodo, nimirum his, quæ partium essentiam vniunt, roborant, & glutinant. Si deniq; accadat, quoniam medicamentum immodicè vacuat, curatio iam à nobis tradita est.

Theorema quartū. LXXXVII

¶ Si anastomotica, hoc est, venarum ora aperientia, crassiarum sunt partium, acria, & mordacia: quæ sanguinem è venis referatis sistunt, crassa, frigida, alstringentia, omni acrimonia vacantia erunt. Hæc enim cum sint consistentia crassa parti fundenti sanguinem incumbunt, frigidity sua intrò premunt, quas contingunt partes in sese cogunt, constringuntque, siccitate sua humorem depascuntur, & retentricem viui roborant. Quæ si emplatica sint, peritaciùs hærent. Reliqua ex superioribus innouerunt.

Gale. cap. 13. lib. 5. simpli. medi.

DE TENESMO POST PURGATIONEM. Caput vndecimum.

10 **T**enesmus fit, ab vlceratione facta sphincteri ob medicamenti acrimoniam, vel ob materiam commotam ab illo: aut quia sedes eius, qui vacuatur, frigore læsa est. Ob quæ fit inanis & molesta quædam egerendi cupiditas. Curatur balanis, clysteribus, emplastris, pro varia affectus causa scriptis à doctioribus.

15 ¶ Si medicamenti vel humoris acrioris reliquæ extrema intestini recti parti hæserint, affectus fit Græcis *Thveσuδc* dictus. Est autem inanis quædam & irrita desidendi cupiditas, irritata extrema intestini parte vel ab humoribus mordacibus, præsertim si vlcera aliqua ibidem sint, vel à medicamenti acrioris, & negligentius triti reliquijs, vt scammonij: colocynthidis: quæ in descensu hæserunt. Coguntur sæpè sine causa desurgere, & diu multumque conantur, ~~sed~~ *excernant*, tandemque nil nisi pauca quædam mucosa & cruenta egerunt. Interim etiam ambientis intemperies frigidior idem malum inuicere potest. Nam dum frequentius natura verè da aëri frigidiori exponit, parte extrema intestini refrigerata, inani illo & indeclinabili egerendi desiderio homo vexatur, nila facilitate expultrice nudam qualitatem infestantem nequequam expellere. Remedio sunt balani, clysteres, emplastræ, cæteraque artis præsidia aduersum hunc affectum à Medicinæ doctoribus scripta: quæ superuacaneum duxi in hunc locum transferre.

Gale. cap. 17. lib. 6. loco. affect. Paul. cap. 41. lib. 3. Aët. ca. 43. de mor. lib. 3. Cel. cap. 18. lib. 4.

DE LASSITVDINE SEV IMBECILLITATE corporis post purgationem. Caput duodecimum.

30 **O**rporis imbecillitas interdū vacationi immodicæ succedit tanta, vt vires prosternantur: ob id rectè Galenus vacationē repetere, quàm exquisitè semel vacuare maluit: & in morbos à plenitudine, quàm ab inanitione, aliquem prolabi, tolerabilius esse existimauit: id ipsumque verbis Hippocratis confirmauit, dicentis facilius esse repletum inanire, quàm inanem repleat. Ioannitius etiā dixit, Morbum posse curari, vel nō posse, ad virtutem referri, vt ex cuius salute, vel casu hoc pēdeat: repletis autem quàm inanitis salua magis hæc est, quā in his velut lapsa iacet: quo fit, vt facilius sit repletū inanire, quàm contrā.

40 ¶ Etiā si actione medicamenti purgantis prauī & maligni vacuati sint humores, tamen quia vnā cum eis spiritus & calor natiuus exinaniuntur, & humores etiam neque quantitate neque qualitate peccātes, vbi ea immoderatio est: nil miri est inanitis illis, corpus resolui languidumque reddi. Adde naturam nostram, cui infesta sunt cathartica, alterari, valorū ora

Hippoc. & Gal aphor. 27. lib. 3. & Cel. ca. 8. lib. 3. Gale. lib. 3. f. 6. p. 11. & 12. meth. ad finem.

Libri primi

ob continuum morsum suctumque lassâ reddi. Quo fit, vt eger langueat, desesque sit. Hanc immodicam vacuationem syncope sequi consuevit: quæ nil aliud est, quàm virium præceps
 1 lib. 4. sani. tuen.
 Idem lib. 5. metho. ad finem.
 ceat, iterare, quàm vniuersum semel vacuare: sicuti Galenus bipartitam sanguinis missionem
 magis commendat, quàm confertim semel peractam. Id quod non minus obseruandum est
 in alijs euacuationibus, quàm in sanguinis missione, nisi vrgens aliquid hanc curandi ratio-
 nem peruerat. Idem etiam morbos ex plenitudine, quàm ex inanitione minus esse periculo
 coniunctos in prognosticis & aphorismis declarauit. Quandoquidem (vt dixit Cornelius
 Celsus) in his quæ superant, est quod morbus demat: in his quæ defunt, non est, quod mor-
 bum ipsum ferat. Omnis tamè tum repletio tum inanitio, si modum excedit, periculosa est:
 sed illa quidem magis, hæc minus. Siquidem corpus plenū omni propemodum genere cauf-
 sarum salubrium inanitur: inane autem sola nutritione repletur. Hæc autem cum à virtute
 robusta fiat, cum ea in exiccatis & inanitis corporibus imbecillior sit, quàm in repletis, iure
 merito difficilius esse existimatur inanitum replere, quàm repletum inanire. Quo circa im-
 modicas inanitiones vitandas esse ceu scopulos consulit. At enim nō hinc elicitur, tutius esse
 pleniori, quàm tenuiori victu vti, si quando à modo iusto recedendum sit. neque id censuit
 Hippocrates aphorismo quinto libri primi, vt Leonardus Fuchsius & Ioannes Manardus
 rationibus & testimonijs Hippocratis & Galeni dixerunt.

Corporis quoque imbecillitas interdum sequitur ob medica-
 menti malignitatem, prauam intemperiem in corpore relinquentis
 20 tis, & naturæ fatigationem, propter ipsius cum natura contrarie-
 tatem. Quapropter Democritus voluit, valens medicamentū im-
 becillum reddi, malignum verò salubre. Id quod opere hoc toto
 contendimus.

Medicamentorum purgantium naturam nobis esse aduersam infestamque supra compræ-
 25 hensum est. Nam deleteria qualitate ventriculi os eximie offendunt, corpus colligunt, vi-
 res extenuant, prauamque intemperiem in corpore excitant, aliæque non pauca mala accer-
 sunt. Quæ vt vitaret Democritus, vehemens medicamentum imbecillum reddi iubebat: ma-
 lignum verò salubre, sicuti in secundo theoremate retulimus: id quod operis vniuersi sco-
 pus præcipuus est.

Interdum etiam contingit ab externo calore & estu ei, qui pur-
 30 gatus est, superuenientibus: quoniam calor & spiritus resoluun-
 tur, & exhalant, reuellunturque à basi & radice. Ira quoque pur-
 gationi accedens, & cura, & coitus, & labor, & reliqua viuendi ra-
 tio praua, vires deijcit.

Calor externus in modū balnei foras è corporis profundo trahit tum humores, tum spi-
 35 ritus, tum calorem natium: qui resoluti & exhausti virium imbecillitatem languoremque
 inducere solent. Calori huic sese exponūt, qui non multo post à purgatione sub valido actu
 ingrediuntur iter, & qui vrgente morbo sub Cane, vel aliâ vigente calore externo purgan-
 tur. Iram, vt reliquos tum animi, tum corporis immoderatiore motus, coitum, & errorem
 40 quenuis alium insignem circa victus rationem purgato superuenientem vires deijcere possē
 nulli non perfectum est. Non satis est igitur commodè & vtiliter vacuas ægrū, nisi & ex-
 terna prohibeantur (si modo in nostra potestate sint) quæ vacuationi succedentia incō-
 modo esse possunt.

Hanc autem curare studemus, cognita prius ipsius caussa: ad
 45 quā propulsandam interdū conatus omnes nostros dirigimus,
 eaque demum est ritè curandi methodus, & opus Medici præ-

Theorema quartū. LXXXVIII.

ciuum. Interdum verò contra symptoma ipsum prius pugnan-
dum est nobis: tunc præsertim, cum ob ipsius vehemētiam viriū
resolutio timetur.

¶ Curandi methodus recta & minimè interpellata hæc est. Primū causā, quæ morbum fo-
uet, submouenda est: inde expugnandus est morbus. At enim nonnunquā morbus, vel sym-
ptoma aliquod ita vrgent, vt neglecta causā, vniuersam ferè Medici curam ad se conuertāt:
alioqui si auferendæ causæ tantum sit intentus, vrgentibus his, metus est, ne hominem vnā
cum causā tollat.

Gale. lib. 3. 7. 8.
& alijs metho.

Si igitur imbecillitas hæc ob vacationem immodicam contin-
git, victus ratio resectoria necessaria est, vt in ventriculi imbecilli-
tate diximus. si autem ab intemperie est, cōtrarijs profligetur re-
medijs, vt etiam diximus. Si verò fiat, quod caloris & estus occur-
su spiritus sunt resoluti: aut ob iram, aut coitum [aut laborem]
prædicta victus ratio est necessaria.

¶ His causis qua ratione occurrendum sit, hac oratione declarat. Quoties ab immodica va-
cuatione imbecillitas est, analeptica, hoc est, renutritoria Medicinæ parte est vtendum, de
qua Galenus scitè & eleganter scripsit. Si ob intemperiem, cōtrarijs qualitate & excessu pu-
gnandum esse remedijs, præter quàm quod à nobis sæpè dictum est, nemini, qui vel è limine
artem Medicam salutauit, non liquet. Iam quoties ob resolutos spiritus, iram, coitum, labo-
rem, & reliquos errores in victus ratione corporis imbecillitas fuerit: prædicta victus ratio
nempe capite de imbecillitate ventriculi tradita, & iam dicenda, est opus: licet peculia-
ria quædam de linguis tradi possent: quæ ne longum faciamus, consultò præteriuimus.

Gale. lib. 7. me-
tho. & cap. 100.
artis Medicæ.

Cum verò contra symptoma pugnamus, instauratiua victus ra-
tione & roborante est opus. In id etiam commoda est delectatio,
& alimentum gradatim oblatum. Ad hæc, somnus, quies, suaue
olentia, & iucunda adhibita, cardiaca & stomachica medicamen-
ta. Balnea quoque, præsertim dulcis aquæ, absoluta propemodū
curatione, in hac causā sunt necessaria: & in his ipsis ius pullorū
& atium aliarum, & vitellos ouorum sorbere, plurimū confert,
præsertim si lenis frictio præcesserit, & neruorum musculorū
que vnctio ex oleo aliquotemperato, quale est oleū de spica, oleū
chamemeli, oleum de kiri. Oleum quoq; vetus, autore Galeno,
lassitudinem soluit. Ad hæc oleum mastichinum cum oleo rosa-
to & vino antiquo factum, lassitudinem debilitatēque neruorū

Lib. 1. c. 50. ph. g.
& alibi.

Aliqua ex splaria
membris habent.

¶ Corpus imbecillitatem purganti medicamento succedentem renutritoria & roborante
victus ratione curamus. Alimenta enim boni succi & facilis concoctionis pro viribus sum-
pta his conueniunt: hæc enim faciliè à natura superata substantiæ deperditæ instauracionem
faciunt. Est autem virium basis in triplici substantia posita. Quæ alimēta si modicè astric-
ta & calida sint, odoratæque, potentius roborare possunt. Somnus moderatus, quia per eū
humores, spiritus, & calor natiui intro feruntur, ad concoctionem & renutritionem non
parum facit. Modica exercitatio lentæque pro viribus inita, vires firmat. Sed quies frequen-
tior sit, nam modica exercitatio à cibis inita calorem excitat, qui concoctionis, distributionis,
nutritionisque probè autor est. Quæ suauis sunt odore prædita, & iucunda omnia sumpta &
admotæ vires reficiunt. Nam sumpta facilius coquantur, distribuuntur, & nutriunt, viresque

Gale. lib. 7. me-
tho. & cap. 100.
artis Medicæ.

Gale. lib. 11. me-
tho. & aphor. 7.
lib. 2.

Gale. in simplici.
capit. de croco, &
initio lib. 8. com-
po. ph. 2.

Hippo. apho. 12.
parti. 4. & 29.
parti. 5. lib. 6. epi-
de. & Aritto. lib.
3. histo. cap. 19.

Libri primi

De Convulsione post Purgationem. Caput decimum tertium.

De convulsione. Quæ $\sigma\tau\alpha\sigma\mu\delta\varsigma$ dicitur Græcis, sufficit ea in præfens dixisse, quæ ad 15
positionem auctoris huius necessaria videbuntur. nam si quis exquisitam magis & pleniorē
doctrinā habere cupit, sexcentos habet doctores, quos consulere licet. Accidit interim dum
purgatio fit, interim iam peracta & absoluta purgatione, cuius causas & curationes specia-
tim membratimque in sequentibus exponit.

Quæ autem in purgatione accidit, interdum fit ob materiam 20
multam à medicamento commotam, non tamen vacuatam, sed
ad nervos & musculos aliquando procumbentem, eosque replē
tem, & villos ipsorum extendentem. Quo fit, ut hi in latum autū
breuiores euadant, longitudine scilicet naturali tū minuta. Quæ
re ceu chordis tensæ partes motu contrahuntur dolorifico mul- 25
tum ut arcus chorda contracta breuior redditur.

Convulsio, quoties primarius affectus est, duæ sunt generales causæ, repletio, & inani-
tertia ab his non agnoscit Hippocrates, neque ipseus admirator & assecla Galenus. Re
uelluntur in hoc affectu nervosæ partes ad suum principium. nam spasmus aliud nihil est, 30
quàm retractio inuita & coacta partium nervosarum versus originem: cerebrum scilicet &
spinalem medulam. Tenduntur convulsæ partes repletæ vel inanitæ in modum chordarum
instrumentorum musicorum, quæ utrinque intensius ligatæ, si aëre humidiori replentur, vel
ficciori siccentur: rumpi periclitantur. Pleni nervi humore à medicamento commoto in la
titudinem extenduntur, & breuiores fiunt more rerum aliarum externarum: sic etiam inani 35
ti & siccati contrahuntur & rugantur in modum membranulæ igni admotæ. Commota ita-
que à medicamento materia, non tamen vacuata, sed in nervis & musculis concepta, eos re-
plens & distendens convulsionem à repletionē inducere potest, quæ vna causa convulsio-
nis à repletionē existimatur.

Porro ad hanc convulsionem propensi sunt magis, quibus est
corpus impenitens plenum, & meatus in eo angusti sunt, quibus itē 40
nervi sunt humidiores: qui denique vino se multo frequenter in-
gurgitant.

Plenum solet esse corpus bifariam, nimirum bonis & laudatis humoribus, sed quantitate
peccantibus, quod plethoricū vocatur: & pinguedine & adipe, quod obesum dicitur: utrū- 45
que convulsioni à plenitudine est obnoxium, si meatus, hoc est, cavitates internæ, sunt angu-

Theorema quartum. LXXXIX

stiores (sic enim facilius obstruuntur) & materia in nervos procumbat. Quibus item natura vel morbo nervi humiditate superuacua redundant, promptè in convulsionem incidunt. Qui etiam intemperantiùs vino se continenter replent, præsertim si illud vehementius sit, & ventriculo vacuo sumptum. Nam illud nervos nervosque partes insigniter lædit. Cùm igitur corporis afficiendi præparatio maxima pars generandorum morborum sit, plethorici, cacochymi, & quibus corporis ductus sunt angustii, quibus nervi sunt humidiores, ebrii si, frequenter in hunc morbum incurrunt.

Gale. commen. in apho. 2. lib. 6. & 5. lib. 5. & 3. cæp. 14. & alibi. Idem cap. 6. li. 1. de diff. fe. Aphrodisiaphor. 88. li. 1.

Fit item interdum à vapore turbido, crasso, quem cum inflante flatu medicamentum ad nervos fustulit.

¶ Flatus turbidus & crassus à medicamento excitatus, quòd ipsum natura sua flatulentum sit, vel quòd ex materia frigida, crassa, calore promoveat: convulsionem à repletionem nò aliter atque materia accersere potest, Sed hæc omnium facillimè medicamentis probaque victus ratione discutitur.

Anicen. in textu cadæ convulsione.

Fit etiam à frigore vehementi nervos & musculos purgati lædente, cogente, densante: quapropter hi versus principium suum retrahuntur.

¶ Frigidum natura sua inimicum esse nervis & partibus nervosis, iam olim pronuntiarunt Hippocrates & Aristoteles. frigus enim dum contrahit, cogit, densat, & mordet, tum replet humores intrò pellendo, & meatus angustiores reddendo: tum partes nervosas morfu ad excretionem proritat.

Hippo. aphor. 17 & 18. lib. 5. Arist. proble. 6. secti. 6 & Gale. cap. 5. li. 1. de diff. morborum.

Nonnunquam fit à medicamenti qualitate venenosa, nervos & musculos feriente, quam ut hi à se expellant, aut ut omnino vitent, contrahuntur.

¶ Malignum & venenosum medicamentum, quale est helleborus, peplium, elaterium, & similia his, non vnicò & simplici nomine, sed quinque de causis, convulsionem accersit: quas qui volet, poterit ex commentario Galeni in aphorismum primò libri quinti colligere. quòd si quis malit alieno frui labore, eas luculèntissimè expositas comperiet in còmentarijs Leonhardi fuchsij viri de arte medica optime meriti.

Gale. lib. 12. metho. ad finem.

Quæ verò post purgationem fit, convulsio est à siccitate: quam etiam Hippocrates iudicavit esse mortalem, tunc scilicet, cùm siccitas consummata est.

¶ Convulsio, quæ actioni medicamenti purgatis immoderati succedit, ab inanitione seu siccitate est: quæ ubi consummata est, nullum remedijs reliquit locum: alioqui si mediocris est, vel citra eam consistat, curari ut hætica potest.

Aphorif. 3. 4. li. 5. & 28. li. 4. metho.

Quoniam autem ex repletionem convulsionem febris superveniens soluat Hippocrati, rectè viri huius consultum est interpretandum. Quædam enim à plenitudine convulsio est, quam febris superveniens tantum abest, ut soluat, ut etiam augeat; qualis ea præsertim fuerit convulsio, quam parit materia multa per medicamentum commota, sed non vacuata: quæ in nervos & musculos, uti dixi, incubuit. Medicamentum namque febrem flammeam reddit, venenosam qualitatem ei acquirit longè nocentissimam.

Aphorif. 26. li. 2. & 28. li. 4. & 70. li. 5.

Expositis causis convulsionis curationi ipsi accingitur: in primis Hippocratis aphorismis, quibus scribit, febrem, si post excipit, convulsionem tollere: nò temere & citra limitatè esse intelligendos, sed de ea tantum convulsione, quæ à frigidis, & glutinosis humoribus repletibus originem duxit. Nam tum nervorum distentioni superveniens fe-

Libri primi

bris humores conuulsionē excitantes, calfacit, extenuat, resoluit: vnde certissima salus egro succedit. At verò si humores conuulsionem efficiētes calidi sint, acres, mordaces, a medicamento cōmoti, non solum remedio nō esse febrim conuulsioni succedentē: verum conuulsionē ipsam intēdere incensis humoribus a medicamēto prius cōmotis & inflāmis, medicamētumq; ipsum alioqui natura sua venenosum longē malignius euadere. An verò Medicus naturā imitator in cōuulsione à plenitudine, cui febris mederi solet, debeat excitare febrim necne: certat nonnulli. Ego Fuchsis, & alijs nostrę atatis primæ classis Medicis, subscribo.

Cōmen. in aphor.
26. lib. 2.

Rectē autem curabitur, si repentē materia commota vacuetur, idque vel medicamento vim adiuuando, acquisita scilicet facultate plenitudinē vacuatura: atq; adeo, si opus esse videatur, fortiter vacuatibus in id vtē. Post hæc noxas neruis & musculis imprefas corrige, eosq; robora, & cerebrū, & spinā, & corpus reliquū.

Cap. 1. theore. 3.

¶ Si medicamentum in corpore retentum distensionis neruorum causa fuerit, medicamēti virtus iuuanda est his, quæ materiam commotam & non vacuatam educere diximus: vel vbi ea non contulerint, aliud exhibendum est medicamentum purgans similis quidem qualitatis, sed valentioris: quo materia commota repente vacuetur. Cetera qua ratione quibuscque remedijs præstanda sint, ex his pete, qui preparato otio de curatione spāsmi scripserunt.

Si autem à vaporibus elatis conuulsio fiat, ratione iam dicta curatur: & his omnibus, quæ diximus vapores in contrarium reuelere. Si à frigore, ea omnia remedia sunt, quæ præter id quod neruis & musculis calefaciunt, eum eisdem familiaritatem habent. Si à qualitate venenosa, curanda est per ea, quæ malignitatem hæc citò de corpore detrudunt, vti iam diximus: ad hæc per ea, quæ neruis & musculis à noxis indidem acceptis vindicant: tum per ea, quæ ipsos roborant.

Gal. li. 6. metho.
& 3. cōpō. ph. g.
Hippo. aphor. 18.
lib. 7. & Aphrodis.
proble. 43. & 49.
lib. 1.

¶ Si excitati crassi vapores in neruorum capacitatibus fuerint concepti, incidentibus, tenuantibus, resoluentibus, reuellentibus remedijs expugnandum affectum esse, in superioribus comprehensum est. Aduersum frigus calfacientibus & siccantibus intra modum vtendum est: nā frigida & humida neruis inimica sunt. Si maligna & deleteria medicamenti qualitas conuulsionem attulit, primo quoque tempore e corpore detrudendum est medicamentum: & remedijs capite primo tertij theorematīs cōprehensīs: deinde noxa neruis impressa submouēda: tum roborandi illi. Quorū singula qua ratione & quibus auxilijs peragcōueniat, copiosius, qui artis exercitationē, & ὡραῖον Græci vocant) scribūt, literis mādant.

Conuulsionem verò ab euacuatione immodica, lethālē scripsit Hippocrates, quæ à siccitate omnino est: quàm, si cōsummata est, insanabilem diximus. Si non est consummata, curetur ratione vtus humectante, & auctiore tū alimentō, tū somno, & similibus.

Hippocr. & Gal.
aphor. 1. 2. 3. 4.
lib. 5. & alibi. p. d.
fin.
Gal. cōmen. apho.
ric. 2. lib. 5. & 7.
meth. & practici.
Gal. lib. 7. 10. 12.
meth. & li. de ma.
mo. & 1. fami.
ita.

¶ Conuulsio ab inanitione seu siccitate, si totius corporis sit, & cōsummata (in qua humilitas solidarum partium, qui veluti gluten illarum erat, consumptus est) omnem curatū nem respuit, mortēque præsentem affert. At si totius corporis non est, sed partis vniuersæ principis, vt brachij, cruris (non enim necesse est in omni conuulsione cerebrum lædi) que consummata, sed ex sanguinis in exilibus vasis contenti, vel roris per vniuersas corporis partes sparsi, inanitione, vel partium concretarum colloquatione & consumptione, ratū quidem difficiles sunt, locus tamē remedijs relictus est, de quibus Galenus libro primo methodi eruditē & diligenter egit.

FINIS.

Excudebatur Cæsar Augustæ

Apud Petrum Bernuz Mense
Maio. Anno Domini

1550.

Entre las 2 de la noche
de la tarde Antima fencora de septiembre en la collada
de la 2 de julio de la noche de la 2 de la noche
de la 2 de la noche de la 2 de la noche